הלכה · אחרונים

עוד יוסף חי; הלכות

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עוד יוסף חי: הלכות

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עוד-יוסף-חי-הלכות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

בראשית 4
נח 8
לך לך 18
וירא 19
חיי שרה 25
תולדות 32
ויצא 37
וישלח 42
וישב 60
קונטרס חוט המשולש 71
מקץ 101
ויגש 116
ויחי 130
שמות 144
וארא 156
בא 172
בשלח 176
יתרו 185
משפטים 189
תרומה 193
תצוה 197
פורים 201
כי תשא 202
ויקהל 213
פקודי 216
ויקרא 223
צו 225
במדבר 231
שופטים 236

בראשית

פרק א

אלו הם ההלכות שלא הובאו בסה"ק **בן איש חי** הנדפס בעה"ק **ירושלם** תוב"ב שנת תרנ"ח והמה השייכים להלכות שנה ראשונה בעזה"י:

כתב רבינו הרש"ש ז"ל בנהר שלום דף ב"ן, בענין מצות הציצית יכוין לקיים מ"ע ללבוש טלית מצוייצת כהלכתו, והיא מ"ע שהזמן גרמא שהיא בחג"ת וכו'. ויקיים מ"ע שנאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, ועל ידי הכנה זו אז יהיה כח בכוונתו בברכה להעלות מ"ן ולהמשיך המוחין לזו"ן (שהם תפארת ומלכות):

ועל ידי לבישת טלית קטן יכון להפריד הקליפות מכלים דפרצופי נה"י כהם זו"ן ויעקב ורחל דפנימיות דחיצוניות דיצירה וכו'. ועל ידי לבישת טלית גדול יכוין להפריד הקליפות מכלים דפרצופי נה"י שהם זו"ן ויעקב ורחל דחיצוניות דחיצוניות דיצירה וכו':

ועל ידי טלית קטן יכוון לזווג זיווג התחתון משני זיווגים דג"ר דישסו"ת וכו', וע"י טלית גדול יכוון לזיוג זיוג דג"ר דישסו"ת וכו' ע"כ ע"ש:

צריך לכוין בברכת טלית גדול לפטור טלית קטן שלא פשטו בלילה, משום דאיכא מ"ד דלילה מפסיק וצריך ברכה, ומשום דקי"ל ספק ברכות להקל אין מברכין, דאע"ג דמרן ז"ל ס"ל לברך וימשמש בו בשעת ברכה קי"ל סב"ל אפילו נגד מרן ז"ל כנודע. ועל כן טוב לכוון בברכה שמברך על טלית גדול לפטור טלית הקטן כדי לצאת י"ח דיעה זו, דבזה גם לדעת מרן ז"ל שפיר דמי, ואין צריך למשמש בטלית הקטן שקשה על האדם לעשות כן בבית הכנסת משום דלובש על ט"ק כמה בגדים וחגור בשתים זו ע"ג זו. וכבר מצינו למרן ז"ל בסעיף יו"ד בלובש ט"ק בעוד שאין ידיו נקיות דיברך על טלית אחר ויכוין לפטור גם זה ואין צורך למשמש, ועיין לכמה אחרונים בזה:

הנה כי כן נראה נכון בס"ד כדי שלא ישכח כוונות אלו יפרש אותם בפיו בנוסח לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה שיאמר קודם עמידתו, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו'. הריני מוכן לקיים מצות עשה ללבוש טלית מצוייצת כהלכה, כמו שצונו ה' אלהינו בתורתו הקדושה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, והריני מוכן לברך הברכה שתקנו חז"ל על מצות ציצית בטלית גדול. והריני מכוין לפטור בברכה זו גם טלית קטן אשר עלי, ויהיה כח ואומץ במצוה זו של טלית קטן וטלית גדול להפריד הקליפות שראוי להתפרד מכלים של פרצופים הקדושים, ויהיה כח ואומץ במצוה זו של טלית קטן וטלית גדול, לזווג זיווגים של שלשה ראשונות הקדושים, ויעלה לפניך

ה' או"א כאלו כונתי בכל הכונות הראויים לכוין במצות אלו של טלית גדול וטלית קטן, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו' ב"פ:

פרק ב

מוכרי בגדים שעדיין לא הטילו בהם ציצית ולובשים אותם להראותם להקונים לידע מדתם פטורים, וכן הלובש טלית כדי להראות לאחרים וללמדם סדר העטוף אע"פ שהוא שלו ועדיין לא הטיל בו ציצית מותר ללבשו כדי ללמד בו, וטלית שיש בו ציצית והוא לובשו כדי ללמד בו לאחרים או להראות להם בו דבר אחד אינו צריך לברך ואסור לו לברך:

פרק ג

אם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ומתעטף בה צריך לברך, בד"א שנפלה כולה אבל אם לא נפלה כולה אע"פ שנפלה רובה אינו צריך לברך, ואם בהיותו מתפלל תפילת העמידה נפל טליתו מעליו לגמרי ובהיותו מתפלל הניחוהו אחרים עליו אז כשיסיים תפלתו ימשמש בציצית ויברך, כן פסקו האחרונים ז"ל:

פרק ד

מי שהיה אוחז טליתו להתעטף בו ובירך עליו וקודם שנתעטף נפל הטלית מידו לארץ ואפילו בידו אחת לא נשאר, עכ"ז נוטלו ומתעטף בו על סמך ברכתו הראשונה ולא יברך פעם שנית, ועיין מאמר מרדכי ז"ל סעיף י"ז ושאר אחרונים:

מיהו אם היה עומד למעלה באכסדרה אצל המעקה שיש לה על החצר ואחר שבירך נפל הטלית מידו לחצר והוכרח לירד להביאו מן החצר או שרמז לאחרים שיביאו אותו אליו דאיכא בזה שהיה הרבה והסח הדעת, יש לצדד שיברך ולא יסמוך על ברכה ראשונה, ועכ"ז משום חומרא דהזכרת השם י"ל שב ואל תעשה עדיף ויהרהר הברכה בלבו:

פרק ה

בכל יום כשמוציא הטלית גדול מן הכיס ללבשו ינשק בתחלה את הציציות של ארבע כנפות ביחד ואח"כ פושטו ומברך ומתעטף, וה"ה בעת שפושטו מעליו ומקפלו, דג"כ אחר הקיפול יאחז בידו הד' ציציות וינשקם ואח"כ יניחנו בכיס, וכן יעשה בטלית קטן כשפושט הישן ינשק הציציות, וכשלובש החדש ג"כ ינשק הציציות, וכל זה משום חבוב מצוה, וכמ"ש בשם הגאון השל"ה ז"ל. וכן האשה כשהיא מכינה לבעלה טלית הקטן עם בגדים התחתונים שמחליפם בע"ש ג"כ תזהר לנשק הציציות ואח"כ תקפלנו ותכין אותו עם בגדיו:

פרק ו

כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות בסדר נוסח תפלה דף נ"א ע"ד וז"ל, יסיר תש"ר מעומד ויניחנה בכיס ואח"כ ישב ויסיר תש"י מיושב כמו שהוא בעת הנחתם וינחנה בכיס ואח"כ יסיר הטלית, ולפעמים בימי החום אחר שהיה מורי ז"ל מסיר תש"ר מעל ראשו היה מעביר הטלית מעל ראשו ומורידו על כתיפיו ואח"כ מסיר תש"י ואח"כ מסיר הטלית לגמרי עכ"ל:

נמצינו למידין כל זמן שעדיין התש"ר בראשו לא יסיר הטלית מעל ראשו, ועל כן אותם בני אדם שדרכם בימי החום להסיר הטלית מעל ראשם ומורידין אותו על כתיפם כל משך התפלה לא יפה הם עושים, ואפילו אם יהיו נזהרים להניחו על ראשם בתפילת העמידה ג"כ טועין הם, כי כל זמן שעדיין התש"ר בראשו לא יסיר הטלית מעל ראשו. מיהו בשבת ויו"ט שאין לובשים תפילין אם מסירין אחר תפלת העמידה הטלית מעל ראשם ומניחים אותו על כתיפם אין כאן חשש:

ואגב אורחאי אמינא תוכחת מגולה לכמה אנשים שהם מברכין על הטלית גדול בבוקר ומניחים אותו על ראשם כהרף עין ממש ותיכף ומיד מורידין אותו על כתפם ואין כאן עטוף והם מברכין להתעטף בציצית לבטלה, כיון דעיטוף קאי על הראש ואין מניחים אותו על הראש אלא כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וא"א לעמד עליו, על כן צריך להזהר להניחו על הראש לפחות שיעור מהלך ארבע אמות במהלך בינוני:

פרק ז

בסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות ה' כתבתי צריך לשהות בין השלכת שני כנפות הימנים לבין השלכת ב' כנפות השמאלים לאחוריו לצד שמאל שיעור מהלך ד' אמות ע"ש. הנה טוב להרהר בעת השלכת כנפות הימנים בפסוק שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבשני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה, ואחר שישליך שני כנפות השמאלים ואמר בלחש ג' פסוקים אלו ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ה' הושיעה המלך וכו', וכשמזכיר שם הוי"ה בשלשה פסוקים אלו יכוין בשם הוי"ה דמלוי אלפי"ן:

פרק ח

יזהר כשמברך על הציצית שלא יעשה שום עסק בידו בטלית לפרוף ולקבץ קצותיו מסיפיה לרישיה כדי לאחוז את כולו בשתי ידיו, אלא יעשה ויכין כל זה קודם הברכה כדי שאחר שסיים הברכה תכף ומיד יניחנו על ראשו להתעטף בו:

פרק ט

בסה"ק רב פעלים ח"ד (שעדיין לא נדפס), כתבתי באחד שיש לו טלית של משי חשוב המיוחד לו ללבשו בק"ש ותפלה, ועתה רוצה להסיר הציציות ממנו ולעשותו מלבוש חגורה על מתניו, ואסרתי שם להשואל מתרי טעמי תריצי, חדא דקי"ל מעלין בקודש ולא מורידין, ואיך יוריד הטלית של מצוה לעשותו חגורה. ועוד טעם אחר קרוב לזה הכלל והוא משום דמפקיע המצוה מבגד שהיה בו הציציות ועתה מסיר אותם ממנו ועושהו חגורה, והארכתי בשתי טעמים אלו בדמיונות והוכחות שעשיתי להם ופלפלתי בד"ז בס"ד והעלתי לאסור בזה אפילו אם נותן הציציות האלה בטלית אחר:

פרק י

עוד בסה"ק רב פעלים ח"ד הנז', נשאלתי בישראל אזאגי עוסק במלאכתו בכ'סתא כ'אנה של החיל, והוא מוכרח לפשוט בשעת מלאכה את בגדי החיצון וישאר חצי גופו בכתונת בלבד, ואז הט"ק נראה כולו, וכשיראוהו הגוים אשר שם לובש ט"ק בציציות יתלוצצו על המצוה וילעיגו ויהיה בזה בזיון מצוה, ולכן התחכם לעשות ט"ק כמו בגד קטן שקורין בערבי צדרי"י שלובש אותו מן כתפיו עד טבורו ויתלה בו הציציות וילבשנו, ובעת שהוא עוסק במלאכתו שפושט בגד העליון מסיר הציציות מן הנקב כמו שהם הענף והגדיל כרוכים וקשורים כהלכה, ואז הבגד נשאר בלא ציצית, ואחר שיגמור מלאכתו ויבא ללבוש בגד העליון יכניס הציציות במקומם בתוך נקבי הכנף באופן נאה ויפה. ושאל אי אריך למעבד הכי או אכא למיחש משום תעשה ולא מן העשוי, מאחר שהענף קודם שמכניסו בכנף הטלית הוא גמור ושלם בכריכות וקשרים שלו, והוא מוכרח לעשות כן דאם לא יעשה כן אז מוכרת שיהיה שם כל היום בלא ט"ק בכל ימיו מפני הגוים המלעיגים:

וכתבתי שם בתשובה בס"ד, כי מדברי רבינו ישעיה הראשון בה' ציצית בסם חיים דף י"ד ע"ד נראה דאין בזה חשש משום תולמ"ה, ודברי רבינו ישעיה הנז' הביאם בברכי יוסף בשיו"ב בסוף הספר בלי חולק, וכתבתי שם ראיה לסברת רבינו ישעיה הנז' מדין המזוזה, וגם כתבתי שם עוד דמ"ש הרח"ף ז"ל בלב חיים ח"א סי' צ"ו דרש"י ז"ל ליה סברה זו דרבינו ישעיה ז"ל אינו כן, אלא באמת רש"י ז"ל ודעמיה אין דבריהם סותרים לדברי רבינו ישעיה ז"ל הנז', ולכן הגאון חיד"א ז"ל הביא דברי רבינו ישעיה הנז' באין חולק, והארכתי בדבר זה בס"ד. וסו"ד העלתי הגם דלכל הדברות הנה דברי רש"י ז"ל לא נגעי ולא פגעי בדברי רבינו ישעיה ז"ל הנז' עכ"ז יש להורות לשואל כשילבש טלית זה בביתו קודם שילך למלאכתו ילבשנו בלא ברכה:

גם נראה שצריך לעשות הכריכה והקשרים של הענף בפעם ראשונה על כנפות הטלית עצמו אחר שתלה בו החוטין של הענף די שיהיו הכריכות והקשרים ניכרים בעת עשייתם שהם עשוים לשם ציצית ואינם עשוים באויר שנראית עשייתם עסק בעלמא:
גם עוד, כדי שלא יהיה האיש הזה בעת מלאכתו לובש בגד שהוא חייב בציצית ואין בו ציצית, עשיתי לו תקנה שקרן א' מן הבגד יכפול אותו קצת מן הרבוע שלו ויעשהו עגול ע"י תחיבה שתוחב אותו ברגמא אחת קטנה שיתפרנה למעלה מן ג' אצבעות, ובזה יהיה בגד זה פטור מן הציצית, וקודם שיחזיר הציציות בנקב יפתח הכפל ויחזור הרבוע כמו שהיה:

פרק יא

בסה"ק בן איש חי, בפרשה זו אות ה', כתבתי סדר העיטוף בטלית גדול אשר יעשה תכף אחר הברכה איך צריך להיות ותזהר בו, ועתה באתי להזהיר על דבר אחד בזה, והוא כי כאשר יניח הטלית על ראשו לא יורידו ראש הטלית על כל הפנים שלו וכשישליך הכנפות לאחוריו יהיו הפנים מכוסים באופן שיהיה ראשו כרוך בטלית פנים ואחור ואין עיניו נראין, דאין זה נקרא עטוף אלא כריכה, ואין זה דומה לעטוף הישמעאלים שכתב בשער הכונות דף ד' ע"א שהצריכו הגאונים להתעטף עטיפת הישמעאלים. על כן צריך כשיניח הטלית על ראשו לא יגיע ראש הטלית אלא עד המצח, באופן שיהיו עיניו גלויים ונראין גם אחר השלכת הכנפות לאחוריו, וזהו העיטוף הנכון שמברך עליו להתעטף בציצית. ועיין בגמרא דמ"ק דף כ"ד דאמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה (פירוש באבל), מחוי ר"ן עד גובי דיקנא, גומות שבלחי למטה מפיו, וכתב שם פריעת הראש בשבת שצריך לגלות חוטמו ושפמו וזקנו שהיה מכוסה בימי אבלו ע"ש, משמע דעטיפת ישמעאלים היא שתהיה עיניו גלויות כאשר כתבנו, וכן בערוך ערף עטף כתב עטיפת ישמעאלים פירוש מכסה שפמו זקנו חוטמו ע"ש:

נח

פרק א

בזה"ז דליכא תכלת ועושין כל הד' חוטין מלבן, הנה בזה מקיימים מ"ע של ציצית כתקנה, דקיי"ל כחכמים דס"ל אין התכלת מעכב את הלבן ואין הלבן מעכב את התכלת, ואע"ג דהרז"ה ז"ל ס"ל כמ"ד התכלת מעכב את הלבן, וכן הוא סברת רבו של מהר"ם בר ברוך ז"ל, מ"מ כל הפוסקים פה אחת שפה אחת פסקו כחכמים, ואין לחוש לסברת הנז', ויוכל לצאת לרה"ר בזה"ז בטלית מצוייצת ולית לן בה, וכמ"ש בלב חיים סי' ע"ג ע"ש:

פרק ב

מצנפת אע"פ שיש לה ד' כנפות פטורה, שנאמר כסותך אשר תכסה בה, פרט למצנפת שאינה עשויה לכסות הגוף אלא את הראש בלבד, ואפילו במקום שנוהגין להיות ראשי המצנפת מושלכים על כתפם וגופם ומתכסה בה ראשם ורובם פטורה, כיון שעיקרה לכסות הראש עשויה:

פרק ג

החוטין של הציציות צריכין שיהיו טווין לשמן, שיאמר בפיו בתחלת הטווי שהוא טווה לשם ציצית, ויכול לומר בכל לשון שיודע, ואם לא טווה לשמן פסולין, שנאמר תעשה לך לשם חובך, ואם טווה גוי אע"פ שישראל עומד על גביו ואומר שיעשם לשם ציצית הרי אלו פסולין, אך בשעת הדחק שאין לו מי שיטווה לשמן לא איש ולא אשה ישראלית כי אם גוי יאמר לגוי שיטווה לו החוטין לשם ציצית והישראל וסייע ג"כ קצת בטוויה, וגם יעמוד הישראל, אצל הטווה מתחלה וע"ס, ויכוין ישראל לשם ציצית, ואפ"ה כאשר ימצא לו אח"כ ציציות שטווה אותם ישראל יחליף ציציות אלו:

פרק ד

חוטי ציצית צריכין שזירה, שנאמר פתיל תכלת, שיהיה טווי ושזור כעין פתילה, ולכן צריך שגם השזירה יעשו אותה לשם ציצית, שיאמר אני שוזר חוטין אלו לשם ציצית, ויאמר בכל לשון שיודע, ואם לא היו שזורין לשמן פסולים ויש בעלי נפש שמחמירין על עצמן אפילו בניפוץ לעשותו לשם ציצית, אך לא נהגו העולם בזה, וכנז' באחרונים ז"ל:

פרק ה

אם האשה היא טווה ושוזרת יאמר לה תחלה טוי לי ציצית לטלית וכן שזורי לי ציצית לטלית, ויניח אותה ג"כ שתאמר היא בתחלת הטוויה והשזירה שהיא טווה ושוזרת לשם ציצית, ויש ליזהר שלא יטווה וישזרם קטן או קטנה. גם צריך ליזהר מאד שלא יקנה ציציות מכל אדם, אלא רק מאותם שהם מוחזקים לנאמנים ויראי השם, שיודע בהם שבקיאין לעשותם לשמן כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, וגם לא יבטל מצות ציצית, וכנז' בחס"ל:

פרק ו

התורה אמרה ציצית הכנף שיהיו הציציות מדברים שעושים מהם הכנף שהוא הבגד, ולכן כל מיני צמר הגרועין שאין בגד נעשית מהם פסולין לציצית, מטעם האמור, ולכך אין לוקחים ציצית אלא מאדם נאמן, וצריך שיכיר בו שהוא יודע הלכות הפוסלים

בציצית ונזהר מהם, כי אולי הוא עם הארץ ונזדמן שעשה הציציות מן פסולת הצמר מפני שאינו יודע הדין:

ונודע דרכם של שוחטי מתא שתולש השוחט צמר מן צואר הבהמה במקום שחיטה כדי שישחוט יפה, והמנהג שזה הצמר שתולש השוחט מצואר הבהמה הוא שלו, ומחמת ששוחט בהמות הרבה יהיה מקובץ אצלו מזה הצמר הרבה ומוכרו והמעות שלו, ואין לבעלי הבהמות ערעור בזה, ואפשר דצמר זה דינו כצמר הנאחז בקוצין כשהצאן רובצים ביניהם דקי"ל דפסול זה לציצית, וגם דמי לנימין הנתלשים מן הצאן ושיורי שתי שהאורג משייר בסוף הבגד, דכל אלו הם פסולין לציצית דחשיבי פסולת, וכן נמי הה"ד בצמר שתולש מן הבהמה בשעת שחיטה, ולכן לכתחלה לא יעשה מזה ציציות:

פרק ז

גזל חוטין שנטוו לשם ציצית והלך הגזלן ועשה מהם ציצית הרי הם פסולים. ואם מכרן הגזלן לאחר, אם כבר נתייאשו הבעלים הרי אלו כשרים מפני שקנאם הלוקח ביאוש ושינוי רשות מהגזלן ללוקח, ועיין בש"ע לר"ז ז"ל ע"ש וטוב להחמיר בזה:

פרק ח

גזל צמר שלא נטווה וטוואן הגזלן לשם ציצית, אם עדיין לא נתייאשו הבעלים ממנו הרי אלו פסולים לציצית, מפני דעדיין שם גזל נקרא עליהם, ולא קנאם הגזלן בשינוי זה שעשאם חוטין, מפני ששינוי זה חוזר לברייתו, דאפשר לעשות את החוטין צמר כדהוו מעיקרא. אבל אם נתייאשו הבעלים או אפילו לא נתייאשו אלא שעשה בהם הגזלן שינוי גמור שאינו חוזר לברייתו, כגון שליבן את הצמר בגפרית וע"ד שנתבאר בח"מ סי' ש"ס, הנה כיון שבזה קנה הגזלן את הצמר לגמרי, שאפילו אם הצמר בעין אינו צריך להחזיר להנגזל אלא רק דמי הצמר, א"כ הרי הוא חשיב שלו ממש לכל דבר, לכן הציצית שעשה ממנו כשרים הם, אבל מ"מ לא יברך עליהם, דאין זה מברך אלא מנאץ כיון דע"י גזילה בא הציצית לידו, וכמ"ש הגאון ר"ז ז"ל בש"ע:

פרק ט

יעשה הציציות י"ב גודלים, וכאשר כתבתי בסה"ק בן איש חי בפרשה זו ע"ש, ואם הוא פחות מן י"ב גודלים, וכ"ש אם היה בתחלה כשיעור זה ואח"כ נתמעט ע"י רחיצה שנתכווצו כשרים בדיעבד, וכנז' בלב חיים סי' ע"ט באורך:

פרק י

אם הרחיק הנקב למעלה משלשה אצבעות או למטה מקשר גודל פסולין, מפני דלמעלה משלשה אצבעות לא מקרי כנף הבגד, אלא נקרא בגד, וכן למטה מן ק"ג לא מקרי כנף

אלא תחת הכנף, וצריך למדוד ביושר לארך ולרוחב, ולא באלכסון מן קרן זוית של הכנף, ואלו השלשה אצבעות מודדין באמה קמיצה זרת, כי סדר האצבעות כך הם גודל חסד, אצבע גבורה, אמה תפארת, קמיצה נצח, זרת הוד, על כן יש לזה טעם ע"פ הסוד מה שמודדין בשלשה אצבעות אלו, וכנז' בשער הכונות דף וא"ו ע"ד ע"ש. ודלא כאותם הפוסקים שפסקו להקל למדוד ג' גודלין שהוא שיעור יותר גדול מזה. והמדידה של קשר גודל הוא בחצי הראשון שיש בו הצפורן, כי הגודל אין בו אלא ב' קשרים. ועיין באחרונים ועיין בלב חיים סי' פ"א:

פרק יא

אע"פ שאמרנו בשיעור מקום הנקב שלא הקפידה תורה אלא בשעת עשיית הציציות, ואם אח"כ נקרע הנקב ונתמעט השיעור כשר, היינו דוקא אם נשארו הציציות שבו תלויים ולא הסירם אחר שנתמעט השיעור, אבל אם הסירם בין שהחזיר אותם הציציות עצמם בין שהביא אחרים צריך לתקן מקום הנקב תחלה כפי השיעור הראוי, ואח"כ יתלם, ואם לא עשה כן פסול, ועיין חיי אדם סעיף כ"ו:

פרק יב

אם נתקצר הטלית ע"י קשר הציצית דהיינו שקרב הקשר לנקב ונכפל עי"ז קצת הטלית מלמטה בשפתו אין השיעור מתקלקל בזה, אלא רואין כאלו הוא פשוט בין לקולא בין לחומרא, ועיין חס"ל אות וא"ו:

פרק יג

יש תופרין בראש וסוף הטלית גדול של משי, וקורין אותו בלשון ערבי גיבין, ועושין אותו בעבור נוי לטלית, ואם הוא רחב הרבה שיש בו רוחב ג' אצבעות ויותר לא יעשה הנקב בו ויטיל בו הציצית, ואם עשה כן פסול, אך אם אינו רחב הרבה ועושה הנקב בבגד עצמו ומטיל הציצית בבגד עולה זה הגדיל לשיעור מלא קשר גודל ולהרחקת שלשה אצבעות, כי נחשב הוא בכלל הבגד לענין זה וכשר, מאחר שהנקב שתלוין בו הציציות הוא בתוך הבגד עצמו:

מיהו הדרך הנכון והישר הוא, שזה הגדיל של משי אע"פ שאינו רחב והוא עושה הנקב שתולה בו הציצית בבגד עצמו לא יהיה הגדיל ארוך שמגיע מראש קרן זה עד סופו ממש, אלא יהיה קצר באופן שלא יגיע כנגד הנקב שבבגד שהציציות תלוין בו מכאן ומכאן, שאז כל השיעור של הרחקת ג' אצבעות ומלא קשר גודל יהיה בבגד עצמו, ואין נכנס זה הגדיל של המשי בחשבון כלל, וכן מנהגינו בביתינו:

פרק יד

יש מסתפקים בטליתות שנשאר בהם קצת מחוטי השתי לנוי אם אלו החוטין נחשבין בכלל הבגד או לאו כיון שאינם כארוג גמור, לכן צריך ליזהר לחתכן ממקום הטלת הציציות שלא ישאר מהם במקום הטלת הציציות כלום כדי שלא ישער בהם כלום, וכנז' באחרונים ז"ל:

פרק טו

אם יש לו חוט אחד ארוך ורוצה לקפלו לעשותו ארבע חוטין של הציציות, צריך שיחתוך ראשי הארבעה חוטין קודם שיתחבם בכנף, ובדיעבד אם תחכם ואח"כ חתכם כשר, בד"א שחתכם קודם שעשה הכריכה והקשרים, אבל אם כרך אפילו חוליא אחת וקשר אפילו קשר אחד ואח"כ חתכן פסול גם בדיעבד משום תעשה ולא מן העשוי שהרי בפיסול עשאם ואפילו אם חתכם אחר שקשר הקשר הראשון קודם שהתחיל לכרוך. ואפילו אם התחיל נמי לכרוך חוליא אחת אלא שלא קשר עדיין אפילו קשר אחד אחרי החוליא כשר בדיעבד, ואין לפסול בדיעבד אלא רק אם חתך אחר שכרך חוליא אחת וקשר אחריה קשר אחד, מפני כי מן התורה סגי בחוליא אחת וקשר א' אחרי החוליא, משום דאין החוליא מתקיימת בלא קשר לאחריה, וכיון דמן התורה סגי בזה נמצא הכשר הציצית נעשה בפיסול ולא יועיל החתוך אח"כ, דכתיב תעשה ולא מן העשוי, ועיין בש"ע להגאון ר"ז ולב חיים סי' צ"ז:

פרק טז

טוב ליזהר שלא לחתוך חוטי הציציות בסכין, ע"ד שנאמר לא תניף עליהם ברזל, אלא ינשכם וינתקם בשיניו, כנז' באחרונים ז"ל:

פרק יז

יש אומרים כשתולה הציצית בבגד צריך לדקדק שיתלה באופן שיהיה הגדיל התלוי נוגע ומכה בכנף הבגד ולא יהיה תלוי כלפי קרקע:

פרק יח

אם נקרע כל הכנף למעלה משלשה אצבעות לגמרי צריך שיסיר הציצית של הכנף הזה ויתפור הכנף ואחר התפירה יתלה בו הציצית, משום דתכף כשנקרע לגמרי בטל מתורת בגד ונפסל הציצית, ואם ישארו הציציות תלויים בו ויתפרנו הו"ל תעשה ולא מן העשוי: **והא** דמהני לתפרו היינו בנקרע למעלה משלשה אצבעות, אבל אם נקרע כל הכנף לגמרי בתוך שלשה אצבעות לא מהני ביה תפירה לעשותו חיבור בחתיכה קטנה כזו, שהוא

פחות משלשה אצבעות דלא חשיבה כלום. ולכן צריך לעשות טלאי אחד על הטלית שיהיה יותר משלש אצבעות ואז יטיל בו הציצית:

בד"א אם נקרע כל הכנף מן הטלית לגמרי, אבל אם נשתייר כל שהוא מחובר לטלית אע"פ שהוא בתוך ג' אצבעות מותר לתפרו דחשוב עדיין כמחובר לטלית ולא נפסל, ויזהר לתפרו בחוט של משי בבגד צמר או בבגד צמר גפן. ואם הוא בגד משי יתפרנו בחוט של צמר גפן וכאשר נפרש טעמא לקמן:

פרק יט

חוטי הציצית שנתנן על הכנף למעלה משלשה אצבעות אינו יכול לתקן בעודן על הכנף להרחיב הנקב ולהורידו למטה תוך ג', או להפך אם נתנו למטה מקשר גודל אינו יכול להרחיב הנקב למעלה ולהגביה חוטי הציציות ולתפור מקצת הנקב מלמטה שלא ירדו חוטי הציצית, דיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי ופסול, אלא צריך להתיר הציציות ולחזור ולתלותם ולקשרם מחדש אחר שיתקן מקום הנקב כראוי, וכנז' באחרונים ז"ל:

והשעורים הללו שאמרנו בענין מקום הנקב אין צריך ליזהר בזה אלא בשעת הטלת הציצית בבגד, אבל אם לאחר שהטיל הציצית בבגד נתקו מחוטי השתי או הערב ונתרחב הנקב וירדו הציציות למטה מקשר גודל כשר, וכן אם לאחר הטלת הציצית בבגד נסתר הבגד מלמטה בשפתו עד שנפחת מן השפה עד הכנף משיעור מלא קשר גודל כשר, שלא הקפידה תורה על זה שלא תהיה הציצית תחת הכנף שהוא למטה מקשר גודל כי אם בשעת עשיה, שנאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, ומ"מ טוב לכתחלה לעשות אימרא סביב הנקב שנתחב בו הציציות כדי שלא ינתקו החוטין של הבגד מבפנים סביב הנקב ויפחת משיעור מלא קשר גודל משפת הבגד, ויטעה הרואה לחשוב שהוא פסול, כי יסבור שהיה כן קודם הטלת הציצית, וכן יעשה אמרא שקורין בערבי תכביס בשפת הבגד, הן בצד האורך הן בצד הרוחב כדי שלא יפחת משיעור קשר גודל משפתו עד הנקב, ועיין להגאון ר"ז בש"ע סעיף י"ח וחס"ל סעיף וא"ו:

וכאשר יעשה אימרא סביב הנקב יזהר שלא יעשנה בחוט של צמר בין בבגד של צמר רחלים בין בבגד של שאר מינים, אלא יעשנה בחוט של משי, משום דמשי אינו פוטר אלא בבגד שהוא ממינו. ואם הבגד של משי לא יעשנה בחוט של משי ולא בחוט של צמר רחלים כי הוא פוטר בבגד של משי, אלא יעשנה בחוט של צמר גפן דזה אינו פוטר בבגד של משי, וה"ה בכל תפירה שיעשה בכנף יזהר בכל האמור, יען כי לדעת רש"י ז"ל חשו חז"ל פן ישאר מחוט התפירה ויעשה ממנו ציצית שישלים בו מנין חוטי הציציות, ונמצא עושה בפיסול כי זה החוט של התפירה לא נטוה לשמה, ולכן גזרו שיזהר האדם

בכל זה שאמרנו שלא יתפור בחוט שהוא ממין הבגד או בחוט שפוטר בכל מיני בגד כגון חוט של צמר רחלים כדאמרן, ולכן אמרו שיתפור בחוט שאינו ממין הבגד דאינו פוטר באותו בגד דאז ליכא למיחש באותה חששה, ועיין חיי אדם כלל י"א סעיף כ"ט:

וכל זה שכתבנו בחששה הנז' שלא יתפור ולא יעשה האימרא סביב הנקב בחוט שהוא ממין הבגד אינו אלא לפי סברת רש"י ז"ל, דמפרש טעמא משום גזרה דגזרו רז"ל בדבר זה דשמא יצרף חוט התפירה לציצית, אבל רב עמרם ז"ל ורבים וגדולים דעימיה לית להו סברא דגזרה זו ומפרשי טעמא אחרינא, ולדידהו מותר לתפור בחוט שהוא ממין הבגד בכל מקום, וליכא למגזר מידי, וכמפורש כל זה בסי' ט"ו בב"י ובש"ע. וכתבו האחרונים דאם לקח חתיכת בגד משלש על שלש ותפרה במקום הכנף ותפר התפירה של מטה למטה מקשר גודל והתפירה של מעלה למעלה משלש אצבעות, הנה בזה אפילו לפי סברת רש"י ז"ל מותר לתפור בחוט שהוא ממין הבגד כיון דאין ראוי להטיל בו ציצית ואין כאן חששה הנז':

והנה בדעת רש"י ז"ל יש להסתפק אם בדיעבד עשה האימרא סביב הנקב בחוט צמר גפן בבגד צמר גפן שהוא חוט הפוטר בציצית באותו בגד, ונשלם החוט בתפירה שלא נשאר ממנו אפילו שיעור משהו כי הוא חתך חוט הנשאר אחר התפירה, ולא עוד אלא שתלה הציציות של אותו הטלית במקומן בכשרות ובשלימות, מי אמרינן צריך לעקור ולהסיר זה החוט של צמר גפן שעשה בו האימרא סביב הנקב, ולהניח במקומו חוט אחר שאינו פוטר בציצית דאותו בגד, או"ד דלא אסר רש"י ז"ל אלא לכתחלה שלא יתפור פן ישאר מן החוט ויצרפנו לחוטי הציציות, אבל בדיעבד שכבר עשה הנקב באותו החוט הפוטר ואח"כ חתך הנשאר ולא נשאר חוט אפילו משהו יורד ומשתלשל באותו הבגד, ולא עוד שתלה הציציות בשלימות באותו הבגד לית לן בה, ולא גזרינן עליה לעקור אותו החוט שתפור בו הנקב:

והנה נ"ל דהסברא נוטה לצד הב' דשרי בכה"ג, ולא גזרינן עליה לעקור החוט, ולא אסר רש"י ז"ל כיון דלא נשאר אפילו משהו מן החוט וגם שכבר תלה הציציות ותו ליכא למיחש, ואם תאמר אכתי יש למיחש דשמא אח"ז ינתק זה החוט מן סביבות הנקב וישתלשל וגם עוד יפסלו הציציות ויבא להחליף אותם ואז שמא יצרף זה החוט הפסול עם חוטי הציציות להשלים אותם לשמונה והרי זה פסול, הנה זה אינו, חדא, שבזה אתה גוזר שתי גזירות לגזרה זו דשמא יצרף, הא' שינתק החוט מסביב הנקב וישתלשל ויצרפנו, וגם דשמא יפסלו הציציות ויבא להניח אחרים במקומם, הרי שתי גזירות לגזרה אחת דשמא יצרף החוט, ועיין להרח"ף ז"ל בחקקי לב ח"א דף י"ז ע"ג, שכתב וז"ל, כבר

ידוע דדבר שאינו אסור אלא משום גזירה לא גזרינן כי אם במה שגזרו בהדיה, דהבו דלא להוסיף עלה לגזור בלחים נמי משום דאתי יבשים, ויבשים גופייהו הוי משום גזירה חמשת מינים של דגן עכ"ל. ועוד יש לטעון טענה אלימתא בדבר זה, דהגזרה עצמה דשמא ישאר חוט אינה מפורשת בדברי רז"ל ולא נזכרה כלל, אלא רש"י ז"ל אמרה מסברה דנפשיה, ורב עמרם ודעמיה פליגי עליה ולית להו האי גזרה, וכיון דרש"י ז"ל עצמו לא פירש ואמר דגזרינן ופסלינן גם בכה"ג דקצץ החוט ולא נשאר בו אפילו משהו תלוי, וגם עוד נמי שתלה הציציות בשלימות ובכשרות, יש לנו לומר בכה"ג יודה רש"י ז"ל דלא גזרינן שמא ניתר מן החוט שסביב הנקב וישתלשל למטה וגם שיפסלו הציציות ויבא להניח אחרים במקומם ויצרף החוט הזה עם הציציות, דכל אלה הם חששות רחוקות מאד ולא חיישינן להו:

ומלבד כל זה יש לי טענה אחרת בזה, די"ל דכל שאין מכשול לפנינו לא חיישינן שאח"ז ישתנה הדבר ויהיה מכשול, על כן כיון דעתה באשר הוא שם נתלו הציציות בכשרות ובשלימות, וגם לא נשאר כלום מן החוט לא חיישינן שמא יפסלו הציציות ויבא להניח חדשים במקומם וגם שיהיה החוט ניתר מתפירתו סביב הנקב ויצרפנו עם ציציות החדשים, וסברה זו הסכים בה הגאון מהרי"ש ז"ל בשואל ומשיב תנינא ח"א סי' פ"ה, בעוף שהיה צוארו מלוכלך בדם ואמר השוחט שאסור למכרו לגוי דשמא ימכרנו לישראל, ואע"פ שעתה ניכר הוא ולא יקנהו ישראל, חיישינן שמא יתרפא ולא יהיה ניכר, והגאון מהרי"ש ז"ל סבר כיון דעתה ניכר לא חיישינן שמא אח"ז ישתנה ולא יהיה ניכר וימכרנו לישראל, דכל דלפנינו אין מכשול מהיכא תיתי להחזיק רעותא, וכמו שהוא עכשיו דייניגן ליה. ועל כן לא מצינו דאסרו למכור בספק דרוסה וגם בחטים מבוקעות באופן שיש לחוש שהישראל לא יכירנו, אבל כל שבעתה ניכר האיסור אין לחוש שמא לא יהיה ניכר, ואף דחטים חיישינן שמא יטחון אותם, היינו כיון דעומדים לטחינה, מה שאין כן כאן שאינו עומד להתרפא עכ"ד ע"ש:

ואנא עבדא נתקשיתי לכאורה על סברא זו דלא חיישינן שמא אח"ז ישתנה הדבר, ממ"ש בשבת דף צ' ע"ב, דסבר ת"ק אסור ליתן לתינוק חגב טמא לשחק בו דחיישינן שמא יאכלנו, ומקשי בגמרא אי הכי אפילו טהור נמי, ומשני הא דאסר ת"ק בטמא משום דחייש דלמא מיית ואכל ליה, אבל חגב חי ליכא למיחש ביה, שמא יאכלנו דהקטן אינו אוכל חגב חי ע"ש. נמצא אע"פ דעתה נותן לתינוק החגב שהוא חי ובודאי שלא יאכלנו, חוששין שמא ישתנה הדבר דהיינו שימות החגב ואז יאכלנו. ונ"ל בס"ד שינוי זה דשמא ימות החגב הוא דבר קרוב, ובפרט בהיותו ביד התינוק ומשחק בו דקרוב מאד שימות

על ידו כי מזגו רך וחלוש מאד, ודמי לטחינה דחיטים דקרוב הדבר מאד ודרכן בכך ולהכי חוששין שמא יטחנם, מה שאין כן בנדון השאלה שזה החוט הנתפר בנקב רחוק מאד שיהיה ניתר ונפרד משם וגם פיסול הציציות וחלופם אינו קרוב להיות כלל:

ונ"ל בס"ד לחזק סברא זו דאין דנין אלא על הנראה לעינינו, והוא ממנהג הפשוט ונהוג בכ"מ, והוא עוף שנשמט הגף שלו דאסור למכרו לגוי משום שמא יתרפא לגמרי ואינו ניכר, ואם נעקר לגמרי באופן שא"א שיתרפא, ה"ז מותר למכרו לגוי מפני שיש בו טרפות הניכר ולא ירצה ישראל לקנותו, ואע"פ שהוא עוף נקיבה ג"כ מותר למכור לגוי, ואין חוששין שמא תטיל ביצים וימכרם לישראל, והנה זו אע"פ שדרכה של תרנגולת להטיל ביצים אין חוששין בכך, וכ"ש וקל וחומר דאין לחוש שמא יהיה ניתר החוט מסביבות הנקב ויפסלו הציציות ויניח אחרים במקומם:

ודע דאע"פ שהרב אם לבינה הנדפס מחדש בסניפי השלחן סי' נ"ג ס"ק י"ד כתב, שאם היא נקיבה אסור למכרה לגוי משום שמא תטיל ביצים וימכרם לישראל ע"ש אין המנהג אזיל כותיה, וכ"כ בזבחי צדק סי' נ"ג אות מ"א ע"ש:

וראיתי להגאון מהר"י מברונא ז"ל סי' קע"א שהשיב להרב השואל וז"ל, מה ששאלת היכא שיש בו ציצית כבר אם מותר לתפור, ממילא איפשיט לאיסור דגזרינן אטו היכא דלית ביה. או"ד סתר לציצית ועביד ציצית אחר ויצרף ז' חוטין. ומה שנראה לך לחלק בין לכתחילה לדיעבד כמו בקריעה דאפילו אם נשאר מעט לא דמי דהתם מצוות הא דשירי בכל שהן בכ"מ כדפירש המרדכי בה' ציצית, אבל הכא משום גזירה הוא ואסור עכ"ל, נמצא בדין זה איכא פלוגתא בין מהר"י מברונא ובין הרב השואל, דדעתו של הרב השואל להתיר בדיעבד:

והנה ראיתי להרב נחל אשכול ביאור על ספר האשכול בהלכות ציצית סי' ל"ג ס"ק כ"ב שכתב וז"ל, מיהו אם תופרו בצמר אפילו אם אח"כ מטיל בו ציצית מ"מ אסור משום גזירה עכ"ל. דקדק הרב הנז' לומר אפילו אם אח"כ מטיל בו ציצית ולא כתב אפילו אם כבר הטיל בו ציצית אסור משום גזירה, משמע דס"ל בכה"ג הוי בדיעבד ואין לפסול וכדאמרן, ובספר פתחי עולם על הש"ע סי' ט"ו סק"ה כתב בשם סדר היום בזה"ל, ואפילו בדיעבד פסול משום גזירה, ואין ספר סדר היום מצוי אצלינו כי הוא חסר בתחלתו, ולא ידענו אם אוסר גם בכה"ג שכתבנו שכבר הטיל בו ציציות כשרים ושלמים ולא נשאר מן החוט כלום. אמנם שם בפתחי עולם ס"ק י"א הביא מן ארצות החיים ח"א להגאון מלבי"ם ז"ל שכתב וז"ל, ובלא זה אין לנו הכרח לומר שלדעת רש"י אסור לתפור אפילו כשיש ציצית בבגד, דמן הסברה יש לומר דאין אסור אלא רק באין ציצית, אבל כשיש

ציצית שנחוש שיפסלו הציציות ויעשה אחרים ויצרף חוט התפירה היא חששה רחוקה עכ"ל. ולפ"ז נראה מדבריו דאזיל בתר סברא דידן להתיר בהיכא דתלה הציציות:

ואנא עבדא כתבתי בס"ד בתשובה בענין זה ודמיתי דין זה לדין סכך של סוכה שכתב מרן ז"ל בסי' תרכ"ט סעיף י"ז, אם סיכך בחבילה והתירה כשירה כיון דאין איסורה אלא משום גזירה, אבל חבילה שהעלה לייבש ונמלך עליה לסכוך שפסולה מן התורה אינה ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע, ומפורש הדבר בבית יוסף דלא דמי לאותם הדברים שאסרו חכמים לסכך בהם לכתחלה שהם עשבים שריחם רע או שעליהן נושרות, דהנה לאו פסולים אלא משום דילמא שביק להו ונפק, אבל חבילה שפסולה משום דחיישינן דילמא עביד סוכה מן העשוי, הנה בדיעבד נמי פסלינן לה. אמנם רמ"א ז"ל בד"מ כתב על דברי מרן ז"ל הנז' דלא משמע כן מדברי הטור, אלא גם בחבילה אינה אסורה אלא לכתחלה, ולא בדיעבד, ומ"ש לקמן אם סיכך בחבילה והתירה כשרה היינו אף לכתחלה מותר לעשות סוכה ממנה מאחר שהתירה, אבל אה"ן אפילו לא התירה וישב תתתיה כשרה בדיעבד יע"ש, והגאון פרישה ז"ל דקדק כן מדברי הטור כאשר העלה רמ"א מדבריו. והרב עטרת זקנים נטה לסברת רמ"א שכתב ודלא כמ"ש שפסולה אפילו בדיעבד:

ואנא עבדא עבידנא בזה תלת ספיקי, ספק כרש"י ז"ל, ספק כרב עמרם ודעמיה דליכא גזירה בזה כלל, ואת"ל כרש"י ז"ל דאיכא גזירה, שמא הלכה כרמ"א בדין הסוכה וה"ה הכא, ואת"ל הלכה כמרן ז"ל, שמא הלכה כהרב השואל למהר"י מברונא וארצות החיים ונחל אשכול דס"ל בהיכא דתלה הציציות ולא נשאר מן החוט כלום לא חיישינן:

וסו"ד העלתי דגם לסברת מהר"י מברונא דפוסל משום גזירה דחוט גם בהיכא דתלה הציציות, הנה אם הוא תפר האמרא של הנקב בחוט של צמר גפן בבגד צ"ג, וחזר ותפר על האימרא ההיא בחוט של משי וכיסה התפירה של חוט צ"ג בחוט של משי באופן שביטלו, ולא נראה על הנקב אלא רק חוט של המשי בלבד ה"ז מותר ולא חיישינן עוד משום גזירה, ולמדתי זה מדברי רש"י ז"ל בסוכה דף י"ב ע"ב שכתב וז"ל, וחוטט בגדיש קתני אינה סוכה משמע לגמרי אינה סוכה דפסולה מדאורייתא, אלמא בשלא נענע הסכך לשם סוכה קאמר, אבל נענע כשר, דהא אסיק דעתיה ותיקן, וליכא למגזר בה משום זמנא אחריתי, שהרי המעוות תיקן וכל שכן שלא יעות עכ"ל. וכתב הגאון בכורי יעקב ז"ל בס' ערוך לנר דף כ"ב ע"ב, וז"ל, נראה דרש"י רצה לתרץ בזה מה שהקשה הריטב"א מאי שנא דבחוטט בגדיש לא גזרינן מדרבנן כמו גבי חבילים, ולכן כתב,

דבעשה מעשה שמורה דחושש לתעשה ולא מן העשוי לא גזרינן, דומיא דמה דאמרינן לקמן דף ט"ו, וע"ש ברש"י ד"ה בטולי תקרא עכ"ל:

ולפ"ז ה"ה בנדון דידן, אם עשה מעשה לתפור תפירה בחוט של משי על התפירה של חוט צ"ג, שהוא מבטל ומכסה את חוט צ"ג בזה החוט של משי, דמורה בזה שהוא חושש לתעשה ולא מן העשוי, לא גזרינן בכה"ג אליבא דכ"ע, ואפילו הגאון מהר"י מברונא ז"ל יודה, והכי מסתבר:

לך לך

פרק א

השואל מחבירו טלית שאינה מצוייצת יכול ללבשו כך ופטור מלהטיל בו ציצית מפני שאינו שלו, דכתיב כסותך כלומר כסות שלך ולא של אחרים. מיהו ארז"ל דדוקא כל שלשים יום פטור, אבל משלשים יום ואילך נראה כשלו וחייב מדרבנן להטיל בה ציצית, ושלשים יום אלו צריכין להיות רצופים, אבל אם החזירה לבעלים תוך שלשים וחזר ושאלה ממנו אינו מצטרף, אלא מונה השלשים יום משאלה השניה:

ומאחר דתוך שלשים יום פטור מלהטיל בו ציצית, אע"ג דיש מן הפוסקים ז"ל שכתבו דאם רוצה להטיל בה ציצית תוך שלשים יום ולברך עליו הרשות בידו, ואינה ברכה לבטלה, הנה כל זה הוא לסברת הרא"ש ז"ל ודעמיה דס"ל נשים יכולות לברך על מ"ע שהזז"ג, אבל לסברת הרמב"ם ודעמיה דפליגי על זה, גם הכא כאן לא יוכל לברך, וכמ"ש הרב מאמר מרדכי ז"ל, וכיון דספק ברכות להקל נקטינן דלא יברך, וכ"ש לדידן שקבלנו סברת מרן ז"ל:

ומזה אנחנו למידין מי שיש לו טלית גדול חשוב ואחר שנכנס שבת ויו"ט ראה שנפסל מצד ציציות שבו, והוא אינו יכול ליקח אחר מן השמש או מחבירו ללבשו בשחרית בבית הכנסת, ובוש לישב בבית הכנסת בלא טלית, כיצד יעשה, יתן הטלית הזה הפסול לחבירו במתנה, וימשוך אותו חבירו ויהיה שלו כפי הדין, ואח"כ הוא יקחהו מחבירו בתורת שאלה וילבשנו בלי ברכה בבית הכנסת. אפילו שהציציות שלו פסולים, ואז אחר שבת ויו"ט יחזור חבירו ויתנהו לו במתנה גמורה והוא יתקן אותו וילבשנו, מיהו ביום שבת אחר תפלה או קודם תפלה ישאל מחבירו טלית מצוייצת וכשרה כדי ללבוש ולקיים מ"ע של להתעטף בציצית בו, ויברך עליו ויקרא בעודו עליו פרשת ציצית ותנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום וכו' ויפשטנו ויחזרהו לבעליו:

פרק ב

אם אין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין, יקנה תפילין, אבל אם מוצא תפילין בשאלה יקנה ציצית וישאל תפילין, וכנז' בש"ץ שהביא כן מן הרב ברכ"י ז"ל:

פרק ג

יש ליזהר כשלובש טלית גדול שלא יהיו הציציות נגררים ע"ג קרקע, וכ"ש כשהוא מהלך. ואם יש אדם לובש טלית והציציות נדרסים תחת רגליו ואינו מרגיש בזה, צריך שחבירו הרואה אותו יודיענו כדי שיגביה הציצית מתחת רגליו:

ואפילו אם האדם יושב וכנף שבו הציצית נעקם ונעשה תחתיו, איכא בזיון לציציות אם יהיו תחתיו, וצריך להגביהם, אבל גוף הטלית לית לן בה:

פרק ד

מלבושים הפתוחים מן הצדדין למטה, ויש להם ארבע כנפות לצד מטה, אבל למעלה הם סתומין, אם רובו סתום פטור, ואם רובו פתוח חייב, ואם חציו פתוח וחציו סתום, מטילין אותו לחומרא וחייב בציצית, ואין יוצאין בו בשבת. על כן כתונת שקורין קמי"ץ שעושים לאנשים פה עירנו בגדאד יע"א, שדרכן להיות פתוחים למטה ויש להם ארבע כנפות, כיון דרובם סתום פטורים:

פרק ה

גלימא וכיוצא שיש לה ב' כנפות למעלה סמוך לצואר וב' כנפות למטה פטורים, אך יש מחמירים, וירא שמים יעשה קרן אחת עגולה, דאז יהיה פטור אליבא דכ"ע, וגלימא שקורין עבאיי זו בלא"ה דרכה להיות השני כנפות שלמעלה עגולים:

וירא

פרק א

בברכה של התפילין אנחנו בני הספרדים נוהגין לברך ברכה אחת על תש"י להניח תפילין, אמנם צריך לכוין בברכה גם בעבור תש"ר, וכיון דעל הרוב האדם דעתו מבולבל ושוכח לכוין בשעת ברכה על תש"ר, על כן נכון לפרש כונתו בפה, והיינו קודם שיניח התפילין יאמר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו' הריני מוכן לקיים מצות עשה להניח תפלין בידי ובראשי כמו שצונו ה' אלהינו וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם, והריני מוכן לברך הברכה שתקנו חז"ל על מצות התפלין, והריני מכוין לברך הברכה הזאת בעבור הנחת תפילין של יד ותפילין של ראש, ויעלה לפניך ה' או"א כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין בהנחת התפילין ובברכה, ויהי נועם ה'

אלהינו עלינו וכו'. ויברך להניח בקמ"ץ תחת הה"א ולא בפת"ח ובדגש, ואות למ"ד של תפילין דגושה שהיא משורש פלל, לשון פלילות, ולא כערוך שכתב שרשו תפל, וכמ"ש הגאון מלבי"ם ז"ל:

פרק ב

כשיניח תפילין של יד יזכור כי השי"ת הוא הנותן לנו כח לעשות חיל, וזו היא מצות א' מעשרה זכירות, דכתיב וזכרת את ה' אלהיך כי היא הנותן לך כח לעשות חיל, ולכן מניחין ביד כהה לרמוז שיחשוב האדם יד היא ידו כהה, והכח בא לו מאת השי"ת, לפיכך נהגו לעשות בתפילין של יד ז' שורות כי השבעה במספר הקדמיי כזה אבג"ד הו"ז עולה כ"ח. אבל בפרשה של ראש נהגו לעשות ד' שיטין, כי הארבעה במספר הקדמיי הוא עשרה, לרמוז שהוא משעבד כל העשרה שליטין שבגופו לעבודתו יתברך, דכתיב והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר, והיינו עיר זה גופו של אדם דכתיב ביה עיר קטנה ואנשים בה מעט, ועשרה שליטין הם ב' עינים וב' אזנים ושני נחיריים ופה ושתי ידים וראש הגויה שממנו פריה ורביה, והתחלת עשרה אלו הם בראש:

פרק ג

מי שלבש תש"י וקודם שלבש תש"ר נסתפק אם בירך על תש"י או לאו, יברך על תש"ר אקב"ו על מצות תפילין אע"ג שהוא ספרדי, ואין לומר שמא בירך על תש"י ונתכוון בברכה לפטור של תש"ר, וכיון דנפטר ע"י כונתו בברכה על תש"ר, איך יחזור ויברך עליו מספק והלא הוי ברכה שאינה צריכה, זה אינו, כי כיון שהוא מסתפק עכשיו ברגע זה אם בירך אם לא בירך, מוכח שדעתו היה מבולבל, וקרוב לודאי שלא כיון בברכה של תש"י לפטור את תש"ר, כיון דברגע זה הוא שכח אם בירך או לאו:

פרק ד

אם בירך על תש"י על מצות תפילין יצא י"ח, והשומע עונה אמן על ברכתו אע"ג דאין ברכה זו מיוחדת לתש"י אין כאן ברכה לבטלה, וה"ז דומה למי שבירך על העץ שהכל דיצא, אע"פ שאין ברכת שהכל מיוחדת לפרי העץ:

פרק ה

אסור להפסיק בין תש"י לתש"ר, וכאשר כתבתי בסה"ק בן איש חי פרשה זו אות יו"ד יע"ש, וכתב הגאון מ"ז ז"ל, דאפילו בשתיקה אסור להפסיק יותר מהצורך, ולכן קודם שיברך על תש"י יתיר האגודה של הרצועה ויפתחנה ויפשוט אותה מראשה לסופה, כי לפעמים הרצועה יסתבך סופה עם אמצעה או עם ראשה, וגם לפעמים תסתבך הרצועה בחוט של הכיס דתפילין, ויהיו נאחזים ונסבכים זב"ז באופן שצריך לשהות הרבה כדי

להתירם ולהפרידם, וכ"ש וכ"ש להלובש שני זוגות יחד של רש"י ור"ת שיזדמן שיהיו נסבכים הרצועות זע"ז, וצריך שהיה גדולה להפרידם, דיזדמן כשבא להפרידם הם מסתבכים ביותר, והרי זה מפסיק יותר מכדי הצורך. לפיכך יזהר להכין הרצועה היטב קודם הברכה:

מיהו אם בין תש"י לתש"ר שמע קדיש או קדושה דקי"ל לא יענה קדיש וברכו וקדושה אלא ישתוק ויכוין לש"ץ, אין זה חשיב שהיה כשתיקה יותר מכדי הצורך, דודאי חשיב זה צורך ולית לן בה, וגם זה שאני שבא לו דבר זה פתאום בין יד לראש, מה שאין כן ברצועות היה לו להכין קודם הברכה ולהפרידם היטב:

וכתב הגאון מלבי"ם ז"ל דהפסקה בין תש"י לתש"ר חמיר מן קריאת שמע, דהא כאן בתפילין כתב הרמב"ם ז"ל דאפילו להשיב שלום לרבו אסור, ובק"ש מותר להשיב שלום לרבו באמצע הפרק ורק לשאול אסור, נמצא בין תש"י לתש"ר חמיר מק"ש, וכתב שם בשם הלק"ט ח"א סי' נ"ז שיש להזהר לכתחלה אפילו מלקרוץ בעיניו:

ואיסור ההפסק בדיבור לא מבעיא בעת שמברך עליהם שגורם ברכה שאינה צריכה, אלא אפילו אם מניחם בלא ברכה, כגון שחלצם ע"מ להחזירם להרמ"א סעיף י"ב דאין צריך לברך כשמניחם, או אם מניח תפילין של ר"ת דאינו מברך עליו, או להאשכנזים דנוהגים ללבוש תפילין בחש"מ בלא ברכה, בכל זה אסור להפסיק בדיבור, דהא צריך שיהיה הויה אחת לשניהם, כ"כ הגאון מלבי"ם ז"ל סי' כ"ה סעיף ט' ע"ש:

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו באות כ"ו כתבתי, המניח של ר"ת לבדו דאינו מברך וענה קדיש או קדושה בין תש"י לתש"ר, שפושט של יד וחוזר ומניחו מחדש, ואח"כ יניח של ראש בלא הפסק ע"ש, ועתה ראיתי להגאון מלבי"ם ז"ל בלב הארץ סי' כ"ה סעיף יו"ד שכתב בכה"ג יזיז של יד ממקומו קודם שיניח של ראש כדי שיהיה הויה אחת לשתיהן ע"ש, ואני במקומי עומד שצריך לפשוט של יד לגמרי ויניחו מחדש, מיהו אם השעה דחוקה שצריך למהר, יש לסמוך על דברי הגאון מלבי"ם הנז' לומר דסגי ליה בהזזה דוקא:

פרק ו

כריכות שלשה שעושה על האצבע הנקרא אמה יעשם מעומד, ואח"ז תכף יכניס רצועות של תש"ר באבנטו ג"כ מעומד:

פרק ז

יזהר להשים סופי קצוות של רצועות הראש תוך האבנט שלא יהיו משולשלים למטה כלפי קרקע, וכמ"ש הרב מצת שמורים והביאו מנחת אהרן, וכן הביא ג"כ בשם משנת חסידים:

פרק ח

אסור להסיר הכיסין והרצועות והבתים מתפילין דר"ת לעשותם לרש"י, והטעם כי תפילין דר"ת גבוהה משל תפילין דרש"י, ומעלין בקודש ואין מורידין, ומטעם זה דמעלין בקודש יש ליזהר שלא יקח רצועה של ראש לעשותה של יד, וכן אין להסיר הבית מראש הרצועה להניחו בסוף הרצועה משום דמעלין בקודש ואין מורידין, ובכל זה אם התנה מעיקרא שרי וכנז' באחרונים, אמנם טוב שלא יתנה ולא יסמוך על התנאי:

ואם ירצה לעשות הכיסים והרצועות של רש"י לתפלין דר"ת שרי, דמעלה אותם. ואע"פ שהפוסקים הפשטנים אסרו בזה ואסיקו דלא יחליף של זה לזה בשום אופן, כל זה הוא לפי סברתם דסברי עושים שני זוגות מספק, אבל לפ"ד רבינו האר"י ז"ל, דאמר מר השני סברות אמת הן ושל ר"ת גבוהה יותר, אין בזה חשש כלל, כן נ"ל בס"ד:

פרק ט

מי שלובש ב' זוגות דרש"י ור"ת ולובשם שניהם ביחד, יעשה ב' כיסים אחד לשני זוגות הראש ואחד לשני זוגות היד, אך יעשה כל כיס גוון בפ"ע כדי שיכירם ולא יפגע בשל ראש תחלה, ואם אין לו אלא זוג אחד יעשה הכיס רחב ויניח של יד ושל ראש זה אצל זה פנים בפנים, ובעיניו יראה בכל יום בבוקר ליקח של יד תחלה, ולא יפגע בשל ראש, אבל לא יניח של ראש למטה ושל יד למעלה ממנו משום דבחינת הראש גדולה משל יד, או יעשה לכל א' כיס בפ"ע וזה עדיף טפי:

פרק י

כתבתי בסה"ק בן איש חי אות כ"ה, אחר שיניח התפילין יאמר פרשת קדש ופ' והיה כי יביאך כדי להשלים ד' פרשיות בכל יום, ואם אינו יכול לאומרם קודם תפלה יאמר אותם אחר התפלה ע"ש. ואם שכח לאומרם אחר התפלה ואחר שחלץ התפילין נזכר, נראה מהאחרונים ז"ל דאינו רשאי לומר שני פרשיות אלו בלא תפילין כי כיון דאומרם כדי להשלים ד' פרשיות שבתפילין ואינו כקורא בתורה, הרי זה נראה כמעיד עדות שקר דהוא קורא וקשרתם לאות וכו', ואינו מניחם והוי כאלו הקריב עולה בלא מנחה, ונראה דאין להטריחו ללבוש תפילין כדי לומר ב' פרשיות אלו דעיקרם אינו בתורת חיוב, דהא יש אומרים דאין צורך לאומרם ועיין ב"ח ושאר אחרונים:

מיהו אם קורא שנים מקרא ואחד תרגום בפרשת קדש והיה כי יביאך ודאי אין חייב לקרותם בתפילין אלא יכול לקרותם בלא תפילין ולא הוי כעדות שקר, כיון שאומר דרך קריאה בתורה ולאו בשביל מצות התפילין שכתובה בהם, וכמ"ש בתשובת בנין עולם, והביאו פתחי תשובה וספר פתחי עולם סי' כ"ה ס"ק יו"ד:

פרק יא

אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין ומכאן ואילך חייב, ואחר שתנץ החמה ביום ב' מניח תפילין:

פרק יב

אם מת ביום א' ונקבר ביום אחר אסור להניח תפילין ביום הקבורה:

פרק יג

ביום שמועה קרובה אסור להניח תפלין ודינו כיום קבורה ויניח תפילין ביום ב' אחר הנץ החמה:

פרק יד

ביום שמועה רחוקה כיון דלא נתחייב באבלות אלא שעה אחת מותר בתפילין:

פרק טו

מת לו מת ברגל או שבאה לו שמועה קרובה ברגל דאינו נוהג אז אבלות ומתחיל למנות האבלות אחר הרגל מניח תפלין ביום ראשון, ודלא כמ"ש בכנה"ג וכנז' במחב"ר. ועיין מנחת אהרן כלל ח' דף מ"א ע"ב וע"ג:

פרק טז

אע"פ דכתבו בשם רבינו האר"י ז"ל דאין האבל מניח תפילין דר"ת, בא חכם המקובל האמיתי רבינו מהר"ש שרעבי ז"ל וכתב דצריך להני תפילין דר"ת ג"כ, וכן עשה מעשה הוא עצמו, וכתב מה שאומרים בשם רבינו האר"י ז"ל שלא להניח, לא נמצא בכתבי מהרח"ו האמתיים, והוא ז"ל אמר טעם נכון ע"פ הסוד שראוי להניח, ואע"ג דהגאון חיד"א בברכ"י יו"ד כתב דנראה שב ואל תעשה עדיף ע"ש, כבר נהגו בזה כרבינו הרש"ש ז"ל דטעמו ונימוקו עמו:

פרק יז

המניח תפילין צריך להזהר מאד מאד מתאות אשה, ובפרט להמניח ב' זוגות רש"י ור"ת. וכתב בחס"ל סי' ל"ח אות ב' שמצא תועלת לדחות הרהורים ע"י שיחשוב הי"ג מידות מעומקא דליבא כמה פעמים, ע"ש:

פרק יח

כתב הרב מנחת אהרן דף ל"ד, כבר אמרנו שברכות המצוות צריך לברך עליהם עובר לעשייתם, אבל עובר אמרו ולא עובר דעובר, ולזה יזהר במ"ש מרן ז"ל ריש סי' כ"ה שיברך על של יד אחר הנחה על הקבורת קודם ההדוק, שאז מקרי עובר ממש שעיקר המצוה הוא ההידוק כמ"ש וקשרתם, ואם יברך קודם ההנחה הו"ל עובר דעובר, ואם אחר ההידוק כבר נעשית המצוה, וכן הוסיף רמ"א להמברכים על תש"ר שיברכו אחר ההנחה על הראש קודם ההידוק מהאי טעמא גופה, עכ"ל, והכונה היא שאם לא יהיו הרצועות מהודקות סביב לראשו יפה אין זה מלבוש אלא הנחה בעלמא בלבד:

פרק יט

ידקדק שלא יהיה דבר חוצץ בין התפלין לבשר בין בתש"י בין בתש"ר, ועפר וכנה בין חיה בין מתה וכל שאר לכלוך חוצץ, ואפילו אבק עפר יזהר לנקותו דהוא בעיא בגמרא דזבחים. ואם יש עליו זיעה הרבה מחמת רבוי החום, אע"פ שאין הזיעה חוצצת עכ"ז צריך לנגבה תחלה בין ביד בין בראש, משום כבוד התפלין, ואחר שינגבנה יניח התפלין, ואם אחר שהניח התפילין הזיע לא אכפת, ועיין מנחת אהרן ז"ל כלל ח' דף ל"ה:

ובארצות החום ימצא על התפילין בצד הנוגע לבשר זיעה הרבה, וצריך ליזהר אחר שיחלוץ אותם להעביר עליהם הבגד בחזקה עד שיתנגבו היטב, ואח"כ יקפלם ויניחם בכיס, שאם יניחם בכיס קודם ניגוב יתקלקלו, וגם אינו כבוד לתפילין:

פרק כ

מקום הנחת תש"ר הוא ממקום התחלת השער עד מקום שמוחו של תינוק רופס, דהיינו שיהיה קצה התחתון במקום שער, ולא סגי להיות המעברתא בלבד במקום שער, שעיקר התפלה תהיה חוץ למקומה, דכי גמרינן ג"ש דבין עיניכם על עיקר התפלה גמרינן ולא על המעברתא, וגדולה מזו כתבו הפוסקים שגם הקשר אם מניחו למטה מצמיחת השער על הצואר לא עשה כלום, אלא צריך שיהיה למעלה בעורף, שהוא סוף הגלגולת והוא נגד הפנים עכ"ד:

פרק כא

כתב הרב ברכי יוסף ז"ל סי כ"ה סק"ט כתבו משם הרב המקובל מהר"ר יעקב צמח, שהרב מהר"ש ויטאל ז"ל העיד שאביו מהרח"ו זצ"ל כשהיה עובר הרצועה בזרועו היה מהדק היטב וקושר היו"ד עם התפלה וממשיך הרצועה אצל הזרוע ולעשות הכריכות, אבל בקבורת לא עשה שום כריכה כלל, ואמר מהרח"ו שכך נהג רבינו האר"י זצ"ל,

ומהר"י צמח הוכיח כן מדברי הפוסקים ומדברי קבלה, וכך נהגנו, ועמ"ש הרשב"ץ ח"ג בתשובה סי' קי"ח עכ"ל:

פרק כב

כתבתי בסה"ק בן איש חי בפרשת חיי שרה אות ד', דאם נתהפכה הרצועה יתענה יום אחד ע"ש, מיהו יש מי שכתב דלא מחייב בתענית, אא"כ פשע בזה, שהרגיש בשעת הנחה שנהפכה הרצועה ונתעצל לתקן אותה, אך אם נהפכה הרצועה ולא הרגיש בה אלא בעת חליצת התפלין אין מחייבין אותו להתענות, וראוי לסמוך על זה לגבי ההמון להורות להם כן, ורק ירא אלהים ומדקדק במעשיו לצאת ידי שמים יתענה ותבא עליו ברכה. וכל זה הוא ברצועה המקפת הראש, וכן בשל יד הסמוך לקשר היד, אבל ברצועות ש"ר המשולשלות או המקפת בשל יד על הזרוע אע"פ שראוי להזהר בהם, אין כאן חשש איסור שצריך להתענות בהפוכם אפילו לחסידים ואנשי מעשה:

פרק כג

בסה"ק רב ברכות במערכת התי"ו כתבתי, שיעור רוחב רצועה של תפילין צריך להיות כאורך שעורה וכנז' בש"ע סי' כ"ז. וכתב מרן ז"ל בב"י דהרמב"ם ז"ל פוסל אם פיחת משיעור זה, והנה היה מעשה שהרצועה נצרמה ברחבה מלמעלה סמוך לקציצה ומחמת שהיתה רחבה הרבה, אע"פ שנצרמה, נשאר בה שיעור אורך שעורה, ואמרתי שצריך להחליפה, הן ברצועה של יד כאמור, הן ברצועה של ראש שנצרמה למעלה במקום המקיף וסובב הראש, יען כי פסולה היא זאת לדעת יש מפרשים שהביא מרן ז"ל בש"ע סי' תקפ"ו סעיף א', דאם נסדק השופר לארכו פסול אפילו בכל שהוא, ואע"פ שנשאר שיעור תקיעה, משום דמחמת כח וחיזק התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולו, והואיל ועומד להסדק כאלו נסדק כולו דמי, ולפ"ז גם הכא ע"י שמושך הרצועה בשל יד בכל יום בקשירה וכריכה, וכן בשל ראש מהדקה הרבה סביב ראשו נוספת הצרימה עד שתצרם כולה, וכאלו מעתה נצרמה, וכאן יש לחוש בצרימה טפי משופר:

חיי שרה

פרק א

כשיש מילה בבית הכנסת נכון להזהר האדם המתפלל שם שלא יחלוץ התפילין אלא אחר המילה, וכתב בחס"ל סי' כ"ה אות י"ג שיש סוד בדבר, ע"ש:

פרק ב

לא יחלוץ תפיליו בפני הס"ת אלא יחזיר פניו לצד אחר, כי זה דומה למ"ש דאסור לחלוץ תפילין בפני רבו, בד"א כשהס"ת אינו מונח תוך תיק סגור, אבל אם מונח תוך תיק סגור לית לן בה, וכן עמא דבר

פרק ג

צריך האדם למשמש בתפילין בכל שעה שנזכר מהם, וימשמש בשל יד תחלה ואח"כ בשל ראש, ויזהר מאד שלא יסיח דעתו מן התפילין, ובכל רגע צריך לכוין בהם, חוץ משעה שעוסק בתורה ובעת שמתפלל תפילת העמידה דאז הוא פטור מהסח הדעת, אך בשאר התפלה כולה מתחלה ועד סוף צריך ליזהר שלא יסיח דעתו מהם, וכמ"ש רבינו זלה"ה בשער הכונות דף ט"ו ע"א:

ודע כי אע"ג דדבר זה של הסח הדעת הוא דבר קשה מאד על האדם בדורות אלו, הנה לפחות יזהר וישתדל ויתאמץ בענין זה של הסח הדעת בתפילת היוצר, דהיינו מעת שהתחיל בברכת יוצר אור עד שיעמוד בתפילת העמידה. ויש נוהגין מעת שהתחילו יוצר אור להניח ידם על תש"י ולמשמש בו בזא"ז בלי הפסק, כדי שלא יהי' להם הסח הדעת ממנו, ועיין בספר תורה לשמה מ"ש בזה:

וכתבתי בסה"ק מקבציאל כ"י, בענין זה של הסח הדעת בתפילין מצינו שכתבו שלא יסיח דעתו אפילו רגע, ולמדו רז"ל דבר זה בגמרא בקל וחומר מציץ, וכן הוא בכתבי רבינו האר"י ז"ל שהזהיר שלא יסיח דעתו אפילו רגע, ואע"ג שמוכרחים לומר בזה כסברת הגאון ב"ח ז"ל דמ"ש אפילו רגע הוא לכתחילה, אך עכ"ז הדבר יפלא דאיך יתכן לקיים דבר זה של רגע לכתחלה, דאע"ג דלפ"ד רבינו האר"י ז"ל לא נאמר דין זה דהסח הדעת בתפלין בתפילת העמידה, כ"ז גם באומרו מן פרשת העקדה וקרבנות וזמירות וברכותיהם, וק"ש וברכותיה ביוצר אור חייב האדם להיות מחשב ומכוין פשט הדברים שמוציא מפיו, וכיון שהוא מחשב ומתכוין בפשט הדברים, איך לא יסיח דעתו מן התפילין, ועל כן מוכרחים אנחנו לומר דליכא איסור הסת הדעת, אלא במחשב בדברים חיצונים. אבל במחשב בדברי קדושה שהם קרבנות וזמירות ויוצר אין צריך להזהר בזה הדבר שאמרו שלא יסיח דעתו אפילו רגע, אלא כל שהוא זוכר התפילין בין פסוק לפסוק ובין ענין לענין סגי ליה:

מיהו גם לשיטה זו י"ל דאינו מותר אלא רק במחשב בדברי קדושה של קרבנות וזמירות וברכות ק"ש, אבל אם מסיח דעתו מן התפלין בשביל שמחשב בדברים שבינו לבין

חבירו, או בדברי מו"מ או בצרכי ביתו וכיוצא, הרי זה עביד איסור בהסח דעת זה, ועל זה הזהירו שלא יסיח דעתו אפילו רגע:

והנה גם במחשב בדברים חיצונים צריך לנו לדעת כמה הוא שיעור הרגע דאסור, אם נאמר שהוא שיעור כדי דיבור שלום עליך רבי, דבר זה קשה מאד, וכ"ש אם נאמר רגע כמימריה. כמ"ש בגמרא על שיעור רגע דזעם, זה רחוק מן השכל, ואין הציבור יכולים לעמוד בזה, וכבר אמרו דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אמנם אפשר לומר שהוא שיעור מהלך ארבע אמות, דשיעור זה איתיה בעלמא בכמה דברים ועניינים:

ויש מי שהעלה מדברי הרמב"ם ז"ל על שיעור הסח הדעת דתפילין שהוא שיעור מהלך מאה אמה, יען דהרמב"ם התיר שינת עראי בתפלין ומבואר בפוסקים שיעור שינה עראי יש אומרים שהוא כדי הלוך מאה אמה, ולפ"ז פחות מכדי הילוך מאה אמה אין בו איסור הסח הדעת בתפלין, ועיין להגאון שאגת אריה ז"ל מ"ש בזה, אמנם לא יעלה מזור מזה להתיר איסור הסח הדעת בפחות מכדי הילוך ק' אמה, דיש לחלק שינה שאני משום דהישן אע"פ שאינו מחשב בתפלין אינו מחשב בדברים אחרים, מה שאין כן בהיכא דהוא ער ומחשב בדברים אחרים:

וכתבו בשם רבינו יונה ז"ל שהיה אומר, מתוך דברי רבינו משה ז"ל מצאתי ללמוד, דהיסח הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשעומד ביראה ועוסק בצרכיו, אע"פ שעוסק באומנותו ואין דעתו עליהם ממש אין זה נקרא הסח הדעת, וכן כתב הרב מג"א ז"ל בסי' מ"ד סק"ב אהא דישן בתפלין שבראשו שינת עראי דלא חשיב היסח הדעת, אלא שחוק וקלות ראש, וכמ"ש הטור בשם אביו הרא"ש ז"ל. והגאון מלבי"ם ז"ל בסי' כ"ח סק"ב כתב וז"ל, הרא"ש בפרק מי שמתו, פירש שהסח הדעת אינו אלא שחוק וקלות ראש, ולדעתו כשהוא ישן לא שייך היסח הדעת דשוכח הבלי העולם, וכדבריו כתבו תלמידי רבינו יונה ורבינו ירוחם ובתוספות ישנים בשם רבינו חננאל, וכ"כ הרשב"א בחדושיו לסוכה, ובארץ יהודה הוכחתי שכן דעת רש"י ותוספות בסוכה שם, שכתבו משום שמא יפיח ולא משום הסח הדעת וכו' ע"כ ע"ש. ונ"ל אם מחשב בענינים חיצונים כשהוא אומר יוצר אור בהיותו לובש תפילין הרי זה בכלל קלות ראש הנז"ל, ואסור לכ"ע משום היסח הדעת דתפלין, ויש לדבר עוד בעזה"י:

פרק ד

איסור הפחה כשלובש תפלין יש כמה גדולים דס"ל שהוא איסור דאורייתא משום בזיון מצוה, והביא דבריהם הרב פתח הדביר בסי' ל"ז, ושם הביא סברת החולקים דס"ל דרבנן, ע"ש. מיהו דע דאיסור ההפחה אינו אלא במוציא רוח שיש בו ריח רע, אך יש שאינו

מוציא רוח שיש בו ריח רע כי אם רק יוצא ממנו קולות ויש בהם רוח מועט מאד שאין בו ריח כלל, אין בזה איסור הפחה, דאין זה נקרא הפחה אלא נקרא עטוש שהוא קול בלבד כמו קול שיוצא מן הגרון, ואין לזה דין הפחה, ואין כאן בזיון מצוה, וכאשר כתבתי בהלכות ק"ש דליכא איסורא בהפחה אלא רק משום שהיא רוח שיש בו ריח רע, ואם ברור לו דליכא ריח רע שרי ליה לקרות ק"ש ולהתפלל, וכל אינש מכיר את עצמו:

פרק ה

בעת שיוציא התפלין מן הכיס ללבשם לא ינערם מן הכים אלא יוציאם בידו, וכמ"ש בספר חסידים וכנז' באחרונים:

ואחר שיניחם בכיס וירצה לסתום ולקשור את פי הכיס במשיחה התלויה בו, לא יגלגל הכיס שבו התפלין על המשיחה, אלא הכים יאחזנו בידו ויגלגל חוט המשיחה עליו, וכמ"ש בש"ע סי' תע"ו מוטב שתגלגל המטפחת סביב הס"ת, ולא יאחוז המפה בידו ויגלול הס"ת סביב דאיכא בזיון לס"ת, וה"ה הכא, ועיין מג"א סי' כ"ז ס"ק ל"א ומחצית השקל שם, וכ"כ בכף החיים סי' יו"ד אות מ"א כשכורכין החוט שבפי הכיס של הטו"ת לא יגלול הכיס סביב החוט אלא יגלול החוט סביב הכיס לכבוד הטו"ת, באופן שהיד האוחזת הכיס לא יהיה מנענע אותה אלא היד שאוחז בה החוט ינענע אותה, ובזה היה נזהר מהר"י דאנון ז"ל, והיה מוחה במי שעושה להפך. ועתה ראיתי בפתח הדביר בהשמטות דף רי"ח דהכריח כן ויישר חיליה, והוסיף לומר דלא יפה עושין הפותחין כיס התפילין שאוחזין החוט לצד מעלה והכיס נתלית באויר וננערת ונפתחת מאליה, דאין זה כבוד התפילין ע"כ, ודבריו חיים וקיימים עכ"ל ע"ש:

נמצא הרבנים הנז' החמירו בזה גם בכיס החיצון של הטלית ותפילין, ולפ"ז משובח מאד מנהג אנשי אירופ"א שאין עושין לכיס הטלית והתפילין חוט כדי שיהיה נגלל הטלית אלא עושין לו לולאית שבזה נקשר ונסתם, וכשפותחין אותו ג"כ אין צריך לגלגל, ומנהג יפה הוא:

ואם גלל התפילין ואוחזו בידו כדי להניחו בכיס שלו ולא היה הכיס סמוך לו אלא רחוק ממנו אמתים או יותר והוא פושט ידו להביא את הכיס אין כבוד לתפלין לפשוט ידו זו שאוחות התפילין כדי להביא הכיס אצלו אלא יפשוט יד הרקנית להביא הכיס אצלו:

פרק ו

אם התפלל ערבית מבעוד יום עד שלא הניח תפילין אין לו להניחם אח"כ, אבל אם הוא לא התפלל אע"פ שהציבור התפללו מותר להניח תפילין כיון שהוא עצמו אינו עושה דברים שסותרין זא"ז, ומחמת שיש חולקין בזה יניח התפילין בלא ברכה כי ברכות אין

מעכבות, ואפילו אם הוא עצמו התפלל יש לדון שיניח תפילין בלא ברכה כדי שלא יבטל מצוה מן התורה:

פרק ז

אם לא הניח תפילין כל היום ונזכר בין השמשות דיש בזה ס"ס וגם תלת ספיקי והוא ספק יום ספק לילה ואת"ל לילה שמא הלכה כמ"ד לילה זמן תפילין הוא, ואת"ל הלכה כמ"ד לילה לאו זמן תפילין הוא שמא הלכה כהמרדכי ז"ל ודעמיה דס"ל דמותר להניח לכתחלה בין השמשות, מיהו יניחם בלא ברכה:

פרק ח

הל"מ שיהיו הבתים מרובעים רבוע גמור, ארכן כרחבן שיהיה להם אותו אלכסון שאמרו חז"ל, כל אמתא בריבועא. אמתא ותרי חומשי באלכסון, וצריך לרבע מקום מושבם וגם הבתים בראם שיהיו כל הד' בתים דבוקות ויהיו מרובעות יחד, ובשל יד יהי' אותו הבית מרובע וגם תיתורא והתפירה יהיו מרובעות, ואפילו עשאן בתחלה מרובעות, ואח"כ נתקלקל רבוען צריך לחזור ולרבען, ואע"ג דקי"ל גבי ציצית שאם נתקו מחוטי הערב, עד שלה נשאר כשיעור מן הקרן כשר, היינו דוקא בציצית דכתיב בהם ועשו להם ציצית, משמע דלא הקפידה תורה אלא בשעת עשיה, אבל רבוע דתפלין הל"מ הוא וכל שעתא בעינן שיהיו מרובעין. והגם דבהגהות רגש"ז על הרי"ף בחולין לימד זכות על אותם שאינם מקפידין אם הקרנות של התפילין שלהם מחמת ישינם נתמעכו בראשיהם ואינם מחודדים כ"כ, עכ"ז ירש"ש יזהר לתקנם שיהיו תמיד מרובעים ורק בדיעבד לא נפסלו בכה"ג:

מיהו נ"ל בס"ד דאם עור הבית עב וחזק אשר לפי הנראה בעיני האומן דאע"ג דראשי הקרנות נתמעכו והלך חדודם ראוים לתקון לתקנם ע"י שיעביר עליהם מגררת ברזל לגררם ויוכל לעשות להם חדוד בזויות שלהם ולא יתנקב העור, ואם יעביר עליהם כלי המדה ומצאם מרובעים היטב, אז אמרינן כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. ואע"ג דודאי טוב לתקנם, עכ"ז אם נתעצל לית לן בה כיון דהם ראויים להתתקן, ואפשר כי שרי ליה להשהות לכתחלה תיקון שלהם מפני כי יחוש דאחר שיתקנם אז, אחר שיעברו איזה חדשים יחזרו להתמעך, וצריך לתקן עוד מחדש ואם ירבה לתקן כמה פעמים אין העור סובל גרירה כמה פעמים וינקב ויפסל, ואפ"ה אין זו משנת חסידים אלא ראוי לתקן ואם נתקלקל הבית וניקב יעשה בית אחר ולא יחוש על מיטב כספו כנגד יקר תפארת המצוה העליונה הזאת. ועיין בית עובד דף מ"ו ע"א אות ד' שהעתיק לשון הש"ע בזה"ל אם היו מרובעות ונתקלקל אח"כ רבוען צריך לחזור לרבען. ואם אי אפשר לרבען עוד

פסולין ע"כ ובזה מודינא דאם הבית הוא נעשה קל ורואה האומן דה"א לרבעה ע"י גרירה כי ינקב עור הבית ודאי פסולין הם וכדאמרן:

פרק ט

אם לרוב הימים הבתים של תש"ר נתרחבו מחמת היובש וכשיהדקם ימצא הרבוע מכוון כשרים וכנז' בברכי יוסף ז"ל בשם מהר"י עייאש ז"ל ודלא כהרב בית עובד דף מ"ו אות ה' שגמגם בזה:

פרק י

הל"מ שיהיו שחורות בין הבתים בין הרצועות, ואע"ג דאם צבען שחור ואח"כ נתלבנו יש מי שאומר שאין צריך לחזור להשחירם עכ"ז צריך להזהר להשחירם בין ברצועות בין בבתים:

פרק יא

הבודק צריך למדוד הריבוע קודם שישחירם כי שמא הרבוע אינו שלם ועל ידי טיחת השחור הוא נשלם דאינו כשר בכה"ג ועיין ב"ע דף מ"ו אות וא"ו מ"ש בשם הגאון נודע ביהודה ז"ל ע"ש:

פרק יב

אסור לתלות תפילין על היתד ולא מבעיא הבתים אלא אפילו הרצועות ג"כ אסור לתלות מפני שהוא דרך בזיון, ולכן אותם שחולצין התפילין ביום ר"ח קודם מוסף ומניחין אותו על הבימה עד אחר תפילת מוסף לקפלו צריך לדקדק שיניחו אותו כולו על הבימה ולא יהיו הרצועות נתלין ומשתלשלין מן שפת הבימה כנגד הקרקע וכן כל כיוצא בזה:

ומ"מ באקראי בעלמא שאוחז התפילין בידו והרצועות תלויות למטה אין להקפיד. אבל אם התפילין תלויים אסור אפילו באקראי בעלמא. ויש מתירים כשלובש התפלין של ראש שהתש"ר תלו באויר ומחזיקין ביד ברצועות ומשימין על הראש, דס"ל דהוי צורך הנחתן ושרי, אך יש אוסרים גם בזה, אלא יחזיק בידו הקציצה וקשר הדל"ת וישים התפילין על ראשו ורק יהיו הרצועות תלויים באויר, דזה הוא אקראי וגם צורך הנחתן ושרי:

פרק יג

התפילין כשהם בכיסן מותר לתלותן ביתד, ורק ס"ת אסור לתלותה אפילו בכיסה, ואם יש סל תלוי בחבל לא יניח התפילין בתוך הסל כיון שהם גלוים ואינם מינחים בכיסן:

פרק יד

בית שיש בו תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאן או שיעשה לפניהם מחיצה גבוה עשרה טפחים, או שיכסה אותם בשני כסויין דהיינו שיניחם כלי בתוך כלי. בד"א שאין השני מיוחד להם, או שהחיצון מיוחד להם ואין הפנימי מיוחד להם, וכ"ש אם שניהם אינם מיוחדים להם דשרי, אבל אם שניהם מיוחדים ואפילו מאה שהם מיוחדים להם חשובין ככלי אחד לפיכך אותם המניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס גדול הרי גם כיס הגדול נקרא כליין המיוחד להם, וצריך עוד כלי ע"ג כלי:

פרק טו

אם פירש טלית ע"ג כים של תפילין שמונח אע"פ שאינה כרוכה תחתיו מלמטה מותר:

פרק טז

אפילו הניחן כלי בתוך כלי אסור להניחן תחת מרגלותיו אפילו אין אשתו עמו, מפני שנוהג בהם מנהג בזיון, וכן להניחם במטה כנגד צידו דינם כתחת מרגלותיו. ואפילו תחת מראשתיו אסור כנגד ראשו אפילו בכלי תוך כלי אפילו אין אשתו עמו, אבל שלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו מותר ואפילו שלא בכלי כלל רק שיניחם בין כר התחתון לכר שתחת ראשו שלא כנגד ראשו, ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי, דהיינו שיניחם בתוך כלי אחד והכר שתחת ראשו הוא כלי שני, ואם אשתו עמו ואין רוצה לשמש נקרא אין אשתו עמו. ובכל זה שאמרנו גבי תפילין צריך להזהר בכל ספרי הקודם, הן שהם כתיבת יד הן שהם בדפוס. ויש נוהגין להניח תהלים תחת ראשו של תינוק השוכב בעריסה, וטועין הם, כי תחת מראשותיו כנגד ראשו אסור כל גוונא:

פרק יז

היה יוצא מהמטה מקום שהוא גבוה ג' טפחים למעלה מראשותיו, או נמוך ג' טפחים למטה מראשותיו, מותר להניחן עליו אע"פ שאשתו עמו במטה, ובלבד שיניחם, כלי תוך כלי:

פרק יח

אפילו דבר קל כגון מטפחת אסור להניח על הראש שים בו תפלין שגנאי הוא כשיש על הראש דבר אחר שאינה מלבוש ואין דרכה להיות על הראש אבל דבר שדרכה להיות על הראש כגון כובע ומצנפת מותר אפילו אם מונח על התפילין, ומ"מ אם הוא משוי כבד ד' קבין והתפלין נדחקות צריך להסירן:

ולכן צריך ליזהר כשלובש תפלין בביתו והולך לבית הכנסת ובאו גשמים שלא יניח מטפחת על רחבו להגין מן הגשמים אלא יסיר תש"ר מעל ראשו ויצניעם בחיקו ואח"כ

יניח המטפחת, ונראה דה"ה גלימא נמי לא יניח על ראשו כשהוא לובש תפילין משום דאנשים אין דרכם להניח הגלימא על ראשם, יהו עדיין צ"ע בגלימא דיש צדדין לחלק בינה לבין דין המטפחת, וכן יזהר כשהוא בבית הכנסת וקראו אותו לס"ת וצריך לילך מן ההיכל עד התיבה בחצר תחת אויר השמים וגשמים מזלפים דלא יתן מטפחת על ראשו בהילוכו:

פרק יט

סודר שהזמינו לצרור בו תפילין לעולם, ולא לפי שעה בלבד, ואח"כ צרר בו תפילין פעם אחת, אפינו צררן בו לפי שעה בסתם, ולא ע"ד שיהא מיוחד לכך לעולם, נאסר להשתמש בו דבר חול כגון לצרור בו מעות אא"כ התנה עליו בתחלה שיוכל לצרור בו מעות כשירצה, או שבשעה שצרר בו התפלין התנה בדעתו שצוררן בו ע"ד לפנותן לאח"ז ויחזור להיות חול כמו שהיה קודם שצרר בו. בד"א בסודר שלו, אבל אם אדם אחד צרר בסודר של חבירו, לא נאסר, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אא"כ גנב בגד ועשאו כים. שאז קנאו בשינוי מעשה ואסרו:

פרק כ

אם עשה כיס לשם תפילין, אפילו אם צרר בו ע"ד לפנותן אסור. אבל אם לא צררן בו מעולם, אינו נאסר בהזמנה, אפילו שעשה כיס מחדש לשם תפלין:

תולדות

פרק א

נטילת ידים שחרית אין נוטלין ע"ג קרקע אלא לתוך כלי. וטוב שיהיה כלי התחתון מאוס ושבור, אבל לא יהיה נקוב, כדי שלא יצאו ממנו מי הנטילה לחוץ, ועיין פתחי עולם סי' ד' ס"ק ט"ו:

פרק ב

טוב שיהיו המים שנוטל בהם מכוסים, דכתב בספר מ"ב, לשאל הגיעו קצת יחידים אם יש להקפיד על מים מגולים לענין נט"י דשחרית, והשבתי להם דאינו מהדברים הפוסלים לנט"י שחרית, ואפילו במקום דשכיחי נחשים לא אסרום חכמים אלא לשתיה בלבד, אך את זאת חזיתי ביו"ד סי' קט"ו כתב שם בבאה"ט בשם הגאון מהר"ר שעפטיל ז"ל שכתב לא ירחץ ידים שחרית במים מגולים, קל וחומר הדחת פיו, כי אם במים מכוסים כל הלילה, ע"כ. וכתב הרב המגיה בשלמי צבור דף י"ח ע"ב, כן נמי משמע מתוך דברי הרב כנה"ג שכתב בשם ס"ה וז"ל, כל ישראל ירא שמים ובעל נפש, צריך שיזמין אצל

מטתו שני כלים אחד מלא מים ואחד ריקן, ויתן את המלא בריקן מכוסה ונקי, המלא ברוך והריקן ארור, ואם יהיה שבור ומאוס טוב ויפה:

ובספר חס"ל הביא מהרב כסא אליהו ז"ל ס"ק יו"ד שכתב וז"ל, מים מגולים אסור לרחוץ מהם משום סכנה, ובפרט בעה"ק ירושלים תובב"א, ופוק חזי מאן גברא רבא קא סהיד על האי מלתא הוא הרב פר"ח ז"ל ביו"ד סי' תי"ו. שכתב בפירוש דבירושלים נמצאים נחשים ועקרבים, וכתב דמים שנתגלו לא ישפכם לרה"ר, ולא ירבץ בהם, ולח ירחץ בהם ידיו ורגליו, ואפילו גב היד וגב הרגל שהם חלקים, ולא ישקה מהם לא לבהמתו ונא לבהמת חבירו בין טהורה בין טמאה, אבל משקה אותם לחתול:

ושיעור המים שיאסרו אם נתגלו, כדי שיהיה הסם ניכר בהם ומזיק, אבל אם היו מרובים כדי שתאבד בהם המרה הרי אלו מותרים. וכן הדין בשאר משקים, אלו דבריו ז"ל יע"ש, ושומר נפשי ירחק עכ"ל כסא אליהו. וכן כתב בספר בתי כנסיות סי' ק"ה, דלא כהשלמי צבור, ע"כ בחס"ל:

פרק ג

מים של נט"י שחרית אסור ליהנות מהם. ולכן לא יתנם לפני בהמתו לשתות, ולא ישפכם בבית ע"ג רצפה, אלא ישפכם במקום מדרון בחפירה עמוקה שיש בקרקע הבית שנשפנים בה מים המזוהמים ומאוסים, או בחפירה של בית הכסא. ויזהר שישפכם ביום אחר שנטלו הוא וב"ב בשחרית, ולא ילין אותם בכלי שלהם בלילה שאחר היום. אלא קבור יקברנו ביום ההוא:

פרק ד

מים הפסולים לנט"י לסעודה פסולים לנט"י שחרית, ואם נטל בהם לא יברך על הנטילה. מיהו יש אומרים דאין זה אלא בפסולים הנזכרים בש"ע סי' ק"ס בנט"י לסעודה, אבל דין כלי וכח גברא שלא נזכר בסי' ק"ס, אלא נזכר בסי' קנ"ט, אין פוסלין בדיעבד, ומצי לברך עלייהו, אם לא אפשר לו בהכשר דין כלי וכח גברא, אבל לכתחלה צריך להזהר בכל גוונא, וכנז' באחרונים ז"ל:

פרק ה

מי שנטל ידיו שחרית ואח"כ נגע במי שלא נטל ידיו, צריך לחזור וליטול ידיו, כמ"ש בחס"ל בשם לב חיים סי' ס"ה:

פרק ו

הנוגע באוכלין ומשקין קודם נט"י דשחרית או נט"י של בית הכסא, הרי זה מטמא אותם האוכלים ומשקים, וה"ה אם הכניס אותם לבית הכסא, ולכן אין ליטול ידיו במים

שהכניסם לבית הכסא, שכבר נטמאו, ודלא כדברי שלמי צבור. ואותם הנעורים בתוך הלילה ושואפין עפר הטב"אקו, לא מבעיא דהוי יד לחוטם, עוד בה דמטמאים הטב"אקו הנשאר בתיבה, לכן צריך שיטול ידיו תחלה ואח"כ ישאוב:

ואם עבר ונגע באוכלין ומשקין, הנה המשקין ילכו לאבוד והאוכלים ידחם ויערה עליהם מים ג"פ ופירות שהם קשים יטול מהם כדי קליפה, וזה יוכל לעשות בכל דבר מאכל אם ירצה. והיינו דוקא בישראל, אבל גוי אינו מטמא, דאין הטומאה שורה אלא במקום שהקדושה יוצאה משם, וכנז' בחס"ל שהביא זה מן לב חיים ז"ל סי' ס"ו וס"ז וס"ח, ע"ש:

פרק ז

כתב בפתחי עולם סי' ד' ס"ק י"ג בשם סדה"י, לא יגע בידו בלחלוחית המים שע"פ הכלי שנטמאת בנגיעת היד שאינה נטולה ע"ש, והרב זכור לאברהם ז"ל מע' הנו"ן כתב הירא את דבר ה' כשאין לו מי שישמשנו ישפוך תחלה ג"פ רצופים על כל אחת ושוב ישפוך עוד ב"פ על כל יד ויד בסרוגין, ובזה ימלט מכל הספיקות ע"ש. וכתב הרב מנחת אהרן ז"ל בכלל א' ס"ק י"א על דברי זכ"ל הנז', וז"ל לא זכיתי להבין איך בדרך זה נמלט מכל הספיקות, דכיון דאנו חוששים למגע אזני הכלי, והמים יטמאו את הידים, מה תועלת ליטול ג"פ רצופים, סוף סוף הרוח רעה לא יצא, כיון שלא נטל בסרוגין, ואח"כ כשיטול ב"פ לחוד דרך סרוגין מה תועלת יש בזה, דכיון שלא נטל ג"פ הרי ידיו טמאים כמקודם הנטילה, והו"ל לתקן ג"פ בסרוגין, אלא ודאי שהמים שבאזני הכלי אינם מטמאים את הידים עכ"ל. ויפה כתב, דבאמת אין תקנה זו מועלת להנצל מן רוח רעה אם ישנה במים שבאוזן הכלי, ולא יועיל לתקן דבר זה אא"כ יטול ידיו מאדם שהיה ניעור בלילה ולא שרתה רוח רעה על ידו או מן גוי שאינו שורה רוח רעה על ידיו, או שיעשו כלי שפיו רחב ויש לו מסביב חמש או שש אזנים מובדלים ומרוחקים זמ"ז, ובכל פעם יאחז באוזן אחת שאין בה לחלוחית. ובאמת כל אלו המצאות קשות הן ואפילו מיעוט ציבור אין יכולים לעמוד בה:

והנה מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף א' ע"ד מוכח להדיה דאין חוששין במגע היד בלחלוחית המים שבאוזן הכלי משום רוח רעה, שכתב וז"ל, ועתה נבאר סדר נט"י של שחרית, הנה בתחלה יטול הכלי של המים בידו הימנית ונותנו בידו השמאלית, ואח"כ שופך מים מידו השמאלית על ידו הימנית, ואח"כ ישפוך מים מידו הימנית על ידו השמאלית, הרי פעם אחת. וחוזר כסדר הזה פעם ב' וג' באופן שתרחוץ כל יד ויד ג' פעמים. ולא תרחצם יחד ג"פ כל יד, אלא פעם אחת ביד זו ופעם אחרת ביד הב' בסרוגין, כי עי"כ רוח הטומאה הנקרא שיבת"א בת מלך היא ומקפדת ודולגת וקופצת

עד שנעתקת לגמרי משם, ואם לאו אינה נעתקת, וכן נמצא בזוהר בכ"י עכ"ל. נמצא דרבינו האר"י ז"ל הוא מדבר באדם שהוא בעצמו נוטל ידיו, וגם באוזן שאחז בה בנטילה האחת אוחז בה בנטילה האחרת ולא בעי אלא רק ג"פ בסרוגין, ואינו שופך אלא רק ג"פ לכל יד ויד, וכיון דרבינו האר"י ז"ל לא חייש למגע היד בלחלוחית אוזן הכלי משום רוח רעה, ואמר שכן נמצא בזוהר בכ"י, הא ודאי דאין לנו לחוש לזה, אפילו אם כל הרבנים הפשטנים חוששין לכך, וכ"ש שלא נמצאת חששה זו אלא רק בסדה"י, והסברא מחייבת כן, יען כי דבר זה מקורו הוא סוד, ואם מאריה דתלמודא של הסוד לא חש לזה ודאי אליו שומעין:

ואנא עבדא אמרתי טעם נכון בס"ד, דלא למיחש באוזן הכלי משום רו"ר, דמסתברא אין קופץ ונעקר אפילו חלק מעט מן רוח רעה שעל הידים לשרות על לחלוחית מים אשר על אוזן הכלי כיון דאין שם מים בעין, ועוד כי זו הרוח רעה הנקראת שיבת"א בת מלך היא, ואין הלחלוחית חשובין בעיניה כלום, כדי שיעקר חלק ממנה אשר על הידים וישב ויחנה על הלחלוחית לבד, דבעלת גאוה היא. דלכן אינה נעקרת לגמרי מן הידים אלא רק בסרוגין מטעם זה שהולכת כאגג מעדנות, ובמה נחשב בעיניה זו הלחלוחית הקלה לשבת עליה, ועל כן לא חיישי לזה הזוהר ורבינו האר"י ז"ל:

ומ"ש הרב מג"א ז"ל בסי' קס"ב דאם נטל הכלי בידו הלחה נטמא אוזן הכלי מהמים ואם חזר ואחזו בידו נטמאת ידו. אין זה נוגע לנ"ד, כי דין טומאה שתקנו חז"ל נטילה בעבורה לחוד, ודין רוח רעה לחוד, דענין של רוח רעה הוא ענין סגליי ולא דמי הא להא. וכן מפורש באחרונים ז"ל דענין רוח רעה לחוד ודין טומאה דסי' קס"ב לחוד ואין לדמותם זל"ז:

הנה כי כן לענין הלכה אין לנו אלא כפי מה שנראה להדיה מדברי רבינו האר"י ז"ל דלא חיישינן ללחלוחית המים שבאוזן הכלי משום רוח רעה ואין להקפיד אלא לעשות הנטילה ג"פ בסירוגין, מיהו דרכינו לשפוך הראשונה ג"פ או ב"פ רצופין על היד מפני כי בהיות בשר היד יבש אין המים של שפיכה הראשונה עוברין על כל בשר היד, אבל אם ישפוך ב"פ או ג"פ עליה תלחלח ויעברו המים על כולה:

פרק ח

שלשה פעמים אלו דסירוגין דאמרינן בנט"י דשחרית, בכל פעם מאלו השלשה פעמים נעתקת חלק א' מן רוח רעה אשר על הידים ושורה על המים, ואחר שישלים השלשה פעמים נעתק כל הרוח רעה כולו מן הידים ולא ישאר כלום, ואם נטל פעם אחת נעתק חלק מן רוח רעה על אותם המים של אותו הפעם, ואם נטל ג"פ ובכל פעם שפך מים של

הנטילה בכלי בפ"ע, הנה כל המים אשר בשלש הכלים הם טמאים מן רוח רעה והידים נטהרו לגמרי ונעשו נקיים שלא נשאר בהם רוח רעה כלל, וכן מוכח מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שהעתקתי לעיל שאמר ודולגת וקופצת עד שנעתקה לגמרי:

פרק ט

כתב מנחת אהרן ז"ל כלל אות ח' אם שכשך ידו תוך אמבטי גדולה של מים כבר פירש מרן ז"ל דלא עלתה לו נטילה, שהרי תכף נטמאו המים וחוזרין ומטמאין את ידו, ואע"ג דנסתפק מרן ז"ל בשכשך במי נהר כיון דקמא קמא אזיל להו, אי נמי במקוה שיש בו ארבעים סאה דלא שייך לומר מים טמאים, מ"מ הט אזנך אל דברי הט"ז ז"ל שכתב דמשמעות לשון הזוהר נראה להדיה שאין זו נטילה לגבי רוח רעה, דכיון דקפידה בנטילת ג"פ א"כ כל המשנה וכו' ובמקום נטילה אינה מתרצית בטבילה והו"ל כאלו לא נטל עכ"ל, ולפ"ד אם הטביל ידיו במקוה של ארבעים סאה, המים של המקוה טהורים וידיו טמאות דלא נעקרה רוח רעה מהם ואמינא טעמא דמסתבר לזה מפני דרוח רעה לא תעקר אא"כ תמצא דבר אחר לשרות עליו, וכאן במקוה כיון דאינה יכולה לשרות עליו משום שהוא שלם בארבעים סאה לכך לא תיעקר מן הידים כיון דאינה מוצאה מקום לחול בו, אבל אמבטי שתוכל לשרות בו אם הטביל ידיו בו המים טמאים מחמת חלק רוח רעה היוצא מן הידים וידיו טמאות דעדיין לא נעקרת כולה לגמרי מן הידים כיון דלא עבדי לה נטילה בסרונגין:

פרק י

כתב במנחת אהרן ז"ל כלל ב' אות א' נט"י לא יגע במלבושיו כמו שהזהיר בסדה"י, והדין עמו, כדי שלא ישרה רוח רעה בבגדיו בנגעו בהם קודם שנטל ידיו עכ"ל. והנה אנו רואין דאין העולם נזהרין בזה, ובאמת קשה להזהר בכך, ונראה לי בס"ד דאין לחוש לזה יען כי רוח רעה לא תשרה על כלים של עץ או ברזל ונחשת ולא על כלים שהם מצמר ופשתן וכיוצא, ואינה קופצת ממקומה שהוא בידים אלא רק על מאכל שהיא היתה בידים שהם בשר, לכך תשרה על כל מין מאכל שהוא כמו בשר, וכן שורה על כל מיני משקין שהמשקין והמאכל ענין אחד הם, וכמ"ש אכלו רעים שתו ושכרו דודים, וארז"ל השתיה נכללת באכילה אבל אינה נעתקת ושורה על כלים ובגדים דאינם מעין המקום שהיתה חונה עליו. ואם אין אתה אומר כן תקשי לך איך נוטל הכלי שיש בו מים לערות על ידו והלא כיון שנגעה ידו בכלי שרתה רוח רעה על הכלי וממילא נטמאים המים שבתוכו, ואיך עושה בהם טהרה לידיו בנטילה, אלא ודאי לא תשרה רוח רעה על הכלים או על בגדים. וכן מצינו שאמרו דאסור להניח ידו על עיניו קודם נטילה ואם רוצה

לחכך יחכך ע"י הבגד ומאי אהני אלא ודאי אין רוח רעה שורה על הבגד. ועוד קשיא לן על אזהרה זו שמזהיר הרב שלא יגע במלבושיו והלא בע"כ צריך ליגע בכר ובמכסה במטתו ולפ"ד רוח רעה שורה עליהם וצריכין רחיצה ביום אלא ודאי אינה שורה על כלים ובגדים, ולכך אין העולם נזהרין בזה:

והא דאמרו יד לגגית תקצץ אין ראיה מזה לומר דשורה על הכלים. כי ענין רוח רעה הוא ענין סגלייי, וקים להו לרבנן כי שורה על השכר אע"פ שמונח בכלי והוא נוגע בכלי. אי נמי זה הוא כמ"ש מרן ז"ל דלאו לענין רוח רעה נקיט זה אלא ללמד שמשמוש היד בשכר מפסידו והוא דבר טבעי, ואיידי דנקיט מילי דנזקין הנעשים בידים נקיט גם נזק זה של משמוש היד שהוא טבעי, ועוד יש לחלק בזה באופן דנראה דאין רוח רעה שורה על בגדים וכלים:

פרק יא

אע"ג דהגאון יעב"ץ ז"ל סבר מה שהזהירו חז"ל על עינים ואזנים וכיוצא קודם נטילה הוא רק במניח ידו תוך העין ואוזן וחוטם, אבל להניחה על גביהן בחוץ אין מקום מורא ופחד, כבר בא חכם הוא הגאון חיד"א ז"ל ודחה דבריו מלשון הזוהר שאמר בפירוש לא יעביר ידוי ע"ג עינוי, וכן הוכיח מהרמ"ע ומעדני מלך ומספר הפרדס כ"י לתלמיד תלמידו של הרשב"א דפנים ובחוץ שוין הם באיסור זה יע"ש:

ויצא

פרק א

הנכנם לבית הכסא ועשה צרכיו הן גדולים הן קטנים צריך לברך כשיצא ברכת אשר יצר שתקנו אותה אנשי כנה"ג ורבו סודותיה, והיא יש בה כמנין אדם. וגם הנשים חייבין לברך ברכה זו וילמדו אותה בע"פ היטב היטב, כדי שלא ידלגו בה אפילו תיבה אחת:

פרק ב

אסור לעסוק בשום עסק, אפילו כל דהוא כשהוא מברך, ויש הרבה בני אדם אשר בהיותם מנגבים ידם במטפחת מברכים ברכה זו, או מברכים כשהולכים אנה ואנה, ונמצא מברכים את השי"ת דרך עראי וגם ממילא תהיה הברכה בלי כונת הלב. וצריכים להזהר בזה בכל ברכה וברכה שלא תהיה כזאת בישראל ובעוה"ר נכשלים בברכה זו יותר:

פרק ג

כל אדם איש או אשה צריך שיבין פשוטן של דברים האמורים בברכה זו, ונזכר בה כמה ביאורים ופירושים, ברם אתה הקורא הישר עשה אזניך כאפרכסת ושמע הדברים אשר אשים לפניך כי אלו הם העיקר בכונת הברכה הזאת:

והענין הוא כי אנחנו מברכים ונותנים תודה להשי"ת על בריאתנו שברא ויצר אותנו, ושם לנו קיום בטבעינו על ידי המאכל והמשתה, וברא בנו כח הזן הכולל חמשה כוחות, וכנז' בספר הברית ז"ל, מאמר ט"ז פרק ב', ואלו הם החמשה כוחות, הא' הוא כח המושך והוא הכח שיחשוק למשוך המזון והמאכל והמשקה לגופו, וזה בא מכח יסוד העפר שבאדם שטבעו לקבל כל היסודות שלמעלה ממנו. והב' הוא כח המחזיק, ר"ל מה שהאצטומכא סובלת המאכל וסוגרת על הנקב אשר בתחתיתה עד גמר העיכול. והג' כח המעכל הוא הכח אשר ינשא על שרף אחר חריף וחם במאד הנמצא באצטומכא של האדם המבשל והמעכל את המאכל, וגדול חום האיצטומכא יותר מחום אש להבה, וזה לך האות בכי יותן זהב באש לוהט לא יפחות מכמותו כלל, ואם יבלע אדם זהב ויתעכב באיצטומכא זמן מה יפחות ממשקלו שיעור יפה. וכח המחזיק עם כח המעכל שניהם יחד באו מכח יסוד האש שבאדם שטבעו להחזיק בדבר הראוי לו עד שמעכלו. והד' כח המברר הוא הכח הבורר הטוב והיפה שבמאכל הראוי להתהפך בו לליחה זכה ובשר ודם ועצמות ושאר חלקי גופו, ומפריש ומבדיל את הפסולת תמיד למקום אחר עד בא כח הדוחה וידחה אותו חוץ לגוף. והנה זה בא מן יסוד הרוח שבאדם שדרכו לברר החלקים הדקים מהחלקים העבים והכבדים:

והחמשי כח הדוחה הוא הכח מה שבעת הצורך נפתח הנקב שבתחתית האצטומכא וידחה הפסולת אל הדקין, ומשם דוחה אותה חוץ לגוף, ולא פסולת האכילה בלבד הוא דוחה אלא הוא דוחה תמיד כל חלקים הרעים מגוף האדם. שגם אם יזדמן מותרות ליחה אשר לא טובה כשאר חלקי הגוף יתחכם בטבעו לדחות אותם מן הגוף חוצה כמו הליחות היוצאין דרך הגרון והפה, וכן מותרות ליחות המוח הנדחה דרך האף או השחין היוצא דרך נקבי עור הראש והגוף, ואם אי אפשר להוציאו החוצה יתחכם לדחותו אל מקום אשר יתמעט בו הסכנה. וזה הכח בא מיסוד המים שבאדם שבטבעו של המים לדחות כל פסולת ולנקות כל דבר:

הרי לך ביאור החמשה כוחות שבאדם בקיצור. יתברך יוצר האדם בחכמה וישתבח כי הפליא לעשות בטבע כחותיו של האדם, וכאשר האדם יסתכל להבין ולהשכיל בעליותיו וחדריו הפנימים והאברים הנסתרים שהם הקיבה והטחול והכבד והמרה והכליות

והשלחופית ובני מעים וכיוצא, יתפלא בדרכי האל יתברך ועזוז נוראותיו וחכמתו הגדולה ביצירה הנפלאה הזאת, אנה המאכל בא ואיה המשקה הולך בחדרי בטן ואיך פעולת המאכל ומשקה תהיה באנוש להחיות בהם נפש אדם, ואנה הולכים המותרות וכיצד נפרשים ונבררים חלקים הרעים מן הטובים. על הכל ישתבח ויתעלה האל יתברך הרופא כל בשר ומפליא לעשות:

ולכן אחר עשיית צרכיו של אדם שהוא גמר הפעולות של החמשה כחות שהם המושך והמחזיק והמעכל והמברר והדוחה הנז"ל, אז מחויב האדם לתת הודאה ושבח להבורא יתברך אשר יצר את האדם בחכמה הנפלאה הזאת וברא בו נקבים נקבים, כלומר נקב הפה להכנים בו המאכל והמשקה, ועוד כמה נקבים יש באברים הפנימים כי הרבה מהם יש להם פיות לקבל זה מזה, דהיינו הכיס של המרה יש לו שני פיות, האחד שעל ידו היא יונקת ליחה מן הכבד, והב' שעל ידו משלכת ליחה אל המעי וכן הקיבה הנקראת אצטומכא יש לה ב' פיות, אחד בצידה השמאלי מחובר אל הושט, שעל ידו בא המאכל לתוכה, כי הושט מתחיל בצואר אצל הלשון והולך תחת הקנה עד חדרי בטן אל הקיבה, ופה הב' הוא בצדה הימני דבוק ומחובר עם המעי להוציא המאכל אליו, ועוד יש נקבים תחתונים והוא סוף המעי הנקרא כרכשתא הדבוק בפי הטבעת, וכן נקבי השתן להוציא המותרות ולז"א נקבים נקבים. ועוד כולל בזה שאר נקבים שבגוף במדור העליון של האדם שהם נקבי האוזן והחוטם שגם אלו הם צריכים לקיום האדם:

ואמר עוד חלולים חלולים הם הכרס והדקין והאצטומכא וכיוצא שהם חלולים ללכת בהם המאכל והמשקה ולהחזיקם בהם ולבשל אותם עד שיתעכלו כדי לדחות את המותרות:

ואומר עוד שאם יסתם אחד מהם או יפתח אחד מהם א"א להתקיים אפילו שעה אחת, דהיינו כל הנקבים האלה עשה השי"ת ערכם וגדלם כפי צורך הראוי להם כענין פתיחה וסגירה פעם כך ופעם כך, כפי מה שצריך להם דבר בעתו, דרך משל של התיבה הנקראת אצטומכא, הנה לפעמים צריכין להכווץ ולהסגר, ולפעמים צריכים להתפשט ולהתפתח, ואם בעת שצריכין להכווץ ולהסגר יסגרו ויסתמו יותר מכדי הצורך להם א"א להתקיים האדם, וכן אם בעת שצריכים להתפשט ולהפתח יפתחו יותר מכדי הצורך הראוי להם א"א להתקיים האדם, וכן תמצא בענין מי השתן כי המים מתבשלים ויורדים ע"י אברים הפנימים מאחד לאחד עד שמגיעים אל השלחופית, והיא מונחת בתחתיות בטן האדם למעלה מעט ממעי הכרכשתא, ויש לה שתי עירות זו ע"ג זו, והיא תלויה, כמו נוד הפוכה שצוארה למטה, וכדי שלא יזוב ויצא מי השתן קודם זמן הראוי לו

לצאת, ברא השי"ת דבר אחד סביב צואר הפה של השלפוחית הנז' אשר על ידו יכולה להכווץ ולהסגר, ולא יצא המים ממנה בלא עתם, כמו החוט הנתון בשפת הכיס, אך בהגיע העת והעונה הראויה ליציאת מי השתן, אז כובד מי השתן פותחים הסגר צואר ופה השלחופית ויצאו מי השתן והמה יורדים ובאים דרך מעבר השתן מן השלחופית עד נגד שער המים הוא פי האמה ויצאו החוצה, וכאשר יצאו מצואר השלחופית אז תכף חוזר ומכווץ צוואר השלחופית על ידי אותו דבר שברא השי"ת סביב צוארה, כחוט הנתון סביב הכיס שנמתח ונסגר הכיס. והנה אם זה הצואר והפה של השלחופית נפתח יותר מכדי צרכו, בעת שצריך להפתח או נסגר יותר מכדי צרכו, בעת שצריך להסגר, אין האדם מתקיים בזה יען שאם נפתח יותר מכדי הצורך שוב לא יסגר עוד, ואם יסגר יותר מכדי הצורך שוב לא יפתח עוד, ואיך יתקיים האדם. אכן עשה השי"ת הכל בחכמה נפלאה לפתוח הנקבים בזמן שצריך להפתח פתיחה מכוונת כפי הצורך, וכן לסגרם בזמן שצריך להסגר סגירה מכוונת כפי הצורך לפי מזג האדם וטבעו וכחו ומדתו, הגדול לפי גדלו והקטון כפי קטנו, וכן יש עוד עניינים באדם כיוצא בזה, יתברך יוצר האדם כי הכל בחכמה עשה גדולים המה מעשה אלהינו:

ולפיכך אנחנו חותמים הברכה ואומרים בא"י רופא כל בשר ומפליא לעשות, כי האדם עשיית צרכיו היא רפואה גדולה אליו, ואם לא הי' בורא בו כח הדוחה לדחות המותרות בזמן הראוי, הי' מתעפש בו המאכל והמשקה וימות ב"מ. נמצא יציאתו בכח הדוחה היא רפואה לאדם, וברפואה זו השי"ת מפליא לעשות, יען ששם לו כח הדוחה לדחות דבר שצריך לו להוציאו ולא ידחה להוציא גם מה שאין צריך להוציאו, ואם יש לך נוד מלא רוח ותפתח הפה שלו להוציא הרוח מוכרח שיצא כל הרוח, ומה גם אם תדחהו בכח חזק, והאדם הוא נוד מלא רוח ונפתחים נקביו להוציא המותרות, ויבא כח הדוחה בחוזק ומוציא ממנו רוחות ומותרות, ועכ"ז אינו יוצא ממנו כי אם הפסולת והמותרות שאינם צריכים עוד להיות בקרבו:

נמצא הוא יתברך רופא כל בשר בכח הדוחה ובפתיחת הנקבים, אך מפליא לעשות ברפואה זו שתמצא שני הפכיים בנושא אחד. הרי מבואר לפניך כונת הברכה הזאת כפי הענין שאנחנו מברכים בעבורו בין לגדולים בין לקטנים. וראוי שכל אדם ישנה וישלש לעיין בדברים אלו עד שיהיו חקוקים בלבבו, שבזה יהיה מבין פשט הדברים, כי הנסתרות הם לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. וראוי לאדם כי אחר שיבין בדברים אלו ילמד אותם לבניו וב"ב וטוב לו ולהם:

פרק ד

חסידים הראשונים כשהיו נכנסים לבית הכסא היו אומרים קודם כניסתם התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון, שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא, שכן דרכן של בני אדם. וכתב מרן ז"ל בש"ע ועכשיו לא נהגו לאומרו ומפורש הטעם בבית יוסף בשם אבודרהם מפני שאין בדורות אלו חסידים מפורסמים כל כך, ואם היה אחד אומר כן מחזי כיוהרא, ולכן אין אומרים אותו כלל. והגאון יעב"ץ ז"ל כתב בסידורו דהשם דרכיו ודעותיו רשאי לאומרו, ונכון הדבר, וכן דעת האר"י ז"ל, והיינו דוקא בדברא דשכיחי מזיקין מה שאין כן בעיר. והרב ברכ"י הביא דברי חד מן קמיא בתשובה כ"י שחולק ע"ד מרן שהסכים לדברי אבודרהם. וכתב הרב מנחת אהרן ז"ל אע"פ שהגאון חיד"א בברכ"י אסר הנה חזר בו בספר מורה באצבע והתיר, ושם כתב טענה שטען הרב בתשובה כ"י שהביאו ברכ"י ממה שמצינו לרז"ל שאמרו בערב שבת לעת ערב ב' מה"ש מלווין את האדם מבית הכנסת לביתו, ולכך יסדר שלחנו וכו', ולפ"ד הרד"א ז"ל לא יסדר האדם בזמן הזה שלחנו ומטתו מחמת מלאכים המלוים וכו', וכתב הרב הנז' במ"א נ"ב דדברי הרב בתשובה כ"י צדקו מזהב ומפז רב, דהרי עינינו הרואות לעם ב"י שכולם שוים לטובה מאמינים בני מאמינים שמה"ש מלווים לאדם בליל שבת לביתו, ולפיכך בבואם משמיעים קול בשירה וזמרה למה"ש, ואומרים להם שלום עליכם מה"ש וכו' בואכם לשלום, וכופלין כן ג"פ, ודבר זה אמאי לא בטלוהו בדורות אלו וכו', וכ"ש שהאדם כשהולך לבית הכסא אינו משמיע קולו לאחרים, ובליל ש"ק אומר אותו אפילו ברבים ולא נמצא מי שמיחה בזה, ומה נשתנה התכבדו מכובדים, או היה ראוי לבטל שניהם או לקיים שניהם עכ"ד. ואנא עבדא אמינא זו הטענה שטענו הרבנים והנז' אינה טענה כלל, דהתם בליל שבת דמה"ש מלווין את האדם מבית הכנסת לביתו לאו בשביל כבודו באים אלא בשביל כבוד הקידוש של שבת הם באים, כדרך שאמרו רז"ל דאליהו זכור לטוב יבא בכל מצות המילה, ולכך מכינים לו כסא אצל המילה ואומר המוהל קודם שמל זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב, ובודאי התם אינו בא בשביל כבוד אבי הבן או המוהל אלא בשביל כבוד המצוה של המילה, וכן כאן אין מה"ש באים עמו ללוותו לביתו בשביל כבודו אלא בשביל מצות הקידוש שבא לעשות בביתו הם באים, ואחר הקידוש הם יוצאים, מה שאין כן בענין התכבדו מכובדים המה"ש מלווים אותו לשמרו ובעבורו הם באים, ובודאי אם בזה"ז יאמר האדם כן לחשוב עצמו כחסידים הראשונים שמתקיים בהם הפ' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך

מחזי כיוהרא, ואפשר לומר דמ"ש הרב ברכ"י ז"ל שיש לחלק בין זו ובין אינך דמייתי זהו החילוק שעלה בדעתו:

מיהו נ"ל בס"ד אם ירצה האדם לומר התכבדו מכובדים ביום כיפור שהוא יום סליחה ועצומו של יום מכפר וגם דאפילו השטן מודה שישראל נחשבים יום זה כמלאכי השרת ועושים מעשה על זה דהולכים יחפים מהאי טעמא וכנז' בפוסקים באיזה דברים שמדמין עצמם כמה"ש, יוכל האדם לומר התכבדו מכובדים, ועכ"ז יאמר בלחישה, כן נ"ל בס"ד:

פרק ה

אע"ג דאמרו בזוה"ק אית רוחא חדא בבית הכסא וכו' אין רוח רעה זו דבית הכסא כוחה חזק כרוח רעה דשינת הלילה, ולכך הקילו בה דאין צריך כלי ועוד בשאר דברים, וכנז' במנחת אהרן דף י"ג ע"א:

וישלח

פרק א

בענין תיקון רחל כתבתי בסה"ק בן איש חיל בפרשה זו אות ט', מה שצריך האדם לכוין כונות פשוטות הנזכרים בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות, ומה שצריך לבכות ולהצטער על שריפת התורה ועל שנמסרו סודות התורה לחיצונים שזה נקרא גלות השכינה, וגם לבכות ולהצטער על חרבן בהמ"ק במזמור על נהרות בבל, ולבכות ולהצטער על הריגת הצדיקים באמירת מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתיך. ועל זה נשאלתי בסה"ק רב פעלים חלק ראשון סי' ג' מאיש אחד באומרו, בכל זמן שאומר תיקון רחל אינו מתעורר בבכיה, ואין מתעורר בקרבו צער על כל הנז"ל בקריאתו הנז"ל, ולא יעלה בלבו כונה מכל כונות הנז"ל, אלא הוא קורא כקורא מזמורי תהלים ופסוקי נביאים, ויגע להעלות בקרבו התעוררות על כל הנז"ל ואינו עולה בידו בשום פעם, ולא עוד אלא כשהוא קורא תיקון חצות יעלו בלבו מחשבות ואינו שם לב על מה שמוציא מפיו, ולפי דעתו כיון דאינו עושה וקורא כפי הנז"ל טוב שלא יקרא תיקון רחל, כי בשלמא תפלה שהוא מחויב בה הוא מוכרח להתפלל ואע"פ שאינו מכוין, אך אמירה זו של תיקון רחל אין על האדם חובה ולכן כיון שאינו עושה כראוי ע"פ הכונה שתיקנו הראשונים טוב שלא יאמר כלל. והשבתי לו, ודאי צריך להכריח עצמו לאומרו ע"פ הכונות הנז"ל, ואם טרח בעצמו ולא עלתה הכונה בידו עכ"ז לא ימנע עצמו מאומרו:

וראיתי טוב ונכון להעתיק כאן השאלות של השואל והתשובות שהשבתי לו כמו שהן, שבהם ישכיל הקורא ויתבונן על כמה דברים העומדים ברומו של עולם שצריך לאדם לידע אותם, וזה הוא העתק של השאלה והתשובה הנז':

שאלה. נשאלתי מאיש מבין וז"ל, שאל ממני איש פשוט ויודע ספר מעט, כי שלי"ת למדתי חברי ורז"ל מדרש ואגדה וקצת גמרא, אך בלימוד הנסתר לא נכנסתי, ורק אני קורא בספר הזוהר והתיקונים כאשר קוראין המון ישראל והנה בעתה באתי לשאול מאדוני קצת שאלות אשר אני נבוך בהם, ואל נא תשיבני ריקם, ובטחתי שבודאי תשיב לי תשובה להשקיט רעיונותי, ולשכך דעתי בהם. והנה בראשית מאמר אפרש שיחתי כי אנכי איש יהודי מאמין בכל דברי חז"ל, הן אמת ודבריהם אמת, וכ"ש וכ"ש בתורה שבכתב משה אמת ותורתו אמת, ורק אנכי רוצה להתבונן במה שהרשונו חז"ל להתבונן, והנני מציג לפני אדוני קצת שאלות אשר יעצוני כליותי לדעת אותם:

השאלה הא', הנה מצינו קודם עשיית כל מצוה ותפלה תקנו לומר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', ויבאר לנו אדוני בקצרה משמעות שכינתיה, ומה צריכין אנו לכוין בדעתינו כשאנו אומרים קודשא בריך הוא ושכינתיה. גם עוד נמצא בסדר כמה בקשות מתפללים ומתחננים על השכינה, ורצינו לדעת משמעות השכינה שאנחנו מזכירים בפינו בתחינות, וגם בדברי רז"ל נמצא כמה מאמרים על השכינה, ובפרט בזוהר ותיקונים יש דברים הרבה, ואנחנו לומדים הדברים האלה, ואין אנחנו יודעים מה אנחנו מדברים:

והשאלה הב', יבאר לנו מה ענין זווג שיש למעלה, גם מה ענין תוארים של זכר ונקבה האמורים בעליונים:

והשאלה הג', יבאר לנו ענין תיקון חצות שנקרא תיקון רחל ותיקון לאה, על מי צריכין אנו לכוין בזה, ולמי אנו קוראין בשמות אלו:

והשאלה הד', מאחר שאין אנחנו יודעין סוד הדברים למה אומרים תיקון חצות ועל מה נתקן, וגם אין הקורא אומרו כהלכתו בבכיה וצער וכונה כאשר יסד רבינו האר"י ז"ל, ורק דברים מוציא מפיו ולבו מלא מחשבות וטרוד בעניינים אחרים, ומעת שיתחיל בו עד סיומו לא יעלה אפילו חמשה דקים, וקורא אותו כקורא בנביאים וכתובים ולא ידע מאי קאמר, א"כ מאי נ"מ בקריאתו, ויותר טוב שלא יקרא, ובשלמא תפלה ושאר מצות דבע"כ צריך להתפלל ולעשות המצות יעשה אפילו בלא כונה דהם עליו בחיוב, אבל תיקון חצות אינו חיוב כמו תפלה ונתקן לאמרו בצער ובכיה, ואם אומרו בלא כונה ובלא צער ובכיה מאי אהני בהוציאו מפיו דברים בלבד, וכן יש עוד כמה בקשות כמו יהא

רעוא וכיוצא, שאין הקורא יודע מה מוציא מפיו מה תועלת יש באמירתם. ועל הכל יבא דברו הטוב ושכמ"ה:

תשובה. הנה דע כי אלוה העליון אשר האציל וברא ויצר ועשה הכל, הוא אין לו סוף, ועליו נאמר בפתיחת אליהו זכור לטוב רבון עלמין אנת הוא חד ולא בחושבן אנת הוא עילאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין לית מחשבה תפיסה בך כלל. וכן אמרו בז"ח דף נ"ח כל מחשבתין לאן למחשב ביה ולית חד מנייהו דידע לאשגא ליה, הוא תפיס בכל מחשבתין ולית מחשבה ידעה ביה ע"ש. ועליו אמרו רז"ל במדרש רבא פרשת יתרו בפסוק אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים, אני ראשון שאין לי אב ואני אחרון שאין לי בן, ומבלעדי אין אלהים שאין לי אח, ע"כ ע"ש. ובזוהר פרשת בהר דף ק"ט מדבר שם ביחוד האלוה העליון וכתוב שם ואנת לית לך גופא ולא איברים ולית לך נוקבא אלא אנת אחד בלא שני ע"ש:

והנה ידוע דקודם שברא העולם התחתון הזה אשר אנחנו בו, שהוא הארץ וכל אשר בה, וגם השמים אשר עליה עם כל צבאם שהם הגלגלים והמלאכים, כבר האציל וברא ויצר ועשה עוד עולמות רבות אלפים ורבבות, שהם עומדים עד עתה למעלה מן עולם הזה, וכולם רוחניים בתכלית הרוחניות אשר אי אנחנו יכולים לצייר בדעתינו מהותם ומראיהם באמת. ותחלת הכל האציל וברא ויצר ועשה עשרה אורות הנקראים עשר ספירות, ואלה שמותם אשר קראם. כתר. חכמה. בינה. חסד. גבורה. תפארת נצח. הוד. יסוד. מלכות. וכאשר תראה בפתיחת אליהו הנביא זכור לטוב שאמר אנת הוא דאפיקת עשר תקונין וקרינן לון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגלנין, ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון ואנת הוא דאנהיג לון ולית מאן דאנהיג לך לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא:

וכן תמצא בר"מ בפרשת בא, שאמר על האלוה העליון וז"ל, הכי עלת העלות עביד עשר ספירות וכו', ואיהו חכם מעצמו ומבין מעצמו, כי חכמה איהי לא אתקריאת חכמה מגרמא, אלא בגין ההוא חכם דאמלי לה מנביעו דיליה, ואיהי לא אתקריאת בינה מגרמא, אלא על שם ההוא מבין דאמלי לה מיניה, דאי הוה מסתלק מינה אשתארת יבשה וכו', כולה ברשותיה למחסר במאנין ולאוספא בהון נביעו כפום רעותיה, ולית עליה אלהא דיוסיף ביה או דיגרע בי' וכו' יע"ש. וכן תמצא עוד בזוהר בראשית דף כ"ב, שאמר שם על האלוה העליון וז"ל, עלת על כל עילות לית ליה תניינא דנטיל עיצה מיניה, דאיהו יחיד קודם כולא ולית ליה שותפא, ובגין דא אמר ראו עתה כי אני אני הוא ואין

אלהים עמדי וכו', דאית אחד בשיתוף כגון דכר ונוקבא דאתמר בהון כי אחד קראתיו, אבל איהו חד בלא חשבן ובלא שיתוף, ובגין דא אמר ואין אלהים עמדי ע"ש:

ועוד תמצא בזוהר חדש פרשת יתרו וז"ל, יהיב בבר נש נפש השכלית בגין למנדע בה וכו', ואיהו אומר ועושה מדבר ומקיים, ואיהו בורא ויוצר ועושה כולא ואיהו חד מלגיו, איהו אפיק כולא מכח לפועל, ואיהו משנה עובדוי וביה לית שינוי, ואיהו דמסדר כל ספירן, ועביד בספירן רב ובינוני וזעיר כל חד על סידורו, וביה לית סדר, ואיהו ברא כולא בבינה ולית מאן דברא ליה, איהו צייר ויצר כולא בתפארת, ולית ליה ציור וצייר, איהו עביד כולא במלכות ולית מאן דעביד ליה, ובגין דאיהו באלין עשר ספירן מלגו, בהון ברא ויצר ועבד כולא ושוי תמן יחודיה לאשתמודעא ליה תמן וכו', ואיהו דקשיר כל מרכבות דמלאכייא וקשיר לון כחדא וסביל עלאין ותתאין, ואם הוא אסתלק מנייהו לית לון קיומא ולא ידיעה ולא חיים, לית אתר דלאו איהו תמן, לעילא עד אין סוף, ולתתא עד אין תכלית, ולכל סטרא לית חלק בר מניה, כל מחשבתין לאן למחשב ביה, ולית חד מנייהו דידע לאשגא ליה, ואפילו שלמה דאתמר ביה ויחכם מכל האדם בעא לאשגא ליה במחשבתיה ולא יכיל, ובגין דא אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. למאן דאיהו מחיה בשמא דהוי"ה לית מאן דקטיל ליה, ולמאן דאיהו ממית בשמא דאדנ"י לית מאן דמתיה ליה, שמא לא אתקרי שלים אלא ביה, ולא אפיק פעולה לפועל אלא ביה, וסטרין אחרנין דאינון מסטרא אחרא כולהו ברשותיה למעבד בהון רעותיה, ועלייהו אתמר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין וכמצבייה עביד בחיל שמייא, ולא אית דימחי בידיה ויימר ליה מה עבדת, הוא תפיס בכל מחשבין ולית מחשבה ידעה ביה וכו', ובגין דידעין למקרי ליה באתר ידיע, רשים לון ספיראן לאשתמודעא ליה בהון, בגין דאינון קשירין בעלאין ותתאין, וברא בהון כל ברייז וכו' ע"כ ע"ש. ועוד יש כמה מאמרים בזוהר המדברים כיוצא כאלה הדברים ואין צורך להעתיק לך יותר דדי לך בזה:

והנה אנו העשר ספירות לאו דוקא בספר הזוהר בלבד נזכרו, אלא נזכרו ג"כ בספר יצירה המתייחס לאברהם אע"ה, וקורא אותם שם עשר ספירות בלימה, כלומר בלי מהות מושג. וכן תמצא עוד גם במדרש רז"ל הפשטי, כדאיתא במדרש תדשא הובאו דבריו בילקוט מלכים רמז קפ"ו, על פסוק ויעש את הים מוצק, הים זה העולם שהוא מוצק וכו' עשר משפתו אלו עשר ספירות בלימה שהעולם עליהם עומד ע"כ ע"ש:

ודע דאלו העשר ספירות שהם כח"ב חג"ת נהי"ם אין אנחנו יכולים לידע מהותם ועצמותם ודמותם ומראיהם, יען כי הם רוחניים בתכלית הרוחניות, ואנחנו בני אדם גשמיים. ואיך נוכל להשיג ולדעת ולהכיר מהות עצמותם ודמותם. והגם שיש לנו שכל

רוחני שבו נדע ונשיג העניינים, עכ"ז מאחר שהשכל מלובש בחומר א"א להשיג ולהכיר בו מהות הרוחני הגמור. תדע הלא הנשמה יושבת בגוף האדם, ועכ"ז אין האדם מכיר בשכלו מהותה ודמותה ומראיה וצורתה איך הוא, וא"כ כ"ש וכ"ש הספירות שהם רחוקים וגבוהים מאתנו במאד מאד, כמה אלפים ורבבות מדרגות:

גם זאת תדע, דמה שאנחנו קורין לעשר ספירות בשם ספירות ובשם אורות, אין כונתינו לחשוב אותם כאור זה שאנחנו רואין אותו בעינינו, אלא מפני שקצר מצע שכלינו בעודו מלובש בחומר הגוף להשיג מהות ועצם הרוחניים, לכך אנחנו מכנים אותם בתואר אור, כי אצלינו האור הוא היקר ועליון שבמוחשים, והוא היותר רוחני שבמוחשים, וכמ"ש הרב המקובל מהר"י ארגיאם ז"ל בשומר אמונים, וז"ל, רבים חושבים לדמות האלוה שהוא אור גדול זך ובהיר, בחשבם דענין זה אינו גוף, הוא תכלית השיבוש והטעות, דהאור עם היותו יקר שבמוחשים הנה הוא גשמי, ואין לך שום דמיון מתדמה שלא יהיה דמות הגוף, וכמ"ש האר"י זלה"ה בסוף ספר מבוא שערים, כי כח המדמה שבאדם אינו יכול לצייר רק ציור גשמי וחמרי, לא כציור רוחני הנקרא צורה ונפש וכו', ע"ש. והזהר כשתכוין בשום ספירה מהספירות, שלא תדמה בה שום דמיון בכח המדמה אשר לך, שיכניסך הדמיון בהגשמת הספירות, והוא טעות גמורה ועון פלילי וכו'. והזהר כי כשתשכיל בשכלך שיש אלוה, שתהיה הבטתך בדרך רצוא ושוב, דהיינו שיהיה בדרך רצוא לחייב מציאותו בשכלך שתאמין שהוא מצוי ומשגיח, ושוב היינו שלא תדמה שום דמיון וציור כלל, יען כי הדמיון רץ אחר השכל, ולכן נאמר בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחור, והזהר היטב בדבר זה כי הוא עיקר גדול באמונה עכ"ד יע"ש:

והגאון הרדב"ז ז"ל בהקדמתו לספר מגן דוד כתב וז"ל, דע כי סיבת הסיבות ועילת העילות האחד הפשוט הקדמון אשר לא קדמו העדר, הוא האציל עשר ספירות קדושות בדרך אצילות זו מזו, וקראו בלשון חכמים מידות, אשר גזרה חכמתו יתברך להוציאם מן הכח אל הפועל להנהיג בהם העולמות, והם כולם צריכים אליו, ואין להם שפע וברכה אלא ממנו ותשוקתם אליו, והוא אינו צריך להם, אלא הם ככלי ביד האומן להוציא כלי למעשהו, והן נאחזות בו ונאחזות זו בזו, ולא יש בהם צורה ודמות, כי הם ספירות רוחניות דקות מן הדקות פשוטות בתכלית, והן מאורות אלהיות יודעות ומשיגות את קונם, כל אחת כפי מעלתה ומדרגתה וכו' ע"ש:

גם דע, כי אלו העשר ספירות הגם שנקראים בשם כח"ב חג"ת נהי"ם, עכ"ז יש לכל או"א כמה שמות וכנוים ותוארים, וכן הם נקראים ג"כ בשמות הקודש שאינם נמחקים, דהיינו ספירת המלכות שהיא עשירית נקראת בשם אדנ"י, וגם נקראת לפעמים בשם אלהים,

ועוד יש לה כמה כינויים ותוארים אחרים וכן התפארת נקרא כשם הוי"ה בסתם, ולכן כאשר אנחנו רומזים לפעמים על חיבור תפארת ומלכות, רומזים זה בשילוב שם הוי"ה ושם אדנ"י שהוא שם יאהדונה"י. והבינה נקראת בשם אהי"ה, ונקראת ג"כ בשם אלהים, ולפעמים נקראת החכמה בשם הוי"ה והבינה בשם אהי"ה, ואנחנו רומזים בכונתינו על חיבור חכמה ובינה בשילוב הוי"ה אהי"ה שהוא י"א ה"ה ו"י ה"ה. וכן הכתר ג"כ נקרא לפעמים בשם אהי"ה. גם לפעמים מכנים כל ספירה בשם הוי"ה, אך כל אחר בנקוד אחר, דהיינו הי"ה בנקוד קמ"ץ הוא בכתר והוי"ה בנקוד פת"ח בחכמה, והוי"ה בציר"י בבינה והוי"ה בסגול בחסד, והוי"ה בשב"א בגבורה, והוי"ה בחול"ם בתפארת, והוי"ה בחיר"ק בנצח, והוי"ה בקובוץ בהוד, והוי"ה בשור"ק ביסוד. והטעם שנקראים הספירות בשמותיו יתברך, מפני כי אור האלוה יתברך מתלבש בהם. והוא כמו הנשמה להם, ולכן יקראו כולם בשמותיו יתברך:

גם עוד דע, כי באמת כל העשר ספירות נרמזו בשם הוי"ה ב"ה, דהיינו הכתר בקוץ היו"ד והחכמה ביו"ד, והבינה בה"א ראשונה, וחג"ת נה"י באות וא"ו, והמלכות בה"א אחרונה, אמנם עיקר הרמז דאות וא"ו דשמא קדישא היא נקרא על שם התפארת, ולכן מכנים ורומזים לאות וא"ו דשם הוי"ה בשם התפארת דוקא:

גם דע, כי נשמות ישראל הם אור נולד ונמשך מאור העשר ספירות עצמן, אך עיקר הווייתם וציורם וגמירתם נעשה מחיבור אור התפארת עם אור המלכות, כי מחיבור שניהם מתהוים ונעשים נשמות ישראל, ואין אנחנו יכולים לידע ולהשיג, איך יהיה מתהוה ונולד מחיבורם נשמות, ואיך יהיה חיבורם זע"ז, דאין אנחנו יכולים לצייר זה בדעתינו ושכלינו, יען כי מאחר דמהות הספירות ועצמותן אין אנחנו יכולין להשיג ולידע איך הוא, וא"כ איך נוכל להכיר ולהבין דבר זה:

ומאחר דנשמות ישראל נולדים ונגמרים מחיבור אור התפארת עם אור המלכות, ע"כ נשמותינו נקראים בנים לתפארת ומלכות ולכן כאשר יהיו ישראל צדיקים ומקיימין התורה והמצות, אז מוסיפין כח וגבורה באורות תפארת ומלכות למעלה, ולהיפך כשחוטאין גורמין פגם, וכמ"ש צור ילדך תשי, וכתיב תנו עוז לאלהים. וגם זה הענין של הפגם והקלקול שנעשה ע"י העונות, אין אנחנו יכולין לידע אותו על אמיתתו איך הוא וכיצד נעשה, כי כל מה שנזכר בזוה"ק ובכתבי רבינו האר"י ז"ל אין הדברים כפשוטן והם עמוקים מאד, וא"א לשכל אנושי להבינם על בוריים:

ודע כי אעפ"י שאמרנו נשמות ישראל נעשים ונולדים מחובור תפארת ומלכות, בכח אור האלוה המתלבש בהם כנשמה בתוך הגוף, עכ"ז אין מדרגות הנשמות שוים, כי כבר

ידעת שהאלוה העליון האציל וברא ויצר ועשה כמה עולמות זה למעלה מזה, וזה לפנים מזה, ובכולם יש עשר ספירות שיש בכללם תפארת ומלכות שמהם נולדים נשמות, לכן כל נשמה יגדל ערכה ואיכותה, כפי גודל וגובה המקום אשר נולדה משם:

וכבר הודעתיך שיש לכל או"א מן העשר ספירות שמות וכנויים הרבה, ואדבר עתה בשמות וכנויים של התפארת והמלכות, והוא דהתפארת נקרא אות וא"ו דשם הוי"ה ב"ה, וגם לפעמים נקרא בשם הוי"ה בסתם, וגם נקרא בשם קודשא בריך הוא, וגם נקרא בשם זעיר אנפין, וגם נקרא בשם ישראל, ועוד יש לו כינויים הרבה כמפורש בספרי הקבלה. וכן המלכות נקראת אות ה"א אחרונה דשם הוי"ה ב"ה, וגם נקראת בשם אדנ"י, וגם נקראת בשם אלהים, ונקראת ג"כ בשם שכינה, ונקראת בשם מטרוניתא, ונקראת בשם חקל תפוחין קדישין, ונקראת בשם רחל, ונקראת בשם לאה, ועוד יש לה כמה כנויים כמפורש בספרי הקבלה:

ואחר שידעת כל זאת, עתה אודיעך כי המלכות העליונה הנקראת בשם שכינה כאמור, הואיל דהנשמות של ישראל נולדות ונמשכות ממנה גזרה חכמת האלוה יתברך לטובת ישראל ולטובת העולם, שיהיה נמשך חלק ממנה לשכון בזה העולם התחתון, וזה החלק של האור הנמשך מן המלכות, ויורד לשכון בעולם התחתון הוא ג"כ נקרא בשם שכינה בשם המלכות העליונה, ועל זה החלק אמרו רז"ל שיש השראת שכינה בישראל ובבהמ"ק ובבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ועל זה החלק ארז"ל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם, אך אין כימות החלק שוה בכל המקומות, באופן כל מקום שתמצא ענין השראת שכינה בעולם הזה, הוא קאי על חלק האור הנמשך מן המלכות העליונה ויורד ושוכן למטה:

וכן הענין בשם קודשא בריך הוא הנזכר בזוהר ובתפילות, ובשם הקדוש ברוך הוא הנזכר בדברי רז"ל, דאין שם זה נאמר על האלוה העליון בלבד, אלא לפעמים נאמר על התפארת שהוא מכונה בשם קב"ה, ובשם הקב"ה, מפני שכבר ידעת דאור האלוה העליון מתלבש בתוך הספירות כנשמה בתוך הגוף, לכך נקרא בחינת התפארת בשם קודשא בריך הוא ובשם הקב"ה, ונקרא גם כן בשם אות וא"ו דשמא קדישא, ונקרא גם בשם הוי"ה בסתם, ולכן תמצא מקומות הרבה בזוהר ותיקונים שמדברים על התפארת, וקורין אותו בשם קודשא בריך הוא, וגם קורין אותו בשם ז"א, או בשם מלכא קדישא או בשם ישראל, וכן נמי קורין לבחינת המלכות בשם שכינה, וכאשר מדברים על תפארת ומלכות אומרים קודשא בריך הוא ושכינתיה:

ואביא לך דוגמא אחת בלשון זוה"ק, ומזה תבין על שאר מקומות, והוא דאיתא ברעיא מהימנא פרשת בהר דף ק"ט וז"ל, הכי יחוד קבה"ו (פירוש תפארת ומלכות) אע"ג דאינון כנשמתין לגבי כורסייא ומלאכין, (פירוש עולם הבריאה ועולם היצירה) הכי אינון לגבך עלת העלות (פירוש האלוה העליון א"ס) בגופא, דאנת הוא דמיחד לון ומקרב לון ובגין דא אמונה דילך בהון, ואנת לית עלך נשמתא דתהוי אנת כגופא לגבה, דאנת הוא נשמה לנשמות, ולית נשמתא עלך ולא אלהא עלך, אנת לבר מכולא ולגאו מכלא ולכל סטרא ולעילא מכלא ולתתא מכלא, ולית אלהא אחרא עילא ותתא ובין ספירה וספירה, ובעובי דכל ספירה וספירה, ואנת הוא דמקרב לקבה"ו (פירוש תפארת ומלכות) בכל ספירה וספירה ובכל ענפין דנהורין, דתליין מנהון כגרמין וגידין ועור ובשר דתליין מן גופא, ואנת לית לך גופא ולא אברים, ולית לך נוקבא אלא אחד בלא שני, יהא רעוא דילך דתקריב אנת שכינתא (מלכות) לגבי קב"ה (תפארת) בכל דרגין דאינון אצילות דילה וכו' עכ"ל, ע"ש. והעתקתי לך לשון הטהור כי יש צורך מאד בו להמבין בו היטב, ובזה תראה איך מכנה לתפארת ומלכות בשם קב"ה ושכינתיה ובזה תבין על שאר מקומות:

ואחרי אשר ידעת ששם קבה"ו נאמר על תפארת ומלכות, בזה תדע כי כאשר תאמר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו' קודם התפלה וקודם עשיית המצוה, תכוין בדעתך כשתזכיר קודשא בריך הוא על כללות אור התפארת הרמוז באות וא"ו דשם הוי"ה ב"ה הנקרא קב"ה, וכשתאמר ושכינתיה תכוין על המלכות הרמוזה באות ה"א אחרונה דשם הוי"ה ב"ה, ואין אתה צריך לכוון בפרטי השמות השייכים להם, אלא די לך שתכוין כך קב"ה וא"ו דשם הוי"ה, ושכינתיה ה"א אחרונה דשם הוי"ה, בדחילו אות יו"ד דשם הוי"ה, ורחימו ה"א ראשונה דשם הוי"ה. ובסידורים נרשם עוד כונות בהזכרת קבה"ו שמכונים לשם הוי"ה ואדנ"י בשילוב י'א'ה'ד'ו'נ'ה'י, וכן בדחילו ורחימו שילוב הוי"ה אהי"ה, ואם אתה אומר נוסח של לשיקבה"ו מתוך הסידור שכתוב בו השלובים הנז', אה"ן תכוין בהם הנה מה טוב ומה נעים, ואם אתה אומר זה הנוסח בע"פ די לך לכוין באותיות ו"ה דשם הוי"ה שהם קבה"ו, כדי שלא תתבלבל כי כונה זו היא עקרית, והיא מאכל כל נפש:

וכן מצינו כונה זו מפורשת בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער רוה"ק דף ט"ל וז"ל, קיצורו של דבר ישים שם הוי"ה בארבע אותיותיו לנגד עיניו, ויכוין ליחד קב"ה ושכינתיה שהם ו"ה, ברחימו ודחילו שהם י"ה עכ"ל. וכן עוד נמצא דבר זה מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער רוה"ק דף י"ב ע"ב וז"ל, גם א"ל מורי ז"ל כונת הצדקה והתפלה, והוא ליחד שם י"ה הנפרד מן ו"ה, וקודם שיעשה האדם איזה מצוה או צדקה יאמר ליחדא

שמא דקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו בשם כל ישראל, ויכוין לחבר שם י"ה שהם דחילו ורחימו עם ו"ה שהם קב"ה ושכינתיה עכ"ל יע"ש. הרי לך הדברים מפורשים בדברי רבינו ז"ל כאשר כתבתי, ע"כ אתה תתפוס במחשבתך הכונה בקיצור כאשר כתבתי ודי בזה:

ואחרי אשר הודעתיך כל זאת ובארתי לך פשט הכונה של נוסח לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וגם מה שנזכר בכמה מקומות תואר שכינה, עוד אודיעך דבר אחר בזה שיש מקומות בדברי חז"ל שמכנים כח הדיבור היוצא מהשי"ת בשם שכינה, וכמ"ש על משה רע"ה שכינה מדברת מתוך גרונו, וכן אמרו שכינה אמרה לו, וכיוצא בזה יש הרבה בתלמוד ומדרשים, על כן אע"פ שתראה נזכר שם שכינה בדברי רז"ל אין משמעות הכל אחד, אך באמת המשכיל יבין דהכל עולה בקנה אחד:

והגאון נודע ביהודה תניינא א"ח סימן ק"ז, נשאל על שם שכינה, והביא על זה דברי הרמב"ם ז"ל, במורה, שכתב שיש לזה ב' פרושים, או אור נברא מאת הבורא, או עניין השגחת הבורא שההשגחה נקראת שכינה, וכל מקום יתפרש שם שכינה לפי עניינו, עכ"ד דברי הרמב"ם ז"ל. וכתב המחבר נו"ב אני אומר שני הפירושים הם דבר אחד ע"ש. והמשכיל יבין שדברי הרמב"ם ז"ל נכללו בדברינו, ורק הוא לא היה יכול להרחיב הדברים כאשר הרחבנו, מפני שלא נגלו אליו זוה"ק ודברי רבינו האר"י ז"ל אשר קבל מפי אליהו הנביא זכור לטוב בחכמת הקבלה וסודות התורה:

ועל שאלה הב' ששאלת בענין הזווג ותוארים זכר ונקבה האמורים בעליונים, דע כי הרב המקובל מהר"י ארגיאס ז"ל בשומר אמונים כתב וז"ל, זכר ונקבה הם כינוים למשפיע ומושפע, כי המשפיע לזולתו נקרא זכר והנשפע נקבה, וסוד הזווג המיוחד לספירות הוא חיבור ודיבוק הספירה המשפעת עם ספירה המקבלת ועניינו הוא מיתוק גבורות הנקבה בחסדים של הזכר, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בספר מבוא שערים ש"ג ח"ב פ"ב, והוא רמוז בדברי רז"ל שאמרו ראה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף עמה מדת הרחמים, וזה השיתוף של מדת הרחמים עם מדת הדין הוא עצמו סוד הזווג. וחכמי הזוהר ורבינו האר"י ז"ל הוכרחו להשתמש בכינויים ממאורעות הגופים בענין זווג ועיבור לידה ויניקה וגדלות, כדי לבאר סודות עמוקים ונפלאים אשר אין דרך ואופן לבארם ולהודיע ענינם, כי אם באלו הכינויים ומשלים פש ולא שתהא כונתם לייחס לספירות העליונות מאורעות הגופים ח"ו עכ"ל. ועיין להגאון מהר"ח ז"ל בנפש החיים דף ז' ע"ג יע"ש:

גם בענין זווג הנשמות בג"ע, כתוב בזוה"ק פרשת שלח לך דף קס"ז וז"ל, בגין דשעתא דזווגא איהו בפלגות ליליא בין בהאי עלמא בין בההוא עלמא, זווגא דההוא עלמא

אדבקותא דנשמתא בנשמתא נהורא בנהורא זווגא דהאי עלמא גופא בגופא, ע"כ ע"ש, ועכ"ז דע כי אנחנו בעלי גוף לא נוכל לצייר בדעתינו אפילו על זווג הנשמות בג"ע איך הוא ואיך נעשה, וכ"ש וכ"ש שלא נוכל להבין ולצייר בדעתינו זווג אורות הספירות איך הוא, ואע"פ שאנחנו אומרים בפינו שם זווג הספירות למעלה, עכ"ז אנחנו מודים ומאמינים שאין הדברים האלה כפשוטן חלילה:

וכאשר תמצא הדבר הזה מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בריש שער ההקדמות בהקדמה א' וז"ל, ואמנם דבר גלוי הוא כי אין למעלה גוף ולא כח בגוף חלילה, וכל הדמיונות והציורים אלו לא מפני שהם כך ח"ו, אמנם לשכך את האוזן, לכשיוכל האדם להבין הדברים העליונים הרוחניים, שהם בלתי נתפסים ונרשמים בשכל האנושי, ולכן ניתן רשות לדבר בבחינת ציורים ודמיונים, כאשר הוא פשוט בכל ספרי הזוהר, וגם בפסוקי התורה עצמה כולם כאחד עונים ואומרים בדבר הזה, כמש"ה עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ, עיני ה' אל צדיקים, וישמע ה', וירא ה', וידבר ה', וכאלה רבות, וגדולה מכולם מה שאמר הכתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו וכו', ואם התורה עצמה דברה כך, גם אנחנו נוכל לדבר בלשון כזה, עם היות שפשוט הוא שאין שם למעלה אלא אורות דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפסים שם כלל, וכמו שאמר הכתוב כי לא ראיתם כל תמונה וכאלה רבות:

ואמנם יש עוד דרך אחרת כדי להמשיל ולצייר בה דברים העליונים, והם בחינת כתיבת צורת האותיות, כי כל אות ואות מורה על אור פרטי עליון, וגם תמונה זו דבר פשוט הוא, כי אין למעלה לא אות ולא נקודה שגם זה הוא דרך משל לשכך את האוזן כנזכר, ושני בחינות ציורים אלו אם ציור האדם ואם ציור האותיות שתיהם מוכרחים, כדי להבין בהם ענין האורות העליונים, כאשר תראה ספרי הזוהר בנויים על שתי הבחינות הציורים האלה, עכ"ל זלה"ה יע"ש:

וגם רבינו מהר"ש שרעבי ז"ל, בהקדמת רחובות הנהר בענין העליות, הביא דברי רבינו האר"י ז"ל הנז', וכתב, אמנם צריך להבין ענין עליות אלו לפי משמעות פשט הדברים אע"פ שאינם כפשוטם, שיש בהם סודות נעלמים עמוק עמוק, לית מחשבה תופסת בהם, כ"ש דבור, אלא שדברה תורה בלשון בני אדם, וכנז' בסוף הקדמה ראשונה משער ההקדמות וכו' ע"כ ע"ש:

גם עוד מצינו לרבינו הרש"ש ז"ל בהגהותיו על עץ חיים שער ל"ז שכתב וז"ל, וה' יכפר בעדי כי דברים אלו אינם כפשוטם, אלא שדברתי בלשון שנשתמש בו הרב, אבל אמיתות ענייניים אלו ידעתי דלית מחשבה תפיסה ביה כלל, ואם היה יכולת להבין האמיתות

לא היה מקום להקשות כלל, עכ"ל ע"ש. הרי תמצא שגם דברים המפורשים כדברי רבינו האר"י ז"ל בעולמות העליונים בסדר עמידתם ועלייתם, אין הדברים כפשוטן ולית מחשבה תפיסה בהו כלל, וכ"ש בדברים העמוקים יותר ויותר, ודי בזה לחכם שכמותך:

סוף דבר הכל נשמע, ה' אחד ושמו אחד, ואין לו גוף ולא דמות הגוף, ואין לו שום ציור ותמונה ודמיון כלל ועיקר, וגם כל העולמות וספירות הקדושים למעלה אין להם ציור ודמיון של גופים האלה כלל, ואין מי שיוכל לידע איך הוא עמידתם וסדרם, ואיך עומדים עולמות היושר ועולמות העיגולים, ואיך מתחברים זע"ז, ואיך נמשך השפע מזה לזה, ואיך הוא תוארם ומראיהם, ואיך הוא מהות השפע המחיה אותם ומקיים אותם, וכמה הוא שיעור אורכם וגובהן ורחבם, ואיך הם נכללים זה בזה ומלבישים זה לזה, כי בכל זאת אין שום שכל אנושי יוכל לדעת ולהבין ולהשיג כלל ועיקר:

ועל שאלה הג' בענין תיקון רחל ותיקון לאה, דע כבר הודעתיך לעיל על המלכות העליונה הרמוזה באות ה"א אחרונה דשם הוי"ה ב"ה, שיש לה כמה שמות וכינויים ותוארים, ומכלל השמות והכינויים שלה הוא שנקראת ג"כ בשם רחל, ויש חלק ממנה שנקרא בשם לאה, וא"א לפרש לך פרטות ענין זה, ורק זאת תדע דשמות אלו של רחל ולאה הם תוארים ושמות של המלכות העליונה הנקראת ג"כ בשם שכינה כאמור לעיל. ודע כי לאה ורחל אמותינו, שהם נשי יעקב וישראל אבינו, נקראו בשמות אלו על שם שמות העליונים ההם שנקראת בהם המלכות העליונה, מפני כי נשמות שלהם היו כל אחת חלק גדול מן חלק המלכות העליונה הנקראת לאה, ומן חלק הנקרא רחל, ולכן גם הם נקראו בשמות אלו ודי למבין:

ולהיות כי ישראל חוטאין גורמין פגם בעונותיהם בספירות המלכות העליונה, הנקראת בשם שכינה כאמור לעיל, בחלק ממנה הנקרא רחל, ובחלק ממנה הנקרא לאה, וכן נמי כאשר זוכים בתורה ומצות ותפילה עושים תיקון ותוספת אורות שם, על כן נתקן סדר זה של תיקון חצות שהוא תיקון רחל, כדי לתקן בחלק המלכות הנקרא בשם רחל, ותיקון לאה כדי לתקן בחלק הנקרא בשם לאה, ויש בזה טעמים עמוקים, ואין ראוי לפרשם עתה, ולא ארחיב לך הדברים האלה יותר מזה, ואתה תעשה לדעת רשב"י ע"ה, ורבינו האר"י ז"ל, שעשו סדר התיקונים האלה ע"פ הטעמים הגלויים להם, וכבר באלו הדברים אשר כתבתי לך אתה מבין ויודע פשטות הענין, באיזה מקום אתה עושה ומתקן, ודי בזה לאיש כמוך:

ועל שאלה הד' בענין הכונה והמחשבה, דע שכתב הגאון ר"ח ז"ל בנפש החיים וז"ל כבר הזכרנו לעיל סוף שער א' שהעיקר בכל המצות הוא חלק המעשה, אך טהרת המחשבה

אינה אלא מצטרפת למעשה ולמצוה ולא לעיכובא, וכן מבואר לכל משכיל ישר הולך, שהרי קיימא לן בענין הקרבת הקרבנות דסתמן כלשמן דמי, וכן אמרו להדיא בנזיר דף כ"ג ע"א, באוכל את הפסח לשם אכילה גסה, נהי דלא קעביד מצוה פסח מיהא קעביד, ואם יחשוב האדם בעת חיוב הקרבת הפסח ועת חיוב אכילתו, כונות נוראות של ענין הפסח במחשבה גבוהה שבגבוהות וטהורה שבטהורות, וחדל מעשות הפסח, ונכרתה הנפש ההיא, וכן הוא בכל המצות:

ולא זו בלבד, שבמצות מעשיות העיקר בהם הוא חלק המעשיי, אלא שגם במצות התפלה שנקראת עבודה שבלב, ולמדוה רז"ל ברפ"ק דתענית מכתוב ולעבדו בכל לבבכם, עכ"ז העיקר שצריך האדם לחתך בשפתיו דוקא כל תיבה ממטבע התפלה, כמ"ש רז"ל בפרק אין עומדין מקראי דחנה דכתיב בה רק שפתיה נעות, מכאן למתפלל צריך שיחתוך בשפתיו, וכן איתא בשוחר טוב שמואל פ"ב, יכול יהא מהרהר בלב ת"ל רק שפתיה נעות וכו', הא כיצד מרחיש בשפתיו. וברור הוא דלא לענין לכתחלה ולמצוה בעלמא הוא דאגמרוהו, אלא גם לעיכובא דיעבד, שאם הרהר תיבות התפלה בלב לבד לא יצא י"ח תפלה כלל, ואם עדיין לא עבר הזמן צריך להתפלל פעם אחרת בחתוך שפתים כל תיבה, ואם עבר זמנה צריך להתפלל שתים תפלה שאחריה, כדין מי שלא התפלל כל עיקר, כמו שהעיר על זה המג"א סי' ק"א סק"ב, בראיות נכונות שהמה כדאי להכריע בצדק דבהרהור התפלה לבד לא יצא י"ח. וידיע בזוהר וכתבי האר"י ז"ל שענין התפלה היא תיקון העולמות, והתעלות פנימיותם כל בחינת נר"ן שבהם ממטה למעלה, והוא על יד הדבקות והתקשרות נפש האדם ברוחו, ורוחו בנשמתו, כמ"ש בע"ה לעיל סוף שער ב', והם נקשרים על יד עקימת ותנועת שפתיו, בחתוך תיבות התפלה שהוא בחינת המעשה שבדיבור, כמ"ש רז"ל עקימת שפתיו הוי מעשה. ובפרק כל כתבי דף קי"ט אמרו מנין שהדבור כמעשה שנאמר וכו', והוא בחינת נפש שבדבור, וההבל והקול שהוא הדבור עצמו הוא בחינת רוח שבה, וכונות בהתיבות בעת אמירתם הוא בחינת נשמה שבדיבור:

לזאת לא יצא י"ח ענין התפלה במחשבה והרהור התיבות בלב לבד, כי איך אפשר להגיע להתקשר בבחינת הנשמה, אם לא ילך בסדר המדרגות ממטה למעלה, שיתקשר הנפש של הדיבור שהוא תנועת השפתים ברוח שהוא ההבל והקול, ואח"כ יתקשרו גם שניהם בנשמה שהיא המחשבה והכונה שבלב, וכשהתפלל רק במחשבה לבד לא הועילה תפלתו ולא תיקן כלום, אמנם כשהתפלל בקול וחתוך אותיות הדבור לבד, אע"פ שלא צירף המחשבה וכונת הלב אליה, והגם דודאי אינה במדריגה שלימה וגבוהה כראוי, ואינה יכולה לעלות לעולם המחשבה עולם הנשמה, כיון שחסר ממנה בחינת מחשבת

האדם, עכ"ז אינה לריק ח"ו, ויוצא בה י"ח, כי עכ"ז הרי העלה וקישר נפשו ברוחו, ועולם הנפש בעולם הרוח:

ובזוהר פרשת פקודי דף רכ"ב ע"ב אמרו דאצטריך צלותא מגו מחשבה ורעותא דלבא וקלא ומלה דשפוון, למעבד שלימו וקשורא ויחודא לעיל כגוונא דאיהו לעילא וכו', לקשרא קשרא כדקא יאות וכו', מחשבה ורעותא קלא ומלה אלין ארבע מקשרין קשרין לבתר דקשירו קשרין כלא כחדא אתעבידו כולהו רתיכא חדא לאשראה עלייהו שכינתא וכו'. ובפרשת במדבר דף ק"ך ע"ב אמרו דרך כלל, דעיקרא דצלותא תליא בעובדא בקדמיתא, ולבתר במילולא דפומא דוקא, ובאדר"ז דף רצ"ד אמרו כל מה דחשיב בר נש וכל מה דיסתכל בלביה לא עביד מלה עד דאפיק לה בשפוותיה וכו', ובגין כך כל צלותא ובעותא וכו' בעי לאפקא מילין בשפוותיה, דאי לא אפיק לון לאו צלותיה צלותא, ולאו בעותיה בעותא, וכיון דמילין נפקין מתבקעין באוירא וסלקון וכו':

ודרך כלל אמרו בזוהר אמור דף ק"ה ע"א, מאן דאמר דלא בעיא עובדא בכולא או מילי נאפקא לון ולמעבד קלא בהו תפח רוחיה. ולא הצריכו רז"ל ענין הכונה לעיכובא אלא בברכת אבות בלבד. ובזוהר פ' ויחי דף רמ"ג אמר, מאן דלביה טריד, ובעי לצלאה צלותיה ואיהי בעקו, ולא יכיל לסדרא שבחא דמאריה כדקא יאות, מאי הוא אמר ליה אע"ג דלא יכיל לכוונא לבא ורעותא סידורא ושבחא דמאריה אמאי גרע, אלא יסדר שבחא דמאריה אע"ג דלא יכיל לכוונא וכו' ע"ש:

והגם דודאי שמחשבת האדם היא העולה למעלה ראש, בשמי רום בעולמות העליונים, ואם יצרף האדם גם טוהר המחשבה והכונה בעת עשיית המצוות, יגיעו מעשיו לפעול תיקונים יותר גדולים בעולמות היותר עליונים אמנם לא המחשבה היא העיקר אצלינו כמו שנתבאר. ועיין בזוהר יתרו דף צ"ג, ואי אזדמן ליה עובדא ויכוין ביה זכאה איהו, ואע"ג דלא מכוין ביה זכאה איהו, דעבד פקודא דמריה, אבל לא אתחשב כרעותא וכו', ע"ד צלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו', מאי כוננה עלינו, כוננה ואתקין תיקינין לעילא כדקא יאות, עלינו אע"ג דלית אינן ידעין לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודוי מעשה ידינו כוננהו למאן להההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא וכו' ע"ש, עכ"ל הרב בנפש החיים. ודבריו בזה הם טובים ונכוחים וישרים למוצאי דעת, והאריך עוד בדברים אלו, ודי לך במה שכתבתי. ולפי דבריו אלו הנך רואה שזאת הטענה אשר יצאת לטעון בשאלה הד', הנה היא טענת היצר שמראה טלפיים בסימני טהרה, כדי לבטל את האדם מקיום המצות ודברים שבקדושה:

הנה כי כן אתה השואל, אפילו אם יהיה לבך טרוד הרבה, אל תבטל אמירת תיקון חצות, ואל תמנע עצמך מלהתפלל התפלות והבקשות המיוסדים מן הראשונים ואע"פ שאינם מחיוב התפלה שתיקנו אנשי כנה"ג. אך ודאי שצריך להשתדל ולהתאמץ בשלימות הכונה ונקיות וזכות המחשבה, והשי"ת יהי' בעזרך ובעזרתינו ובעזרת כל בית ישראל אחינו, ויעזרינו תמיד על דבר כבוד שמו מעתה ועד עולם אמן כן יהי רצון:

עוד ראיתי להעתיק פה מ"ש בס"ד בסוד ישרים אשר בסוף רב פעלים ח"א דף צ"ח ע"א:

שאלה. ילמדנו מורינו, נשים היודעות לקרות תנ"ך, ומתפללות בכל יום שמ"ע, אם ראוי להן לומר בכל לילה תיקון רחל ותיקון לאה, כאשר אומרים האנשים תיקון חצות, או לפחות בחודש אלול, או"ד הנשים אין להם שייכות בתיקון חצות. ונתעוררתי לשאול שאלה זו מפני שלא ראיתי ולא שמעתי שהנשים אומרות תיקון חצות, ולא ידעתי מה אדון בה. ועוד ילמדנו, אם הנשים חייבות בק"ש שעל המטה, ואם עושין בה תיקון כאנשים. ועוד ילמדנו, אם ראוי לנשים ללמוד סדר הלימוד של ליל חג השבועות, וליל הו"ר, הנדפס בקראי מועד, או לאו ושכמ"ה:

תשובה. האמת הוא כך, שלא נמצא ולא נשמע שהנשים יאמרו תיקון חצות, הן תיקון רחל הן תיקון לאה, אע"פ שהן נשים חכמניות ולמדניות, ודרכן ללמוד תהלים בכל יום, וגם יש להן לימוד קבוע, עכ"ז אין אומרות תיקון חצות. ונ"ל בס"ד. דאיכא טעמא רבא בזה, והוא דידוע מ"ש רבינו זלה"ה בשער טעמי המצות פרשת ואתחנן וז"ל, בשאר לילי השבוע אין ראוי לקרא מקרא, לפי שהמקרא הוא בעשיה, והלילה עצמה הוא בחי' עשיה, והכל הוא דינין, ואין ראוי לעורר הדינין עכ"ל. וכתב הגאון חיד"א ז"ל, בספר יוסף אומץ סי' נ"ד, ביאור דברים אלו בשם מהר"ם פאפירש ז"ל, דבחינת המקרא עליונה מאד, ומתפשטת עד העשיה, ועל ידי לימוד המקרא מברר מן העשיה, ולכן אין לקרא מקרא בלילה, לפי שמברר מן העשיה, והלילה בחינת עשיה, ואין ראוי לעורר הדינין עכ"ל. והנה ידוע שהאשה עצמה היא בחינת עשיה, שהיא בחינת דינין, ומאחר שתיקון רחל ותיקין לאה הכל נעשה בלימוד המקרא, לכן אין ראוי לנשים להתערב בתיקון זה, ולקרות המקראות בלילה, כדי שלא לעורר הדינין, ורק הזכרים שהם בחינת יצירה, והם בחינת רחמים, יכולין לעשות תיקון זה במקראות בכל לילה:

ועוד טעם קרוב לזה, שכתב רבינו ז"ל בשער טעמי המצות בפרשת קדושים דהאשה כל אחיזת הדינים ושרשם הוא בה, ומטעם זה אין האשה מגלחת ראשה, אלא מגדלת שער ע"ש, ולכן מאחר כי תיקון חצות הוא תיקון הנוקבא מלכות. אע"פ שאומרים אותו בחצי השני של הלילה, שהוא עת רחמים, עכ"ז הוא לילה שבו שליטת הדינין, ונמצאת

האשה שאחיזת הדינין ושרשם בה היא מתגרית בחיצונים, ויתקנאו בתיקון שלה יותר, ואין להתגרות בהם בעת זה. ודוגמה לזה, שאין נותנים צדקה בלילה, כדי שלא יתגרו בכוחות הדינין. ודע ששאלתי מאת ידידנו הרב החסיד מהר"א מני נר"ו (ז"ל), שיודיעני אם יש נשים בעה"ק תוב"ב שאומרות תיקון חצות, והשיב לי בזה"ל, מודע לבינה, לא שמענו ולא ראינו שהאשה אומרת תיקון חצות, ואפשר הטעם שידוע ששורש הנשים ממלך בעל חנן, וכמ"ש בנהר שלום דף ע"ב בענין יוה"כ, ותיקון חצות הוא על ירידת העולמות לברר, ומלך בעל חנן אינו יורד שזהו הטעם של שבת, עכ"ל:

על כן נראה, שאין ראוי לנשים לומר תיקון חצות, הן תיקון רחל הן תיקון לאה. מיהו בתורה שבע"פ אין קפידה, וכן מנהג הנשים בביתינו שעומדים באשמורת קודם עלות השחר, ואין אומרות תיקון חצות, אלא לומדות פתיחת אליהו זכור לטוב, וקצת לימוד כיוצא בזה, וזקינתי תנצב"ה היתה לומדת י"ח פרקי משנה:

ועל השאלה השנית, בענין ק"ש שעל המטה, זה פשוט שגם הנשים חייבין בה, ושייכים ג"כ בתיקון הנעשה בק"ש של המטה לזכרים, מצד טיפות הקרי למחות ע"י ק"ש שעל המטה את המזיקין הנבראים מהם, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות וז"ל, ודע כי כמו שיוצאין המזיקין אלו מן האדם המוציא שז"ל להיותו בלא אשה, כך האשה בוראה מזיקין בלא איש וכו' ע"ש, וענין זה ימצא בנשים, כי לפעמים יעבור בלב האשה תאוה גדולה, ומזרעת מאיליה בלא בעילת איש, גם ימצא לפעמים בהיותה עם בעלה ועושין געגועין קודם תשמיש זע"ז, ואז מזרעת מאיליה קודם שיקרב בעלה לשמש עמה, וא"כ היא צריכה לק"ש שעל המטה גם בעבור תיקון זה, וגם בימי זקנתה שלא יקרה לה עוד המקרה הזה צריכה להזהר בק"ש שעל המטה, כדי לתקן על מה שהיה לה בימים ראשונים, ובמקום אחר כתבתי בענין זה באורך בס"ד:

ועל שאלה הג' בענין לימוד ליל חג השבועות וליל הו"ר, הנה המנהג פה בביתינו, שהנשים אין אומרות הלימוד של ליל חג השבועות והן ישנות, אך בליל הו"ר הן נעורות ולומדות משנה תורה ותהלים, והתפילות של כורתי ברית, כי אנחנו יושבים ולומדים בתוך הסוכה שבחצר, והן יושבות למעלה באכסדרה אשר עומדת לפני הסוכה, ולומדות עמנו בפ"ע. ונ"ל בס"ד, הלימוד של ליל חג השבועות לא יאות אלא לזכרים, חדא משום שהם התחילו בתיקון בתחילתו בספירת העומר, והנשים לא נתערבו בתיקון זה של הספירה, והשנית כי הלומדים הלימוד הקדוש הזה של ליל חג השבועות, נחשבין ונקראים שושבינין דמטרוניתא ואין ראוי להשתמש במעלה זו אלא רק הזכרים, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול. ונראה לכך אמר רשב"י לחברייא, על ליל חג

השבועות בזוהר בראשית דף ח', זכאה חולקכון בגין דלמחר לא תיעול כלה לחופה אלא בהדייכו ע"ש, כי רק הזכרים יהיו שושבינין דמטרוניתא. ברם הלימוד של ליל הו"ר שאני, שהוא תיקון החותם, שיש בו תועלת לאיש ואשה השבים בתשובה, דלכן תיקנו בו סליחות ותפילות, ונקרא כיפור קטן, ולכך גם האשה ראוי שתתערב בלימוד, וכמו דגברי בעו חיי כך נשי בעו חיי:

ושו"ר בזוה"ק פרשת ויחי דף רמ"ה ע"ב וז"ל, תא חזי אתערותא דרחימו דכנסת ישראל לגבי קב"ה, נשמתהון דצדיקיא לתתא מתערין לה, בגין דאינון אתיין מסטרא דמלכא מסטרא דדכורא, ואתערותא דא מטי לנוקבא מסטרא דדכורא ואתער רחמותא, אשתכח דדכורא אתער חביבו ורחימותא לנוקבא, וכדין נוקבא אתקשרת ברחימותא לגבי דכורא עכ"ל, ופירש במקדש מלך וז"ל זהו מסקנא דתירוצא למה שהקשה לעיל דלית שבחא לנוקבא למרדף בתריה דדכורא, ומתרץ דכיון דנשמות הצדיקים שהם מסטרא דדכורא הם מעוררין איתה, א"כ אדרבה דכורא רדיף בתר נוקבא, שהוא המעורר אותה על ידי נשמות הצדיקים שהם ממנו, עכ"ל ע"ש:

והנה בטעם היקר הזה שאומר בזוה"ק על הקושיא שהקשה דלית שבחא לנוקבא למרדף בתריה דדכורא, פרשתי בזה בס"ד מאמר רז"ל במדרש במדבר רבא פ"ג, כבודו של הקב"ה עולה מן הזכרים, והבן היטב:

והשתא מדברי זוה"ק הנז' נמצינו למידין שפיר טעם נכון, מה שלא נהגו הנשים בלימוד ליל חג השבועות, אלא רק האנשים בלבד, יען כי הלימוד הנעשה בלילה הכל הוא הכנה לצורך הזווג של הנוקבא הנעשה בתפילת מוסף בבוקר, וכמ"ש בזוה"ק בהקדמת בראשית דף ח' ע"א, ר"ש הוה יתיב ולעי באורייתא בלילייא דכלה אתחברת בבעלה, דתנינן כל אינון חברייא דבני היכלא דכלה, אצטריכו בההיא לילייא דכלה אזדמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה, למהוי עמה כל ההוא לילייא, ולמחדי עמה בתיקונהא דאיהי אתתקנת, למלעי באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים וכו', בגין דאינון תיקונין דילה ותקשיטהא, ואיהי ועולמתהא עאלת וקיימת על רישהון ואתתקנת בהו, וחדת בהו כל ההוא לילייא, וליומא אחרא לא עאלת לחופה אלא בהדייהו וכו' ע"ש, ועל כן לפי טעם זוה"ק הנז' זהו כבודה דמטרונתא, שיהיה התעוררות זו והכנה זו שלה ע"י הזכרים, שהם מסטרא דדכורא בעלה, כדי שלא יהיה נראה נוקבא רדפה בתר דכורא, אלא דכורא רדיף בתר נוקבא:

מיהו ליל הו"ר אינו בכלל זה, כי בלימוד הו"ר נעשה בחי' החותם, ואין הזווג נעשה למחרתו אלא נעשה ביום שמיני עצרת, אחר גמר הקפות של הו"ר וחבטת הערבה

שעושין הזכרים לבדם, ולא הנקבות, ודוק היטב, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אמן כן יהי רצון:

פרק ב

בימים שאין אומרים בהם תיקון רחל מחמת חשיבותם כגון ליל ראש חודש ולילות חנוכה ופורים ולילות חודש ניסן וכן בשבעה ימי חופה ובליל שמיני של המילה בבית שבו התינוק המוכן להמול למחר וכיוצא בזה, טוב ונכון לומר פסוקים אלו במקום תיקון רחל בחצות הלילה, וכן נמי אם הוא תוך חצי שעה לעמוד השחר דאין אומרים תיקון רחל, יאמר זה. וכן בארץ ישראל בשנת השמיטה שאין אומרים תיקון רחל המיוסד בקינות, יאמרו תיקון זה, וכבר הבאתי אותו בספר לשון חכמים דף קי"ב וזה תוארו:

ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה ויאהב יעקב את רחל ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים ויהי' בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה:

ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקולי ויתן לי בן על כן קראה שמו דן:

ותאמר רחל נפתלי אלהים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי ותקרא שמו נפתלי:

ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את חרפתי: ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר:

בני רחל יוסף ובנימין (וישלח) בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין (ויגש) כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאם ה' ושבו מארץ אויב (ב' פעמים) ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם (ב"פ)

ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם:

והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפה:

ותעדי זהב וכסף ומלבושיך שש ומשי ורקמה סולת ודבש ושמן אכלת ותיפי במאד מאד ותצלח למלוכה:

גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום: שלחיך פרדס רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים: נרד וכרכום קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים: מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון: באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו ריעים שתו ושכרו דודים:

(בתרא קכ"ג) רבי יונתן אומר ראויה היתה בכורה לצאת מרחל דכתיב אלה תולדות יעקב יוסף אלא שקדמתה לאה ברחמים ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה:

(מדרש רבא) ורחל היתה יפת תואר, עיקר סימניה של רחל לא היתה אלא נאה, ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה:
ורחל עקרה א"ר יצחק רחל היתה עיקרו של בית שנאמר ורחל עקרה עיקרה רחל:
תאני רשב"י לפי שכל הדברים תלויים ברחל, לפיכך נקראו ישראל על שמה, רחל מבכה על בניה ולא סוף דבר לשמה, אלא לשם בנה, שנאמר אולי יחונן ה' שארית יוסף ולא סוף דבר לשם בנה, אלא לשם בן בנה שנאמר הבן יקיר לי אפרים:
את לאה וילדיה אחרונים את רחל ויוסף אחרונים, הדא אמרה אחרון אחרון חביב:
ברכות שדים ורחם, ר"א אמר בא וראה עד היכן חיבב יעקב אבינו את רחל אפילו בשעה שבא לברך את בנה עשאו טפל לה, ברכות שדים ורחם יתברכון דדיא דהכין אוניקו ומעיא דהכין אפיקו:
(ילקוט רות) יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה, לא הוה צריך קרא למימר אלא כלאה וכרחל, אלא אע"פ שיצא בועז וכל הסנהדרין שלו מלאה היו מודים שעיקר הבית היא רחל שלא נשתעבד יעקב בבית לבן אלא בשביל רחל:
מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן הה"ד כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתיב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתיך נאם ה' ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם:
אח"כ יאמר לשון רשב"י בפ' נח דף ס"ה ע"א, א"ר שמעון ארמית ידאי בצלותין לעילא דכד רעותא עלאה לעילא וכו' עד ועל דא כולא קאים זכאה חולקהון דצדיקייא בעלמא דין ובעלמא דאתי ע"כ, והמאמר הזה עמוק עמוק מי ימצאנו, ובסה"ק סוד ישרים הנדפס בסוף רב פעלים ח"ג, כתבתי שם ביאור שתי שורות מן מאמר הנז' שנתבארו בדברי רבינו האר"י ז"ל, ושם הבאתי ביאור על מאמר זה כולו מן מהרש"ך ז"ל יע"ש:

פרק ג

בענין שתיית הקהוו"א קודם עמוד השחר למי שאין דעתו מיושבת בלעדה, והוא חלוש המזג ובפרט כשהוא יום תענית, והוא חלוש, ולכן רוצה לשתות אחר שינה כשניעור קודם עלות השחר, נראה דשרי ליה לשתות, ואם הוא מלומד לשתות הקהוו"א בסוכ"ר, וקשה לו בלא סוכ"ר נראה דיכול לשתות בסוכ"ר, דאין זה דרך גאוה אלא בכלל רפואה שתתיישב דעתו בה, ויתחזק לבו. ואע"פ שהרב פר"ח ז"ל, ונמשך אחריו הרב ברכ"י ז"ל לא התירו לשתותה אלא רק בלא סוכ"ר, הנה בזה"ז שהחלישות מצויה וגוברת אצל רובן של בני אדם יש להתיר גם בסוכ"ר כי מה שמניח בה סוכ"ר הוא דרך רפואה, כי בלא

סוכ"ר תעשה יובש באדם מצד טבעה, והמלומד לשתותה בסוכ"ר אינו יכול לשתותה בלא סוכ"ר, ויש לסמוך בזה על המתירים בסוכ"ר, והזכירם הרב מנחת אהרן כלל וא"ו אות ח' ע"ש אך יעשה תנאי על שתיית הקהוו"א בסוכ"ר קודם שינה בפירוש:

וישב

פרק א

ברכה של נשמה שנתתה בי יש בה מ"ז תיבות כמנין הוי"ה אהי"ה, כמ"ש רבינו הרש"ש ז"ל, על כן לא יאמר שאתה הוא רבון כל המעשים ככתוב בסידורים דבזה יהיה המספר יותר מן מ"ז תיבות אלא יאמר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל המעשים, וצריך להפסיק מעט בין אלהי, ובין נשמה שנתת בי, שלא ישמע שהנשמה היא אלהיו ח"ו, וכנז' באבודרהם:

פרק ב

ברכות אלו על מנהגו של עולם נתקנו, ולכך גם החרש יברך ברכת נותן לשכוי בינה, והסומא יברך פוקח עורים, אע"פ שיש פלוגתא בזה, ולכן ברכת שעשה לי כל צרכי יאמר אותה האבל משום דעל מנהגו של עולם נתקנו, מלבד יוה"כ ויום ט"ב שאין אומרים אותה משום דכ"ע יחפים, כן הוא הסכמת רבינו האר"י ז"ל, ואע"פ שיש פלוגתא אין אומרים ספק ברכות להקל כנגד דברי רבינו האר"י ז"ל כנודע. ועוד מלבד טעם הנז' איכא טעמא רבא דאין לחסר שום ברכה מברכות השחר, אע"פ שלא נתחייב בה המברך, משום דלפי סודן של דברים ברכות אלו הם עומדים ברומו של עולם שנתקנו על המדרגות העליונות ופרצופים וספירות הקדושים, ולאו דוקא על מה שנעשה למטה בעולם הזה, ופוק חזי בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כמה כוונות עמוקות יש בברכות אלו:

ובדין האונן כתב הגאון מג"א ז"ל סי' נ"ח במי שהיה אונן מתחלת הלילה, והקבורה היתה ביום, דהדין שיכול להתפלל שחרית קודם חצות, כמ"ש בסי' צ"ט, אבל ברכת השחר לא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור כמ"ש ביו"ד סי' שמ"א ס"ב לענין הבדלה ע"כ, והביא דבריו אלו בבאה"ט ע"ש. ולענין הלכה העלתי בס"ד בסה"ק רב פעלים ח"א סי' נ"ד דיש להורות לברך, ולא חיישינן להכלל של ספק ברכות להקל מטעם המנהג הידוע, והבאתי הוכחות ברורות לזה בס"ד ע"ש:

פרק ג

מה שאומרים לפנרים מתים, היינו כי הגופים הבטלים ממלאכתם ושובתין מתנועתם נקראים פגרים, כי פגר הוא לשון ביטול. כמ"ש אשר פגרו מעבור וכן דפגרי רבנן וקראם

מתים, היינו משום דשינה היא אחד מששים במיתה וכנז' בסידור רב יעב"ץ ז"ל. ומ"ש הנותן לשכוי הוא התרנגול היודע בינה זו והוא מלשון משכיות לבב שכיות החמדה, סוכה ברוה"ק, וגם הוא גמטריא המלאך גבריאל הוא דבטש בגדפא דתרנגולא וכנז' שם בסידור הנז':

ומ"ש פוקח עורים כתב הרד"א ז"ל אע"ג דאין האדם עיור ממש בלילה אלא סתום העין מ"מ נופל בו לשון פקיחה, ע"ד דכתיב ונפקחו עיניכם אע"פ שלא היו עורים אלא שהיו סתומים מן הדעת:

פרק ד

כתב מרן ז"ל בש"ע סי' מ"ו סעיף ה' אם קדם וברך זוקף כפופים קודם שיברך מתיר אסורים לא יברכנה, ומקור דין זה בסידור רב עמרם גאון ז"ל, והטעם מפורש בדברי מרן ז"ל בב"י משום דכפות קשה מאסור וכיון דברך זוקף הרי בכלל מאתים מנה, ולמה יחזור לברך על זה שנית, וכתב בבאה"ט דרש"ל חולק בזה וס"ל אעפ"כ מברך מתיר אסורים, וכן הוא סברת הב"ח, וכתבו המג"א והט"ז העיקר כמ"ש מרן ז"ל וספק ברכות להקל, ועיין ש"ץ וכן הבאתי בסה"ק בא"ח:

ואנא עברא השתא אמינא מילתא דכ"ע יודו לי בה בס"ד, והוא דמ"ש מרן ז"ל כיון שבירך זוקף כפופים לא יברך מתיר אסורים, לשיטתיה אזיל דס"ל ברכות אלו האדם מברך אותם בשביל הנאותיו שנהנה ונתחייב לברך את ה' על הנאותיו, ולהכי אחר שבירך זוקף כפופים על הנאתו שעמד מלא קומתו כבר בהודאתו זאת נכללה הנאתו בהתרת איבריו, ואיך יחזור ויברך על התרת איבריו, אך לפ"ד רבינו האר"י ז"ל דס"ל ברכות אלו על הנאות העולם נתקנו, ואע"פ שלא ישן אלא הוא ניעור כל הלילה חייב לברך אותם, ולכן ס"ל האבל מברך שעשה לי וכו' אע"פ שאינו לובש מנעלים מלבד יוה"כ וט"ב שכל העולם יחפים אין מברכים ברכה זו, א"כ לפ"ד רבינו אם בירך זוקף כפופים יכול לברך מתיר אסורים אחריה, דלא בעבור עצמו מברך אלא בעבור הנאות העולם שיש להם הנאה זו בפ"ע והנאה זו בפ"ע, [והם גופים מוחלקים שיש גופים שהם אסורים והתירם השי"ת ויש גופים שהם כפופים וזקפן השי"ת ואין האדם מברך בעבור הנאת גופו דהא מברך אע"פ שבאותה הלילה היה ניעור והולך ברגליו שלא היה אסור ולא היה כפוף.] וכיון דע"פ סברה זו דרבינו האר"י ז"ל יש לברך ודאי נקטינן לברך, כי כלל גדול בידינו אין אומרים סב"ל כנגד סברת רבינו האר"י ז"ל. ועוד איכא טעמא רבא ע"פ הקבלה, דברכות אלו לאו בעבור הנאות של התחתונים בלבד נתקני אלא הם כנגד אורות עליונים ואין לחסר מהם כלום, פוק חזי בברכת הנותן ליעף כח דפסק מרן ז"ל דאין לברך, ובאמת

האידנא כ"ע מברכים אותה באתרי דקבלו עלייהו הוראת מרן, והיינו דאזלי בתר סברת רבינו האר"י ז"ל שהסכים לאומרה, ועל כן אע"פ שבסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות וא"ו כתבתי דלא יברך אלא יהרהר הברכה משום דאיכא פלוגתא בזה, השתא הדרי בי ואמינא דיברך משום האי טעמא דכתיבנא בס"ד:

[**ודע** דיש להעיר על סברת האומר שנתקנו הברכות על הנאת האדם המברך בעצמו שהיה בשינתו כפוף ואסור איך יתקנו חז"ל ב' ברכות א' על התרת האסור וא' על זקיפת הכפוף כיון דהוא מוכן לברך זוקף כפופים איך יברך תחלה מתיר אסורים שגורם ברכה שאינה צריכה דהא בכלל מאתים מנה שמוכן לברך באותו הרגע ברכה שתספיק גם למתיר אסורים וקי"ל בעלמא כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר הטפלה ואינו רשאי לברך על הטפלה בתחלה ברכה שלה ואח"כ יברך על העיקר ברכה שלו דבזה גורם ברכה שאינה צריכה ונ"ד נמי הוי הכי. ולכן מוכרח לומר על מנהגו של עולם נתקנו והוא מברך על גופים שהיו אסורים והותרו ועל גופים שהיו כפופים ונזקפו והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואין האדם מברך על הנאת גופו כדי שנאמר בכלל מאתים מנה, ונמצא מזאת ההערה אנחנו למידין דהדין הוא כמ"ד על הנאות העולם נתקנו:]

פרק ה

אם קודם מתיר אסירים שכח ובירך זוקף כפופים אך בעת אומרו זוקף כפופים נזכר וסיים ואמר מתיר אסורים, וכבה יצא ונשמע מפיו זוקף כפופים מתיר אסורים תקופים זא"ז, ע"ד שאמרו בדין האל הקדוש שסיים תכף המלך הקדוש. הנה כתבתי בסה"ק מקבציאל לכאורה דיצא י"ח שתי ברכות, ואע"פ שלא הזכיר בפיו בא"י אמ"ה אלא פעם אחת נחשב לו זה שתי ברכות ועולין לו למנין י"ח ברכות בחשבון שתים כהלכתן, וכן עולים בחשבון מאה ברכות כשתים, והבאתי ראיה לזה מדין מאה ברכות שמנה הרמב"ם ז"ל תש"י ותש"ר שתי ברכות, אע"פ דאין מברכין אלא ברכה אחת על תש"י ורק מכוין בה גם על תש"ר, ושוב עשיתי חילוק התם שאני, כי בברכה כשאומר בא"י. אמ"ה מכוין על שתים והו"ל בזה ברך שתי ברכות, מה שאין כן כאן כשאמר בא"י אמ"ה כיון על אחת ורק באומרו זוקף נזכר והוסיף מתיר ויש להאריך בזה, מיהו ודאי לכ"ע בכה"ג לא יברך ברכה אחרת למתיר אסורים אע"פ שלא כיון בברכה עליה, ויש להוכיח לזה מדין ספירת העומר שבירך אדעתא למימר שלשה והיא ארבעה וספר ארבעה:

פרק ו

כפי סדר הנזכר בגמרא ברכת רוקע קודם שעשה, אך סדר הכתוב בש"ע ברכת שעשה קודם רוקע, ובאחרונים נתחבטו בזה, ובדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות לא נתברר

ד"ז. אמנם בסידור הכונות של רבינו הרש"ש ז"ל הקדים רוקע הארץ ואחריה ברכת המכין ואחריה ברכת שעשה, כן הוא בסידור הרש"ש ז"ל הנמצא אצלי, ובגמרא דברכות דף ס' הסדר הוא רה"ש בין בתלמוד הדפיס בין בתלמוד כ"י שהביא בעטור סופרים, והיא כפי סידור הרש"ש ז"ל המצוי אצלי, ויש סידורים של רבינו הרש"ש ששם מהופך הסדר הזה הנז' ואין לסמוך עליהם, כי בסידור הרש"ש נעשה העתקות הרבה, ונעשה בהם שינויים הרבה, והסידור שהיה מתפלל בו רבינו הרש"ש אינו מצוי כדי לברר האמת, יען כי אחר פטירת רבינו הרש"ש בעה"ק ירושלים תוב"ב לקח בנו רבי חזקיה את הסידורים שלו והלך לערי המערב ושם נגנזו הסידורים כי לא נידע מי לקחם ממנו ואצל מי הם גנונזים כנודע:

ונראה ברור שזה הסדר של רה"ש בברכות הנז' המסודר בסידור אשר אצלינו הוא האמיתי יען כי הוא מכוון עם דברי רבינו הרש"ש ז"ל בספרו הבהיר נהר שלום דף ט"ל ע"ב. ששם פירש הכונות של שלשה ברכות אלו, ומוכרח לומר שהסדר האמיתי הוא רה"ש וכך אנחנו נוהגין לברך, וכן הוא מנהג העולם, ועיין שלמי צבור דף ע"ט ע"ב, שכתב שם חילוק לפי המקומות ע"ש, והעיקר הוא שבכל מקום צריך לברך בסדר זה של רה"ש כאשר כתבנו בס"ד:

פרק ז

הברכה של אלהי נשמה שנתת בי צריך שתהיה ברכה זו סמוכה לחברתה שהיא ברכה של אשר יצר, כי זו הברכה היא כנגד אימא דעשיה שהיא בינה, וברכת אשר יצר היא באבא דעשיה ואין להפסיק ביניהם, כי בינה מחוברת תמיד עם החכמה, דלא פסיק זווגייהו מבינייהו, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות דף ב' ע"א, ובפרי ע"ח פרק ז דף י"ג ע"ג, ויש טועין לחשוב בהיכא דאין להם לברך אשר יצר דלא עשו גדולים ולא קטנים, ובאים לברך אלהי נשמה וכו', יקדימו לברך ברכת הנותן לשכוי בינה קודם ברכה זו של אלהי נשמה וכו' כדי שתהיה סמוכה לברכה שפותחת בברוך, וטעות היא בידם דהכונה במאמר סמוכה לחברתה היינו דוקא ברכת אשר יצר, וגם כי בזה שמקדישים ברכת השכוי מבלבלים הכונות הרמוזים בהם ומהפכים הסדר, ועל כן אם האדם יכול לסמוך אותה לברכת אשר יצר הנה מה טוב, ואם אי אפשר לו והוא מוכרח לברך ברכה זו של אלהי, יברך ואע"ג דאינה סמוכה:

פרק ח

ברכת שעשה לי כל צרכי תקנו אותה על נעילת המנעלים, דהיחף אינו יכול לעשות צרכיו וצרכי ביתו, וכיון דלבש מנעליו כאלו נעשו לו כל צרכיו ואז הוא מוכן ללכת לכל

אשר ירצה, וכנז' בשלמי צבור שהבאתי זה בסה"ק בן איש חי בפרשה זו. והדבר יפלא, הנאה זו דלבישת המנעלים אינה הנאה גדולה כמו הנאת פוקח עורים ומתיר אסורים וכיוצא, דא"א לאדם לעשות צרכיו בלעדם. אמנם זאת היא הנאה מועטת דאפשר לאדם ללכת ולעשות צרכיו בלא מנעלים, דהא הערביים וכתפים ובנאים וכיוצא דרכם לעשות צרכיהם בהיותם יחפים, ורק מפני הכבוד לובש האדם מנעלים ואין זה נוגע לעיקר עשיית צרכיו, ולמה תקנו על זאת ההנאה ברכה בפ"ע, ועוד כל אותם הנאות שתקנו עליהם ברכה נצרך האדם להם אפילו אם ישאר כל היום בחדרו ולא יצא חוץ מביתו, אבל המנעלים אם ישאר בחדרו וביתו והקרקע מרוצף באבנים ומכוסה אינו צריך למנעל ויכול לעשות מלאכתו בלא מנעל, וגם מפני הכבוד ליכא אם ישאר בחדרו ולא יצא חוצה. ולמה תקנו ברכה בפ"ע על זה:

ונראה לומר בס"ד לפ"ד רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דברכה זו לא נתקנה בעבור הנאה הפשטית שלה הנז', אלא בעבור הנאה וטובה הרוחנית, והוא על החסד הגדול שעשה המאציל העליין בפרציפי תפארת ומלכות אשר הנהגת העולם על ידם, ואנחנו בית ישראל חיים ונזונין ומקבלים השפע על ידם. וחסד גדול עשה המאציל העליון לשמור אותם מן אחיזת החיצינים ויניקתם מהם, והוא כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות, שיש בפרצופים של תפארת ומלכות אור פנימי ואור מקיף, והקליפות עומדים באמצע בין אוה"פ ובין אוה"מ, פניהם אל נוכח אור הפנימי ואחוריהם אל האוה"מ, לפי שאין בהם כח להסתכל להתאחז באוה"מ, וכיון שהם עומדים באמצע היה להם כח להתאחז ולינק מן אוה"פ של פרצוף המלכות, ואז גם מן אוה"פ של פרצוף התפארת היו יונקים ג"כ באמצעית המלכות. לפי שהיא קרובה אל החיצונים יותר מן פרצוף התפארת:

על כן חסד גדול עשה המאציל העליין בדבר זה שלא יתגברו הקליפות ולא יהיה להם אחיזה ויניקה באוה"פ הנז', והיינו שגזרה חכמתו יתברך שיהיה נמשך מן הבינה העליונה שהיא למעלה מן תפארת ומלכות אור הנקרא חשמל, והחשמל הזה מלביש את פרצופים של התפארת ומלכותו סובב אותם מבחוץ מכל סביבותיהם, וגם מתחת רגליהם, והבחינה המקפת אותם מצדדיהם נקראים מלבושים, והבחינה הסובבת מלמטה מתחת רגליהם נקראים מנעלים, ולכן כאשר האדם ליבש מלבושיו יכוין אל הבחינה הראשנה, וכשינעול מנעליו יכוין אל הבחינה השנית:

ונמצא שהכונה שתכוין בעת נעילת המנעלים היא שהבינה שהיא אימא עלאה, היא הנועלת את בניה שהם פרצופי תפארת ומלכות, באור זה הנקרא חשמל, כדי שלא יהיו

יכולים הקליפות להתאחז ולינק מהם, בסוד כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, והסוד הזה נתבאר בשער הכונות בהרחבה בדף ב' ע"ג וע"ד, ואני כתבתי מהות הענין בקיצור דברים שכל אדם יוכל להבין אותם:

הרי ידעת שהברכה הזאת נתקנה על חסד גדול שעשה המאציל העליון לבטל אחיזת החיצונים ויניקתם מן פרצופי התפארת ומלכות שהם המנהיגים את העולם, ומהם אנחנו מקבלים שפע פרנסתינו וחיותינו בעולם הזה. ובאמת אין לך חסד גדול כמו זה החסד של ביטול אחיזת החיצונים ויניקתם ממקום הקדושה אשר אנחנו אחוזים בו ומושרשים בו ויונקים ונזונין וחיים ממנו, ולעשות רמז ודוגמה לזה החסד העליון חייב האדם ללבוש מנעלים ברגליו לרמוז בהם על החסר הזה של המאציל העליון שגזרה חכמתו יתברך לבטל אחיזת החיצונים ויניקתם מן פרצופי תפארת ומלכות על ידי אור הנקרא חשמל הנמשך מן הבינה העליונה, שבו נועלת רגלי פרצופי תפארת ומלכות לשמור אותם מיניקת החיצונים, ולכן אזהרה גדולה שמעני מן מרן רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות, כשהאדם ינעול מנעליו יכיון אל הבחינה הזאת בחינת האור הנקרא בשם מנעלים, על שם שהוא סובב תחת רגלי פרצופי תפארת ומלכות, וכאשר העתקתי לעיל בשם רבינו ז"ל בשער הכונות:

ונמצא אנחנו בני ישראל הנולדים מפרצופי תפארת ומלכות, בעת שאנחנו לובשים המנעלים עושים בזה פועל דמיוני רמז לחסד הגדול הנז', ועל זה תקנו חז"ל ברכה בשם ומלכות על לבישת המנעלים, ולא רצו להזכיר בה שם מנעלים להדיה מפני הכבוד. אלא רמזו אותם בלשון זה שעשה לי כל צרכי. דפנימיות הדברים קאי על ענין המנעלים. ולכך ביום הכפורים וט"ב שהכל הולכים יחפים, ואין אנחנו עושים אותו היום בעצמינו פועל דמיוני רמז לחסד הזה שנעשה למעלה במנעלים, אין מברכים ברכה זו של שעשה לי כל צרכי, כיון דכל בית ישראל אין לובשים מנעלים, כדי לעשות בהם בו ביום זכר ודוגמה לחסד זה הנעשה למעלה:

ובזה מובן בס"ד הטעם שאין אומרים ביום ט"ב ברכה זו מפני כי בו ביום יש תגבורת לקליפות בעוה"ר, ולכן חוששין שלא להתגרות בהם ביום תגבורת שלהם לברך הברכה שנתקנה בעבור המנעלים שהם מורים על ביטול אחיזתם ויניקתם, אבל האבל אע"פ שמדת הדין מתוחה עליו אומר ברכה זו ואינו חושש מקנאת הקליפות מפני כי כל העולם אומרים ברכה זו הקליפות נכנעים, ויוה"כ שאני דכתיב ביה ועניתם את נפשותכם, וילפי רז"ל דאסור לנעול, משום דהולך יחף מקרי עינוי דכתיב בעינוי של דוד וראשו לו חפוי והולך יחף וכנז' בלבוש סי' תרי"א:

ובזה תנוח דעתך במאמר הנזכר בירושלמי פרק וא"ו דשבת הלכה ב' על סנדל המסומר כמה מסמרין יהיו בו, רבי יוחנן אמר חמשה כחמשה ספרי תורה, רבי חנינא אמר שבעה וכימיך דבאך, (פירוש דכתיב ברזל ונחשת מנעלך וכימך דבאך, ודריש ר"ח ברזל שבמנעלך יהיו כימיך שהם ימי השבוע), רבי הוה נותן שלשה עשר בזה ואחד עשר בזה כמנין משמרות, וכמסמרות נטועים מה משמרות כ"ד אף מסמרות כ"ד, ע"כ ע"ש. והדבר יפלא במה נחשב המנעל הזה לעשות בו רמזים כנגד דברים יקרים וקדושים, ח"א כנגד חמשה חומשי תורה, וח"א כנגד כ"ד משמרות כהונה. ובזה ניחא כי המנעל רומז על חסד גדול העליון הנ' שנעשה למעלה, וכשנועל בו האדם מכוין בו על דבר קדוש ועליון שהוא אור הנקרא חשמל הנמשך מן הבינה:

ולכן בסדר נעילתו תמצא פלוגתא בגמרא דשבת דף ס"א בין החכמים, ובעבור זה תקנו הפוסקים ז"ל לצאת ידי חובת המחלוקת ע"י שילבש תחלה של ימין ולא יקשרנו, ואח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו, ואח"כ יקשור כל ימין, וביאר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות סוד פלוגתא שיש בזה והתיקון שעשו הפוסקים ז"ל, ומזה תבין שנעילת המנעל יש בה סוד כמוס ועמוק, וממילא תדע כי לא נתקנה הברכה בעבור הפשט של הנעילה כאשר כתבנו בתחלת דברינו, ומה שלא פירשו בה נעילת המנעלים בפירוש מפני הכבוד וכדאמרן:

ודע כי יש עוד שני ברכות כיוצא בזה שנתקנו בעבור כונת הנאת הסוד שיש בהם דוקא, והם ברכת מלביש ערומים וברכת הנותן ליעף כח, שנתקנו על מלבושי הנפש. וכמפורש בשער הכונות, וכתבתי דבריו בסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות ח: ע"ש:

פרק ט

פשט המנהג שהנשים מברכים שלא עשני גויה שלא עשני שפחה בשם ומלכות. דלא כהגאון יעב"ץ ז"ל, ומברנים שעשני כרצונו בלא שם ומלכות. וכמ"ש תפר"ח ז"ל:

וברכת שלא עשני גוי זו נוסחה אמיתית שהביאה מרן ז"ל בב"י מן גמרא דמנחות דף מ"ג, וכן הרי"ף בסוף פ"ט דברכות הביא נוסחה זו, וכן בסידור רבינו עמרם גאון וכ"כ באגודה, ומה שתראה באיזה דפוסים בהרא"ש וגם בש"ע שעשני ישראל או שעשני יהודי זה השינוי הוא מן המדפיסים, כי נתפחדו שלא יעשו עליהם עלילה כאשר עשו בזמן אחד בויכוח שהיה בין היהודים לנוצרים לכך שינו ולא הדפיסו שלא עשני גוי, וכ"כ הרב מג"א ז"ל ס"ק ט' צ"ל שלא עשני גוי וגירסת שעשני יהודי שינוי מן המדפיסים ע"כ, וכ"כ הרב מאמר מרדכי ז"ל ראיתי בש"ע בשני דפוסים שכתוב שם שעשני יהודי, ונראה דעיקר הנוסחה שלא עשני גוי ומה ששנו בש"ע שעשני יהודי הוא נראה שהוא מפחד

האומות, והראיה ששנוי זה לא מצאנוהו אלא בש"ע שנדפס בוינציא ומנטובה ושינוי המדפיס הוא שהרי בבית יוסף לא הזכיר נוסח זה כלל עכ"ד יע"ש:

ודע כי הברכות שלא עשני גוי ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה, הכונה שאנחנו מודיעים בזה שאנחנו שמחים ומרוצים בעול מצות ואינם מוטלים עלינו מצד ההכרח, דלכך אנחנו מברכים ומשבחים להשי"ת שהעמיס עלינו מצות הרבה ולא פטר אותנו כבני נח או כעבד ואשה, ובאומרו שלא עשני אשה יכוין לברך את השי"ת שעשתו איש שיש לו זקן ולא אשה שאין לה הדרת פנים זקן, כי ההיכר הגלוי המבדיל בין איש לאשה הוא הזקן, ובברכה זו שמכוין בה בדבר זה נותן כבוד לזקן ובשכר זה יאירו בו אורות דיקנא עלאה קדישא, והזהר בזו הכונה והיא נקיה וקלה:

ומה שנתקנו ברכות אלו בלשון שלילה היינו כדי להכניס בזה שתי משמעות, הא' היא כדאמרן והב' הוא ר"ל שלא נתחלפה נשמתינו בעת השינה בנפש גוי או עבד או אשה ולא נדבקו ביחד זע"ז:

פרק י

ברכת המעביר חבלי שינה אע"ג דברכה זו נתקנה על סוד כמוס עכ"ז אם בשעה שהוא מברך אותה גוברת עליו השינה ומתנמנם קצת ימתין עד שתעבור שינתו לגמרי ואז יברך אותה:

פרק יא

כתב הרב מג"א ז"ל גבי אונן לא יברך ברכות השחר אחר קבורה, וכונתו מפורשת בלבושי שרד ומחצית השקל, אך האחרונים ז"ל חלקו על המג"א ז"ל בזה משום דברכות על מנהגו של עולם נתקנו וכן הוא דעת רבינו הגדול האר"י ז"ל דעל מנהגו של עולם, ובסה"ק רב פעלים חלק שני באו"ח סי' ח' הבאתי דין זה והעלתי דיברך אחר קבורה ואין חוששין בכהאי גוונא לספק ברכות כיון דאתי האי דינא כפי סברת רבינו האר"י ז"ל, ושם הבאתי דברי הרב זרע אמת ז"ל א"ח סי' י"ג דף כ"ו שכתב דסברת המג"א דס"ל אונן לא יברך אחר קבורה אתיא כהלכה גם למ"ד וכו', ודחיתי דבריו אלו אחר מחילת כבודו בטוב טעם ודעת, ועוד דמצינו כל האחרונים לא סברי כדעתו של המג"א כדסבר איהו ע"ש:

ודע יש תמיהין על סברה זו האמיתית דס"ל על מנהגו של עולם נתקנו, ולכן שעשה לי כל צרכי יברך האבל, ורק ביוה"כ וט"ב אין מברכים אותה מפני שכל העולם יחפים וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל, שזה תינח בברכות דלשונם יתבאר ויתפרש על מנהגו של עולם כגון פוקח עורים ומתיר אסורים וכיוצא, אבל ברכת שעשה לי כל צרכי דקאי

על עצמו שהוא מדבר בעד עצמו איך תתפרש ברכתו על אחרים אם הוא אסור לנעול. ותרצתי להם דגם על עצמו תבא נכון הודאתו וברכתו כי בכל ימות השנה נוהג בו בעצמו מנהגו של עולם במנעלים. ואותם הימים של אבלות בטלי במיעוטייה וחשיב כאלו הוא חולה ולא קם ממטתו בשבעת ימים אלו אך עכ"ז ביוה"כ וט"ב כיין דכ"ע לא שייכה גבייהו הנאה זו דמנעלים לכך לא יברך ברכה זו, דאין לחשוב ולצייר דכ"ע חולים ושוכבים על מטתם בלילה וביום:

אי נמי כך כונתו שעשה לי כל צרכי בכל הימים במנעלים, כפי הטובה שנוהג עם העולם לעת עתה, ונמצא הוא מודה ומברך להשי"ת על טובה שמטיב לו לעצמו ועל הטובה אשר מטיב לעולם עתה, ולכן ביוה"כ וט"ב לא יברך כי אין מנהג של טובה זו נוהג בעולם עתה יען כי כולם יחפים:

או יובן הכונה ע"ד שאמרו בסומא שמברך על המאורות בשביל שמאירים לאחרים ועי"כ ישמשו אותו ונמצא דהיא עצמו נהנה מן המאורות ונח לו בטובתם, כן כאן מה שאחרים נועלים ועי"כ נח לו בשמושם שמשמשין אותו נחשב נעילתם במנעלים הוא צרכו כאלו הוא נועל ונהנה בטובת המנעלים:

פרק יב

נמצא כתוב בסידור דרך החיים בשם הגאון מהר"א מווילנא ז"ל, אע"ג דאין מברכין שעשה לי כ"צ ביוה"כ וט"ב משום דאין נועלים בהם, יכול האדם לברך ברכה זו כשנועל מנעליו תכף בלילה במוצאי יוה"כ ויום ט"ב בתחלת הלילה, והוא דין חידוש מאד שלא נזכר זה בדברי הראשונים והאחרונים, ורק מצאתי לו חבר בחידוש דין זה להרב מאמר מרדכי ז"ל בסי' מ"ו סוף סק"י וז"ל, ולענין שאר ברכות נראה דאף משחשיכה אם נהנה כגון שלבש או הלך וכיוצא משחשיכה חייב לברך כן נ"ל להלכה, ולא נתבארו דברים אלו בדברי האחרונים שכבר נהגו בכל המקומות לברך כל ברכות אלו על הסדר בין נתחייבו בין לא נתחייבו עכ"ל, הרי גם הרב מאמר מרדכי ז"ל אזיל בשיטת מהרא"ו ז"ל, ועל אשר נרגש בטענה זו דלא נזכר דין זה באחרונים לא תיקן כלום. ובאמת יש להתפלאות מדין זה דפירשו רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שלא יברך ברכה זו ביוה"כ וט"ב אמאי לא סיים שימתין לברך אותם בלילה תכף כשנועל אלא מוכרח לומר דין זה ליתא ולא יברך כלל אחר חשיכה, ובתשובתי הנז' הבאתי דברים אלו גם הבאתי דברי הגאון מהרש"ק ז"ל בשנות חיים סי' פ' דף כ"ב, שכתב אפילו לעת הערב יכול לברך אותם אם לא ברכם מקודם, ושם פקפקתי בדברי מהרש"ק אלו, ועשיתי טעם נכון שלא

לברך, וגם ע"פ הסוד עשיתי טעם נכון דאין לברך שעשה לי כל צרכי אחר חשיכה קודם חצות לילה ע"ש:

פרק יג

מה שאומרין בבקשה שבסוף הברכות, ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עבירה, מקשים על זה הול"ל ולא אבא לידי חטא, ואיך יאמר ואל תביאני, וכי ס"ד שהקב"ה יביאהו לידי"כ, ואע"פ שאמרו הבא להטמא פותחין לו, לא אמרו מטמאין אותו, ועוד הא ארז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נמצא האדם הוא צריך להפריש עצמו מן חטא ועביה. והתשובה לזה פרשנו במ"א הכונה אל תביאנו לדבר שאפשר שנבא בו לידי חטא, כגון הא דאמרו בגמרא דהיה שביל שיש בו בית זנות. ולא רצה אותו חכם ליללך בו, אלא רצה לילך בשביל ע"ז דחשש פן אם ילך שם יתגרה בו היצר הרע ויחטאהו, וכן כיוצא בזה שמתפלל שלא יזמין לפניו מעשה ודבר שאפשר שיהיה היצר הרע מחטיאו באותו דבר, ונקיט חטא על שוגג ועבירה על מזיד, אי נמי חטא על הרהור ועבירה על מעשה, ובשם גורי האר"י ז"ל כתבו חטא פלוני עבירה פלונית, והלב מהסס בזה:

ותרחקיני מיצר הרע זה היצר הרע שהוא נקרא מלאך רע הבא מן הקליפה תעזרני להתרחק ממנו, אבל אה"נ אם היצר הרע נתגרה בו צריך הוא להלחם בו. ואמר וכוף את יצרי להשתעבד לך זה יצר הרע החמרי שמתהווה מן חומר האדם שהוא מזוהמת הנחש הקשורה באדם מצד התולדה. ואמר עוד ותתנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעינך ובעיני כל רואי, הכונה בדברים אשר רק בעיניך המה שאין נראין ונודעים לאחרים, ובעיני כל רואי הם דברים הנגלים, תתנני באלה ואלה לחן לחסד ולרחמים, נקיט שלשה כנגד שלשה קוין שהם ימין ושמאל ואמצע וכן הם סוף תוך ראש הנרמזים בסתר עליון ככתוב יושב בסת"ר עליון בצל שדי יתלונן:

ואומרו וגמלנו חסדים טובים וחותם בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל, נראה זה הוא ע"ד מ"ש בברכת אבות של תפלת העמידה גומל חסדים טובים, שכתוב בשער הכונות דף ל"א ע"ד הכונה של חסדים הוא בסוד חסדי דוד הנאמנים, ונקראים טובים לפי שהם ממשיכים שפע אל היסוד צדיק יסוד עולם הנקרא טוב בסוד אמרו צדיק כי טוב, והם ג"כ טובים כמוהו עכ"ל ע"ש, וכן יש לפרש כאן בקשה זו של גומל חסדים טובים, וגומל הוא מלשון ויגמול שקדים פירוש מוציא חסדים טובים אלו לעמו ישראל להשפיע להם מהם, וכמ"ש בשער הכונות בברכה א' של העמידה:

פרק יד

בבקשה הב' כתב בש"ץ שלא יוסיף על מנין י"א לשונות שהם מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע מיצר רע מחבר רע משכן רע מפגע רע מעין הרע מלשון הרע מדין קשה ומבע"ד קשה בין שהוא בן ברית וכו' ותו לא שהם כנגד י"א סממני הקטורת וכו' ע"ש. והרב מנחת אהרן כלל ה' אות ז"ך כתב דמנהג העולם להוסיף עוד ככתוב במחזורים, והעצה הנכונה בזה הוא דאחר שיאמר מנין י"א הנז' יאמר וכן יהרמ"י או"א שתצליני היום ובכל יום ויום ממלשינות מעדות שקר משנאת הבריות מעלילה ממיתה משונה מחלאים רעים ממקרים רעים, נמצא בזה מזכיר מנין י"א וגם השאר לא תחסר בקשתו על הצלתו מהם ע"ש, ויפה כתב שלא תחסר לו הבקשה אשר טוב לו לבקש גם על הצלתו מאותם דברים רעים הנזכרים, ועל זה נאמר הרחב פיך ואמלאהו כי העת ראוי לכך שהוא עת רצון:

פרק טו

מה שמבקשים ביהי רצון הנז' הצלה מדינה של גיהנם היינו על גיהנם בחיים, דידוע דאיכא ירידה לנפש בגהינם בעודה בחיים בעולם הזה, והוא דאיתא בשער מאמרי רשב"י פ' נח, דהרשע כאשר הוא חוטא הוא מוריד נשמתו בגהינם בהיותו בחיים, ולכן בחייו קרוי מת, וכאשר יהיה רשע גמור אז גמר להפיל נשמתו בגהינם, ואם תאמר והרי אנו רואין אותו שהוא בחיים ואיך נקרא מת, והתשובה היא כי שתי בחינות נשמה יש באדם, והתחתונה נכנסת בפנימיותו והעליונה נשארת בבחינת צלם מקיף על ראשו, כמ"ש אך בצלם יתהלך איש, ובעת שהוא חוטא ויורדת נשמתו מדרגה התחתונה ממנה אל תוך גהינם, כך נכנסת בפנימיותו המדרגה התחתונה של נשמתו העליונה הנקראת צלם, וכפי הבחינות שיורדת נשמתו התחתונה בגהינם, כן בחינות מדרגות יורדות מנשמתו אל תוך גופו להחיותו, וכאשר גמרה התחתונה לצאת מתוכו ולרדת לגהינם נגמרה גם נשמתו העליונה ליכנס בגופו, ואם עוד יוסיף לחטוא אז גם זה יורד מטה מטה לגהינם מדרגה אחר מדרגה וכו', ועליו נאמר ונכרתה הנפש ההיא וכו' עכ"ד ע"ש, ובזה יובן בקשה זו שמבקשים הצלה מדין גהינם שלא תרד הנשמה בחיים לגהינם:

פרק טז

ידקדק בברכת התורה לומר אותה בכונה גדולה, ויכוין שהוא פוטר בברכה זו כל לימוד שילמוד בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ מאותה שעה וכל היום כולו, וגם בלילה הבא אחר אותו היום עד שישן בה שינת קבע, ועי"כ אחר שישן בלילה שינת קבע ויקיץ, צריך לברך מחדש ברכת התורה וכעזה"ד:

פרק יז

כתב במנחת אהרן ז"ל כלל ה' אות ל"א אחר הפרשה של ברכת הכהנים שאומרין אחר ברכת התורה טוב ונעים לומר ג"כ איזו משנה השגורה בפיו וכן איזה כשון מדרש וש"ס, למען הברכה תשרה לתשב"כ וגם לתשבע"פ, ולייחדן ביחודא שלים, ואם בקי בחדרי החכמה ואמר ג"כ איזו בבא מפרקי ס' יצירה וכו' וכן הזהירו האחרונים עכ"ל, ואני אומר אחר פרשת כהנים משנה א' דאבות משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנה"ג הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה, שמעון הצדיק מאנשי כנה"ג היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח, תנא דבי אליהו זכור לטוב כל השונה הלכות בכל יום מבטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם אל תקרי הליכות אלא הלכות, אר"א אר"ח תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך, רחב"ע אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות וכו':

ובשבת מוסיפין אחר המשנה הנז' משנה א' דשבת יציאות השבת שתים שהם ארבע בחוץ ושתים שהם ארבע בפנים, ודי בזה, ואין צריך להשלים כל ההלכה כולה, וביו"ט מוסיף ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תאכל ובה"א לא תאכל:

פרק יח

מה שאומרים נותן התורה לשון הווה, ואין אומרים נתן לשון עבר היינו כי השי"ת הבטיח את ישראל שלא תשכח התורה מהם, וכמ"ש לא תשכח מפי זרעו וכנז' בגמרא, נמצא השי"ת משפיע לנו כח זכירה של התורה בכל עת והוא נותן אותה בלבינו בכל יום שלא תהיה שכוחה מאתני, והרב ש"ץ ז"ל דף נ"ז כתב בשם הרב ט"ז ז"ל מה שתקנו לחתום בא"י נותן התורה שיש במשמעותו לשון הווה ולא נתן בלשון עבר, הכונה הוא שהשי"ת נותן לנו תמיד בכל יום תורתו, דהיינו שאנו עוסקים בה וממציא לנו הוא יתברך בה טעמים חדשים, וכמ"ש רז"ל על פסוק דדיה ירווך בכל עת מה התינוק הזה וכו' ע"כ:

קונטרס חוט המשולש

אמר המחבר יצ"ו קודם שאכתוב הלכות ש"ר לפרשת מקץ, ראיתי נכון להביא בספר הזה שלשה תשובות מן סה"ק סוד ישרים, מפני כי תשובות אלו שייכים לענייני התפלה והעבודה אשר אנחנו עסוקים בהלכות שלהם בספר הזה, וקראתים בשם קנטרס חוט

המשולש. והנה שאלה ותשובה הראשונה כבר נדפסה בסה"ק סוד ישרים שנדפס סוף סה"ק רב פעלים ח"ב דף קכ"ז ע"ג וזה תוארה:

שאלה. יודיע לנו מורינו בענין זה שאנחנו נבוכים בו כי מצינו בעץ חיים שער המלכים פ"ו שכתב כל עבודתינו ומצותינו הם בזו"ן, ומצינו בספר עולת תמיד שכתב רבינו מהרח"ו ז"ל שכל עבודתינו היא לא"ס ב"ה, ואחלה פני קדשו להגיד לנו את דרכינו איך תהיה כונתינו בתפלתינו ובמצותינו, ואנחנו לא נדעה איך תהיה מטרת כונתינו ושכמ"ה:

תשובה. בזוה"ק בהקדמת בראשית דף י"ב איתא וז"ל, פקודא תליתאה למנדע דאית אלהא רברבא ושליטא בעלמא ולייחדא ליה בכל יומא יחודא כדקא יאות באינון שית סטרין עלאין ולמעבד לון יחודא חדא בשית תיבין דשמע ישראל ולכוונא רעותא לעילא בהדייהו וכו', וכתב הרב בעל מקדש מלך ז"ל שם וז"ל, אלהא רברבא וכו' הוא א"ס ב"ה המתלבש בשש קצות דז"א דאצילות, ובהיותו שם נקרא אלהא רברבא ושליטא, כי כח א"ס ב"ה מתגלה בז"א, וכמ"ש וידבר ה' אל משה הוא א"ס הנקרא הוי"ה בהתלבשותו בז"א, כי קודם התלבשותו אין לו שם ולא נקודה, אמנם בהתלבשותו בז"א שהוא אוחז בשיעור קומתו את כל האצילות עילא ותתא אז נקרא אלהא רברבא ושליטא בעלמא וכמ"ש בתיקונים בגדולה אתקרי א"ס גדול ובגבורה גיבור ובנצח מארי נצחן וכו' הרי כי בהתלבשותו בגדולה וכן בגבורה אתקרי גבור וכן בהתלבשותו בתפארת אקרי הוי"ה כלומר בהתלבשותו בתפארת אקרי א"ס הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, ונמצא דכונת רז"ל בספרי שאמרו אליו ולא למדותיו הכונה הוא דאין אנחנו מכוונים לגדולה מצד עצמה אלא לא"ס הנקרא גדול בהיותו מלובש בגדולה, או להא"ס הנקרא גבור בהיותו מלובש בגבורה. אבל לכוין אל הא"ס בעצמו בלתי התלבשות זה א"א בשום ענין כי הא"ס ב"ה אין בו לא שם ולא נקודה, דרק בהיותו מלובש במדותיו הוא נקרא גדול גבור ונורא בשם הבחינה שהוא מלובש בה וכשאנחנו אומרים הגדול הגבור והנורא, הכונה הוא על אור הא"ס המתלבש בגדולה או בגבורה וכן רחום וחנון הכל הוא על הא"ס המתלבש במדה ההיא עכ"ל:

נמצא בכל מקום שאנו מכוונים בשום שם משמות הקודש צריך לכוין אל הא"ס המתלבש תוך אותו השם שהוא המחיה אותו ולא נקרא שם הוי"ה או שם אדנ"י וכיוצא אלא מחמת אור א"ס שבתוכו שהוא האדון והאלוה האמיתי, ואם יצויר ח"ו שיסתלק אור א"ס מאותו השם יתפרדו האותיות ולא ישאר אותו השם כלל, וא"כ כשאנו מכוונים בשם מהשמות אנו מכוונים אל הא"ס שבתוכם כי לא נצטרף ונקרא השם אם לא בכח

הא"ס שבתוכו כמ"ש בתיקון נ"ז, ודבר זה מפורש יוצא בכמה מקומות בזוהר ותיקונים ור"מ. פקח עיניך וראה נוסח התפלה שסידר רבינו הרש"ש ז"ל לאומרה בחצות לילה וז"ל, יהר"מ ה' או"א שימשך מן הא"ס ב"ה אור ושפע גדול לשורש יחידה העליונה המלובש בעתיק אריך דא"ק, ומשם ימשך השפע ההוא לפרצוף חכמה דא"ק ושיתפשט פרצוף החכמה דא"ק עם אור הא"ס מלובש בו להתלבש בפרצוף מלכות דמ"ה וב"ן וכו' וכו'. ואתה המשכיל שים עיניך ולבך אל הדברים הנזכרים איך הם מסודרים בכמה פרטים של המשכות והארות והתלבשות מדרגא לדרגא, ובין תבין את אשר לפניך ישמע חכם ויוסיף לקח, ותפלה זו דחצות לילה היא הובאה בספר אמת ליעקב ניניו ז"ל:

ולכן כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בריש ספר עולת תמיד וז"ל, האצילות הוא עצם הספירות ויחודם בא"ס הוא ע"י העצמות המתפשט בהם וכו', וכל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, אך להיות שאין אנחנו יכולים לכנותו בשום כינוי ושם, לזה אנחנו מתפללים על ידי הספירות, כי שם שיכי הכנויים והשמות כי כל הכנויים והשמות הם שמות העצמות המתפשט בספירות וכו' עכ"ל. וכן כתב רבינו זלה"ה בשער ההקדמות וז"ל, והננו מבאר לך בקיצור ענין כללות של כל העולמות ושים דעתך בזה מאד, הנה בשתי בחינות נפרט כל מה שיש בעולמות, הלא הם בחינה ראשונה היא בחינת הא"ס הוא המאציל העליון האמיתי אשר האציל כל העולמות כולם, וכל העולמות הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים כולם נאצלו ממנו והם עילות עלולות ממנו כולם כאחד, והבחינה השנית הם כל העולמות הנזכרים כולם כאחד, ויש בהם עצמות אורות המתפשט מן הא"ס בתוכם להאירם ולחיותם, ודבר זה נמשך בכל העולמות מן הנקודה הראשנה העליונה שבכולם ועד נקודה התחתונה וכו' והמשכיל כאשר יפקח עין שכלו יבין איך כל העולמות בחינה אחת לבושי הא"ס, והא"ס מתלבש בתוכם וגם סובב עליהם ומחיה את כולם ואין דבר יוצא חוץ ממנו והכל בחינה אחת וכל העולמות נקשרים במאציל ודי בזה כי אין ראוי לגלות יותר בענין דרוש זה עכ"ל ע"ש:

ואחרי שידעת כל זה אשוב לדבר אליך בדברים שכתב רבנו מהרח"ו ז"ל הנז"ל שכתב כל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, הנה כונתו לומר כי אל א"ס אנחנו מעלים כונות התפלה והברכות ולמוד התורה וקיום המצות וכל דבר שבקדושה כדי להוריד שפע וברכה מהארתו מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין, יען כי כבר ידוע שהניצוץ ההוא הנמשך ומתפשט מן א"ס הוא נתלבש בכח ניצוץ אחר נברא והוא נשמה דקה מאד הנקרא יחידה, שזו היחידה יש בה שרשי כל הי"ס והוא קוץ היו"ד דשם הוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות דהוי"ה, והנה אור הבחינה הזאת דקוץ הי"ד של הוי"ה הכולל הוא

נמשך ומתפשט תוך המוחין דכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן ונעשה הכל אחרות אחד, ועיין נוסח לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה שסידר רבינו הרש"ש ז"ל:

נמצא אור א"ס טמיר וגניז בכתר ומתלבש בעשר ספירות דאצילות, אך הוא מתגלה בתפארת ומלכות שהם זו"ן, יען כי הם סופא דכל דרגין, ולכן ז"א נקרא הוי"ה סתם, והשתא בין תבין מדעתך כי באמת הגם שאנחנו מכוונים בתפלה וברכות בחבור הוי"ה אדנ"י שהם זו"ן, וכן נמי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל שאנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אלהינו, עכ"ז הנה אנחנו באמת מעלים כונתינו לא"ס וכל תפילותינו הוא לא"ס יען שזו"ן שהם אלהינו בתוכם אור א"ס, מפני כי בעתיק דא"ק שלהם מלובש הא"ס והוא סוד קיץ היו"ד דהוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות ההוי"ה, ואז הזו"ן נקראים על שם בחי' א"ס כי נעשה הכל אחדות אחד, וכאשר תראה שתואר אדם עקרו בנשמה והגוף נקרא בו, וכן תמצא שאתה מדבר עם ראובן ותבקש ממנו איזה דבר ואע"פ שאתה רואה דבורך הוא עם הגוף ובקשתך היא ממנו, הנה באמת כאשר תשכיל תדע שדבורך היא עם הנשמה שבו שהיא המחיה את הגוף והיא שומע ומדבר ועושה כל פעילותיו בכוחה, וכן הענין כאן, כי א"ס היא נשמה לכל הנשמות והוא טמיר וגניז בתוכם ומחיה את כולם, ולכן אליו אנחנו מעלין כונת התפילות והמצות וכל דבר שבקדושה:

ועל כן אמר דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד, כי ישים האדם תמיד נגד עיניו כי בקוץ היו"ד וארבע אותיות הוי"ה רמוז הכל וכלול הכל מן אור א"ס עד סוף כל דרגין והכל באחדות גמור, וכן כתב בשער רוה"ק דף ט"ל וז"ל, קצורו של דבר ישים שם ההוי"ה בארבעה אותיותיו לנגד עיניו ויכון ליחד וכו' ע"ש. והכי איתא בז"ח וז"ל ואיהו דמיחד י' בה' ו' בה' ולא אתקריאי הוי"ה אלא ביה, וכן אדנ"י וכן אלהי"ם וכן אהי"ה ומיד דאסתלקת מנייהו לית ליה שם ידיע ע"ש, א"כ בזכרינו שם ההוי"ה ושאר השמות נכללו ג"כ כח הא"ס המייחדם, כי הוא נשמה לכולם ומחיה את כולם:

נמצאת אתה למד שהמתפלל ואומר יהר"מ ה' או"א הגם שהוא מתפלל לז"א, הנה הוא מתפלל לא"ס המסתתר בו בהתלבשות כל הפרצופים שקודם ממנו, שכולם נכללים בכם הוי"ה ב"ה כאמור, כי מבלעדי א"ס אין כל מאומה בידו, ובקראינו לז"א ונדבר עמו בתפלה וברכות ותשבחות והודאות הרי אנחנו קוראים ומדברים כל הפרצופים כאחד עם אור א"ס המסתתר ומתלבש בהם שהוא נשמה לכל, ושים עינך ולבך היטב

כמ"ש רבינו ז"ל בעץ חיים בענין האצילות הטעם שנקרא מחשבה ורצון ויאיר לעיניך הדברים יותר:

וכן תמצא מפורש בתיקונים דף ג' וז"ל לקביל אלין אזכרות דאינון יאהדונה"י בין בק"ש בין בצלותא בין בשירות ותשבחות והודאות דבכל אזכרה דיפוק מפומוי בכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור באדנ"י קול בהוי"ה וליחדא לון כחדא ביחידא דאיהו יחיד ונעלם דמחבר לון ומיחד לון כחדא וביה צריך הכונה דלא תליא למימר ביה קול ודבור אלא מחשבתא עכ"ל. הרי מבואר דהגם שאנחנו מזכירים בהודאות ותפילות שמות זו"ן, צריך לכוין במחשבתינו אל הא"ס שהוא היחיד ונעלם דמחבר לון ומיחד לון כחדא, יען כי כל הפרצופים העליונים עם אור א"ס המתלבש בהם שהוא נשמה לכל הנשמות הכל נכלל בשם הוי"ה ב"ה:

ולכן סוד היחוד האמיתי של זו"ן שהם סוד קול ודיבור הוא להעלות מ"ן מזו"ן לאו"א ומאו"א לא"א ומא"א לעתיק עד א"ס ב"ה, כי לו לבדו הכח והגדולה והממשלה להשפיע בנאצלים, וכמו כן צריך להמשיך שפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומא"א לאו"א ומאו"א לזו"ן ועל ידי שפע הא"ס שמקבנים זו"ן על ידי או"א יהיה זווג זו"ן וכאשר תמצא הדבר מפורש בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק ז' שכתב שאין זווג דזו"ן אא"כ יהיה זווג ההוא נמשך מלמעלה עד א"ס, כי הוא לבדו יש לי כח לחדש תמיר לפי שאין לו סוף, מה שאין כן בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם מלמעצה, וז"ס כונת יחוד ק"ש באמיתות, שכבר נודע שהוא בחינת זווג או"א כדי לתת מוחין חדשים לזו"ן כדי שייכלו להזדווג, וצריך לכוין בק"ש להשלים כל הזווגים עד א"ס, כי ז"א יקבל מאו"א ואו"א מא"א וא"א מעתיק וכו' עד א"ס עכ"ד זלה"ה ע"ש:

והשתא בין תבין, דהגם דאנחנו מזכירים בתפילתינו שם אחד מהשמות השייכים לפרצופים אחרים העליונים מפרצוף ז"א, אין כונתינו לדבר ולבקש בפרטות מהפרצופים העליונים אלא אנחנו מדברים עם ז"א ומבקשים שישפיע לנו בפרטות מאותו הפרצוף שאנחנו מזכירים שמו מאחר כי אותו הפרצוף הוא מלובש בז"א, וכאשר כתבנו שכל הפרצופים העליונים כאחד עם אור א"ס שבתוכם, הכל הם מלובשים תוך ז"א:

ובזה תבין ענין הבקשה שכתב בשער הכונות של יהא רעוא מן קדם ע"ק וכו' שאומרים אותה קודם שבאמת גם בזה צריך האדם לכוין שהוא מדבר עם ז"א ע"ד שאמרנו, ולא ליחד הדבור הזה לע"ק לבדו כאלו הוא מדבר ומבקש ממנו בפרטות בלתי התלבשות ז"א דזה אי אפשר להיות, אלא צריך להיות הכל על ידי ז"א, ואע"פ שבבקשה זו האדם

מבקש ומתפלל על הז"א עצמו להמשיך לו שפע אורות ומוחין, לא איכפת וכבר עשיתי לך משל לזה שתצייר בשכלך אם אתה מדבר עם ראובן ומבקש ממנו שישים לב על דבריך להבינם, אע"פ שאתה רוצה פעולה זו מן הלב ואתה זוכר בפיך את הלב שלו, הנה זאת הפעולה אינו עושה אותה הלב עצמו אלא נעשית ע"י כח הנשמה של ראובן אך בגלוי אתה מדבר עם גופו של ראובן שהוא עומד בפניך שאתה משים פניך כנגד פניו ומדבר עמו, וכן הענין כאן, והבן בדברים:

וכבר ידוע מ"ש רבינו האר"י זלה"ה דאזן אריך אין התפילות פועלים בה וכנז' באד"ר ע"פ הטה ה' אזנך, בז"א אתמר, והכונה הוא דאין אנחנו יכולים להשיג להעלות קולינו בתפלתינו אלא עד ז"א ולא יותר למעלה והטעם מפורש בדברי רבינו האר"י זלה"ה בשער מאמרי רשב"י בפרשת תרומה כי א"א הוא רחמים פשוטים ואינו משתנה כלל, אמנם ז"א יש בו דין ורחמים וכאשר יחטאו בעולם התחתון יעלה קולם באזניו יתמלא דין עליהם, וכאשר יגיע לאזניו כי שבו בתשובה, הרחמים גוברים, כי אז ז"א יתקן עצמו על ידי צעקת התחתונים כי שבו מדרכם הרעה ויאיר אליו א"א בעינא פקיחא טבא ואז יתבטלו הדינין עכ"ד ע"ש, ונמצא שהתפלות והצעקות עדין יבואו והוא מתתקן על ידם לקבל שפע מא"א דהיינו מאור א"ס שבתוכו ונמצא שאוזן א"א הוא לצורך ז"א לשמוע קולו להאיר לו ואין אנחנו יכולין להעלות קולינו עד שם וכמ"ש רבינו ז"ל שם:

אשר על כן בכל תפלה ובקשה שתהיה אפילו בתפלת יהא רעוא הנז' אנחנו מדברים עם ז"א ומעלים קולינו ותפלתינו עדיו, והוא יעלה קולינו ותפלתינו לאוזן העליונה, ומשם עד א"ס כדי לעשות הפעולה אשר אנחנו מבקשים כי הכל מלובש בז"א וכלא חד. ולכן תמצא בסדר התפלה המתוקנת מרבינו הרש"ש ז"ל בתיקון חצות שהיא מתחלת כך, יהר"מ ה' או"א שימשך מן הא"ס וכו' ע"ש, הנך רואה הבקשה היא משם הוי"ה ב"ה, ואומרים שימשך מן א"ס וכו', ואע"ג דשם הוי"ה בסתם הוא בז"א, כי אנחנו מכוונים בשם הוי"ה בקול ודבור שהוא שלוב הוי"ה אדנ"י, הנה כבר אמרנו שהכל נכלל בו, וגם א"ס הגנוז וטמיר בכתר הוא מלובש בו, ונמצא שבאמת ענין הבקשה הנז' הוא שאנחנו מבקשים מן א"ס שימשך ממנו אור גדול לשרשים העליונים וכו', אך אין אנחנו יכולים לומר הבקשה בלשון זה יהר"מ א"ס שתמשיך אור גדול ושפע גדול לשרשים וכו', שא"כ נמצא אנחנו מדברים עם א"ס לבדו ומבקשים ממנו בפרטות בלתי התלבשות הפרצופין, וזה אי אפשר להיות כי אין לנו יכולת בזה, אלא צריך שיהיה הדיבור והבקשה אל א"ס בבחינת התלבשותו בכל הפרצופין עד זו"ן שהם סופא דכל דרגין, והתלבשות הזה נכלל בשם הוי"ה ב"ה שהוא קוץ היו"ד, וארבע אותיות שהם כוללים מן אור א"ס דטמיר וגניז

בכתר עד זו"ן, לכן אנחנו מיחדים הדיבור והבקשה על שם הוי"ה ב"ה, חך באמת המקור של המשכת השפע והארה הוא מן א"ס המאציל הכל, ולו לבדו הכח להשפיע בנאצלים כולם ולחדש שפע תמיד, וכאשר אנחנו מבקשים הבקשות שלנו הדברים עולים לאוזן ז"א בסוד הטה ה' אזנך ושמע, ומשם יעלו ויגיעו מדרגא לדרגא עד א"ס, ואז משם תהיה הפעולה שימשך השפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומן א"א לאו"א ומן או"א לזו"ן ומהם יגיע לנו, וזכור תמיד הכלל הזה שכתב רבינו האר"י זלה"ה והוא, כלל של דבר ישים האדם שם ההוי"ה נגד עיניו כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי בו נכלל, הכל אור המאציל והנאצלים כולא חד:

וזכור נא תמיד מ"ש רשב"י זיע"א באדרא רבא וז"ל, כללא דכל מילין עתיקא דעתיקין וזעיר אנפין כולא חד כולא הוה כולא הוי כלא יהא לא משתני ולא ישתני ולא שנא, ופירש רבינו האר"י זלה"ה דברים אלו בביאור אדרא רבא הכונה כי א"א הוא אוחז כל קומת עולם האצילות ומתלבש תוך או"א וזו"ן, ונמצא כי עתיקא דעתיקין כולל את ז"א ואת כולם והכל דבר אחד זה לבוש לזה וזה לבוש לזה ע"כ, והוא שכתבתי לעיל, שבאמת אותיות הוי"ה הם כוללים כל הפרצופים, ובכל פרצוף יש בו בפרטות אותיות שם ההוי"ה, אך הואיל וזו"ן הם סיפא דכל דרגין, לכן הז"א נקרא בשם הוי"ה בסתם הכולל, ואנחנו הואיל ונשמתינו מזו"ן נקראים אנחנו בנים להם, ולכן אין אנחנו יכולים לדבר ולבקש כי אם מז"א כי הוא אבינו, אך באמת כונתינו הוא לקבל מאור א"ס המתפשט ומסתתר בתוכו בהתלבשות כל הפרצופים העליונים כולם, כי הכל הם באחדות אחד גמור:

והבט נא וראה מ"ש בזוה"ק פרשת בלק דף קצ"א וז"ל, והאי ישראל כל מפתחן דמהימנותא ביה תליין ואיהו משתבח ואמר ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך, והכי הוא ודאי דהא אבא ואימא אעטרו ליה ובריכו ליה בכמה ברכאן ואמרו ופקידו לכלא נשקו בר, נשקו ידא להאי בר כביכול שולטנו יהיב ליה על כלא דכולא יפלחון ליה. ועוד שא עיניך וראה בזוה"ק יתרו דף פ"ה וזל"ל, אי מלכא ומטרוניתא מסתכמין כולא מסתכמין באתר דאילין משתכחין כולא משתכחין ע"ש:

הרי שכל הפרצופים העליונים נקשרים ומסכימים עם זו"ן שעל ידם מתנהג העולם בכח כל השתלשלות עד א"ס הפועל האמיתי, ובדרך שהגוף פועל כל הפעולית בכח הנשמה כן זה, ושינויי ההנהגות תלוי בהבנתם של זו"ן. כי כאשר זו"ן הם בתיקונתם ובשלימותם יתנהג העולם בחסד וברחמים, וההפך ח"ו נהפך, והתחתונים ע"י מעשיהם הם הגורמים הכנתם ותיקונם של זו"ן, ולכן הדינין שהם לצורך ההנהגה נגלי בז"א, והוא פועל אותם

בכח החיים העליונים המתקשרים בו, ולכן סידר רבינו הרש"ש ז"ל בכל יום קודם תפלה, וז"ל עלת כל העלות המתלבש בי"ס דאצילות על ידי שמו הגדול המתגלה בתפארת ומלכות וכו':

ואחר שידעת כל זאת בין תבין מעצמך על תפלת יהא רעוא וכיוצא בזה, אשר מזכירין שמות הפרצופין העליונים בבקשה, דאין כונתינו לבקש מעתיקא קדישא בפרטות וליחד אליו הדיבור הזה כל הבקשה כי באמת לא נוכל להשיג בדרך זה, אלא אנחנו מבקשים מן ז"א שיהיה לו רצון לעורר הרצון מעתיק יומין, וכונתינו להעלות קול דברינו ובקשתנו לאוזן ז"א, והוא כרצונו הטוב יגביר ויעורר הרחמים ויעלה הדבר מדרגא לדרגא עד א"ס ב"ה, כי הוא הפועל האמיתי, וכאשר כתבתי לעיל, ודבר זה מפורש יוצא להדיה בדברי רבינו האר"י זלה"ה בשער מאמרי רשב"י בפרשת תרומה וז"ל, ומטעם זה לא נתכסו האזנים העליונים (פירוש אזן א"א) בשיער, כי גדולה התפלה שעולה עד מקום גבוה בלי אמצעי, ובלי הפסק שום דבר ואין שום דין מעכב, וזה על ידי ז"א המתקן עצמו על ידי התפלה והוא מעלה התפלה לפניו (פירוש לא"א), וכבר כתבנו זה למעלה, ובמצחא אמרינן באדרא דכד סליקו צלותהון דישראל לקמי עתיק יומין ובעי לרחמא על בנוי, גלי מצחא דרעוא דרעוין וכו' והיינו על ידי ז"א המעלה התפלה שם. והיינו דלא קאמר כד שמע עתיק יומין צלותהון דישראל, או כד קביל צלותהון עכ"ל רבינו ז"ל שם ע"ש, הרי הדבר מפורש בדברי רבינו זלה"ה כאשר כתבנו:

והנה בזה נבין בס"ד רמז הכתוב אשא עיני אל ההרים הם המדרגות העליונים להמשיך שפע מהם, והגם כי מאין הוא א"א הנקרא אין יבא עזרי שהצלחתי במעשי ותפלתי למשיך שפע, עכ"ז עזרי מניע לי מעם ה' שם הכולל שהכל נמשך ע"י ז"א שבו מתגלה שם הוי"ה המורה על קשר א"ס, והתלבשותו בכל הי"ס דאצילות וכאמור לעיל:

והנה מכל הדברים אשר כתבנו תבין דברי רז"ל בספרי בפסוק כה' אלהינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למדותיו, פירוש הספירות, כי באמת הכונה צריכה להיות אליו וכאמור, וידוע הוא כי אור א"ס המתפשט בספירות הוא הוא נשמתא דחיי שהזכיר רשב"י ע"ה באדרא רבא דף קמ"א ע"ב וז"ל, ויפח באפיו נשמת חיים טברקא דגושפנקא גו בגו, וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיילא ביה סתים דסתימא עלאה עד סופא דכל סתימין נשמתא דכל חיי דעילא ותתא תליין מההיא נשמתא ומתקיימי בה, ויהי האדם לנפש חיה לאתרקא ולעיילא בתיקונין כגוונא דא ולאשלפא לההיא נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי ההיא נשמתא משתכחא בכלא ומתפשטא בכלא, ולמהוי כולא ביחודא חד, ומאן דפסיק האי יחודא מן עלמא כמאן דפסיק נשמתא דא, ומחזי

דאית נשמתא אחרא בר מהאי ובגין כך ישתצי היא ודוכרניה מעלמא לדרי דרין. והבן בדברים:

ואתה תחזה עוד מ"ש רבינו זלה"ה בעץ חיים שער המלכים פרק וא"ו וז"ל, דע כי כל העולם מתנהג על ידי זו"ן, וכמו שהם בנים של או"א, גם אנחנו נקראים בנים של זו"ן בסוד בנים אתם לה' אלהיכם וגם כי הכתוב אומר כי אמרתי עולם חסד יבנה. ר"ל שהעולם מבחינת החסד ואילך שהם ז"ת שהם כללות זו"ן וס"ז ז' ימי בראשית, ולכן כל הפגם שגורמים התחתונים ע"י מעשיהם הרעים אינו מגיע בג"ר שהם א"א ואו"א רק בז"ת שהם זו"ן וכו' ע"כ ובין תבין דמ"ש רבינו זלה"ה שם שכל עבודתינו ומצותינו הם בזו"ן, פירושו הוא לתקן לזו"ן דחמשה פרצופין ע"י א"א ואו"א וזו"ן והוא להביא להם בחי' מוחין של ג"ר אשר נחסרו מהם שלא יצאו בעת תיקון המלכים רק ו"ק על ידי המאציל. ועתה ע"י תפלתינו ומצותינו אנחנו ממשיכים להם ג"ר ונגדלים דהיינו כמו בתפלת החול שמקבלים זו"ן מוחין מישסו"ת ונגדלים ועולין למדרגת ישסו"ת, ואח"כ נגדלים עוד ועולין למדרגת או"א, דהיינו בתפלת שחרית דשבת, וכן במנחת שבת במדרגת א"א: **ודע** כי הרב החסיד מהר"ח ז"ל בתורת חכם כתב וז"ל, מ"ש מורי הרב ז"ל (הרש"ש) אי אפשר שימשכו מוחין לזו"ן עד שיהיו מלובשים תוך המוחין, דכל פרצופים העליונים ממנו עד עתיק דא"ק שבו מלובש אור הא"ס שהוא הנצוץ שהיא הבחינה האמצעית הנז' שם, אשר עליה נאמר בנים אתם לה' אלהיכם וכו', הנה כל אלו הכנויים כתבם הרב ז"ל בכ"מ על זו"ן דאצילות שנקראו בנים בערך אי"א וגם אנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אלהינו, וכן הוא על כל פרצוף ופרצוף בערך הקודם אליו. וגם כתב הרב ז"ל בעולת תמיד כי כל תפלתינו לא"ס מוכרח לומר כונתו ז"ל שזו"ן יש בהם א"ק ואבי"ע כי כל בחינה כוללת כל מה שלמעלה ממנה ומקבלת מכולם כמ"ש בעץ חיים שער מ"ב שער דרושי אבי"ע פ"א, שהמררגה אחרונה של העליון שהיא מלכות דמלכות שלו היא האצילה להמדרגה העליונה של התחתון, וכ"כ בספר מבוא שערים ש"ב ח"א פ"ג וז"ל, והמשכיל יקיש איך בכל העולמות בחינת נה"י וחצי תפארת שבפרצוף א' הם המולידים פרצוף תחתון, כי הרי נה"י דא"ק מולידים עולם האצילות ששרשו פרצוף עתיק, ונה"י דעתיק הולידו לא"א, ונה"י דא"א לאו"א, ונהי דאו"א לז"א, ונה"י דז"א לנוקבא עכ"ל, ושכינה הוא ר"ל דהמלכות שבאחורי הנה"י היא האצילה הפרצוף התחתון ממנה כנז' בשער הנז', א"כ כשנמשכים המוחין לז"א מלובשים תוך כל הפרצופים שעל גביו אפילו דעתיק דא"ק, ואמת שאו"א הם האלו"ק דז"א, וכן אנחנו נמשכים לנו הנרנח"י ובהם מלובשים אפילו המוחין דעתיק דא"ק שבתוכו אור הא"ס אבל הוא א"ק דמלכות. נמצא

שזו"ן הם אלהינו והם בחי' א"ס כי בעתיק דא"א שלהם מלובש הא"ס שהוא ההוי"ה, וכ"כ רבינו זלה"ה בספר מבוא שערים ח"ג פ"ד וז"ל, כי כל האורות שהם עליות נקראים א"ס לבחינת עולם שלמטה מהם, ועיין בשער מ"ב פ"א שכ"כ שם, עכ"ד הרב החסיד מהר"ח ז"ל בתורת חכם והבן בדברים:

הנה הארכתי קצת להבינך תשובת שאלתך לפניך מקור הדברים מה שאתה צריך ללמוד ולידע ולשתות מים טהורים מבאר מים חיים של רשב"י ע"ה ושל רבינו האר"י זלה"ה כדי שתשכיל בדברים ותבינם על מתכונתם. ועתה אתה יודע לפני מי אתה עומד ומתפלל וממי אתה מבקש שאלתך ובקשתך, ולמי אתה מעלה עסק התורה והמצות ומה התיקון אשר תעשה בעסק התורה והמצות והתפלות, וזה הכלל הגדול תהיה אוחז בידך וממנו לא תזוע, והיא שתשים תמיד לנגד עינך שם ההוי"ה דביה כולא וככתוב שויתי ה' לנגדי תמיד:

ועתה תדע ותבין שאין הפרש במטרת הכונה בין המקובלים ובין שאר בני אדם פשוטים המצירים שם הוי"ה נגד עיניהם ומכוונים בשילו"ב הוי"ה אדנ"י, כי הכל הולך למקום אחד ורק זה בא בקצרה וזה בא קצת בארוכה והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אמן כן יהי רצון:

עוד ראיתי להעתיק כאן שאלה ותשובה אחרת אשר כתבתי בס"ד בסה"ק סוד ישרים סי' י"א דף ט' ע"ד שנדפס בסוף סה"ק, רב פעלים חלק שלישי וזה תוארה:

שאלה מחד צורבא מרבנן. בכמה מקומות בספרי הקבלה משמע שהתפילות שלנו הם בז"א כי הוא אבינו, בסוד בנים אתם לה' אלהיכם וממנו צריך לבקש צרכינו, ולפ"ז תמיהא לי נוסח יהא רעוא שהובא בשער הכונות דף ע"ב בענין השלחן בשבת קודש, וזה נסחו, יהא רעוה מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא דיתמשך טלא עלאה מיניה למליא רישיה דז"א ולהטיל לחקל תפוחין קדישין וכו', ויתמשך מן קדם ע"ק דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא רעותא חנא וחסדא וכו' עלי ועל כל בני ביתי וכו' ע"ש, הרי אנחנו מבקשים מן ע"ק דכל קדישין טמירין דכל טמירין על זו"ן וגם עלינו ועל בני ביתינו, ואין אנחנו מבקשים מן ז"א:

גם יש לי עוד שאלה לשאול, דמצאתי לרבינו מהרח"ו ז"ל בעולת תמיד דף א' וז"ל, וכל תפלותינו לא"ס יתברך, אך להיות שאין אנחנו יכולים לכנותו בשם כינוי ושם, לזה אנחנו מתפללים על ידי הספירות כי שם שייכי הכינויים והשמות וכו' ע"ש, ועל כן יורה לנו דרכינו איך יהיה סדר כונתינו בתפלותינו, ושכמ"ה:

תשובה. על שאלה הראשונה אעתיק לך לשון רבינו האר"י ז"ל בביאור זוהר תרומה דף י"ב ע"ב וז"ל, הענין הוא כי ז"א בו דינין ורחמים, וכאשר יחטאו בעולם התחתון יעלה קולם לאזנו ויתמלא דינין והופך פניו מעתיק יומין (א"ה מ"ש הופך פניו אינו כפשוטו אלא דבר זה הוא מעין האמור בדברי רבינו ז"ל בענין זווג אב"א שאינו כפשוטו) וכאשר יגיע הקול באזנו כי שבו בתשובה יתקן עצמו ז"א לקבל א"א והרחמים גוברים, נמצא כי התיקון והקלקול תלוי בז"א כי כאשר יתקן עצמו ז"א וזה ע"י קול צעקת התחתונים כי שבו מדרכם הרעה יאיר אליו א"א ויסתכל בו בעין טובה ויתבטלו הדינין וההפך ח"ו בהפך ונמצא שהתפילות והצעקות עדיו יבואו (א"ה לז"א הכתוב שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו) והוא מתקנן על ידם לקבל שפע מא"א, אבל א"א לא משתני ולא אשתני כלל, ונמצא שאזן א"א לצורך ז"א היא לשמוע קולו ולהאיר אליו, ולפיכך אין ראוי להיות עליהם שיער כלל ונשמע קולו, וזהו סוד שהקב"ה מתפלל וזה נעלם מאד עמוק עמוק מי ימצאנו, ולפיכך לא נזכרה האזן כלל, וה' יתברך יראנו נפלאות מתורתו עכ"ל ע"ש:

עוד אח"ז בדף י"ג ע"ב כתב וז"ל, ומטעם זה לא נתפסו האזנים העליונים בשיער כי גדולה תפילה שעולה עד מקום גבוה בלי אמצעי ובלי הפסק שום דבר ואין שום דין מעכב וכו', וזה על ידי ז"א המתקן עצמו על ידי התפלה לפניו, וכבר כתבנו זה למעלה, ובמצחא אמרים באדרא דכד סליקו צלותהון דישראל לקמי עתיק יומין ובעי לרחמא על בנוי גלי מצחא דרעוא דרעוין. והיינו ע"י ז"א המעלה בתפלה שם, והיינו דלא קאמר כד שמע עתיק יומין צלותהון דישראל או כד קביל צלותהון עכ"ל ע"ש:

ומדברי רבינו זלה"ה הנ"ל בין תבין דמה שאנחנו אומרים יהא רעוא מע"ק וכו' בנוסח הנז"ל אין אנחנו מדברים דברים אלו לע"ק ומבקשים ממנו על זאת, אלא אנחנו מבקשים מן ז"א דאצילות שיהא רעוא מע"ק והיינו שהוא יעלה תפלתינו זאת לע"ק ויבקש ממנו את הבקשה הזאת שאנחנו מבקשים על השפעה מאתו לכל בחי' זו"ן דאבי"ע וגם לנו ולב"ב, דזה הוא סוד מ"ש רז"ל שהקב"ה מתפלל דהיינו הקב"ה קאי על ז"א שנקרא הקב"ה שהוא מתפלל לע"ק שהוא עליון ממנו, והתפלה היא לא"ס המתלבש בתוך ע"ק, והיינו דאומרים ע"ק דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא:

ובזה הבין מ"ש בגמרא דברכות דף ז', משום רבי יוסי מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, תפלתם לא נאמר אלא תפלתי, מאי מצלי אמר רב יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת הרחמים וכו' ע"ש. והענין מובן בס"ד ע"פ מ"ש באדרא רבא תאנא שמא דעתיקא סתים מכולא ולא מתפרש באורייתא בר מן אתר חד דאומי זעיר אנפין לאברהם,

דכתיב בי נשבעתי נאם ה', ופירש הרש"ך ז"ל נאם ה' כי א"א מתלבש בז"א מן העיבור דה"א ולמטה כמ"ש רבינו ז"ל במקומות רבים, ואמר בי ר"ל נשבע במי שיש בו בתוכו, נמצא ז"א נשבע בא"א, ואע"ג דגם או"א מתלבש הנה"י שלהם בסוד מוחין גו גופא דז"א כנודע, מ"מ בי משמע במי שהוא תדיר בי ואינו מסתלק לעולם, מה שאין כן בנה"י דאו"א שבכל לילה מסתלקין בסוד הסתלקות המוחין וכו' עכ"ל ע"ש. ובזה מובן בס"ד המאמר כעין חומר שהקב"ה קאי על ז"א שנקרא הקב"ה, מתפלל לע"ק שהוא א"א, ומאי מצלי אמר רב יהי רצון מלפני לשון פנימיות כלומר יה"ר מן ע"ק שהוא מתלבש בפנימיותו, וכמ"ש באדרא שאמר ז"א בי נשבעתי שהוא ר"ל נשבעתי במי שהוא בי שהוא מתלבש בתוכי, וכן כאן יה"ר מן ע"ק שהוא בפנימיות שלי שיכבשו רחמי וכו', והכל מובן היטב, ועל זה מביא פסוק והביאותים אל הר קדשי דקאי על הצדיקים, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י פרשת תרומה דף י"ב ע"ב וז"ל, הכונה כי אין הצדיקים מגיעים כי אם עד ז"א ולא משם ולמעלה כי עד שם מגיע פרי מעלליהם עכ"ל, ולכן אמר והבאתים אל הר קדשי, כי אין מגיעים אלא עד מקומי ולא יותר, ושמחתים בבית תפלתי, ר"ל במילות ודבורים של התפלה שלי כי התיבות נקראים בתים, כמ"ש בספר יצירה, שלשה אבנים בונות תשעה בתים, ארבעה אבנים בונות כ"ד בתים. חמשה אבנים בונות ק"ך בתים:

ועל שאלה השנית ששאלת אעתיק לך מה שכתבתי בס"ד בספר דעת ותבונה פרק א' דברים השייכים לשאלתך זאת, והיא שכתבתי שם בס"ד וז"ל, ונחזור לענין שכתבנו לעיל מדברים שכתב רבינו מהרח"ו בעולת תמיד שכל תפלותינו הם לא"ס יתברך וכנז"ל, הנה הכונה כלומר אליו אנחנו מעלים כונת התפלה והברכות ולימוד התורה וקיום המצות וכל דבר שבקדושה כדי להוריד שפע וברכה מהארתו מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין, יען כי כבר הודעתיך שהניצוץ ההוא הנמשך ומתפשט מן א"ס הוא נתלבש בכח נצוץ אחד נברא והוא נשמה דקה מאד הנקרא יחידה שזו היחידה יש בה שרשי כל הי"ס והוא קוץ היו"ד דהוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות דהוי"ה והנה אור הבחינה הזאת דקוץ היו"ד של הוי"ה הכולל הוא נמשך ומתפשט תוך המוחין דכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן ונעשה הכל אחדות אחד, נמצא אור א"ס טמיר וגניז בכתר ומתלבש בעשר ספירות דאצילות אך הוא מתגלה בתפארת ומלכות שהם זו"ן, יען כי הם סופא דכל דרגין, ולכן ז"א נקרא הוי"ה סתם, והשתא בין תבין מדעתך, כי באמת הגם שאנחנו מכוונים בתפלה וברכות בחיבור הוי"ה אדנ"י שהם זו"ן, וכן כ' נמי מוה"ר זלה"ה שאנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אלהינו עכ"ז הנה אנחנו באמת מעלים כונתינו לא"ס וכל תפלותינו הם לא"ס,

כאשר כתב מוה"ר זלה"ה בספר עולת תמיד, יען שזו"ן שהם אלהינו בתוכם אור א"ס, מפני כי בעתיק דא"ק שלהם מלובש הא"ס והיא סוד קוץ היו"ד דהוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות ההוי"ה ואז הזו"ן נקראים על שם בחינת א"ס כי נעשה הכל אחדות אחד. וד"מ נאמר כאשר תמצא שגוף האדם נקרא על שם הנשמה ותואר אדם עקרו בנשמה, כי לכן ישראל דוקא נקראים אדם והרי הגוף נקרא בו, וכן תמצא שאתה מדבר עם ראובן ותבקש ממנו איזה דבר, והנך רואה שדבורך עם הגוף ובקשתך ממנו, אך באמת כאשר תשכיל תדע שדבורך הוא עם הנשמה שבו שהיא המחיה אותו, ובכוחה פועל הגוף את פעולותיו, וכן הענין כאן כי א"ס הוא נשמה לכל הנשמות והוא טמיר וגניז בתוכם ומחיה את כולם:

ולכן אמר דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד כי ישים האדם תמיד ההוי"ה נגד עיניו, כי בקוץ היו"ד וארבע אותיות ההוי"ה רמוז הכל, וכלול הכל מן אור א"ס עד סוף כל דרגין והכל באחדות גמור, וכן איתא בז"ח וז"ל, ואיהו דמיחד י' בה' ו' בה' ולא אתקריאו הוי"ה אלא ביה, וכן אדנ"י, וכן אהי"ה, וכן אלהים, ומיד דאסתלק מנייהו לית ליה שם ידיע ע"ש, א"כ בזכרינו שם ההוי"ה ושאר השמות נכלל ג"כ כח הא"ס המייחדם כי הוא נשמה לכולם ומחיה את כולם:

נמצאת אתה למד שהמתפלל ואומר יהר"מ ה' או"א הגם שהוא מתפלל לז"א הנה הוא מתפלל לא"ס המסתתר בו בהתלבשות כל הפרצופים שקודם ממנו שכולם נכללים בשם הוי"ה ב"ה כאמור לעיל, כי מבלעדי א"ס אין כל מאומה בידו, ובקראינו לז"א ונדבר עמו בתפלה וברכות ותשבחות והודאות הרי אנחנו קוראים ומדברים לכל הפרצופים כאחד עם אור א"ס המסתתר ומתלבש בהם שהוא נשמה לכל, ושים עיניך ולבך היטב במה שכתבתי לעיל בענין האצילות הטעם שנקרא מחשבה ורצון, והבן בדברים:

וכן תמצא הדבר מפורש בתיקונים דף ג' וז"ל לקבל אלין אזכרות דאינון יאהדונה"י בין בקריאת שמע בין בצלותא בין בשירות ותשבחות והודאות דבכל אזכרה דיפוק מפומוי בכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור באדנ"י, קול בהוי"ה, וליחדא לון כחדא ביחודא דאיהו יחיד ונעלם דמחבר לון ומיחד לון כחדא. וביה צריך הכוונה דלא תליא למימר ביה קול ודבור אלא מחשבתא עכ"ל עיי"ש. הרי מבואר כי הגם שאנחנו מזכירין בהודאות ובתפילות שמות זו"ן צריך לכוין במחשבתינו אל הא"ס שהוא היחיד הנעלם דמחבר לון ומיחד לין כחדא, יען כי כל הפרצופים העליונים עם אור א"ס המתלבש בהם שהוא נשמה לכל הנשמות הכל נכלל בשם הוי"ה ב"ה:

ולכן סוד היחוד האמיתי של זו"ן שהם קול ודבור הוא להעלות מ"ן מזו"ן לאו"א ומאו"א לא"א ומא"א לעתיק עד א"ס ב"ה, כי לו לבדו הכח והגדולה והממשלה להשפיע בנאצלים וכמו כן צריך להמשיך השפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומא"א לאו"א ומאו"א לזו"ן, ועל ידי שפע הא"ס שמקבלים זו"ן על ידי או"א יהיה זווג זו"ן, וכאשר נמצא הדבר מפורש בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק ז' שכתב שאין זווג בזו"ן אע"כ יהיה זויג ההוא נמשך עד א"ס כי היא לבדו יש לו כח לחדש תמיד למי שאין לו סוף, מה שאין כן בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם מלמעלה. וז"ס כונת יחוד ק"ש באמיתות שכבר נודע שהוא בחי' זווג או"א כדי לתת מוחין חדשים לזו"ן כדי שיוכלו להזדווג וצריך לכוון בק"ש ולהשלים כל הזויגים עד א"ס כי ז"א יקבל מאו"א ואו"א מא"א וא"א מעתיק וכו' עד א"ס עכ"ד זלה"ה ע"ש:

והשתא בין תבין דהגם דאנחנו מזכירים בתפלתינו שם אחד מהשמות השייכים לפרצופים העליונים מפרצוף ז"א, אין כונתינו לדבר ולבקש בפרטות מהפרצופים העליונים אלא אנחנו מדברים עם ז"א ומבקשים שישפיע לנו בפרטות מאותו הפרצוף שאנחנו מזכירים אותו מאחר דאותו הפרצוף הוא מלובש בז"א, וכאשר כתבנו שכל הפרצופים העליונים ביחד עם אור א"ס שבתוכם הכל הם מלובשים תוך ז"א:

ובזה תבין ענין הבקשה הכתובה בשער הכונות דיהא רעוא מן קדם ע"ק וכו' שאומרים קודם הסעודה שבאמת גם בזה צריך האדם לכוין שהוא מדבר עם ז"א ומבקש ממנו ע"ד שאמרנו ולא ליחד הדבור בזה לע"ק לבדו כאלו הוא מדבר עמו ומבקש ממנו בפרטות בלתי התלבשות ז"א, דזה אי אפשר אלא הכל צריך להיות ע"י ז"א. ואפילו כי תמצא בבקשה זו האדם מבקש גם על פרצוף ז"א להמשיך לו אורות ומוחין לא אכפת, וכבר עשיתי לך משל לעיל שתצייר בשכלך שאתה מדבר עם ראובן ומבקש ממנו שישים לבו על דבריך, אע"פ שאתה זוכר בפיך את לבו הנה דבר זה שאתה מבקש מן הלב, עושהו הלב בכח הנשמה והשכל שבו ואתה מדבר ומבקש מן הנשמה, אך בגלוי אתה מדבר עם ראובן שהוא עומד וגלוי לפניך ואתה משים פניך נגדו ומדבר עמו, וכן הענין הזה והבן בדברים:

וכבר ידוע מ"ש מוה"ר זלה"ה דאזן אריך אין התפלות פועלים בה וכמ"ש באדרא רבא דף קל"ט מה שכתוב הטה ה' אזנך בז"א אתמר עיי"ש, והכונה כי אין אנחנו יכולים להעלות קולינו בתפלותינו אלא עד ז"א ולא יותר למעלה, והטעם מפורש בדברי מוה"ר זלה"ה בשער מאמרי רשב"י פרשת תרומה דא"א הוא רחמים פשוטים ואינו משתנה כלל, אמנם ז"א יש בו דין ורחמים, וכאשר יחטאו בעולם התחתון יעלה קולם באזניו

יתמלא דין עליהם, וכאשר יגיע לאזניו כי שבו בתשובה הרחמים גוברים כי אז יתקן עצמו על ידי צעקת התחתונים כי שבו מדרכם הרעה ויאר אליו א"א בעינא פקיחא טבא ואז יתבטלו הדינין עיי"ש, ונמצא שהתפלות והצעקות עדיו יביאו, והוא מתתקן על ידם לקבל שפע מא"א דהיינו מאור א"ס שבתוכו, ונמצא שאזן א"א הוא לצורך ז"א לשמוע קולו להאיר לו, ואין אנחנו יכולין להעלות קולינו עד שם וכנז' שם עיי"ש:

אשר על כן בכל תפלה ובקשה שתהיה וגם באמירת יהא רעוא וכו' הנז"ל אנחנו מדברים עם ז"א ומעלים קולינו ותפלתינו עדיו, והוא יעלה קולינו ותפלתנו לאזן העליונה, ומשם עד א"ס כדי לעשות הפעולה אשר אותה אנחנו מבקשים, יען כי הכל מלובש בז"א וכלא חד:

ולכן תמצא בסדר התפלה המתוקנת מן רבינו הרש"ש ז"ל בתיקון חצות שהיא מתחלת כך יהר"מ ה' או"א שימשך מן הא"ס וכו' עיי"ש, הנך רואה הבקשה היא משם הוי"ה ב"ה ואומרים שימשך מן א"ס וכו' ואע"ג דשם הוי"ה בסתם הוא בז"א כי אנחנו מכוונים בשם הוי"ה בקול ודבור שהוא שילוב הוי"ה אדנ"י, כבר אמרנו שהכל נכלל בו. ונמצא ענין הבקשה הנז' הוא שאנחנו מבקשים מן א"ס שימשך ממנו אור גדול לשרשים העליונים וכו' אך אין אנחנו יכולים לומר הבקשה כך יה"ר מלפניך א"ס שתמשיך אור גדול ושפע גדול לשרשים וכו' שא"כ נמצה אנחנו מדברים עם א"ס לבדו ומבקשים ממנו בפרטות בלתי התלבשות הפרצופין, וזה א"א להיות כי אין לנו יכולת בכך אלא צריך שיהיה הדיבור והבקשה אליו כבחי' התלבשות בכל הפרצופין עד זו"ן שהם סופא דכל דרגין והתלבשות הזה הוא נכלל בשם הוי"ה ב"ה שהוא קוץ היו"ד וארבע אותיות שהם כוללים מן אור א"ס דטמיר וגניז בכתר עד זו"ן. לכן אנחנו מיחדים הדיבור והבקשה על שם הוי"ה ב"ה, אך באמת המקור של השפע וההחרה הוא מן א"ס המאציל הכל, ולו לבדו הכח להשפיע בנאצלים ולחדש שפע תמיד. וכאשר אנחנו מבקשים הבקשות שלנו אז הדברים עולים לאזן ז"א בסוד הטה ה' אזנך ושמע ומשם יעלו ויגיעו מדרגא לדרגא עד א"ס, ואז משם תהיה הפעולה שימשך השפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומן א"א לאו"א ומן או"א לזו"ן ומהם יגיע לנו. וזכור תמיד הכלל הזה שכתב מוה"ר זלה"ה והוא כלל של דבר ישים האדם שם ההוי"ה נגד עיניו כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד, כי בו נכלל הכל אור המאציל והנאצלים כולא חד:

וארחיב לך הדבור יותר בזה, והוא כי באמת דבר זה ידוע ומפורסם מדברי זוה"ק כי אע"פ שא"ס ב"ה אין בו שום שם ותואר כלל, עכ"ז נקרא הוא בכל השמות הכתובים בתורה וכמ"ש בר"מ פ' בא וז"ל לבתר דעבד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן

ואתקרי בההוא דיוקנא הוי"ה, בגין דישתמודעון ליה במידות דיליה ונקרא אל אלהי"ם שד"י צבאו"ת אהי"ה בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה איך יתנהג עלמא בחסד ובדינא כפום עובדיהון דבני נשא וכו' עי"ש, הרי שכל השמות הקודש הכתובים בתורה הוא נקרא בהם מפני שכל שמות הקודש שהם עצם הספירות אין להם מציאות אלא על ידי א"ס המיחד אותם ומאיר ומשפיע בהם ומחיה ומעמיד ומקים אותם, ובלעדו אין לכל הספירות והשמות מציאות וקיום ולא שום פעולה, ונמצא כל תפלותינו הם לא"ס כי בלעדו אין מי שיחדש שפע ויתן כי הוא לבדו יש לו כח לחדש תמיד לפי שאן לו סוף, מה שאין כן בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם, וכמ"ש מוה"ר זלה"ה בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק ז' והבאתי דבריו לעיל, ומפני שאין אנחנו יכולים לכנות בו שום שם ותואר וכינוי, לכן אנחנו מתפללים אליו ע"י הספירות אשר האצילם כי שם שייכי השמות והכינויים הכתובים בתורה ובסדר תפלותינו, ושם נוכל לדבר עמו ולקרא אותו בכל השמות במחשבה ורעותא דלבא כי אורו מתפשט בתוכם ומחיה אותם ופועל בהם כל הפעולות ואין שום פעולה נפעלת מבלעדי כח שפעו והשגחתו:

ולכן ארז"ל בספרי כה' אלהינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למידותיו, פירוש הספירות, כי באמת הכונה צריך להיות חליו וכאמור. וידוע הוא כי אור א"ס המתפשט בספירות הוא הוא נשמתא דחיי שהזכיר רשב"י זיע"א באדרא רבא דף קמ"א ע"ב וז"ל, ויפח באפיו נשמת חיים טברקא דגושפנקא גו בגו וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיילא ביה סתים דסתימא עלאה עד סופא דכל סתימין נשמתא דכל חיי דעילא ותתא תליין מההיא נשמתא ומתקיימי בה, ויהי האדם לנפש חיה לאתדקא ולעיילא בתיקונין בגוונא דא ולאשלפא להההיא נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי ההיא נשמתא משתכחא בכלא ומתפשטא בכלא ולמהוי כלא ביחודא חד, ומאן דפסיק האי יחודא מן עלמא כמאן דפסיק נשמתא דא ומחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי בגין כך ישתצי הוא ודכריניה מן עלמא לדרי דרין עכ"ל והבן בדברים כי בם תמצא הדברים שכתבנו לעיל:

וזכור נא תמיד מ"ש רשב"י זיע"א באדרא רבא וז"ל, כללא דכל מילין עתיקא דעתיקין וזעיר אנפין כולא חד כולא הוה כלא הוי כלא יהא, לא ישתני ולא משתני ולא שנא. ומפורש בדברי מוה"ר זלה"ה בשער מאמרי רשב"י בביאור האדרא, הכונה כי א"א הוא אוחז כל קומת עולם האצילות ומתלבש תוך או"א וזו"ן, ונמצא כי עתיקא דעתיקין כולל את ז"א ואת כולם והכל דבר אחד זה לביש לזה וזה לבוש לזה ע"ש, והוא הדבר אשר כתבנו לעיל כי באמת אותיות ההוי"ה הם כוללים כל הפרצופים ובכל פרצוף יש בו בפרטות אותיות ההוי"ה, אך הואיל וזו"ן הם סופא דכל דרגין, לכן הז"א נקרא בשם

הוי"ה הכולל בסתם, ואנחנו משים דנשמתינו מזו"ן נקראים אנחנו בנים להם, ולכן אין אנחנו יכולים לדבר ולבקש אלא מן ז"א כי הוא אבינו, אך באמת כונתינו היא לקבל מן אור א"ס המתפשט ומסתתר בתוכו בהתלבשות כל הפרצופים העליונים כולם, כי הכל הם באחדות אחד גמור:

והבט נא וראה מ"ש בזוה"ק פ' בלק דף קצ"א, וז"ל והאי ישראל כל מפתחן דמהימנותא ביה תליין ואיהו משתבח ואמר ה' אמר אלי בני אתה והכי הוא ודאי דהא אבא ואימא אעטרו ליה ובריכו ליה בכמה ברכאן ואמרו ופקידו לכלא נשקו בר נשקו ידא להאי בר כביכול שולטנו יהיב ליה על כלא דכלא יפלחון ליה וכו' ע"ש, (הכונה יפלחון לא"ס שבתוכו) ועוד ראה נא בזוה"ק פ' יתרו דף פ"ה ע"א וז"ל, אי מלכא ומטרוניתא מסתכמין כלא מסתכמין באתר דאילין משתכחין כלא משתכחין ע"ש, ובפ' אמר דף צ"ו ע"א כל קשירו דעלאי ותתאי בהאי אתר דאקרי ישראל אשתכח ע"ש:

הרי דכל הפרצופים העליונים נקשרים ומסכמים עם זו"ן שעל ידם מתנהג העולם בכח כל השתלשלות עד א"ס הפועל האמיתי, וכדרך שהגוף פועל כל הפעולות בכח הנשמה כן זה, ושינוי ההנהגות תלוי בהבנתם של זו"ן כי כאשר זו"ן בתיקונם ובשלימותם יתנהג העולם בחסד וברחמים וההפך ח"ו בהפך והתחתונים על ידי מעשיהם הם הגורמים הכנתם ותיקונם של זו"ן, ולכן הדינין שהם לצורך ההנהגה ליתן שכר טוב לצדיקים ולהפרע מהרשעים נגלו בז"א והוא פועל אותם בכח החיים העליונים המתקשרים בו:

והנה נודע ששם הוי"ה בסתם הוא בתפארת וכמ"ש בזוה"ק בפ' ויקרא דף י"א ע"ב, וז"ל שתיתאה יהו"ה רחמי שלימו דכלא עקרא דכלא קשרא די מהימנותא אחיד לכל סטרין, ודא תפארת ישראל עכ"ל, ועיין בעץ חיים שער השמות פרק וא"ו שכתב וז"ל, התפארת דז"א כל שלשה בחינות שבו שהם פנימיות ואמצעיות וחיצוניות הכל הוא שם הוי"ה, וזהו טעם שאין הוי"ה נקרא בעצם כ"כ כמו בתפארת כנודע, ושם פנימיות שבו הוא במלוי אלפי"ן, וז"ס שהתפארת נקרא אדם שהוא כך בגימטריא עכ"ל ע"ש, וכתב הרב מקדש מלך ז"ל בפ' בלק דף קצ"א וז"ל, ויובן ע"פ מ"ש ביחודים כי עיקר גילוי הויותיו יתברך נגלה בתפארת וממנו ולמעלה הוא סתום, ודבר זה מבואר ג"כ בלקוטי תורה בפ' ויצא ששם הוי"ה נתגלה בתפארת, ולכן בתפארת כל השלשה כלים שלו הכל הוא שם הוי"ה כמבואר בשער השמות כי שם הוא עיקר הגילוי ואו"א מגלים שם פעולתם ומכ"ש אורות שלמעלה מהם, ולכן נתבאר בפירוש אגדות שהתפארת שבתפארת הוא עצם החתן כי שם הוי"ה אשר מורה על א"ס ב"ה שהוא היה הוה ויהיה נתגלה שם, ולפיכך שמו תפארת מפני ששם נגלו פארות וענפים של כל הספירות, ולכן אמרו בזוה"ק מאן

דנטיל שמשא נטיל כלא עכ"ל. ולכן סידר רבינו הרש"ש ז"ל בתפלה של כל יום ויום, וז"ל עלת כל העלות המתלבש בעשר ספירות דאצילות על ידי שמו הגדול המתגלה בתפארת ומלכות וכו', גם סידר שם בזה"ל היא היה טמיר וגנוז בכתר והוא הוה המתלבש בי"ס דאצילות, והוא יהיה שמתגלה בתפארת ומלכות וכו':

ובזוה"ק פרשת האזינו דף רצ"ז ע"א איתא וז"ל, זכאה חולקיה מאן דקרי למלכא וינדע למקרי כדקא יאות, ואי איהו קרי ולא ידע למאן דקרי אתרחיק קב"ה מיניה דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, וכי אית מאן דיקרי ליה בשקרא א"ר אבא אין, ההוא מאן דקרי ולא ידע למאן דקארי, מנ"ל דכתיב לכל אשר יקראוהו באמת. מאי באמת בחיתמא דגושפנקא דמלכא דהוא שלימו דכלא (פירוש ז"א הנקרא אמת והוא שלימו דכלא ע"פ מה שכתבנו לעיל) זכאה חולקיה למאן דעאל ונפק למנדע ארחיי דקב"ה, וע"ד כתיב ואורח צדיקים כאור נגה וכו' עכ"ל ע"ש:

ואחר שידעת כל זאת בין תבין מעצמך כי מה שאנחנו מזכירים תפלות ובקשות שמות הפרצופים העליונים כמו שתמצא בתפלת ויהא רעוא הנזכרת בשער הכונות, וכן תמצא עוד כיוצא בזה שהבאתי בלשון חכמים יהא רעוא מעתיק יומין לגלאה מצחא וכו' וכן יהא רעוא מעתיק יומין טבא דעינא וכו', וכיוצא בתפלות אלו, וכן תמצא עוד בקשות בזוה"ק ובר"מ ובאדרא רבא הנה בכולהו הכונה להעלות קול דברינו ובקשתינו לאוזן ז"א והוא כרצונו הטוב יעורר הרחמים שיהא רעוא מא"ס אשר בע"ק להשפיע לנו, אבל לשאל ולבקש מן ע"ק בלתי התלבשות ז"א לא אפשר להיות דבר זה:

ומפורש יוצא דבר זה להדיא בדברי רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י זיע"א בפרשת תרומה וז"ל ומטעם זה לא נתכסו האזנים העליונים (פירוש אזן א"א) בשיער כי גדולה תפלה שעולה עד מקום גבוה בלי אמצעי ובלי הפסק שום דבר ואין שום דין מעכב וכו', וזה ע"י ז"א המתקן עצמו על ידי התפלה והוא מעלה התפלה לפניו (פירוש לא"א), וכבר כתבנו זה למעלה. ובמצחא אמרינן באדרא דכד סליקו צלותהון דישראל לקמי עתיק יומין ובעי לרחמא על בנוי גלי מצחא דרעוא דרעוין וכו', והיינו ע"י ז"א המעלה התפלה שם, והיינו דלא קאמר כד שמע עתיק יומין צלותהון דישראל, או כד קביל צלותהון עכ"ל עי"ש, הרי הדבר מפורש בדברי רבינו ז"ל כאשר כתבנו:

והנה בזה תבין רמז הכתוב אשא עיני אל ההרים הם המדרגות העליונים להמשיך שפע מהם, והגם כי מאין יבא עזרי פירוש מן א"א הנקרא אין יבא עזרי שהצלחתי למשיך שפע ממנו, עכ"ז עזרי הוא מעם ה' שם הוי"ה הכולל שהכל נמשך לנו על ידי אשר בו

מתגלה שם הוי"ה הכולל המורה על קשר א"ס והתלבשותו בכל היו"ד ספירות וכאשר כתבנו לעיל:

גם תדע עוד דמ"ש בזוה"ק בפ' בשלח דף מ"ח ובפרשת תרומה בספרא דצניעותא דף קמ"ח בפסוק מה תצעק אלי בעתיקא תליא מלתא, אין הכונה לומר אל יתפלל אל ז"א אלא יתפלל אל א"א כאשר חושבין איזה משכילים, כי זה לא יתכן, אלא הכונה היא היה מרבה בתפלה לעורר זווג זו"ן כדי שע"י זווג זה יקרע הים והגיד לו כי הזווג שצריך להיות עתה לצורך הנס הגדול של קי"ס לא יספיק מה שיהיה ע"י התפלות, יען כי ע"י תפלות התחתונים לא ימשך אלא הארות מן או"א וזה לא יספיק לצורך נס הגדול הזה, אלא צריך שיהיה הנס הגדול הזה ע"י הארה הגדולה הנמשכת מן ע"ק, וזו ההארה אין כח בתפלה להמשיכה אלא תמשך על ידי רצון המאציל העליון בחסדו הגדול, ולז"א בפרשת בשלח הנז' לאו עדנא דצלותא השתא והבן בדברים:

ועוד תדע דמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות בדרוש מנחת שבת וז"ל. והנה ישראל בצאתם ממצרים אמרו היש ה' בקרבנו אם אין, וביארו באדרת נשא כי רצו לידע ולהכיר את השפעתם מהיכן היתה נמשכת לה אם מז"א הנקרא הוי"ה או מן א"א הנקרא אין, ואמר כי עתה בודאי יכירו בניך שהם ישראל וידעו כי מאתך היא מנוחתם, ומלת מאתך היא מאת ך' והוא הכתר משם נמשך להם מנוחתם עתה בשעה זו עכ"ל. הנה גם בזה אין הכונה שיש באיזה עת השפעה והמשכת שפע שלא ע"י ז"א, דזה לא יתכן כלל שבאמת הנהגת העולם היא ע"י ז"א בכל עת וזמן ואפילו במנחת שבת, אך הכונה כי עתה במנחת שבת עונה ז"א במקום גבוה והוא במקום א"א, שלכן עתה נקרא הז"א אחד כמו א"א כנז' בסוד אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכמ"ש בשער הכונות, על כן נמצא אמת נשפעים עתה מן א"א, הנה גם עתה זה הוא ע"י ז"א אשר ישראל מקבלים הארה זו מן ז"א שעלה עד שם, וכל הדינין אתכפיין ומתגלה הרצון ונעשה ז"א כמו ס"א. ולעולם הארה זו מקבלים אותה מן ז"א שכל ההנהגה והמשכת השפע על ידו הוא כידוע:

ועדיין יש בענין זה מקום שאלה וצריך לבאר אותה והוא דאיתא בשער הכונות וז"ל, יש באדם נשמה לנשמה ונשמה ורוח ונפש. והנה נשמה לנשמה באה מן אבא ונשמה מן אימא ורוח מן ז"א ונפש ממלכות נוקבא דז"א, ונמצא כי הנשמה לנשמה ונשמה הם בני לאו"א עצמם והם אחים גמורים לזו"ן, וזש"ה למען אחי וריעי וארז"ל קראם אחים וריעים, והוא בחינת נשמה לנשמה ונשמה, אמנם הרוח והנפש הם בנים גמורים של תפארת ומלכות וכנגדם נאמר בנים אתם לה' אלהיכם שהיא בבחינת הרוח ונפש וכו'

ע"ש ולפ"ז יש לשאול מאחר דהצדיקים שיש להם נשמה לנשמה ונשמה הם בנים לאו"א ואחים גמורים לזו"ן אם יכולים לבקש מן או"א בלתי התלבשות זו"ן:

ונראה תשובת שאלה זו מבוארת בדברי רבינו ז"ל בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פ"ד דמפורש בדבריו שגם מי שיש לו נשמה לנשמה מאבא ונשמה מאימא נקרא בן לזו"ן, יען כי אלו הנשמה לנשמה והנשמה לא קבל אותם אלא על ידי זו"ן וע"י זיווגם נגמרו ונשלמו ובאו לו, אלא מפני דאלו שרשם מן או"א נקראים בנים לאו"א בצד מה, ולכן זווג או"א אי אפשר להיות אלא ע"י זו"ן ולא ע"י צדיקים שיש להם נשמות אלו, כי רק זו"ן הם מעלים מ"ן לאו"א, אלא דנשמה לנשמה ונשמה נכללין ועולין עמהם בסוד מ"ד ומ"ן שלהם, והבן:

כל הדברים הנז"ל הם מה שכתבתי בס"ד בספר דעת ותבונה פרק א' ועוד יש כמה וכמה דברים באותו הפרק שהיה ראוי להעתיק לך פה, אך ראיתי אם אכתוב אותם תהיה התשובה ארוכה על חד חמש ואכמ"ל, ואיך שיהיה בדברים אלה אשר העתקתי לך תמצא תשובת שאלתך השנית לנכון בעז"ה והבן. והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו באור תורתו אמן כן יהי רצון:

עוד ראיתי להעתיק כאן שאלה ותשובה אחרת השייכה לענין התפלה והעבודה אשר עדיין לא נדפסה וזה תוארה:

שאלה. כתיב בספר כור מצרף בסופו בדרוש האמונה בדף ק"א ע"ב, וז"ל. ולבי אומר לי שהסיבה היותר עקרית אשר נעלמה ידיעת האמונה הזאת היתה לפי שכך גזרה חכמתו האלהית לקיים דברי הנביא עזריה בן עודד כאמר בדברי הימים ימים רבים לישראל ללא אלהי אמת ולא כהן מורה וכו', ואנחנו רואין שבעונותינו נתקיים בזמנינו זה היעוד הרע ההוא שרוב בני ישראל עובדים ומתפללים ואומרים שעבודתם היא לעילת כל העילות, וכאשר נשמע בקרוב, ונתבאר ליודעי חן דאין שייך שום תפלה ולא עבודה לעילת כל העלות, אלא למצוי אשר נאצל ממנו אשר הוא הבורא, והוא האל אשר הוציא אבותינו ממצרים כאשר אמרתי, ונמצא שהעובדים לזולתו הם עובדים ללא אלהי אמת עכ"ל:

ועוד כתב שם בדף ק"א ע"ג, וז"ל. והנה היום אנחנו ככל הגוים האומרים שהאלוה הוא סיבת כל הסיבות, ורוב בני עמנו לו עובדים ומתפללים מפני שכך נתאמת אצלם וכך והיה עד קץ הימין בזמן גאולתינו, ואז כל בני עולם ערלים, תיגרמים, גוים, פלסופים, ויהודים, בהיות שאין מכירים שום אלוה זולת הסיבה הראשונה ולא נגלה להם שיש מצוי א' אשר נאצל מסיבה הראשנה שהוא הבורא שמים וארץ עכ"ל:

עוד כתב שם בדף ק"ב ע"ד, וז"ל. ולכן יהיו דברי בפרק הזה להודיעך אמיתת הענין הזה ויתבאר בו על ידי ראיות אמיתיות מן התורה ומן השכל, שאין הסיבה הראשנה הבורא אלא המצוי אשר נאצל ממנו והוא אלהי ישראל ולו צריך לעבוד והעובד לזולתו עובד ללא אלהי אמת ואין עבודתו רצויה, לפי שעיקר העבודה היא ידיעת הנעבד כמובן מדברי דוד הע"ה אשר בהודע אליו הכלל המועיל הזה הזהיר וזרז עליה לשלמה באומרו ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו וכו', עכ"ד ע"ש:

והנה חכם אחד אמר לי, שהמחבר כור מצרף הנז' טועה הוא באותם הדברים הנז"ל אשר כתב, ועל כן אני מבקש ממך שתראה בספר כור מצרף הנז' ותודיעני אם טועה הוא בדברים הנז"ל, ושכמ"ה:

תשובה. תחלה וראש אודיעך מה שנתנבא עזריהו בד"ה ב' סי' ט"ו וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה פשוטן של דברים אלו הוא ר"ל שיעבדו ע"ז. וכמ"ש המצודות דקאי על אחז המלך ומנשה והדומים להם ע"ש, ורז"ל בגמרא דע"ז דף י"ז דרשו כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה, ופירש רש"י כמי שאין לו אלוה להגין עליו, והכונה כיון דעוסק בתורה בלבד ואינו עוסק בג"ח שהוא מדת הקב"ה, לכן דומה כמי שאין לו אלוה להגין עליו ולהצילו בחסדו הגדול:

אמנם במדרש רבא פרשת טהרות פרשה י"ט איתא וז"ל ואשה כי יזוב דמה ימים רבים זש"ה וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת ללא כהן מורה וללא תורה ומי נתנבא הפסוק הזה עזריה בן עידו הנביא, אמר עתידין ימים לבא לישראל ללא אלהי אמת שאין מדת אמת נעשית בעולם ועיין להרב יפה תאר שכתב פירוש אלהי אמת דין אמת מגזרת אלהים לא תקלל וכו' ע"ש, הרי הודעתיך פשט הכתוב הנז' וגם מה שדרשו רז"ל בו:

וקודם שאדבר בטעות הגדולה שטעה המחבר כור מצרף הנז' בדבר זה, אודיעך טעות אחרת הנראית בדברי המחבר הנז' ביסוד אשר בנה באמונה הנז"ל אשר עליה ביאר דברי הכתוב של דברי הימים הנז', כי נראה מדברי המחבר שלא כיון יפה בענין העבודה מה שצריך לנו לכוין בעבודתינו ותפלתינו, דהא ודאי באמת אין יכולים להתפלל להסיבה ולדבר דברינו, וגם עוד נמי אין להתפלל ולבקש שום דבר מן הספירות עצמן אפילו ספירות ופרצופין העליונים מאד אלא אנחנו מתפללים ומבקשים מן אור הנמשך מסיבה הראשונה (א"ס) ונתלבש בתוך הספירות העליונים שהוא נשמה לנשמה שבתוכם כי באמת הוא הפועל כל הפעולות על ידי הספירות שמתלבש אורו בהם, אבל להספירות לבדם בלתי התלבשות אור א"ס שהוא נשמתם אין להתפלל:

ועל זה אמרו רז"ל בספרי כה' אלהינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למדותיו פירוש הספירות שנקראים בשם מידות, וכ"כ רבינו הרמ"ק ז"ל ומהר"י ארגיאס בשומר אמונים דהחושב ונותן בדעתו פעולה לשום ספירה מבלעדי כח הא"ס הוא שניות ודאי והיא כפירה ח"ו, כי באמת כל הפעולות שפועלין הספירות והפרצופין הכל הוא מן כח אור א"ס המתלבש בתוכם כנשמה להם, וכמפורש בפתיחת אליהו זכור לטוב שאמר בתחלת דבריו רבון עלמין אנת הוא חד ולא בחשבן וכו' והוא מדבר בזה על אור א"ס המתלבש תוך הספירות והפרצופין העליונים וכאשר אבאר בעזה"י:

וכדי להשכילך היטב בדברים אלו העומדים ברומו של עולם אכתוב לך בקיצור מה שעולה מדברי רבינו האר"י זלה"ה דברים השייכים להבנת ענין זה ככתוב בספר הקדוש עץ חיים וז"ל, דע כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור א"ס שהוא אור עליון פשוט ואין לו בחינת ראש ולא בחינת סוף אלא הכל הוא אור אחד פשוט שוה בהשוואה אחת והוא הנקרא אור א"ס ושם זה מוכיח עליו שאין בו שום תפיסה לא במחשבה ולא בהרהור כלל ועיקר והוא מופשט ומובדל מכל מחשבות והוא קודם אל כל הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים ולא היה בו זמן התחלה וראשית כי תמיד הוא נמצא וקים לעד (והוא הנקרא בפי העולם בשם סיבה הראשונה):

וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברא העולמות ולהאציל הנאצלים עשה וחידש מקום פנוי ואויר חלל רקני, וענין חידוש מקום זה איך הוא ואיך היה ואיך עומד ואיך נעשה אין שום בריה יכולה להשיג ולהבין הדבר הזה, ולא לציירו במחשבה, יען שכבר אמרנו דלית מחשבה תפיסה באור א"ס כלל ועיקר ואינו מושג ונתפס בשום מחשבה וציור, ואין אנחנו יכולים לדבר בו כלום, ובתוך זה המקום נאצלו ונבראו ונוצרו ונעשו העולמות העליונים הקדושים כולם:

וקודם שברא העולמות כולם המשיך אין סוף (שהוא הסיבה הראשונה) קו אחד ישר כעין צינור ומשתלשל ויורד תוך החלל של המקום ההוא, וראש העליון של הקו נמשך מן הא"ס עצמו ונוגע בו, אמנם סיום הקו הזה למטה בסופו אינו נוגע באר א"ס, ודרך הקו הזה נמשך ונתפשט אור א"ס למטה, ואז במקום החלל ההוא האציל וברא ויצר ועשה כל העולמות כולם, וקו זה כעין צנור אחד דק אשר בו מתפשט ונמשך מימי האור העליון של א"ס אל העולמות אשר במקום האויר והחלל ההוא:

ובעץ חיים הנז' בשער מ"ב בדרושי אבי"ע פרק א' כתב רבינו זלה"ה דברים הנז"ל בלשון אחר אך הכל הולך למקום אחד ואין ביניהם הפרש, אלא רק שבשער מ"ב הנז' גילה

הדבר יותר בהרחבת לשונו הטהור לכן אתה תתבונן היטב בלשון זה שאני מעתיק לך וזה לשונו:

הנה מן הא"ס נמשך ונתפשט נצוץ בחינת אלהות וזה הנצוץ נתלבש בכח נצוץ אחר נברא מכח עוצם הארתו, והוא נשמה דקה מאד והוא נקרא יחידה וזו היחידה יש בה שורשי כל הי"ס בהעלם ודקות גדול שאי אפשר להיות לנאצלים דקות יותר ממנו, ועל הנצוץ הזה נאמר בנים אתם לה' אלהיכם, והוא נשמתא דכלא דבעי לאשלפא לה מדרגא לדרגא. ושתים הבחינות האלה הם הנקראים עתיק יומין ואריך אנפין ושניהם נקראו כתר, והוא נקרא בחינה אמצעית בין א"ס לנאצלים, כי יש בו בחינת א"ס הוא הנצוץ אשר נמשך ונתפשט ממנו. ויש בו בחינת נאצלים הוא הנאצל מאותו הנצוץ של הא"ס עכ"ל:

ודע כי בהיות הקו הזה ראש נוגע באור א"ס מצד האחד וסופו אינו נמשך עד מקום אור א"ס הסובב לכן אז יצדק בו מעלה ומטה פנים ואחור מזרח ומערב. והנה בתחלה נאצלו עשר ספירות בעיגול, ודבקות העיגול הנאצל עם א"ס המאציל הוא ע"י הקו הזה אשר דרך בו יורד ונמשך אור מן א"ס ומשפיע בעיגול ההוא וכו' וכל זה בחינת עשר ספירות הכוללות דרך סתם כל בחינת העולמות כולם. אמנם מבואר ופשוט שכמה מיני עולמית נאצלו ונבראו ונוצרו ונעשו אלפי אלפים ורובי רבוואות וכולם תוך המקום החלל ההוא וכל עולם ועולם יש בו עשר ספירות פרטיות. וכל ספירה וספירה פרטית שבכל עולם ועולם כלולה מן עשר ספירות פרטיים. וכולם הם בצורת עיגולים זה תוך זה וזה לפנים מזה עד אין קץ ומספר וכולם כגלדי בצלים זה תוך זה:

והנה עוד יש בחינה שנית בי"ס הלא הוא בבחינת אור היושר כדמיון שלשה קוין ימין ושמאל ואמצע בצורת אדם עליון, והענין כי הנה דרך הקו הנז' אשר ממנו מתפשטים העיגולים הנז"ל, הנה גם הקו הזה מתפשט ביושר מלמעלה מראש גג העליון של העיגול העליון מכולם עד למטה בתחתית סיום כל העיגולים, והקו מתפשט ויורד באמצע העיגולים ממש בציור אדם ישר בעל קומה זקופה וכו' וזו הבחינה השנית של היושר היא נקראת צלם אלהים, ועליה רמז הכתוב באומרו ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, וכמעט רוב דברי הזוהר והתיקונים מדברים בבחינה השנית הזאת שנאצלה בדרך יושר במראה אדם, ויש בזה פרטי פרטים לאין קץ, והוא ע"ד שאמרנו בעשר ספירות העיגולים והכל בדרך יושר נמצא שיש שני בחינות שהם דרך עגולים ודרך יושר:

וכדברים האלה נמצא כתוב בהרחבה בספר הבהיר נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר לרבינו הרש"ש ז"ל בדף קי"א ע"א וז"ל, ובזה אפשר להבין מה שכתב הרב ז"ל בפ"א

משער דרושי אבי"ע (הוא שער מ"ב בעץ חיים אשר זכרתי לעיל) בבואו לבאר ענין מאציל ונאצל כתב וז"ל, והענין כי בין הבורא יתברך אל הנברא שהוא בחינה הכוללת הרוחניות, יש בחינה באמצע אשר עליה נאמר בנים אתם לה' אלהיכם, אני אמרתי אלהים אתם ונאמר ויעל אלהים מעל אברהם וארז"ל האבות הם הם המרכבה, הכונה בזה כי יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלהות נמשך מן הבורא, וזה הנצוץ מתלבש בכח נצוץ א' נברא שהוא נשמה דקה במאד מאד הנקרא יחידה, ובנצוץ זה הנקרא יחידה יש שורש בחינות רוחניות שהם נרנח"י עכ"ל ע"ש וכבר נתבאר לעיל כי ישראל נקראים בנים לזו"ן דאצילות, וגם נתבאר לעיל כי התרין פרקין עילאין שהם חג"ת וחב"ד דפרצוף חג"ת הנקרא אבות עלו ונעשו כלים דחג"ת ונה"י לפרצוף חב"ד ובתוכם מתלבשים המוחין דז"א והם נעשים מרכבה למוחין, ודי בזה לחכם ומבין מדעתו. כי על זה ארז"ל במופלא ממך אל תדרוש כנז' בפרק הנז':

והיא היא נשמתא דחיי שהזכיר רשב"י ע"ה באדרא רבא כד"א ויפח באפיו נשמת חיים טברקא דגושפנקא גו בגו וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיילא ביה סתים דסתימא עלאה עד סופא דכל סתימין הה"ד ויפח באפיו נשמת חיים נשמתא דכל חיי דעילא ותתא תליין מההיא נשמתא ומתקיימי בה ויהי האדם לנפש חיה לאתדקא ולעיילא בתקונין כגוונא דא ולאשלפא להההיא נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי ההיא נשמתא משתכחא בכלא ולמהוי כלא ביחודא חד, ומאן דפסיק האי יחודא כמאן דפסיק נשמתא דא ומחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי ובגין דא ישתצי הוא ודוכרניה מן עלמא לדרי דרין בהאי דיוקנא דאדם שארי ותקין כללא דכר ונוקבא וכו' ע"ש. ואם ירצה האדם להעמיק ולעיין ולעמוד על בירור דברים אלו אם יזכה אפשר שיוכל להבין קצת מן ענין זה אם יהיה אלהים עמו עכ"ד רבינו הרש"ש ז"ל:

ועוד כתב רבינו הרש"ש בספרו נה"ש דף ס"א ע"ב דברים השייכים לענין זה וז"ל, אמנם הכל כתוב שם בהקדמה אלא שצריך השקפה טובה להבין דבר מתוך דבר והם השני כללים שכתב הרב בספר מבוא שערים בש"ב ח"ב פ"ו שכתב עליהם שם שאלו הב' כללים של מ"ן ושל מוחין הם כמעט כוללים כל החכמה הזו ושניהם תלויים זב"ז, והוא מ"ש שם בהקדמה כי כל פרצוף נקרא כן לפרצוף שלמעלה ממנו והוא מברר מחלקי הבירורים של הפרצוף ההוא העליון ממנו ומעלה אותם לפרצוף שע"ג הפרצוף ההוא שעליו לתקנם וכו':

וכפי מ"ש שם נמצא כי המוחין והנרנח"י דז"א דאצילות הנתקנים מהבירורים שנו שנבררו ועלו על ידו לישסו"ת לתקנם אי אפשר שימשכו עד שיהיו מלובשים בתוך

המוחין דכל הפרצופים העליונים שעל גביו עד עתיק דא"ק שבתוכו מלובש אור הא"ס שהוא הנצוץ ההוא שהוא הבחינה האמצעית הנז' שם אשר עליו נאמר בנים אתם לה' אלהיכם, אני אמרתי אלהים, ונאמר ויעל אלהים מעל אברהם, וארז"ל האבות הם הם המרכבה:

והנה כל אלו הכינויים כתבם הרב ז"ל בכמה מקומות על זו"ן דאצילות ג"כ שנקראים בנים בערך או"א, וג"כ על ישראל שאנחנו נקראים בנים לה' אלהינו שהם הזו"ן דאצילות כי הוא אלהינו ואנחנו עמו ובניו כי הוא עשנו ולו אנחנו, וכן הוא על כל פרצוף ופרצוף בערך הקודם אליו, וגם כתב בספר עולת תמיד כי כל תפלותינו הם לא"ס וכו':

נמצא כי בנמשכין מוחין לזו"ן דאצילות אז אור הא"ס המלובש שהוא הנצוץ שהוא הבחינה האמצעית נמצא ומתפש בכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין ושהוא מפרצוף לפרצוף עד זו"ן דאצילות ואז בערכנו יצדקו הכינויים הנז' האמורים בבחינה האמצעית הנז', גם בזו"ן אחר ההתלבשות בהם, והמוחין ההם מתלבשין תוך כלים דחב"ד הנעשים מתרין פרקין עלאין דחג"ת הנקראים אבות ונעשים מרכבה להם, וכן הוא בנרנח"י הנמשכים לצדיקים מלובשים תוך מוחין דזו"ן ודי למבין והן לחכם ויחכם עוד להבין דבר מתוך דבר, כי עוד לאלוה מלין:

באופן כי אמת הוא שכל תפלותינו הם בזו"ן דאצילות לתקנם, ובהתקנם מוכרח הוא שנתקנים כל הפרצופים וכל העולמית עליונים ותחתונים, ואמת הוא שכל תפלותינו הם לא"ס כי בהתקן זו"ן על ידי התורה והתפילות והמצות שעושים ישראל נמשכין מוחין לזו"ן, וכן הוא מוכרח שנתקנים כל העולמות והפרצופים שעליהם עד עתיק דא"ק שבו מלובש ההוי"ה ההיא שהוא הנצוץ והבחינה האמצעית ההיא, ואז נמצא כי ההוי"ה ההיא שהיא הבחינה האמצעית המלובש במוחין דעתיק דא"ק נמשך ומתפשט תוך המוחין דעתיק הנז' המתפשטים תוך המוחין דכל הפרצופים שתחתיו ונמשך ומתפשט תוך המוחין מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן, ואז הזו"ן נקראים על שמה וגם היא נקראת על שם הזו"ן ונעשה הכל אחדות אחד, באופן כי ישים האדם שם ההוי"ה הנז' לנגד עיניו בסוד שויתי ה' לנגדי תמיד ודי בזה למבין, נכ"ל רבינו הרש"ש ז"ל:

ועתה אשוב לדבר בעיקר השאלה אשר נשאלתי עליה, הנה מצינו לרבינו מהרח"ו זלה"ה בעולת תמיד שכתב וז"ל, וכל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, אך להיות שאין אנחנו יכולים לכנותו בשום כינוי על כן אנחנו מתפללים על ידי הספירות כי שם שייכי הכינויים והשמות כי כל הכנויים והשמות הם שם העצמותו המתפשט בספירות עכ"ל:

הנה מ"ש רבינו ז"ל שכל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, הכונה הוא לומר דאליו אנחנו מעלים כונת התפלה והברכות ולימוד התורה וקיום המצות וכל דבר שבקדושה כדי להוריד שפע וברכה מהארתו מדרגא לדהגא עד סיפא דכל דרגין, יען כי כבר הודעתיך שהניצוץ ההוא הנמשך ומתפשט מן א"ס נתלבש בכח נצוץ אחר נברא והוא נשמה דקה מאד הנקרא יחידה שזו היחידה יש בה שרשי כל הי"ס והוא קוץ היו"ד של הוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות דהוי"ה, ואור הבחינה הזאת דקוץ היו"ד של הוי"ה הכולל הוא נמשך ומתפשט תוך המוחין דכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן ונעשה הכל אחדות אחד:

נמצא אור א"ס טמיר וגניז בכתר ומתלבש בי"ס דאצילות, אמנם הוא מתגלה בתפארת ומלכות שהם זו"ן, יען כי הם סופא דכל דרגין, ולכן ז"א נקרא הוי"ה בסתם על שם הוי"ה הכולל, ובזה תבין הכלל שאמר רבינו האר"י זלה"ה וז"ל, כללו של דבר ישים האדם שם הוי"ה נגד עיניו, וכמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי בו נכלל הכל, אור המאציל והנאצלים כולא חד ע"כ, והיינו קאי על שם הוי"ה הכולל הנז"ל:

וכן תמצא כתוב בספר נהר שלום לרבינו הרש"ש ז"ל דף ס"א ע"א, אשר העתקתי דבריו לעיל וז"ל, ואז נמצא כי ההוי"ה ההיא שהיא הבחינה האמצעית המלובש במוחין דעתיק דא"ק נמשך ומתפשט תוך המוחין מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן, ואז הזו"ן נקראים על שמה וגם היא נקראת על שם הזו"ן ונעשית הכל אחדות אחד, באופן כי ישים האדם שם ההוי"ה הנז' לנגד עיניו בסוד שויתי ה' לנגדי תמיד עכ"ל, והבן בדברים:

ובזה תבין דברי ר"מ בפרשת בא בזוהר דף מ"ב שאמר וז"ל, אבל בתר דעביד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן, ואתקרי בההוא דיוקנא הוי"ה בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה וכו':

והשתא בין תבין כי באמת הגם שאנחנו מכוונים בתפלה וברכות בחבור הוי"ה אדנ"י שהם זו"ן, וכן מפורש נמי בדברי רבינו האר"י זלה"ה שאנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אלהינו, ועכ"ז הנה אנחנו מעלים כונתינו לא"ס וכל תפלותינו הוא לא"ס וכאשר כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בעולת תמיד כנז"ל, יען דזו"ן שהם אלהינו, הנה בתוכם אור א"ס כי בעתיק דח"ק שלהם מלובש הא"ס, כי עתיק דא"ק הוא קוץ היו"ד דהוי"ה הכולל אשר בו כל הארבע אותיות דהוי"ה ואז הזו"ן נקראים על שם א"ס כי נעשה הכל אחדות אחד וכנז"ל:

ודרך משל נאמר, כי הנה תמצא דגוף האדם נקרא על שם הנשמה, ותואר אדם עקרו בנשמה כי לכן ישראל דוקא נקראים אדם והרי הגוף ג"כ נקרא בו, וכשאתה מדבר עם ראובן ותבקש ממנו איזה דבר הנך רואה שדבורך הוא עם הגוף ובקשתך היא ממנו, אך באמת דבורך הוא עם הנשמה שבגוף שהיא המחיה אותו והוא בכוחה פועל פעולותיו. וכן הענין כאן כי אם הוא נשמה לכל הנשמות שבספירות ובפרצופין כולם, והוא טמיר וגניז בתוכם ומחיה את כולם, ולכן אמר דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד, והוא שישים תמיד שם ההוי"ה נגד עיניו כי בקוץ היו"ד וארבע אותיות ההוי"ה רמוז הכל, וכלול הכל מן אור א"ס עד סוף כל דרגין של הפרצופין והכל באחדות גמור:

נמצאת אתה למד שהמתפלל ואומר יהרמ"י או"א הגם שהוא מתפלל לז"א, הנה הוא מתפלל באמת לאור א"ס ב"ה שהוא הנצוץ הנז"ל המסתתר בו בהתלבשות כל הפרצופים שקודם ממנו שכולם כלולים בשם הוי"ה ב"ה כי מבלעדי א"ס אין כל מאומה בידו ובקראינו לז"א ונדבר עמו בתפלה וברכות ותשבחות והודאות, הרי אנחנו קוראים ומדברים לכל הפרצופים כאחד עם אור א"ס המסתתר ומתלבש בהם שהוא נשמה לכל:

וכן הדבר מפורש בתיקונים דף ג' וז"ל, לקביל אלין אזכרות דאינון י'א'ה'ד'ו'נ'ה'י בין בקריאת שמע בין בצלותא בין בשירות ותשבחות והודאות, דבכל אזכרה דיפוק מפומוי דבכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור באדנ"י וקול בהוי"ה, וליחדא לון ביחודא דאיהו יחיד ונעלם, דמחבר לון ומיחד לון כחדא וביה צריך הכונה דלא תליא למימר ביה קול ודבור אלא במחשבתא עכ"ל ע"ש:

הרי מפורש כאן דהגם שאנחנו מזכירין בהודאות ותפילות שמות זו"ן צריך לכוין במחשבתינו לאור א"ס ב"ה שהוא היחיד ונעלם הנזכר בדברי בתיקונים הנז', יען כי כל הפרצופים העליונים עם אור א"ס המתלבש בהם הכל נכלל בשם הוי"ה ב"ה וכאמור לעיל אשר על כן בכל תפלה ובקשה שתהיה אנחנו מדברים עם ז"א הנקרא הוי"ה בסתם, ומעלים קולינו ותפלתינו עדיו, והוא יעלה קולינו ותפלתינו לאור הנקרא אוזן העליונה, ומשם עד אור א"ס כדי לעשות הפעולה אשר אותה אנחנו מבקשים כי הכל מלובשים בז"א וכולא חד:

ולכן תמצא בסדר התפלה המתוקנת מרבינו הרש"ש ז"ל בתיקון חצות שמתחלת כך יהר"מ ה' או"א שימשך מן הא"ס ב"ה אור ושפע גדול לשורש יחידה העליונה המלובש בעתיק וא"א דא"ק וכו'. הנך רואה בזה דהבקשה היא משם הוי"ה שהוא בז"א שמכוונים בו קול ודבור שהוא שילוב הוי"ה אדנ"י ומבקשים ואומרים שימשך מן הא"ס, והיינו

מפני שהכל כלול בז"א שגם אור הא"ס דגניז וטמיר בכתר הוא מלובש בו. ואומרים לז"א שהם מבקשים מן א"ס שימשך ממנו אור גדול לשרשים העליונים וכו':

ברם אין אנחנו יכולים לומר הבקשה בזה הלשון יהי רצון מלפניך אור א"ס שתמשיך אור גדול ושפע גדול לשרשים וכו' שא"כ נמצא אנחנו מדברים להדיה עם א"ס לבדו, ומבקשים ממנו בפרטות בלתי התלבשות הפרצופים, ובאמת אין לנו רשות לדבר עמו בפרטות ואין לנו כח ויכולת על כך, אלא צריך שתהיה בקשתינו ותפלותינו ודברינו אליו בבחינת התלבשותו בכל הפרצופים עד זו"ן שהם סופא דדרגין, והתלבשות הזה נכלל בשם הוי"ה ב"ה שהוא קוץ היו"ד וארבע אותיות הוי"ה שהם כוללים מן אור א"ס דטמיר וגניז בכתר עד זו"ן, וזכור תמיד הכלל הזה שאמר רבינו האר"י זצ"ל וז"ל, כללו של דבר ישים האדם שם הוי"ה נגד עיניו כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי בו נכלל הכל, אור המאציל ואור הנאצלים כולא חד:

וארחיב לך הדיבור בזה יותר והוא כי באמת דבר זה ידוע ומפורסם מכמה מקומות בזוה"ק ורעיא מהימנא, דא"ס ב"ה אין בו שום שם ותואר כלל, ועכ"ז הוא נקרא בכל השמות הכתובים בתורה וכמ"ש בר"מ פרשת בא וז"ל ובתר דעבד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן ואתקרי בההוא דיוקנא הוי"ה בגין דישתמודעון ליה במידות דיליה, ונקרא אל אלהי"ם שד"י צבאו"ת אהי"ה בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה איך יתנהיג עלמא בחסד ובדינא כפום עובדהון דבני נשא וכו' ע"ש:

הרי דכל השמות הקדושים הכתובים בתורה הוא נקרא בהם מפני שכל שמות הקודש אשר הם עצם הספירות אין להם מציאות אלא על ידי א"ס ב"ה המיחד אותם ומאיר ומשפיע בהם ומחיה ומעמיד ומקים אותם ובלעדו אין לכל הספירות והשמות מציאות וקיום ולא שום פעולה:

ונמצא כל תפלותינו הם לא"ס כי בלעדו אין מי שיחדש שפע ויתן אלא הוא לבדו יש לו כח לחדש תמיד לפי שאין לו סוף, מה שאין כן בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פ"ז ע"ש, ומפני שאין אנחנו יכולין לכנות לו שום שֵם ותואר וכינוי לכן אנחנו מתפללין אליו על ידי הספירות אשר האצילם כי שם שייכי השמות והכינויים הכתובים בתורה ובסדר תפלותינו, ושם נוכל לדבר עמו ולקרא אותו בכל השמות הקדושים במחשבה וברעותא דלבא, כי אורו מתפשט בתוכם ומחיה אותם ופועל בהם כל הפעולות, ואין שום פעולה נפעלת מבלעדי כח שפעו והשגחתו, ולכן אמרו רז"ל בספרי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, אליו ולא

למדותיו פירוש מדותיו הם הספירות דכל ספירה נקראת בשם מדה כי באמת צריך שתהיה כונתינו בתפלה אליו וכאמור:

וזכור תמיד מ"ש רשב"י זיע"א באדרא רבא וז"ל כללא דכל מילין עתיקא דעתיקון וזעיר אנפין כולא חד, כולא הוה כולה הוי כלא יהא, לא ישתני ולא משתני ולא שנא, ומפורש בדברי רז"ל בשער מאמרי רשב"י בביאור אד"ר הכונה כי אריך אנפין הוא אוחז כל קומת עולם האצילות ומתלבש תוך או"א וזו"ן ונמצא כי עתיקא דעתיקין כולל את ז"א ואת כולם והכל דבר אחד, זה לבוש לזה וזה לבוש לזה עכ"ד ע"ש. והוא הדבר אשר כתבנו לעיל כי באמת אותיות ההוי"ה הם כוללים כל הפרצופים ובכל פרצוף יש בו בפרטות אותיות ההוי"ה, אך הואיל דהזו"ן הם סופא דכל דרגין לכן הז"א נקרא בסתם בשם הוי"ה הכולל, והואיל דאנחנו נשמתינו מן זו"ן לכן אנחנו נקראים בנים להם. ולכן אנחנו אין יכולים לדבר ולבקש אלא מן ז"א כי הוא אבינו, וכונתינו באמת הוא לקבל מן אור א"ס המתפשט ומסתתר בו בהתלבשות כל פרצופים העליונים כולם כי הכל הם באחדות אחד:

ודבר זה תמצאהו מפורש בזוהר פרשת האזינו דף רצ"ז ע"א וז"ל, זכאה חולקיה מאן דקרי למלכא וידע למקרי כדקא יאות, ואי איהו קרי ולא ידע למאן דקרי אתרחק קב"ה מיניה דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו וכו' למאן קרוב חזר ואמר לכל אשר יקראוהו באמת, מאי באמת בחותמא דגושפנקא דמלכא דהיא שלימו דכלא (פירוש הוא ז"א הנקרא אמת והוא שלימו דכלא כמ"ש לעיל) זכאה חולקיה למען דעל ונפק למנדע ארחוי דקב"ה וע"ד כתיב ואורח צדיקים כאור נגה וכו' עכ"ל והבן בדברים:

ולכן סידר רבינו הרש"ש ז"ל בתפלה של כל יום ויום בזה הלשון, עלת כל העלות המתלבש בעשר ספירות דאצילות על ידי שמו הגדול המתגלה בתפארת ומלכות וכו', גם סידר בזה"ל הוא היה טמיר וגניז בכתר והוא הוה המתלבש בעשר ספירות דאצילות והוא יהיה שמתגלה בתפארת ומלכות. והנה בחבור שחברתי בס"ד וקראתיו בשם דעת ותבונה בפרק א' הארכתי בדברים אלו והרחבתי הדברים בעזה"י מפי סופרים ומפי ספרים בס"ד, והקורא שם יאירו עיניו היטב בעזה"י בענייני העבודה והאמונה ויכונו מחשבותיו ויתיישבו רעיוניו בדברים של אמת כי חיים הם למוצאיהם:

והגם שיצאנו ידי חובה בדברים אלו שכתבנו, הנה עוד ראיתי יפה להעתיק לך כאן דברי הרב המקובל רבי עמנואל חי ז"ל בספרו יושר לבב וז"ל. הואיל וכל אשר נשפע בכח סיבה הראשונה בפרצופים העליונים להוריד למטה צריך לעבור דרך זו"ן. לפיכך כל הנשמות על שמם נקראו דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם, והוא ז"א והנקרא בשם הוי"ה

בסתם, כי גם הנשמות אשר נחצבו מהפרצופים הגבוהים מן זו"ן הם צריכים לעבור דרך זו"ן ולצאת משם אל התחתונים. והכי איתא בזוהר פ' ויקרא דף צ"א וז"ל כל קשירו דעלאי ותתאי בהאי אתר דאקרי ישראל אשתכח, ועוד דאתקשר במה דלעילא ואתקשר במה דלתתא ואתקשר בכ"י וכו' ע"ש:

והנה פרצוף ישראל זה הנזכר הוא פרצוף ז"א כי הוא הנקרא ישראל והוא כמו גוף החיצון לכל הפרצופים הגבוהים ממנו והם הם פנימיים לו וכו'. נמצא שם הקב"ה המורגל בפינו אשר בשם הוי"ה אנו קוראים אותו הוא הז"א ועליו אנחנו רומזים כל הפעולות שאנחנו מדברים בשם הוי"ה ב"ה ונשמתו המסתתרת בו על ידי הפרצופים העליונים שלפנים ממנו הוא הסיבה הראשונה הנקרא אין סוף ולו אנחנו עובדים:

(**והכונה** על אותו הניצוץ הנמשך ומתפשט מן הא"ס אשר זה הנצוץ נתלבש בכח נצוץ אחר שנברא מכח עוצם הארתו, וכאשר הבאתי דבר זה לעיל מספר הקדוש עץ חיים שער מ"ב הנז"ל):

נמצאת אתה אומר דהמתפלל לז"א הוא מתפלל לסיבה הראשונה המסתתרת בו, כי בלעדה אין כל מאומה בידו וכו', ולפיכך אין אנחנו מתפללים בפרטות להפרצופים העליונים מן ז"א, יען כי בקראנו לז"א ונדבר עמו הרי אנחנו קוראים ומדברים עם כל הפרצופים כאחד, עם נשמתם המסתתרת בהם שהוא אור א"ס, ואע"פ שאנחנו מזכירים בתחלת תפלתינו או באמצעם או בסופם שם אחד מהשמות הראויים לפרצופים אחרים זולת ז"א, הנה עם ז"א אנחנו מדברים בכללות כי כולם הם מתלבשים בו וכו':

ולבן הז"א הוא השולט על כל הברואים ומנהיגם ומפרנסם וכו' ונשמותינו הם חלקו, וכך הוא רצון הסיבה הראשנה שיהיה ז"א הוא המוציא והמביא השפע לתחתונים ואין עוד מלבדו עכ"ד ע"ש:

ואתה ידידי הקורא בכל הדברים האלה אשר הצנתים לפניך ובין תבין מעצמך, דמה שכתב המחבר כור מצרף בענין כונת האדם בעבודה ותפלה שנראה מדבריו שהאדם בתפלתו ועבודתו יכוין אל פרצוף ז"א עצמו ולא יכוין לאור אין סוף המתלבש בו שהוא נשמה לנשמה שלו ושל הפרצופים כולם המתלבשים בו הנה בודאי דבר זה הוא טעות גמור והוא קצוץ בנטיעות ח"ו, וכאשר בררנו לעיל דהחושב בדעתו לייחס פעולה לשום ספירה ופרצוף ואפילו לכתר עליון מבלעדי כח אור א"ס המתלבש שם הרי זה ענין שניות בודאי והיא כפירה ח"ו, וכבר רשב"י ע"ה באדרא אשר העתקתי לשונו לעיל קלל לאדם החושב כן שאמר וז"ל, ומאן דפסיק האי יחודא מן עלמא כמאן דפסיק נשמתא

ומחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי בגין כך ישתצי הוא ודוכרניה מן עלמא לדרי דרין עכ"ל שהבאתי לעיל:

ואם נבא להליץ בעד המחבר ולומר שגם הוא כך כונתו ומודה בכך, אין הדברים שכתב הולמות הכונה הזאת, יען שהיה צריך לפרש זה בדברים שכתב ולא יהיה העיקר חסר, ואיך שיהיה אתה הקורא תסמוך ותטה אזנך אל הדברים והאמת אשר כתבנו:

גם מ"ש בכור מצרף הנז' על העובדים ומתפללים לסיבה הראשנה הם עובדים ללא אלהי אמת וכפל דברים אלו בדף ק"ב ע"ד הנה בודאי על מלין אלו שפלט קלמוסו בשגגה צריך לו כפרה, שנראין כפרנות ח"ו שקיראו לא אלהי אמת חלילה, ואם היה אומר על גוף העבודה והתפלה אין זו עבודה ואין זו תפלה מתוקנת באמת הוה משמע על הדרך והאופן של סדר העבודה והתפלה קאמר דאינו מתוקן ומסודר באמת, כי מאמת התרוממות והתעלמות הסיבה הראשנה דלית מחשבה תפיסה ביה כלל אין האדם רשאי להתפלל אליו וליחד דבריו ועבודתו אליו, אך דא עקא שהמחבר מפרש הכתוב שאמר ללא אלהי אמת דקאי עליו ח"ו, הנה כל השומע דבר זה ראוי לקרוע בגדיו ולרתע כוליה גופיה, ובודאי המחבר הנז' חטא בזה חטאה גדולה וצריך כפרה, והגם דודאי שוגג הוא בדבר ולא הרגיש במכשול הזה היוצא מדבריו הנה כבר אמר התנא באבות, חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחיבו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל:

ובאמת דברים הנאמרים במקום גבוה צריך להיות לאדם רתת וחלחלה ורעדה גדולה בדברו ובקריאתו בהם ויהיה לו שבעה עינים פתוחות לדקדק בהם שלא יבא לידי מכשול ועל זה התפלל דוד הע"ה, שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך, ואל שדי יאיר עינינו באור תורתו אמן כן יהי רצון:

מקץ

פרק א

יזהר כל אדם לומר בכל יום הן בחול הן בשבת ויו"ט קודם פרשת העקדה מודעה זו, ויש בה צורך גדול בנסתר וזה תוארה:

הנה אנכי מאמין באמונה שלימה וגמורה כי ה' אלהינו הוא עלת כל העלות, דעבד עשר ספירות שהם כתר חכמה ובינה חסד גבורה ותפארת ונצח הוד יסוד ומלכות ונהוריה טמיר וגניז בכתר עליון, ומיניה אתפשט נהוריה על יו"ד דאיהו חכמה, וה"א דאיהי בינה, וא"ו דכליל שית ספירן חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, וה"א דאיהי מלכות.

ואל אורו הגדול המתלבש בעשר ספירות דאצילות אנחנו מעלים כונת התפלה והברכות וההודאות ולימוד התורה הקדושה וקיום המצות האמורים בתורה ובדברי סופרים, וכל מחשבה טובה ורעותא דלבא שבקדושה להוריד שפע עליון וברכה רבה מהארתו שבעתיקא קדישא שהוא כתר עליון, לאבא ואימא שהם חכמה ובינה, ומאבא ואימא למלכא קדישא וחקל תפוחין קדישין שהם תפארת ומלכות:

והריני מאמין באמונה שלימה וגמורה, כי ה' אלהינו הוא ה' אחד ושמו אחד, הוא היה הוא הווה והוא יהיה, הוא היה טמיר וגניז בכתר, הוא הווה שמתלבש בעשר ספירות דאצילות. והוא יהיה שמתגלה בתפארת ומלכות, ואליו אנחנו מוסרים נפשינו רוחינו ונשמתינו על קדושת שמו יתברך ומקבלים עלינו עול מלכותו, באהבה רבה ובנפש חפיצה ככתוב בתורה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד בשכמל"ו:

והריני מגלה דעתי ורצוני לפני הקב"ה בלב שלם ובנפש חפיצה לבטל ביטול גמור ושלם כדין וכהלכה כל מחשבה זרה פגומה ופסולה ואסורה, וכל מחשבה שיש בה כפרנות ח"ו, וכל מין הרהור רע וכל ציור רע פגום ופסול ואסור, וכל הרהור של יוהרה ושמץ גאוה ופניה שאינה טובה, וכל מין כעס וזעם ורגז והקפדה, אם יעלו בלבי ומוחי בכל עת ועת, והריני מתנה עליהם שיהיו כולם בטלים ומבוטלים ביטול גמור מכל צד ופינה, לא שרירין ולא קיימין ולא יהיו חלין כלל ועיקר:

ויהיה כח ואומץ וחוזק תנאי זה ומודעה וגילוי דעת זה שאני מתנה ומודיע ומגלה דעתי לפני הקב"ה בכח ואומץ וחוזק דין התנאים ומודעות וגילוי דעת אשר הורו חכמים זכרונם לברכה בהלכות קניינים ומקח וממכר, וכמו דין התנאים ומודעות וביטול שבועות ונדרים שהורו חכמים זכרונם לברכה בהלכות שבועות ונדרים, ויהיה כח ביטול זה קיים ומועיל על פי דין התורה הקדושה כדין ביטול החמץ קודם חג הפסח:

ויהיה תנאי זה ומודעה וגילוי דעת זה אשר אני מתנה ומודיע ומגלה דעתי שרירין וברירין וקיימין בבית דין של מעלה ובבית דין של מטה ובישיבות כל הצדיקים זקנים, ונביאים ואנשי כנסת הגדולה ותנאין ואמוראין וכל חכמי ישראל:

והנה אנכי מודה הודאה גמורה ושלימה שרירא וקיימת לעד ולנצח נצחים בלב שלם ובנפש חפיצה שכל עבודתינו לה' אלהינו ואלהי אבותינו הוא ה' אחד ושמו אחד, הן בתפלה הן בתלמוד תורה הקדושה, הן במעשה המצות האמורים בתורה ובדברי סופרים ובכל דבר שבקדושה הכל לעשות רצון ה' אלהינו ואלהי אבותינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו ונתן לנו תורת אמת וליחד קב"ה ושכינתיה ו"ה יאהדונה"י בדחילו

ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים יהוה בשם כל ישראל ויהי נועם וכו' יהיו לרצון וכו':

פרק ב

פרשת העקדה היא קרן קיים לישראל ע"ס כל הדורות לאכול מפרותיה תמיד בכל יום ויום שאומרים אותה כי עיקר הפעולה המעשית שיצאה מידו של אברהם אע"ה היא העקידה שעקד את יצחק בנו שהוא גבורה ודינא קשיא ובעקדו אותו כיון בכונה שאמר בזוה"ק בפ' אמור בסוד השופר בר"ה במתוק הדינין שנעשין על ידו:

ולכן כשישראל אומרים פרשת העקידה שזוכרים בה הפועל המעשי שפעל אברהם אע"ה באומרם ויעקד את יצחק בנו תתעורר הכונה שכיון אברהם אע"ה בעקידת יצחק, ויהיה מזה גם עתה פעולה מעין הפועל שעשה אברהם אע"ה בזה, וגם יהיה הקשר של ע"ב רי"ו שבתיבת ויעבו"ר שאומרים בי"ג מידות אל רחום וכו' כי אברהם אחוז בחסד שהוא מספר ע"ב, ויצחק בגבורה שהוא רי"ו הרי ע"ב רי"ו של ויעבור:

ודע כי פסוק ושחט אותו וכו', יש נוהגים לאמרו אחר פ' העקידה, ויש שאין אומרים, והחסידים בירושלם אין אומרים אותו, ובעירנו אנחנו נוהגים לאומרו ואין לשנות:

פרק ג

אומרו ויגולו רחמיך על מדותיך, הכונה ויגולו הוא לשון גילוי, ורחמיך קאי על י"ג מכילן דרחמי שהם אמורים על ידי מיכה הע"ה בפסוקים של מי אל כמוך, ומדותיך קאי על י"ג מידות של אל רחום וחנון שאמרם משה רע"ה:

וכשאומר כאן פסוקים של מי אל כמוך ימנה אותם באצבעותיו ביד ימין ויכוין בהם הי"ג מידות של אל רחום וחנון וכו', בדרך זה א' מי אל כמוך (אל). ב' נושא עון (רחום). ג' ועובר על פשע (וחנון). ד' לשארית נחלתו (ארך). ה' לא החזיק לעד אפו (אפים) וא"ו כי חפץ חסד הוא (ורב חסד). ז' ישוב ירחמנו (ואמת) ח' יכבוש עונותינו (נוצר חסד). ט' ותשליך במצולות ים כל חטאתם (לאלפים). יו"ד תתן אמת ליעקב (נושא עון) י"א חסד לאברהם (ופשע). י"ב אשר נשבעת לאבותינו (וחטאה). י"ג מימי קדם (ונק"ה מספר אל"ף ה"י יו"ד ה"י):

ומ"ש ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך, הכונה מעמך אלו ישראל ומעירך זו ירושלים ומארצך כללות ארץ ישראל כולה, ומנחלתך זה בהמ"ק כי ישראל חטאו ושפך חמתו על העצים ואבנים לטובת ישראל שלא יהיה בהם כליה, וכיון שישוב חרון אפך מעמך ממילא ישוב גם מעירך וארצך ונחלתך כי הם לא חטאו:

ואומרו והטיבך והרבך מאבותיך, הכונה שתבא לכם הטובה ע"י חג"ת שהם אבותיכם ששם לאיש קטרוג קליפות כנודע מסוד החזרה שאומרים בקו"ר שאין שם אחיזת החיצונים ולא מן נה"י ששם נאחזים הקליפות:

וכשאומר לעולם יהא אדם וכו', יאמר מה אנחנו ולא יאמר מה אנו, גם יאמר כי כל מעשינו ולא יאמר רוב מעשינו ככתוב בסידורים, ובאלו דברים וכו' צ"ל מפירותהם ולא יאמר פירותיהם דאין נאכלין כל הפירות בעולם הזה וכנז' בשער הכונות:

גם בנוסח של לעולם יהא אדם וכו' נזכר ז"פ מה, שהם מה אנחנו מה חיינו וכו', והארבעה כנגד ארבע יסודות שהגוף בנוי בהם ושלשה כנגד נר"ן, ומה הוא לשון ענוה והקטנה ושפלות כמ"ש ואנחנו מה שצריך שתשתרש הענוה בארבע יסודות הגוף ובנר"ן שבתוכו. ולגרסת הספרים שיש גורסין עוד מה ישועתינו נעשה ח', והם ארבע כנגד ד' יסודות הגוף, וארבע כנגד נר"ן ונשמה לנשמה, ועל ידי הענוה שנקראת מה נזכה לגאולה, שהיא מספר מה, ונזכה להאיר לנו שם הוי"ה דאלפי"ן שעולה מספר מ"ה, ולז"א מה תעירו ומה תעוררו את האהבה דהיינו מדת הענוה המכונית בשם מה תעירו בגוף ובנר"ן שלכם, ואז מה זו הגאולה והארת שם מה, תעוררו את האהבה:

פרק ד

באומרו עולת תמיד העשויה בהר סיני, יכוין בתיבת עולת שהוא מספר שם אב"ג ית"ץ שבו מכניע ומבטל תולע הטמא שהם הקליפות, והא לך לשון רז"ל בשער הכונות דף י"ג ע"ב בפרשת עולת תמיד העשויה וכו' תכוין במלת עולת אל מה שנתבאר אצלינו שיש תולעת בקדושה וה"ס פסוק אל תראי תולעת יעקב, וה"ס שם אב"ג ית"ץ שהוא בגי' תולע כי הוא סוד המתגבר ומתגלה ומאיר בכל בקר ובקר כמבואר בזוהר, וכבר ידעת כי שם הנז' הוא בחסד, אמנם להיות שרשו בגבורה שהוא שם בן מ"ב אלא שהוא בבחינת החסד שבגבורות, ולכן נקרא תולעת שני וכמבואר אצלינו בפ' ותולעת שני בפ' תרומה ששרשו גבורה אבל הוא בחי' חסד שבגבורה, ולהיותי משרש הגבורה, לכן נקראו ישראל על שמו תולעת יעקב לפי שהם מכלים את העכו"ם בסוד הגבורה כדמיון התולעת הרך המרקיב ומכלה את העץ הקשה והחזק. והנה כדמיון התולעת הזה שבקדושה יש כנגדו תולע א' בקליפה בסט"א וגם הוא מתעורר בכל בקר לכלות את העולם ח"ו, והשי"ת ברחמיו מגלה התולע שבקדושה שהוא אור החסד הנז' בסוד וישכם אברהם בבקר, וז"ס ענין התמיד הנאמר בו עולת תמיד, כי אותיות עולת הם הפוך תולע, וע"י עולת תמיד הנעשית בכל בקר היה נכנע התולע הטמא דסט"א, ובפסוק אל תראי תולעת יעקב ביארנו ענין התולע הזה וכו':

ובענין פטום הקטורת ג"כ נודע מ"ש בזוהר פ' ויקהל דף רי"ט ע"ב וז"ל, ובגין כך עובדא דקטרת אצטריך לאקדמא לצלותא וכו', הנה לעיל נתבאר עניינו, כי הלא יש בו י"א סממנים שהם סוד אותם אורות המחיים את הקליפות וכונתינו בזה לסלקם מתוכם ולהעלותם למעלה וישארו הקליפות מתים, וז"ס מ"ש פטום הקטורת בשחרית קודם התפלה אחר קרבן התמיד, וגם בתפלת המנחה קודם העמידה כי כונתינו היא להעלות העולמות ע"י התפילות, לכן אנחנו אומרים אותו כדי שלא יתאחזו הקליפות ויעלו בעליית העולמות, ולכן אנחנו אומרים אותו קודם שני התפלות הנז', וכן בסוף תפלת שחרית אנחנו חוזרים ואומרים אותו כנודע, והטעם הוא כדי שלא ינקו הקליפות מן השפע היורד ונשפע לעולמות כנז"ל, אבל בתפלת ערבית אין בנו כח לעשות כך:

והנה ענין י"א סמנים אלו הם סוד עשרה נצוצי הקדושה המחיה הקליפה בסוד או"פ, ויש נצוץ א' שהוא בסוד אוה"מ להם ואין המקיף הזה מתחלק לעשר כדמיון אוה"פ, לפי שאוה"מ היא אור פשוט אחד ונקרא אור אחד בלבד, ונמצא שהאוה"פ הנחלק לעשרה, והאוה"מ שאינו נחלק בין כולם הם סממני הקטורת:

ונבאר התחלקותם בפסוק קח לך סמים כי סמים הם שנים כמ"ש חז"ל בגמרא, והם תפארת ונצח, נטף ושחלת וחלבנה ה"ס הוד יסוד ומלכות, והרי הם חמשה תחתונות. ויען שהניצוץ האחרון שבמלכות הוא נצוץ קדושה נקודה קטנה ומועטת מאד יותר מכולם, ולכן הקליפה גוברת במקום ההוא, לכך החלבנה ריחה רע עם היותה בכלל י"א סממני הקטורת דקדושה כנז', ומלת סמים הב' הם חמשה סמים אחרים וכמ"ש חז"ל בגמרא, והם חמשה ספירות עליונות כסדרן שהם כח"ב ח"ג, ולבונה זכה ה"ס אוה"מ לכולם, ולהיותו או"מ מבחוץ ואינו מוגבל תוך הקליפות לכן נקרא זכה, מה שאין כן באו"פ המוגבל בתוך הקליפות איננו נקרא זך כמוהו:

ובזה תבין טעם נפלא אל כל המכשפים המקטירים אל הקליפות העליונות אשר עיקר וראש הקטרותיהם היא הלבונה והיא חביבה עליהם מכל שאר הקטרות כדי ליהנות מן אור המקיף הזה:

ועתה נבאר התחלקותם בלשון הברייתא ואלי הם: הצרי כתר, והצפורן יסוד, והחלבנה מלכות, והלבונה או"מ, וכונתינו היא לקשר המלכות שהיא החלבנה עם אוה"מ שהוא הלבונה להאיר בה, ולא די לה בהארה הנמשכת אליה מן הכתר, אבל הצפורן שהוא היסוד אנחנו מקשרים אותו עם הצרי שהוא הכתר שיאיר בו, והמור הוא החסד בסוד אברהם הנקרא הר המור, וקציעה גבורה, ושבלת נרד הוא תפארת כי הוא קו האמצעי בין שני ענפי קו הימין וקו השמאל כדמיון השבלת עם ענפיו מן הצדדין, וכרכם הוא

נצח כי גם הוא יש לו ריח בדמיון המור אע"פ שאינו כ"כ חשוב כמוהו, כי איננו חסד גמור כמו החסד, וקשט הוא חכמה, וקלופה היא בינה, וקנמון היא הוד, והרי נשלמו כולם עכ"ל:

עוד כתב שם בדף י"ד ע"ב וז"ל, גם יאמר, בכל יום אחר פטום הקטורת קודם פסוק ה' צבאות עמנו פסוק ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן איפה זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים, ותכוין תחלה לשם נעורי"ן היוצא מר"ת נו"ן מן כן. עי"ן מן עשו, וא"ו מן קחו, רי"ש מן מזמרת, יו"ד מן בכליכם, רי"ש מן הארץ, וא"ו מן והורידו, נו"ן מן מנחה. ועוד תכוין בשם רוט"א, הנרמז באותיות רי"ש מן צרי וא"ו מן ומעט, וטי"ת מן ומעט, אל"ף מן נכאת:

גם תכוין בשם צדנלב"ש והיא יוצא מן ר"ת צרי דבש נכאת ולט בטנים ושקדים. ודע כי כל אשר תוכל לכוין בכל רגע תמיד בשם נעוריר"ון הנז' יועיל מאד ולכן יהיה תמיד נגד עיניך עכ"ל:,

ודע כי אע"ג דרז"ל אמר לומר פסוקים אלו ולכוין בהם בזמן המגפה ב"מ, הנה ודאי אם יתמיד האדם בהם תמיד בכל יום, גם בזמן שאין מגפה, הנה מה טוב ומה נעים, וטוב שירשום אותם בחתיכת נייר, ויניחנו בתוך המחזור שלו אצל פטום הקטורת כדי שלא ישכח מלאומרם ולכוין בהם בכל יום:

גם טוב ונכון לכוין בס"ת ממולח טהור קודש שהיא שם קדוש הנקרא רח"ש ונרמז בפסוק רחש לבי דבר טוב, ופסוק ושם בת אשר שר"ח ושם זה לימדו יעקב אע"ה להשבטים כשירדו למצרים. והוא מסוגל לשמירה ולכל דבר. וכמ"ש הרב מהר"ר יעקב ענתבי ז"ל בספר נאוה תהלה על התהלים:

פרק ה

באתה הוא האלהים וכו', שאומרים אחר ק"ש דקרבנות צ"ל אתה הוא האלהים לבד לכל ממלכות הארץ. כי זה הוא לשון הכתוב במלכים ב' בתפלת חזקיהו הע"ה, ונשנית תפלתו בישעיה סי' ל"ז, שאמר אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ וכו' ויש כמה מחזורים הכתובים כן, אך יש מחזורים דכתיב בהו אתה הוא אלהים לבדך עליון לכל ממלכות הארץ והנה באמת כיון דמצינו בתפלת חזקיהו הע"ה, דלא נאמר לשון זה דעליון יש לומר בודאי הגמור דאנשי כנה"ג גם הם תיקנו הנוסח שלהם כפי נוסח תפלת חזקיהו הע"ה אשר בודאי הגמור ברוה"ק אמרה, וכיון דלא נקיט עליון ודאי כך ראוי לומר ע"פ הסוד. והנה הנוסח של עליון נאמר על דוד הע"ה בתהלים פ"ט, אף אני

בכור אתנהו עליון למלכי ארץ, אבל על הקב"ה נאמר במזמור פ"ג וידעו כי אתה ה' לבדך עליון על כל הארץ:

וראיתי להרב מהרי"א בשלמי צבור דף ס"א ע"ג שבת צ"ל האלהים לבדך לכל וכו' שהוא לשון הכתוב בישעיה סי' ל"ז עד ואת הארץ, ולכן טועים האומרים בו עליון לכל ממלכות הארץ. דאין בכתוב עליון ע"כ. וכתב הרב המגיה שם שכתב בשם סדר היום שיש מדקדקים שאין אומרים עליון מפני שאינו בפסוק, ונ"ל שאין לחוש שאנו מתפללים ע"ד הפסוק, אבל לא כלשונו ואנו מוסיפין וגורעין ואין חשש בזה עכ"ל, וסיים הרב המגיה, ומ"מ נ"ל שיותר טוב שלא לשנות מן הכתוב. ועיין מ"ש הרב כנה"ג סי' קט"ו בשם רש"ל בתשובה סי' מ"ד ופר"ח שם וכו' עכ"ל ה"ה שם. ואני אומר קבלה בידינו שכל נסחאות אלו הם תקנת אנשי כנה"ג וכל אלו הם תפלת העשיה, וטענה דידי חזקה היא דודאי כך תקנו אותה כתפלת חזקיהו הע"ה האמורה ברוה"ק וגם הם רוח ה' דבר בם כנודע, ואין זה הסדר של אחרונים שיוכל האדם לסדר תפלתו כרצונו אלא תפלת רבים היא. ובספר מנחת אהרן כלל יו"ד אות ז' הביא דברי סדר היום ונטה לדבריו ע"ש, ובאמת העיקר הוא כמ"ש שאין לומר עליון אלא נקטינן כלשון הכתוב ובסידור הגאון יעב"ץ ג"כ הגרסה היא כפי האמור פסוק הנז', וכן בסידור רב עמרם ז"ל, וכן בסידור רבינו זלמן ז"ל הוא כפי הפסוק הנז' וזה עיקר:

ומה שתקנו לומר את הדבר שהבטחתנו על ידי צפניה חוזק כאמור בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם וכו', אע"ג דאיכא כמה הבטחות יקרות על זמן הגאולה בפסוקי הנביאים, הזכירו הבטחה של קבוץ גליות כי בקשה זו היא בתפלת העשיה שכולה נתקנת על בירורים של נ"ק מן העשיה כנודע, והבירור עניינו שוה לקבוץ גליות, ונקרא קבוץ גליות כי הניצוצות גולים בתוך הקליפות וסוד הבירור הוא ענין קבוצם ועלייתם מן הקליפות, ולכן בתפלת העמידה בברכת תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נם לקבץ גליותינו וכו' מתפללים באמצע ברכה זו על קבוץ ובירור נ"ק שיצאו ע"י טיפות שז"ל ונתנו בתוך הקליפות:

ואע"ג כי יש בישעיה סי' י:א, והיה ביום ההוא יוסיף אדני שנית ידו וכו' ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ וכו', וכן בירמיה ט"ז וכן ביחזקאל סי' ל"ז, כה אמר אד"ני ה' הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם. מ"מ האי קרא דצפניה חביב יותר משום שנזכר בו עוד הבטחות יקרות שסיים הכתוב כי אתן אתנם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר ה', וזו ההבטחה אשר הבטיחנו השי"ת בתורה ע"י משה

רע"ה בפרשת כי תבא ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת, וגם הסיום שסיים בשובי את שבותיכם לעיניכם הוא דבר יקר מאד, שהבטיח שיראו ישראל הניסים בעיניהם, ונמצא כי מלבד ההבטחה של קבוץ גליות נזכר בו עוד הבטחות יקרות, ולכן הזכירו פסוק זה:

ובנוסח ירמ"י או"א שתרחם עלינו נקיט בפשעים תרתי שהם תמחול ותסלח, מה שאין כן בחטאים ועונות נקיט חדא חדא. נ"ל בס"ד כי בפשעים שהם להכעים פתיך בהדייהו עון חלול השם דאיכא בזה חלול השם טפי, מה שאין כן בעון שעושה לתיאבון, ונמצא מלבד גוף העבירה יש עון חלול השם דחמיר טפי, ולכן נקיט מחילה וסליחה חד כנגד עון חלול השם, ועל זה נקיט מחילה, וחד כנגד גוף העבירה ועל זה נקיט סליחה, ובספר ש"ץ דף ס"א ע"ד הביא מן הרב ב"ד שהביא בשם כ"ה וז"ל, מ"ש תמחול ותסלח גבי פשעים משום דהם מרדים להכעיס וצריך שני מחילות א' לעשותו מפשע עון, והב' לעשותו מעון חטא על ידי תשובה שזדונית נעשות כשגגות עכ"ל. ויש לגמגם בזה דהא תשובה מעליא שהיא תשובה מאהבה עושה הזדונות והפשעים זכיות כנז' בגמרא, וא"כ הול"ל תלת בפשעים והיינו תמחול ותסלח ותכפר כי כפרה הוא לשון קנוח כמו בעי לכפוריה ידיה בההוא גברא, ולטעמא דידן אתי שפיר:

פרק ו

לא יאמר פרשת התמיד שני פעמים בבוקר מפני שהוא כמקריב ב' תמידים בבוקר, והוא כעובר על בל תוסיף, ועוד דהו"ל כמביא חולין לעזרה באומרו פעם שנית, כ"כ הטור ז"ל סי' מ"ז. ונראה דחששה זו אינה אלא אם אמר הבקשה של רבון העולמים אתה צותנו להקריב קרבן התמיד וכו' שמסיים בה שיהיה שיח שפתותינו חשוב כאלו הקרבנו התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו, אבל אם קודם שאמר רבון העולמים וכו' הנז' קרא פרשת התמיד שנים ושלש פעמים מפני שלא כיון בה בפעם ראשנה ולכך חזר ואמרה, הנה כיון שעדיין לא אמר רבון העולמים הנז' לית לן בה, כי בקריאה בלבד אין כאן הקרבה כדי שנחוש לחששות הנז', מאחר כי מקרא של תורה הוא קורא:

ומאחר כי בקריאתו פרשת התמיד פסוקי תורה הוא קורא, לכן אין קורין אותה בצבור מעומד כדי שתהיה כמו קרבן ממש שמקריבין אותו מעומד, אמנם יחיד שמתפלל בביתו טוב שיקראנה מעומד מפני דאע"ג דהוא קורא פסוקי תורה, מ"מ הוא מכוין במחשבתו שקורא אותה במקום קרבן ולכך יעמוד דוגמת הקרבן, אבל בציבור לא יעשה כן כדי שלא ירגישו בו ומחזי כיוהרא, כיון דאין הצבור עומדין, ולא יעמוד אדם בין היושבין וכמ"ש בבית עובד, והיינו אם קוראה בקול דרואין אותו קם על רגלו וקורא פרשת התמיד:

פרק ז

במה שאומרים קודם אמירת פטום הקטורת אתה הוא ה' אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך וכו' רבים שאלו וחקרו ודרשו מה ראו להקדים הקדמה זו קודם אמירת פטום הקטורת, ועוד למה לא תקנו הקדמה כזאת קודם פרשת התמיד לומר אתה הוא ה' אלהינו שהקריבו אבותינו לפניך קרבן התמיד וכו'. והתשובה הנכונה לזה היא כי קריאתינו בפרשת התמיד כונתינו היא שתהיה קריאה זו במקום ההקרבה ממש, וכונה זו אנחנו מפרשים אותה בפינו ובלשונינו בבקשה של רבון העולמים שיהיה שיח שפתיתינו וכו' כאלו הקרבנו קרבן התמיד וכו', אבל כונתינו בקריאת הקטורת היא עצורה בלבבינו, ואין אנחנו מבקשים בפינו להדיה שתהיה קריאתינו במקום ההקטרה יען כי הדין הוא שאם חסר אחת מסימניה ח"מ, ולכן אין מזכירין בפירוש שתהיה הקריאה כהקטרה ממש כי אולי דילג תיבה אחת מפסוק קח לך סמים שבו רמוזים י"א סימני הקטורת, ובקריאה בלבד ליתא לחמשה הנז', יען כי אין אנחנו מפרשים בפינו שתהיה הקריאה במקום הקטרה, כדי שיהיה על קריאה זו קטרוג מן המקטרגים לומר כשלו בזה שחסרו אחד מסמניה דהמקטרגים יחשבו קריאתינו כקורא בתורה, ועל קריאה בתורה אין לדקדק כ"כ אם חיסר, ולכן אין אנחנו מבקשים בפינו שתהיה כהקטרה אבל בלבבינו אנחנו מכוונים שתהיה כהקטרה ממש וכונת הלב אינה גלויה אלא להשי"ת לבדו והוא יתברך לא יקפיד אם אחד דלג כלום, וכמ"ש ע"פ ודגלו עלי אהבה אל תקרי דגלו אלא דלוגו כי הוא יתברך חנון ורחום ומשלים החסרון בחסדו הגדול:

ולכן באמירת פטום הקטורת הוצרכו הקדמונים לעשות הקדמה ולומר אתה הוא ה' אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך קטורת הסמים ככתוב בתורתך, כדי שתהיה קריאתנו בפרשה זו נראית כמו סיפור מעשה שהיה, כי הקדמה זו מורה שאנחנו באים לספר מעשה שעשו אבותינו שהיו מקטרים קטורת הסמים ככתוב בתורה, ובאלה הדברים ניכר שאין אנחנו אומרים פרשה זו במקום הקטרה כדי שאם האדם דלג אחת מן הסמנים לא יהיה פ"פ למקטרגים לקטרג ולומר זה חייב מיתה בידי שמים. אבל באמת קמיה שמיא גליא שכונתינו לומר זה במקום הקטרה והיא מרוצית לפני הקב"ה כהקטרה ואם הקורא חיסר אחת בקריאתו אין הקב"ה מענישו אנא הוא יתברך ממלא חסרונו וטוב לו. אמנם במנחה יש שאין אומרים הקדמה זו בקטורת, ויש אומרים אותה כמו בשחרית ואותם שאין אומרים אין חוששים להמקטרגים מפני שכבר גילו כונתם בשחרית ואדעתא דשחרית אומרים במנחה, אבל האומרים גם במנחה היינו מפני החשש הנז'

שאמרנו בשחרית. ועתה רוב קהילות ישראל דרכם לומר במנחה כמו בשחרית, ועל זה נאמר אשרי אדם מפחד תמיד, ועיין מנחת אהרן כלל יו"ד אות י"ב מה שכתב בזה מן נודע ביהודה וספר מחזיק ברכה וברכי יוסף, ומה שיישב הוא בדבר זה ע"ש:

פרק ח

כשאומר פסוקים של אנא בכח יזהר בפסוק שהוא כנגד אותו היום שעומד בו לאומרו ג"פ כמ"ש רבינו ז"ל בדרושי הלילה בפסוקים שאומר בק"ש שעל המטה, דהיינו ביום א' יאמר פסוק אנא בכח ג"פ, וביום ב' יאמר פסוק קבל ג"פ, וכן עזה"ד. גם יזהר שיאמר פסוקים של אנא בכח כל ב' תיבות ביחד, וכנז' בש"ץ וכן הוא בדברי רבינו האר"י ז"ל, ויש טעם בדבר, ויזהר לומר בשכמל"ו בלחש:

פרק ט

חייב כל אדם ללמוד ביאור ברייתא די"ג מדות וטוב למנות הי"ג מדות אלו באצבעותיו והמקובלים מכוונים בזה לי"ג מידות עליונות, וזה ביאורן בסידור הגאון יעב"ץ ז"ל, **א**' מקל וחומר כיצד ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה, וצריך שתסגר מרים לפחות שבעה ימים, הרי למד חמור מקל להחמור, וה"ה איפכא קל מחמור להקל. **ב**' מג"ש כיצד ערות הבת לא למדנו אלא מגז"ש אתיא הנה הנה זמה זמה. **ג**' מבנין אב וכתוב אחד כיצד, הרי נאמר בחג המצות, אך אשר יאכל לכל נפש וכו' התיר אוכל נפש ובשאר המועדים מנין, אלא ארז"ל זה בנין אב לכל המועדים, ומבנין אב משני כתובים כיצד, נאמר במומי אדם או גבן או דק וכו', וכתוב במומי בהמה או חרוץ או יבלת, באדם לא נאמר חרוץ יבלת. ובבהמה לא נאמר דק תבלול, מניין ליתן האמור של זה בזה, ולמדו אדם מבהמה ובהמה מאדם זהו משני כתובים, והן נחשבים לכתוב אחד. **ד**' מכלל ופרט כיצד, נאמר אדם כי יקריב קרבן וכו' מן הבהמה, כלל חיה שהיא בכלל בהמה, מן הבקר ומן הצאן פרט, שנתמעטה חיה, ואין בכלל אלא מה שבפרט. **ה**' מפרט וכלל כיצד, נאמר בהשבת אבדה וכן תעשה לחמורו וכן לשמלתו פרט, דמשמע אלה בלבד חייב להשיב, וכתב אחריו כן תעשה לכל אבדת אחיך חזר וכלל, נעשה כלל מוסף על הפרט ומרבה לכל דבר. **ו**אלא כעין הפרט כיצד, הרי שנאמר על כל דבר פשע כלל הכל, על שור על חמור וכו' פרט לך אלו בלבד, על כל אבדה חזר וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל כיוצא בו, יצאו קרקעות ועבדים שהוקשו להם ויצאו שטרות שאינן אלא לראיה. **ז**' מכלל שהוא צריך לפרט כיצד, נאמר קדש לי כל בכור יכול אף הנקבות בכלל שהייתי אומר כל פטר רחם במשמע, תלמוד לומר זכר, זהו כלל שצריך לפרט, ואם נאמר זכר יכול אפילו

יצאה נקבה לפניו, תלמוד לומר פטר רחם אי פטר רחם יכול אפילו נולד אחר יוצא דופן תלמוד לומר בכור, זהו פרט שצריך לכלל והם מדה אחת. **ח**' ויצא מן הכלל ללמד כיצד, והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים וכו'. הלא שלמים בכלל כל הקדשים הן, כשיצאו מן הכלל לא ללמד על עצמן בלבד יצאו אלא על הכלל כולו יצאו, מה שלמים קדושת מזבח אף כל שקדושתו קדושת מזבח חייבין עליו, יצאו קדשי בדק הבית. **ט**' ויצא לטעון טעון אחד שהוא כעניינו כיצד, נאמר ואשר יבא את רעהו ביער וכו' מכה בשוגג בכלל רוצח היה שנאמר ומכה אדם יומת, בין שוגג בין מזיד, ויצא מכה בשוגג לטעון טעון אחד שהוא כעניינו של מזיד, שזה המית וזה המית, יצא מן הכלל להקל על עצמו שניצול בערי מקלט, זהו ולא להחמיר. **יו"ד** ויצא לטעון אחר שלא כעניינו כיצד, נאמר כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד, והוציא את העבריה מן הכלל, שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים, והלא אמה העבריה בכלל עבד עברי היתה שנאמר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, למה יצאה מן הכלל, לטעון טעון אחר שלא כעניינו, שעבד אינו יוצא בסימני גדלות ולא במיתת האדון, והאמה יוצאה בסימנין ובמיתת האדון אפילו תוך שש, יצא להקל עליה שיוצאה תוך שש, ולהחמיר שאדוניה מקדשה בעל כרחה. **יא** ויצא לידון בדבר חדש כיצד, נאמר וכהן כי יקנה נפש וכו' ויליד ביתו, בתו בכלל היתה, בין פנויה בין נשואה, ויצאה לידון בדבר חדש, שאחר שנשאת אינה אוכלת בתרומה, שנאמר ובת כהן כי תהיה לאיש זר וכו', והואיל והוציאה הכתוב מהכלל אי אתה יכול להחזירה לכללה אפילו אלמנה וגרושה, אם לא החזירה הכתוב בפירוש שנאמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וכו' מלחם אביה תאכל. **יב** דבר הלמד מענינו כיצד, נאמר שבו איש תחתיו, יכול ישבו תחתיהם כל היום, בא הכתוב ולמד אל יצא איש ממקומו שהוא אלפים אמה (מדת תחום שבת) שהוא דבר הלמד מענינו. ודבר הלמד מסופו כיצד, נאמר איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו, אסר כל שאר שבעולם, ובסוף הענין פירש האסורות לנו ומהם נלמד המותרות, ואלו מדה אחת הם. **יג** ושני כתובים המכחישים, כמו שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, וכתוב אחד אומר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, בא הכתוב השלישי והכריע, שנאמר אף ידי יסדה ארץ, וימיני טפחה שמים, קורה אני אליהם יעמדו יחד, מלמד ששניהם כאחד נבראו, ואין כאן הכחשה עכ"ל. ואתה הקורא אל תהי אזהרתי קלה בעיניך שיהיה ביאור ברייתא זאת נתין בקרביך וכתוב על לבביך, כי במידות השנויים בברייתא זו תלויים רוב הלכות תורה שבע"פ. על כן פרשה ברייתא

זו כנפיה למעלה, כי בה מכוונים המקובלים לי"ג מדות עליונות ולי"ג מכילן דרחמי, ולנרד וכרכום קנה וקנמון וכו' עם כל ראשי בשמים:

פרק י

אזהרה שמענו מפי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שצריך לומר כֵּן בפת"ח ולא יאמר כֶּן בציר"י, וכך צריך לנהוג. ואין טעמו של רבינו האר"י ז"ל משום כי כן בציר"י אין משמעותה כמקום, דהא באמת מצינו במלכים כן בציר"י שנאמר על המקום אך ודאי הוא יש לו טעם ע"פ הסוד בדבר זה, ועוד בלא"ה הוא אין דרכו ללמד אזהרות כאלה ואינו מזהיר ומזכיר דבר אלא הנוגיע לסוד:

פרק יא

גם עוד אזהרה שמענו מרבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בנוסח רבון העולמים שאומרים קודם פרק איזהו מקומן לומר שיהא שיח שפתיתינו זה חשוב ומקובל ומרוצה וכו', גם בזה יש סוד שצריך לומר זה אע"ג דבלא תיבת זה תבא משמעות הדברים לנכון, ועל כן צריך לדקדק ולהזהר בזה. ונראה מ"ש חשוב הוא בעשיה ומקובל ביצירה ומרוצה בבריאה לפניך באצילות:

ודע כי מה שאומר כל אחד שתהיה שיחת פיו בקריאת פרשת התמיד כאלו הקריב קרבן התמיד אין הכוונה שתהיה קריאה של כל או"א חשובה קרבן תמיד בפ"ע דזה א"א, חדא דאין התמיד קרב אלא אחד בעבור כל קהל ישראל, ואין היחיד יכול להקריב תמיד לעצמו, ועוד תינח כהנים דבני הקרבה הם, אך לויים וישראלים לא מצו להקריב, ועוד להקרבה צריך מזבח, אך הכונה שתועיל קריאה של כולנו שתחשוב לנו כאלו הקרבנו התמיד בביהמ"ק על ידי הכהנים בעד כל ישראל, ולכן הקורא ביחיד אינו אומר כאלו הקרבתי אלא אומר כאלו הקרבנו לשון רבים:

פרק יב

מה שאומרים אחר ברייתא דרבי ישמעאל יהרמ"י או"א שתבנה בהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקינו בתורתך, חקר הרב מנחת אהרן דף נ"ט ע"ד מה טעם לתפלה זו עתה, דאם לומר שיבנה בהמ"ק להקריב הקרבנות במעשה כאשר זכרנו אותם בפה, היה להם לתקן תפלה זו אחר איזהו מקומן, ששם סיימנו כל מעשה הקרבנות בפה, ועוד דאם הוא מטעם הזה למה כפלו בקשה זו, והלא כבר בקשנו כזאת קודם פרשת התמיד ואחריה ג"כ ואמאי אצטריך פעם שלישית ונדחק בזה ע"ש. ונ"ל בס"ד טעם נכון ויציב, והוא שכתב רבינו ז"ל בשער הכונות כי מן התחלת התפלה עד הודו לה' וכו' הוא בחינת ששה היכלות התחתונים דעשיה, ומן הודו עד ברוך שאמר הוא בהיכל ק"ק דעשיה שמתהפך

וחוזר להיות יצירה ממש ע"י המלכות דיצירה העומדת בהיכל הזה, ולכן אומרים קדיש קודם הודו כדי להעלות היכל הז' דעשיה אל היצירה ע"י כ"ח תיבות שיש בקדיש הזה ע"ש. וידוע כי בהמ"ק הוא בסוד העשיה כי הקרבנות הם בעשיה, ועסק התורה הוא ביצירה, ולכן קודם הקדיש הזה שבו מעלים העשיה ביצירה אומרים יה"ר שתבנה בהמ"ק במהרה בימינו שהוא בסוד העשיה, ותן חלקינו בתורתך שהיא בסוד היצירה שאנחנו מחברים העשיה ביצירה ע"י תפלה זו שאנחנו מתפללים על שניהם ביחד כי עתה הוא עת התחברות העשיה ביצירה אפילו אצל אדם יחידי שאינו אומר קדיש:

פרק יג

יש כופלין פסוק הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וטועין הם בדבר זה, כי פסוקים אלו של הודו יש בהם כונות במספר הפסוקים ועוד כונות במספר התיבות כמ"ש בספר פרי עץ חיים בהגה"ה וכן הביא הרב מנחת אהרן, וכן הוא בסידור הכונות של רבי יעקב קאפיל ז"ל הנקרא בשם קול יעקב ואם יכפול לעיכובא אבד חשבון, ואע"ג דלפעמים יקרא האדם הכתוב שנים ושלש פעמים כשהוא מקפיד לכוין בו זה שאני דאם יכפול אותו בתורת חיוב לחוד, ואם יכפול בשביל חסרון כונה לחוד:

פרק יד

באומרו אל נקמות ה' יכוין לשאל מהשי"ת שינקום נקמת עשרה הרוגי מלכות, וע"י הזכרה זאת מתעוררין גופין קדישין דילהון לברר וללקט הנשמות וניצוצי הקדושה שנשארו בקליפות דעשיה ויכוין ר"ת נפשינו חכתה לה' נח"ל וס"ת כי גמל עלי שם יל"י המעלה נצוצין דעשיה:

וככה מפורש בשער הכונות בדברי רבינו האר"י ז"ל בכונת אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, שצריך לומר בכל יום אחר פסוקים של הודו לפי שבעולם העשיה הקליפות עצומות וחזקות אין כח להוציא ניצוצי הקדושה משם אלא רק בכח עשרה הרוגי מלוכה שהם המלקטים את הניציצות דנשמות שבעשיה, כי מזמן שאחר החרבן בית שני שנתרבו המינין והקליפות, אי אפשר ללקטם בשום אופן זולתי על ידי הנשמות של עשרה הרוגי מלוכה, וכל זה הוא בעשיה, מה שאין כן בשאר עולמות, וזהו הטעם שהוצרכו ליהרג עשרה אבירי ישראל, כדי שיוכלו ללקט אותם הניציצות שבעשיה מיום שנהרגו עד ביאת המשיח, וזהו מה שאנחנו רומזים ואומרים אל נקמות ה אל נקמות הופיע שינקום נקמת אותם עשרה הרוגי מלוכה, ועל ידי הזכירה הזאת הם מתגברים ולוקטים הניציצות של הנשמות הנתונות בתוך הקליפות שבעשיה, ע"כ וגבר ישראל:

פרק טו

מזמור ארוממך ה' כי דלתני, פשט המנהג בכל קהלות ישראל שאין מתחילין בכל יום בפסוק שיר חנוכת הבית אלא מתחילין מן פסוק ארוממך וכו', וכן מוכח מכמה סידורים דכתוב בהם קודם מזמור זה בזה"ל, בחנוכה אומרים מזמור שיר חנוכת הבית לדוד משמע דבכל ימות השנה אין אומרים פסוק זה, ולכן הוצרך הגאון חקרי לב סוף סי' ל"ב, ללמדנו טעם על אשר אין אומרים בחנוכה פסוק זה, שכתב יש קצת נוהגים בח' ימי חנוכה להתחיל מתחילת המזמור, ונ"ל שהוא טעות וכו' דהנכון שגם בחנוכה לא יאמר שיר חנוכת הבית ע"כ, והביא דבריו בש"ן דף ע"ה ע"ש, וגם בסידורים כ"י של רבינו הרש"ש יש בידי שני סידורים ובשניהם דלגו פסוק שיר חנוכת הבית, ולא נכתב אלא מן ארוממך ואילך:

וראיתי להרב מנחת אהרן ז"ל, כלל י"ד אות ד' שכתב יש מקום לחקור אם טוב ונכון להתחיל מראש המזמור דהיינו מפסוק מזמור שיר חנוכת הבית, או די להתחיל מן ארוממך כנדפס בספרים, ואע"פ שלא נמצא גילוי לחד מן קמיא ז"ל בזה, הנה מכח הסברה נראה להתחיל מראש המזמור, כמו שתקנו דוד הע"ה, ואין לגרוע תחלת המזמור וכו', ובסו"ד כתב ששמע מן הגאון מור אביו מהרד"ף ז"ל, שהיה אומר פסוק זה בכל יום ושאלתיו הטעם והשיבני שאין לשנות במזמור מאשר אמרו דוד הע"ה, ומעתה אין ספק דהכי יאה לאומרו, דמהיות טוב אל תקרא רע עכ"ד ע"ש:

ואנא עבדא אמינא כי הנמנעים לאומרו טעמם ונימוקם עמהם, יען כי באמת הדבר יפלא מה טעם מצאו הקדמונים ז"ל לתקן מזמור זה של חנוכת הבית לאומרו כאן בתפלה בכל ימות השנה, ובשלמא בח' ימי חנוכה יש טעם לאומרו, אך בשאר ימות השנה, מאן דכר שמא דחנוכת הבית להזכירה בתוך התפלה, ועוד כיון דזה הוא מזמור יתקנו אותו לאומרו עם המזמורים של מזמור לתודה וכיוצא, אמנם באמת טעם תיקון קריאה מזמור זה כאן הוא נודע לנו מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף י"ז דאחר שהודיע אותנו הכונה של קריאת אל נקמות ה' וכו', שהוא בענין עשרה הרוגי מלוכה שמלקטים עי"ז בכל יום הניצוצות מן העשיה כתב שם, גם פסוק העלית מן שאול נפשי ה"ס העלאת המ"ן מבחינת הנפשות שבקליפת העשיה שאין שם אלא בחינת הנפש, וקליפת העשיה נקראת שאול דרגא תתאה דגיהנם, וזהו העלית מן שאול נפשי, גם כל שאר הפסוקים מכאן עד סוף ה' מלך, כולם מדברים בענין עשרה הרוגי מלוכה, עכ"ל:

וגם בספר משנת חסידים דף ע"ז כתב וז"ל, אח"כ ואמר מזמור ארוממך שהם הניציצות האומרים כך, ויכוין בעשר הויו"ת שבו לעשר נקודות הידועים דעשר ספירות, ויכוין

בהם כסדרם וכו', העלית מן שאול נפשי בסוד העלאת מ"ן מקליפות העשיה שאין שם אלא נפשות עכ"ל:

נמצא אע"פ שדוד הע"ה יסד שיר זה בשביל חנוכת הבית רמז כי סוד העלאת המ"ן מבחינת הנפשות שבקליפת העשיה אשר בעבורם נעשה ענין הריגת עשרה הרוגי מלוכה. וכתב בפירוש שכל הפסוקים אשר במזמור זה מדברים בענין עשרה הרוגי מלוכה וכנז"ל. ולפ"ז מובן טעמן של רבותינו הקדמונים ז"ל אשר תקנו לקרות מזמור זה כאן במקום אשר אנחנו עוסקין בקריאה הרומזת על עשרה הרוגי מלוכה והעלאת הניצוצות מן העשיה על ידם. ועתה מובן הטעם שראוי להתחיל מן ארוממך שהם הניצוצות האומרים כך כמ"ש הרב מ"ח ז"ל דבזה ניכר שאנחנו אומרים מזמור זה עתה בעבור שנרמז בו העלאת הניצוצות הנז' וענין עלייתם, ע"י הרוגי מלוכה, דאם נתחיל מתחלת המזמור היה נראה שאנחנו אומרים מזמור זה בשביל חנוכת הבית כמפורש בפסוק הראשון שבו וכאשר אומרים מזמור לתודה בשביל קרבן תודה. ובאמת זה אונו דחנוך הבית מאן דכר שמיה הכא. אמנם כשאומרים מן ארוממך מוכרח דהקריאה היא בעבור העלאת הניצוצות אשר נרמזה מן ארוממך ואילך, וכמ"ש הרב מ"ח דהניצוצות אומרים כך ועתה אנחנו עוסקים בזה הענין ולכך איכא טעמא רבא בקריאת הפסוקים האלה כאן. וזה הטעם הוא ברור ונכון ויציב בעזה"י:

ולכן יפה כתב הרב חק"ל ז"ל שגם בחנוכה לא יאמרו פסוק זה של חנוכת הבית כי באמת לא נתקן מזמור זה לאומרו כאן בשביל חנוכת הבית אלא נתקן לאומרו בשביל רמז הרמוז בו על העלאת הניצוצות מן העשיה ע"י הרוגי מלוכה, אשר עתה במקום זה אנחנו עוסקים בכונת ענין זה ולכן גם בחנוכה אין נכון להתחיל מן פסוק זה אלא מן פסוק ארוממך שזה הענין רמוז מן ארוממך ואילך כדאמרן, ובשביל חנוך המזבח הנעשה בימי החנוכה אנחנו אומרים מזמור זה אחר בית יעקב וכאן מאן דכר שמיה:

פרק טז

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף י"ז ע"א כבר בארנו לעיל כונת הקדיש דקודם הודו הוא כדי להעלות היכל הז' דעשיה אל היצירה ע"י כ"ח תיבות שיש בקדיש הזה. והנה אחר אשר כבר עלה ע"י הקדיש יש בו כח עתה לחזור הוא עצמו בחינת היצירה וכנגד זה אנו אומרים הודו לה' וכו':

והענין הוא כי מן הודו לה' עד ברוך שאמר הכל הוא בתיקון ג' ראשונות דעשיה שעלו ביצירה כנז', ואמנם מנהג האשכנזים לאומרו אחר ברוך שאמר וטעם סברתם הוא לפי שעתה הוא כבר נקראים אלו יצירה, וא"כ ראוי לאומרו באמצע תיקוני היצירה שהם מן

ברוך שאמר עד יוצר כנודע. אבל הספרדים אומרים אותו קודם ב"ש, לפי שעדיין כל זה הוא בחינת תיקון עולם העשיה כי יצירה עצמה עדיין אינה נתקנת ואינה מקבלת אור אליה עצמה רק מן ברוך שאמר ואילך ולכן אין לאומרו רק בין העשיה ליצירה, ומורי ז"ל בזה נהג כמנהג הספרדים עכ"ל:

ויגש

פרק א

ה' מלך ה' ימלוך. הנה פ' זה עניינו הוא ענין המ"ן אשר העלינו באל נקמות ה' ע"י נשמות עשרה הרוגי מלוכה כנז' לעיל בפרשה שקדמה, והנה הם בחינת עשרה ניצוצות אשר בעולם העשיה ולפי שעולם העשיה היא סוד המלכות לכן כל העשרה שלהם הם בסוד מלכים, וז"ס ה' מלך ה' מלך שחזרו לחיות ונעשו מלכים גמורים כבתחלה קודם שנפלו ונתבטלו ממלכותם וכו' וכנז' בשער הכונות דף י"ז ע"ב:

וכתב שם עוד דנקודות הוי"ה הראשונה שהוא ה' מלך הוא סגו"ל באות יו"ד ובאות וא"ו אבל בשני ההו"ן אין צריך נקודות והם נקודות יְהוָה מֶלֶךְ כזה, והוי"ה השנית בשני פתחים תחת היו"ד והוא"ו כזה יַהוַה מַלַךְ והוי"ה הג' בתיבת ימלוך היא חיר"ק ביו"ד שב"א בה"א חולם בוא"ו וה"א אחרונה בלתי נקוד, ובתיבת לעולם תכוין בה אל מלכות תתאה דעשיה וכו' ע"ש:

וכתב עוד שם וז"ל שני פסוקים אלו של ה' מלך וכו' והיה ה' למלך וכו' צריך לאומרם מעומד, כי היא סוד הי"ס של עולם העשיה הכוללת אריך ואו"א וזו"ן, וכבר ידעת כי בכל תיקון דא"א או דאבא או דאימא צריך לאומרם מעומד, ואף גם זאת אם אדם אומר פסוקים אחרים או סדר הקרבנות ושומע שאומרים ה' מלך צריך לקום מעומד עמהם בעוד שהציבור אומרים אותו, ואף שהוא בסדר הקרבנות אין צריך להפסיק ולומר עמהם ה' מלך וכו' כי אם רק לקום עמהם:

ודע כי המנהג לדלג שלשה דלוגים א' בה' מלך וא' בה' מלך וא' בה' ימלוך, ובשער הכונות לא נתבאר בדברי רבינו ז"ל שצריך לדלג כאן אך מנהג ישראל תורה הוא, ונראה טעם לשלשה דלוגים אלו ע"ד מ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות בחזרת העמידה דרוש ג' דף ט"ל ע"ג וז"ל, ובזה תבין טעם מ"ש לעיל שצריך לדלג כלפי מעלה בעת שאומר קק"ק וכנז' בתנחומא וכנז' בפוסקים בשם פרקי היכלות, והטעם להורות שבאלו התיבות של קק"ק עולים ומדלגים כולם למעלה ממקומם חג"ת בחב"ד ונה"י בחג"ת, ורחל הנוקבא בנה"י עכ"ל ע"ש. ועיין עוד בסידור רבינו הרש"ש ז"ל בדלוגים שעושים בברכת הלבנה

שהם כענין העליות ע"ש, וכן הענין כאן שהדלוג מורה על העליות של העשרה ניצוצות דהעשיה הכוללת שלשה הפרצופים שהם א"א ואו"א וזו"ן שמכוונים באמירתנו ה' מלך אריך ה' מלך או"א ה' ימלוך זו"ן וכנז' בשער הכונות ופרי עץ חיים, והדלוג מורה על עלייתם למקום עלייתם וחזרתם למלכותם:

פרק ב

כתב מרן ז"ל בב"י בסי' נו"ן בשם הרב שבולי הלקט ז"ל מה שנהגו לומר ה' מלך בעמידה בזמירות בשבתות וימים טובים הטעם שנמצא בהגדה מלאך א' עומד בשחרית באמצע הרקיע ופותח ואומר ה' מלך וכו' וכל גדודי מעלה עונים אחריו עד שמגיעין לברכו, וכשם שהמלאכים אומרים אותו בעמידה כך אנחנו ראוי לאומרו בעמידה. ומה שאומר אותו פעמים נראה שהוא ממ"ש בתיקונים כשבא לפרש הסודות הנרמזים בשבת זה אמר בג"ד כפל לון תרין זמנין. ויש נוהגין לאומרו ג"פ ואין להם על מה שיסמוכו עכ"ל. וכתב הרב מנחת אהרן ז"ל כלל י"א אות וא"ו מדבריו ז"ל שמעינן טעם שכופלין אותו ב"פ וגם מפני מה הש"ץ אומרו וכל הקהל עונין אחריו כדי להדמות דמיון מה שעושין מה"ש בשמים שמלאך א' פותח וכל גדודי מעלה עונין אחריו עכ"ד והנה הטעם שאומרים אותו מעומד נתפרש ונתבאר דבר זה בדברי רבינו האר"י ז"ל ע"פ הסוד, וטעם זה שאמר הרב כשם שהמלאכים אומרים בעמידה כך ראוי לנו לעשות גם הוא נכון ע"פ הפשט, אך באמת המלאכים בלא"ה אין להם ישיבה למעלה אלא הם עומדין תמיד וכמ"ש רז"ל ע"פ ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה וכן איתא בגמרא בעובדא דארבעה עלו לפרדס גבי אלישע שראה את מט"ט יושב וכותב זכיות ישראל וכו':

ב **מה** שאומרים ה' מֶלֶךְ ה' מָלָךְ ואין אומרים תחלה מָלָךְ ואח"כ מֶלֶךְ לפי סדר היה הוה ויהיה הנה מן הכונות שיש בזה בדברי רבינו האר"י ז"ל מבואר טעם ע"פ הפשט, ובסה"ק מקבצאל כתבתו מה שאומרים ה' מֶלֶךְ ה' מָלָךְ ה' ימלוך שהוא ע"ד הוה היה והיה והסדר לפי הזמן צ"ל היה הוה ויהיה היינו טעמא מפני כי אמנתינו במלכותו יתברך שקודם בריאת עולם הזה, והאמנתינו במלכותו אחר עולם הזה היא מתאמתת ומתבררת ומוכחת מנפלאותיו ונוראות מעשים שעושה בעולם הזה אחר שנברא כמו נס שעשה לאברהם אע"ה באור כשדים ובמלחמת ד' מלכים ועשר מכות של מצרים וקי"ס וקריעת הירדן וירידת המן ומלחשת סיחון ועוג ול"א מלכים ומה שעשה במלחמת סיסרא ומלחמת סנחריב והצלת חמ"ו מכבשן האש ודניאל מגוב אריות ותחיית המתים שהחיה ע"י יחזקאל הע"ה, ועוד ועוד נפלאות רבות בכל דור ודור כמה וכמה ולכן אמר נ"נ אחר נס שעשה לחמ"ו ומיני שים טעם די כל עם אומה ולישן די יאמר שלו על אלההון

די שדרך מישך ועבד נגו הדמין יתעבד וביתיה נולי ישתוי, כל קבל די לא איתי אלה אחרן די יכול להצלא כדנא:

ונמצא ממה שאנחנו רואין נפלאותיו ונוראותיו עתה שהוא מֶלֶך עתה ואן דומה לו דלית מי שיכול לעשות כזאת הנה אנחנו מכריחים ואומרים כי בודאי הוא אשר היה מלך קודם זמן עולם הזה וגם אנחנו מכריחים ואומרים שהוא אשר ימלוך לעתיד אחר עולם הזה ואין זולתו והוא הדבר אשר דבר דוד הע"ה בקדשו כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת, הנה מזה אנחנו מודים כי אתה ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ בעבר ועתיד, ולכן מן השמים שמו בפיו של נ"נ שבח זה לומר אתוהי כמה רברבין ותמוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר, והכונה מדחזינן עתה בהוה דאתוהי רברבין ותמוהי תקיפין אנחנו מכריחים ומחליטים באמונתינו ודעתינו על העבר דמלכותיה מלכות עלם כלומר קודם כמו מעולם שברתי עוליך וגם על העת"ל אנחנו מאמינים כי שלטניה עם דר ודר שנמשכה שליטתו לדורות הבאים העתידים להיות:

ודע כשאומרים הציבור ה' ימלוך לא ילך לצאת חוץ כי הוא נראה כפורק עול מלכות ח"ו וכ"כ הרב החסיד מהר"א מאני ז"ל בשיח יצחק:

פרק ג

כשאומר למנצח מזמור שיר המצוייר בצורת המנורה על קלף או על נייר יזקוף את הציור של המנורה שמסתכל בו כדי שיהיה הציור זקוף לפניו כדמיון המנורה שהיתה זקופה ועומדת בהיכל, ולא יניח הציור מושכב ושטוח לפניו:

גם יזהר לכוין במזמור הנז' בשם פ'א'י' בר"ת יאר פניו אתנו ובשם ס'א'ל' בר"ת אתנו סלה לדעת, גם יכוין בס"ת ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו שעולה מספר עין טובה:

ונודע כי בשבת ויו"ט אומרים במקום למנצח בנגינות הנז' מזמור השמים כבוד אל ויש סוד גדול לאומרו בימים אלו, והמקובלים נוהגים לאומרו גם בחוה"מ וכך אני נוהג, אך כדי שלא לפרוש מן הציבור אני אומר עמהם מזמור למנצח בנגינות ג"כ. וכתבו המקובלים סגולה נפלאה במזמור זה שיש בו ששה פסוקים שכל פסוק חמשה תיבות ותיבה השנית היא שם הוי"ה, והם מן פסוק תורת ה' תמימה עד פסוק משפטי ה' אמת ועד בכלל, וטוב שהאדם כשיאמר תורת ה' תמימה ימנה את התיבות של הפסוק באצבעותיו בשכיבה, ורק כשמגיע לשם הוי"ה מנה באצבעו בזקיפה כי שם הוי"ה שבכל פסוק מפסיקים הנז' היא מכוון כנגד אצבע הסמוך לנודל שנקרא בשם אצבע בסתם, ולכן כנגד אמירת השם יזקוף האצבע שלו על של ה' זוקף כפופים, ויכוין שע"י קדושת

פסוקים אלו יכנעו האויבים שלו התחתונים והעליונים ויתגבר עליהם. ובזה פרשתי בס"ד מ"ש דוד הע"ה המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה:

פרק ד

מזמור לדוד בשנותו את טעמו שמוסיפין בשבת ויו"ט הוא ע"ס אלפ"א בית"א ולא נאמר בו פסוק באות וא"ו והטעם כי מזמור זה חדשו דוד הע"ה כשברח מאכיש שרצה להרגו ומעשה זו היתה ביום שבת ועל כן אע"פ שפשט הדברים משמע בריחתו מאבימלך שהוא אכיש מלך גת, רמז בו ענין השבת שהאדם משנה טעמו מימי החול ולז"א בשנותו האדם את טעמו וריחו מלפני אבי מלך שבשמים הוא מלך העולם שנשתנה טעמו של אדם בו מימי החול ואז ויגרשהו לס"מ וילך, ונמצא שבח זה מתוקן לשבת וכאשר מפורש בס' פרי עץ חיים דף ק"א ע"א ע"ש ולכן לא עשה בו דוד הע"ה פסוק על אות וא"ו לרמוז שמזמור זה שייך ליום שבת דוקא ולא שייך לוא"ו ימי החול, ואעפ"כ כפל בסוף המזמור לאות פ"ה בפסוק פודה ה' נפש עבדיו וכו' כי עבדא למאריה שהוא דוד עבד ה' נפדה באמירת מזמור זה. ובזה נשלמו במזמור כ"ב פסוקים כנגד כ"ב אותיות דאלפ"א בית"א ועיין מ"ש בסה"ק רב פעלים:

פרק ה

בענין ברוך שאמר כתב רז"ל בשער הכונות דף י"ז ע"ג וז"ל בהגיעך אל ברוך שאמר תקום מעומד כמשי"ת, וגם תאחוז בידך הימנית שני הציציות של הטלית אותם שהם כנגד פניך ותכוין כי ברכת ברוך שאמר היא בעולם היצירה בבחינת הדיבור בערך חלק המעשה שהוא הציצית שגם הוא ביצירה כמבואר לעיל. וזה כונתו הנה נתבאר לעיל כי מן ב"ש עד יוצר אור הוא בעולם היצירה, אמנם כבר הודעתיך כי בכל עולם מארבע עולמות אבי"ע יש בו א"א (כתר) דאו"א (חו"ב) וזו"ן (תפארת ומלכות) והנה ענין ברכת ב"ש לבדה עד בא"י מלך מהולל בתשבחות הוא בא"א דאיהו רישא. ולכן יש בה י"ג ברוכים כנגד י"ג תיקוני דיקנא דא"א:

והנה שלשה ברוכים הראשנים הם בח"ב כסדרן, ושאר הברוכים לא זכרם הרב. ולהיותם בא"א לכן צריך לקום מעומד ולברך ברכה זו להיותה ברישא דא"א. ואמנם גם הוא כולל שרשי זו"ן דנפק מן א"א וביה תליין כנז' באד"ז. ולכן הברכה הזו יש בה פ"ז תיבות. וטעם פ"ז תיבות אלו הוא כנגד י"ג תיקוני דיקנא דא"א דיצירה וכנגד תשעה תיקוני דיקנא דז"א אשר אלו הם סוד שם כ"ב אתוואן כנז' בענין ברכת כהנים. וכנגד שם אדנ"י העולה ס"ה. ונמצא כי הנה שני שמות שהם כ"ב וס"ה עולים פ"ז שבהם נכללים א"א

וזו"ן. אמנם הכל הוא בחינת א"א כי משם נפקו זו"ן (שהם תפארת ומלכות) וז"ס ראשו כתם פז:

והנה שלשה שמות יש אל התפארת ושלשה אל המלכות לפי שהתפארת והמלכות נקראים שמש וירח בעולם הבריאה ונקראים חמה ולבנה בעולם היצירה, ונקראים חרס וסהר בעולם העשיה. והנה עתה אשר אנו בעולם היצירה אשר המלכות שלה נקראה לבנה שהיא בגי' פ"ז אנחנו אומרים פ"ז תיבות אלו. ונמצא כי המלכות שביצירה כוללת אלו הפ"ז תיבות ולכן נקראת לבנה שהיא גי' פ"ז:

פרק ו

מזמור לתודה כתב מרן ז"ל בסי' נ"א סעיף ט' ראוי לאומרו בנגינה שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה ע"כ. והא דאומרים אותו סמוך לברוך שאמר קודם פסוקים של יהי כבוד יתבאר מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף י"ז מ"ד וז"ל מזמור לתודה הוא בבחינת או"א (שהם חו"ב) שבעולם היצירא, והטעם הוא כי אמת שכל הקרבנות הם למטה בעולם העשיה לתקן ולזכך קטרוג הקליפה שבעשיה. אבל קרבן תודה על כולם כי הוא ביצירה ועולה עד או"א דיצירה. וזהו טעם אומרם ז"ל שלעת"ל כל הקרבנות יהיו בטלים חוץ מקרבן תודה וכו' ע"ש:

ובזה מובן הטעם שסמכו אותה לברוך שאמר יען כי ברכת ב"ש היא בעולם היצירה וכמ"ש לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל וקרבן זה של תודה הוא ג"כ בעולם היצירה ולכן תיקנו אחר מזמור זה פסוקים של יהי כבוד וכו' שהם ביצירה וכנז' בשער הכונות שבאלו הי"ח פסוקים יש בהם י"ח אזכרות וה"ס ט"ט של מטטרו"ן שהוא בששה קצוות דיצירה ולכן יש בו ששה אותיות כנגד ו"ק, וכבר ידעת מ"ש חז"ל בפויק זה דיהי כבוד דשרו של עולם אמרו ושר העולם הוא מטטרו"ן, ובהם ח"י אזכרות הרומזים לח"י עלמין שמקבל חיות ושפע רב מאילנא דחיי וז"ס חי חי הוא יודוך וכו' וכל זה להטיל לחקל תפוחין קדישין וכו' עכ"ד ובדבריו נתבאר טעם הנז':

ובאמירת מזמור לתודה יש אומרים שצריך לאומרו מעומד ואין הלכה כן אלא רבה יש להקפיד לאומרו מיושב, שאם אומרו מעומד נראה שהוא אומר אותו במקום קרבן תודה ע"ד ונשלמה פרים שפתינו ובאמת הוא לא נתקן לאומרו במקום קרבן שאם היה כן היו מתקנים לאומרו בתפלת העשיה עם הקרבנות, ועוד דמשום ונשלמה פרים שפתינו יצא האדם י"ח באמירת איזהו מקומן בהלכה של התודה ואיל נזיר קדשים קלים וכו'. אמנם נתקן המזמור הזה לאומרו בזמירות שהוא שיר של קרבן תודה שיש לו סוד לאומרו אחר ברוך שאמר מפני ששיר זה הוא ביצירה מפני שקרבן תודה הוא ביצירה ואינו בעשיה

כשאר קרבנות, ולכן נתקן השיר שלו לאומרו בתפלת היצירה אחר ב"ש וכמ"ש לעיל בשם רבינו ז"ל בשער הכונות, ואין קורין אותו כדי להעלות לנו כאלו הקרבנו תודה בשיר זה ולכן המקובלים ז"ל אומרים אותו בערב פסח ובערב כפור אע"פ שבזמן המקדש אין מקריבים בהם קרבן תודה והיינו טעמא משום דמזמור זה לא נתקן לאומרו במקום הקרבה לכן ראוי שלא יקראנו מעומד כדי שלא יהיה נראה שאומרו במקום קרבן:

וכן משמע מדברי רבינו ז"ל בשער הכונות בנוסח התפלה שכתב וז"ל, ברוך שאמר צריך לקום לקרותו מעומד ויאמר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות, ואח"כ ישב ויאמר מזמור לתודה מיושב עכ"ל. נמצא דקפיד בזה לאומרו מיושב ולא מעומד:

פרק ז

כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות וז"ל ברוך שאמר יש בו פ"ז תיבות וי"ג ברוך, וצריך לומר מרחם על הבריות, בשב"א תחת הבי"ת והרי"ש חירי"ק והיו"ד בחולם וכן נזכר בספר היכלות. גם צ"ל מהולל בפה עמו ולא יאמר בפי ביו"ד לפי שמילת בפה היא בגי' פ"ז שמנין פ"ז תיבות יש בב"ש, גם בתשבחות התי"ו בחירי"ק ולא בשור"ק כמ"ש המדקדקים, והרד"ק ז"ל כתב שהוא במשקל תפארת עכ"ל:

פרק ח

באומרו פותח את ידיך יכוין לר"ת שם פא"י והוא מספר חיבור הוי"ה אדנ"י יאהדונה"י שבהם ב' יודי"ן וזהו ידיך אל תקרי ידיך אלא יודיך ובין שני היודי"ן יש ששה אתויות מספר וא"ו שצורתו פת"ח שהוא נקוד החכמה, ויכוין ס"ת חת"ך שהיא מספר ב"פ רוח ובמלת ומשביע יכוין שעולה מספר שם חת"ך שהוא מספר ב"פ רוח:

ובאומרו לכל חי רצון יכוין ר"ת רחל והוא מספר ב"פ דמעה, ויכוין להמשיך הארה מרצון העליון מזל העליון להמתיק את רחל ואת שני דמעות הנז'. גם יכוין להמשיך מן רצון העליון הנז' שפע ומזון וברכה רבה לכל העולמות והם סוד מוחין כמ"ש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל:

ואם לא כיון בפסוק פותח את ידיך אפילו במשמעות פשט הכתוב ופירוש המלות צריך לחזור לאומרו. ומשום דלא לתחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו אם יאמר הפסוק הזה בזא"ז, ישהה מעט כנגד אמירת הפסוק הזה כפלים ויחזור לאמרו כדי לכון בו. ואם לא הרגיש על חסרון כונתו עד שגמר כל המזמור צריך שיחזור לומר כל המזמור ובשעת הדחק יסמוך על הסוברים דסגי לומר הפסוק הזה לחודיה ואחר העמידה יחזור ויאמר המזמור כולו לצאת י"ח לכ"ע:

והא לך ד' רבינו ז"ל בשער הכונות ס"ת י"ח פסוקים הנז' עולה כתר (הוא תר"ב ועם כולל מספר י"ח עולה כתר) ובזה נעשה כתר לחקל תפוחין קדישין ולזה הס"ת עולה כתר לרמוז כי הוא סוף כל דרגין, וזה הכתר הוא מן כ"ב אתוון ולכן אין להפסיק בין הפסוקים האלו לתהלה לדוד בשום פסוק אחר כלל להיות כי פוגם בכתר הנז' ח"ו, ולכן תכף יתחיל לומר אשרי יושבי וכו' אשרי העם וכו' תהלה לדוד ארוממך וכו' כי פסוק אשרי רומז בכתר דיצירה כנז' בתיקונים שכל אשרי הוא בכתר. (א"ש לפי שרומז פסוק הזה דאשרי בכתר דיצירה עצמו לכן אינו נקרא הפסק בין י"ח פסוקים הנז' ובין תהלה לדוד אבל איזה פסוק אחר פשיטה דהוי הפסק):

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות י"א כתבתי דאם בא לאדם עניית דבר שבקדושה פתאום דיענה הקדיש וקדושה וברכו ורק יזהר אחר שיענה יאמר ג' פסוקים אחרונים של יהי כבוד ואז יסמוך כל הפסוקים בלי הפסק ע"כ, ובאתי לבאר כאן דודאי עדיף לחזור לומר כל י"ח פסוקים של יהי כבוד כולם וברור:

עוד כתב רבינו ז"ל שם בשער הכונות פסוק להודיע לבני האדם גבורותיו ר"ת יכוין שהם שם לל"ה וזה הוא אחד מע"ב שמות של ויסע ויבא ויט וגם הוא בגימטריא אדנ"י:

גם בפסוק פותח את ידיך הנה המזמור הזה נתקן לאומרו ג"פ ביום כנודע בסדר התפלה, והם ב"פ בתפלת השחר ופעם אחת במנחה, ונבאר עתה כונה שבזמירות דתפלת השחר הנה ר"ת פותח את ידיך פא"י והוא שם א' מן ע"ב שמות דויסע ויבא ויט, גם סודו הוא חבור שני שמות הוי"ה אדנ"י יאהדונה"י. וכבר ידעת מ"ש בזוהר ובתיקונים בפותח את ידיך אל תקרי ידיך אלא יודיך והם שני יודי"ן של יאהדונה"י ראשונה ואחרונה וביניהם ששה אותיות כמנין ו' וצורת ו' היא נקודת פת"ח וזהו פיתח את ידיך יודי"ך כנז' בהקדמת התיקונים:

גם ס"ת פותח את ידיך חת"ך והוא שם קדוש המכונה בספרי המקובלים שם הפרנסה, גם תכוין כי שם הנז' בחלוף א"ת ב"ש הוא סא"ל, והוא שם אחד מן ע"ב של ויסע ויבא ויט, גם שם סא"ל הוא בגימטריא שם פא"י כמנין יאהדונה"י כנז' בר"ת פא"י:

והנה כל הכונות שבפסוק הזה הם שוות בשלשה זמנים שאומרים אשרי. והחילוק שביניהם אינו אלא בכונת שם חת"ך בלבד. וזה עניינו כי בזמירות דשחרית תכוין כי שם חת"ך שרשו הוא יוצא מחילוף ותמורת ההוי"ה שהיא בגי' מצפ"ץ, כי הוי"ה בא"ת ב"ש הוא מצפ"ץ שהוא בגי' ש'. וכבר נתבאר במ"א כי שם מצפ"ץ להיותו תמורת ההוי"ה לכן הוא רחמים מעורב בדין, ולכן הוא בגי' אלהים דיודי"ן וזה סדרן הוי"ה ואח"כ מצפ"ץ ואח"כ אלהים כי שם אלהי"ם הוא יותר דין מכולם. והנה בזמירות שעדיין לא

התפללנו תפלת השחר ולא ירד שפע עליון אלא שעכ"ז הוא בחינת בקר אשר בו שולט אברהם איש החסד, לכן שם מצפ"ץ שהוא ממוצע בדין הוא המאיר עתה. ונמצא כי שם זה הנקרא חת"ך עם היות שמקורו הוא משלשה שמות שהם הוי"ה מצפ"ץ אלהים (שמספרם חת"ך) כ"ז כל אחד הוא כפי הזמן והשעה, ועתה בזמן הזמירות הנה השם הזה יונק משם מצפ"ץ הממוצע וכו':

וכונת שם חת"ך באשרי שקודם ובא לציון אשר אז כבר התפללנו תפלת שחרית וירד השפע וגם הוא בתינת שהוא חסד גמור אז הוא נגזר משם ההוי"ה שהוא רחמים והוא הוי"ה דע"ב דיודי"ן. והנה נודע בסוד והחכמה תחיה בעליה כי כל המזון והפרנסה מן החכמה כנז' בזוהר פ' בשלח בענין המן. וה"ס פותח את ידיך שהוא יודי"ך שהם ד' יודי"ן שבהוי"ה דע"ב דיודי"ן כנז' וכל אחד כלול. מעשר ועשר מעשר הרי ד' יודי"ן הם ת' וכ"ח אותיות שיש במלוי המלוי שיש בהוי"ה זו הרי הכל חת"ך, ובזה תבין היות השם הזה נקרא אצל המקובלים שם הפרנסה:

אבל כונת שם חת"ך בזמן המנחה הוא נגזר משם אלהים לפי שאז הוא זמן הדין והרי נתבאר שלשה חילוקים שיש בכונת שם חת"ך בשלשה זמנים הנז' אבל כל שאר הכונות שבפסוק הזה הם שוים בשלשה זמנים הנז':

והנה במלת ומשביע ג"כ תכוין שהוא בגימטריא חת"ך הנזכר ותכוין ג"כ בו כמנין כונות שם חתך הנז'. ובמלת רצון תכוין להמשיך מן הרצון העליון שהוא הוי"ה העולה קפ"ד שהוא לימוד דחכמה וגם הוא אהיה דיודי"ן העולה בגי' קס"א שהוא היסוד דאימא, והנה קפ"ד וקס"א עם הכולל הם בגי' רצון ותכוין להמשיך משני יסודות הנז' שפע ומזון וברכה אל כל העולם:

ותכוין שעל ידם יתמתקו שני כחות של דין המונעים הפרנסה שה"ס שני מינים הנזכר בפסוק שקודם לזה והוא עיני כל אליך ישברו וכו'. והנה בעינים יש ב' דמעות שמהם יוצא הדין כנז' בפ' שמות והם למטה בנוקבא הנקראת רחל אשר גם היא בגי' דמעה שני פעמים. ולכן נרמזת רחל בר"ת לכל חי רצון, ותכוין להמתיק את רחל הנז' שהיא נוקבא תתאה ואת שני דמעות שהם בגי' רחל ותמתיקם על ידי הרצון הנז' שהוא קפ"ד וקס"א עכ"ד ע"ש:

פרק ט

מזמור תהלה לדוד הנז' בכל פסוקיו יש וא"ו באמצע הפסוק, ורק שנים לא נכתב בהם וא"ו באמצע והם פסוק חנון ורחום ה' שצ"ל וארך אפים ופסוק קרוב ה' לכל קוראיו שצ"ל ולכל אשר יקראוהו. והטעם נראה כי המזמור הזה יש בו כ"ב פסוקים, ובכל חצי

פסוק יש אתנ"ח, וידוע כל אתנח הוא נחשב סוף פסוק, אמנם כיון שהטיל וא"ו בחצי השני של הפסוק עשה את הכל פסוק אחד כי באות שהניח בו וא"ו נמצא בא להוסיף זה על חצי הראשון וכלל חצי השני עמו דלא נחשב זה החצי פסוק בפ"ע, אלא נכלל עם חצי הראשון והכל נחשב פסוק אחד, ורק בשני פסוקים אלו לא הניח וא"ו וכיון דאיכא אתנ"ח בסוף חצי הראשון שלהם ולא הניח וא"ו בחצי השני נמצא אלו השני פסוקים נחשבים כארבעה ונמצא סך הכל של פסוקי מזמור זה הם כ"ד. וידוע כי הכד הוא כלי שמקבלים בתוכו מים כמ"ש ותרד העינה ותמלא כדה ותעל. ובא לרמוז בזה שאותיות המזמור הזה יהיו בחינת כד לקבל בהם שפע של הפרנסה כי אין השפע משתלשל ויורד אלא בכלי, סימן לדבר ותאמר הגישה אלי עוד כלי ויאמר אין כלי ויעמוד השמן ודוק היטב:

גם נרמז במספר כ"ד הנז' על החסד שכל שליש שלו הוא כ"ד כנודע בסוד ושמתי כדכד שמשותוך, ומזמור זה אומרים אותו ג"פ ביום הרי ג"פ כ"ד כמנין חסד וכתיב חסד אל כל היום והבן:

פרק י

מזמור הללויה הללו את ה' מן השמים הנה כפי סדורים וספרי המקובלים שהם גורי האר"י ז"ל צריך לכוין בפשט הדברים כך, מן השמים (רמז לאצילות) הללוהו במרומים (בריאה) הללוהו כל מלאכיו (יצירה) הללוהו כל צבאיו (עשיה) הללוהו שמש וירח (כללות עשיה ביצירה) הללוהו כל ככבי אור (כללות יצירה בבריאה) הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים (כללות אצילות במאציל) יהללו את שם ה' (ההוא דסתום) הללו את ה' מן הארץ (יסוד העפר) אש וברד (יסוד האש) שלג וקיטור (יסוד המים) רוח סערה (יסוד הרוח) ההרים וכל גבעות (יסוד הדומם) עץ פרי וכל ארזים (יסוד הצומח) החיה וכל בהמה (יסוד חי בלתי מדבר) מלכי ארץ וכל לאומים שרים וכל שופטי ארץ (יסוד האדם המדבר) ועיין בסידור עולת התמיד ועיין מנחת אהרן כלל י"ב אות ט':

פרק יא

פסוק כל הנשמה תהלל יה כתב הטור ז"ל דכופלין פסוק זה לפי שהוא סוף פסוקי דזמרה, והלבוש כתב כדי להודיע לכל שגמרנו מזמורים של תהלים והכלבו כתב טעם אחר ובמנחת אהרן כלל י"ב אות ט' כתב טעם ע"פ הסוד ע"ש:

פרק יב

כשאומר ויברך דוד את ה' יכוין ר"ת ודא"י והוא שם קדוש ועולה מספר אהי"ה גם שם י"ה במילואו יו"ד ה"א הוא אותיות הודא"י ובשם זה עלה משה רע"ה למרום וכנז' בשער הכונות דרוש יוה"כ דף ק' ע"ב בכונת הפזמון האוחז בפסוק הודאי שמו וכו' ע"ש:

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות י"ג הבאתי דברי רבינו האר"י ז"ל בחיוב הפרשת שלשה פרוטות לצדקה באומרו ואתה מושל בכל, ויתנם ב' שלשים ושליש ע"ש, וכאן אודיע שיש חסידים שעושים מצות צדקה ע"ד הנז' בפסוק הנז' גם בשבת ויו"ט, והוא כי בערב שבת יניח ב' פרוטות תוך חתיכת נייר א' ויכתוב עליו שתי פרוטות ויניח עוד פרוטה תוך נייר אחר ויכתוב עליו פרוטה אחת ויניח את שתיהם בביתו בחלון זה בצד זה רחוקים זמ"ז, וכשאומר ביום שבת ואתה מושל בכל יצייר אותם במחשבתו ויאמר בלבו הרינו מתנדב לצדקה את שתי הפרוטות ואת הפרוטה ויאריך בתיבות עד גמר מחשבה זו, ולמחר במ"ש יקחם ויתנם בקופה של צדקה או ליד העני או להגבאי. ונ"ל בס"ד שזה הוא מנהג יפה ונכון דהמחשבה נחשבת כמעשה בדבר זה, ועיין מה שכתבתי בס"ד בסה"ק רב פעלים ח"ג באו"ח סי' כ"ה דף י"ד ע"א וע"ב בענין הפרשת תרומה בשבת במחשבה ע"ש. ונ"ל בס"ד שלא יכוין בשבת ויו"ט הכונות שכתב רבינו ז"ל בשער הכונות בהפרשת שלש פרוטות אלו בחול, דבזה י"ל שב ואל תעשה עדיף ורק יכוין לקיים בזה הכתוב אני בצדק אחזה פניך. ויזכר לטוב עט"ר אדוני אבי זלה"ה שהיה דרכו להניח בחלון מערב שבת שנים או שלש צבורין של מטבעות כסף בשנים ושלש מקומות והיה עומד ביום שבת כנגדן להתנדב אותם לצדקה, וכל צבור יתנדב אותו בשעה בפ"ע ולא הייתי שומע מה אומר בפיו כי היה עושה זה בהצנע גדול, ולמחר לוקח אותם ומניחם בתוך כיס שמיוחד למעות של צדקה שיש לו, ודבר זה נתחכם לעשותו מרוב חשקו במצות הצדקה, ולכן גם בשבת לא תחסר אצלו מצוה זו יה"ר זיע"א. ואין בזה חשש בירור בשבת וכמ"ש במ"א:

פרק יג

קודם ויברך דוד תקנו לומר ד' פסוקים של ברוך כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה שכל אות כלול מארבע אותיות, ופסוק ראשון כנגד אות יו"ד שה"ס חכמה ופסוק שני כנגד אות ה"א ראשונה שה"ס בינה ופסוק ג' כנגד אות וא"ו שה"ס תפארת ופסוק רביעי כנגד אות ה"א אחרונה שה"ס מלכות, ולכן בזה נזכר וברוך שם כבודו מפני כי זה הוא כנגד אות ה"א אחרונה שהוא המלכות הנקראת שֵׁם בסוד ויעש דוד שֵׁם ובסוד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ובזה יובן בס"ד טעם נכון לתרץ קושיא נפלאה למה שני פסוקים של ברוך וברוך שהם במזמור ע"ב תיקונם לאומרם אחר פסוק מזמור פ"ט ופסוק מזמור קל"ה, והיה צריך לתקן לאומרם קודם הכל כפי סדרם בתהלים. ובזה ניחא כי אלו הם כנגד אותיות ו"ה שבשם הוי"ה ב"ה שהם אחר אותיות י"ה:

ודע כי משמעות אמן ואמן הנזכרים כאן הוא ר"ל אמת והטעם שכפל אותם דוד הע"ה לומר אמן ואמן היינו לומר, אמת כי הוא ברוך בעולם הזה, אמת ברוך הוא בעולם הבא, וכן האדם צריך לכוין לומר אמן שהוא ר"ל אמת על תרין מילי שהוא בעולם הזה ובעולם הבא:

ודע כי יש מקשים על מ"ש בירושלמי דמגילה פ"ד הלכה יו"ד, דאין לומר אמן אמן ב"פ, והביא זה מרן בב"י בשם אוהל מועד, וזכר אותו מור"ם ז"ל בש"ע בהגה"ה בסי' ס"א סעיף י"ב שכתב יש להזהר שלא לענות על שום ברכה ב"פ אמן, ומקשים והלא דוד הע"ה אמר ברוך ה' לעולם אמן ואמן שזכר ב"פ אמן בבת אחת, ומתרצים דאמן אמן אין לענות, אבל אמן ואמן בתוספת וא"ו לית לן בה, ודוד הע"ה אמר אמן ואמן בוא"ו, ומקשים על זה מן הכתוב בנחמיה סי' ח' דכתיב ויברך עזרא וכו', ויענו כל העם אמן אמן וליכא וא"ו, ותרצו דבציבור שרי, ורק היחיד אין לענות אמן ואמן:

ואנא עבדא תרצתי בס"ד הן באמן ואמן דתהלים מזמור ע"ב ומזמור פ"ט, והן בהך דנחמיה דכתיב ויענו כל העם אמן אמן, בכולהו יש פסק בין אמן לאמן, וכיון דעושה תנועה של פסק בין אמן לאמן מוכרח שיש שהייה ג"כ ביניהם ולא מחזי דמודה לשתי רשיות ח"ו כמו שמע שמע. והא דהוצרך בגמרא דסוכה דף נ"ג לתרץ הכי קאמר אנו ליה וליה עינינו, ופירש רש"י כיון דאתרי מלתא קא מדכר ליה תרין זמני ולא קאי אחדא מלתא לית לן בה, היינו משום דהתם לא היו עושין תנועה של פסק ביניהם אלא מושכין כל הדברים בהמשך אחד:

ועוד נ"ל בס"ד דהתם בגמרא דסוכה דף נ"ג הנז' אין התרין מילי מפורשים במשנה, כיון דאומרים אנו ליה וליה עינינו שכופל שם יה בזא"ז מחזי כאומר אנו עינינו לי"ה ולי"ה, ומחזי כאלו מזכיר שתי רשיות, ואות וא"ו של וליה מחזק יותר המשמעות הזה דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו, ולא הועיל הוא"ו לתקן הדבר אלא אדרבא להפך ח"ו, ולכך פריך תלמודא והא אמר רבי זירא כל האומר שמע שמע משתקין אותו משום דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו, ומשני אלא הכי אמרי אנו ליה וליה עינינו מיחלות, פירוש בפיהם אומרים בפירוש כן, דבזה נמצא דאתרי מילי מזכירים את שם י"ה דאומרים אנחנו ליה, וזה דבר אחד, ועוד אומרים וליה עינינו מיחלות, דזה הוא ענין אחר. ומ"ש

רבי יהודה היו שונין אנו ליה וליה עינינו נקיט לשון קצר, ולעולם הם אומרים בפירוש אנו ליה וליה עינינו מיחלות, דמזכירים בפיהם תרין מילי:

אבל בפסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן, דפירוש אמת ואמת דכונתו לומר אמת שברוך ה' למולם בעולם הזה, ואמת שברוך ה' לעולם הבא דהוי תרין מילי, אע"ג דאינו מזכיר בפירוש אמן בעולם הזה ואמן בעולם הבא, כיון דעשה פסק, וגם אמר וא"ו באמן השני, הנה הפסק והוא"ו הם כשני עדים מעידים דאתרי מילי נקיט אמן שתי פעמים ולאו אחדא מלתא קאמר אמת אמת, כיון שהוא מבדיל אותם בתנועת הפסק, וגם באמירת הוא"ו שמזכיר באמן השני:

ועוד יש ליישב ענין הכפל של אמן ואמן בפסוק ברוך ה' הנז', והוא, דאין לחוש לכפול אמן ב"פ אלא רק באמן אשר משמעותו אמת, אבל באמן שמשמעותו כן יהי רצון שעונים אותו על תפלה ובקשה אין בו חשש דמחזי כמודה לשתי רשיות, דמה שייכות לזה בשתי רשיות, אין זה אלא שבא לחזק בקשתו, כי ענייתו שענה כן יהי רצון אמן, זה הוא עצמו בקשה ושאלה שמבקש יהי רצון שיתקיים ויהיה דבר זה, על כן אין חשש זה שייך אלא רק באמן שמשמעותו אמת, ואפילו בזה האמן שמשמעותו אמת לאו בכל אמת שייכה חששה הנז' דמחזי כמודה לשתי רשיות אלא רק כעונה אמת על דבר שיש בו קבלת אלהות, ויחוד שמו יתברך כמו פסוק שמע ישראל שבו מקבלת אלהותו יתברך ומיחד שמו, ולכן כתב רמ"א בהגה"ה סי' ס"א סעיף י"ב יש ליזהר שאין לענות אחר שום ברכה ב' פעמים אמן, כי בברכה שאומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יש בזה קבלת אלהותו יתברך ומלכותו, ודמי לפסוק שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ולכך העונה אחר הברכה אמן שהוא ר"ל אמת שהשם אלהינו והוא מלכנו שברא זה הדבר או שקדשנו במצותיו וצונו על זה הדבר, ובזה אם יכפול לומר ב"פ אמת מחזי כמודה לשתי רשיות יען כי הוא אומר אמת על אלהותו יתברך ומלכותו שהוא אלהינו והוא מלכנו, אבל על מה שאומר ברוך ה' לעולם אם אומר אמת ב"פ לית לן בה כי ברוך הוא שבח ואינו ענין אלהות ומלכות:

ולכן בהלל כופלין פסוק הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, דאין כאן קבלת אלהות ומלכות אלא הוא דבר של שבח ותהלה שמודה שהוא טוב ולעולם חסדו, דזה השבח יש לשבח בו גם האדם הצדיק המטיב לעולם, ולכן כופלין נמי פסוק אודך כי עניתני, ופסוק ברוך הבא בשם ה', וכן כופלין נמי פסוק אנא ה' הושיעה נא, ופסוק אנא ה' הצליחה נא, כי אלו הם לשון שאלה ובקשה, והוא כופל אותם, ואין לכל אלו שייכות בענין חששה דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו:

ועל כן אומרים ג"פ אמן אחר סיום ברכת הלבנה, כי אמן זה הוא משמעותו כן יהי רצין, דקאי על מה שאמרו סימן טוב תהי לנו ולכל ישראל, והגם דקאי נמי על מ"ש דוד מ"י חי וקיים, ועל זה י"ל שהוא לשון אמת, הנה זה מורה על שבח של דוד, ואין כאן חשש דשתי רשויות:

ודע כי כתבתי במ"א דאפילו פסוק שמע ישראל אין קפידה לכפיל אותו משום חשש דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו אלא בהיכא דאומרו בתורת קבלה שבא לקבל עליו אלהותו יתברך בקריאתו בפסוק זה, וגם שאומרו לקיים ע"ע ליחד שמו יתברך באומרו ה' אחד, אבל אם אומר כקורא פסוק של תורה אין להקפיד בכפל שלו וראיה לזה שאנחנו אומרים פסוק זה ב"פ בזא"ז בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום ביום שישי בשבת:

כתב מרן ז"ל בסי' ס"א סעיף ט', אסור לומר שמע שמע ב' פעמים שנראה כמשבח ומקבל עליו עול מלכות שתי רשויות, וקורא לכל אחד אחד כענייננו וכהנהגתו ח"ו בין שכופל התיבות ואומר שמע שמע ישראל ישראל וכו', בין שאומר כל הפסיק הראשון ב' פעמים הכל אסור ומשתקין אותו, אבל לכפול כל הפרשה שנים או שלש פעמים אין לחוש, ועיין לבוש ז"ל:

ושו"ר להרב פתח הדביר ז"ל בסי' ס"א אות י"ב שכתב בסיום ברכת הלבנה נוהגין לומר דוד מ"י חו"ק אמן ג"פ, ובפ"ד ממסכת סופרים ה"ב מביא הנוסח אמן אמן סלה, הללויה ע"ש, ומנהגא דידן שאומרים ג"פ אמן נראה שמקובל בידינו ממ"ש בא"ח דף ע' ע"א, וכ"פ הרב הגדול חיד"א ז"ל במורה באצבע סי' וא"ו אות תפ"ט, בפירוש יאמר אמן ג"פ ע"ש, ולכל הדברות קשה איך הותר לומר אמן ב' או ג"פ הפך הירושלמי דמגילה שאמרו כאומר שמע שמע דמי וכו'. וחזינא דרבינו הטור ז"ל סי' תכ"ו כתב לומר אמן ואמן הללויה, משמע דאיכא קפידא באמן ב"פ ומתקן ליה באות וא"ו. מיהו הנוסח השגור בפי הכל ג"פ אמן ואין אומרים בהם וא"ו, ונראה דאין צריכין אנו לתיקון אות וא"ו אלא רק ישהה מעט בנתים וסגי בזה וכמ"ש הרב פר"ח ז"ל. אי נמי גם בלי הפסק כל שאומרים אותו כל הקהל כאחד ליכא חשדא דהודאה לשתי רשיות ח"ו כמ"ש רבינו יונה ז"ל. ואפילו כשאומרים ברכת הלבנה ביחיד כל דליכא ציבור בהדיה לל"ב. ועיין להרב ב"ח ז"ל ושם כתב כל שאומרו ג"פ הוראתו לחזק הענין עכ"ל, ואנא עבדא כבר כתבתי מ"ש בס"ד ונראה נכון הוא בעזה"י:

פרק יד

השבחים של שיר ושבחה שהם י"ג שבחים תיקנו אותם כנגד י"ג מידות וכמפורש בשער הכונות ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל וכן הוא בזוהר תרומה דף קל"ב וכך הוא סדר כונתם

שיר (אל) ושבחה (רחום) הלל (וחנון) וזמרה (ארך) עוז (אפים) וממשלה (ורב חסד) נצח (ואמת) גדולה (נוצר חסר) וגבורה (לאלפים) תהלה (נושא עון) ותפארת (ופשע) קדושה (וחטאה) ומלכות (ונקה):

ובסה"ק רב פעלים ח"ב בסוד ישרים סי' יו"ד נשאלתי איך כאן מקדים הנצח לחסד שהוא גדולה, ובספירות החסד קודם הנצח. והשבתי לשואל דשבחים אלו אינם שמות הספירות דהא אלו י"ג הם ולא עשר, ועוד לא נזכר בי"ג שבחים אלו משמות הספירות, אלא נצח וגדולה וגבורה ותפארת ומלכות ולא יותר. אך באמת לא אתו המסדרים כאן למנות ספירות ולא כיוונו להזכיר שמות הספירות על כן ודאי לא נתכוונו במלת נצח על הנצח של הספירות ולא בגדולה וגבורה על ספירת החסד והגבורה דשבחים אלו אין להם שייכות בי"ס ולא נתקנו אלא כנגד י"ג מידות, וכנגד מדת ואמת נקטו כאן נצח והיינו כי המה ראו בסודן של דברים שבאותיות נצח יש רמז למדת ואמת וכן הוא בכל הי"ג שבחים:

ברם שם נתעוררתי במ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות בנוסח התפלה דף נ"א ע"ב בזה"ל ואח"כ אומר ובכן ישתבח שמך וכו' גדולה וגבורה תהלה ותפארת ויקדים גדולה לגבורה כי כן הסדר בעשר ספירות, וכן נזכר בזוהר פ' תרומה עכ"ל. והדבר יפלא אם הוא עושה הכרח להקדים גדולה לגבורה משום כי כן הסדר בעשר ספירות, א"כ איך מקדים כאן נצח לגדולה שהוא החסד והלא בספירות החסד והגבורה והתפארת קדמי לנצח ואיך כאן הקדים הנצח על כולם. ובספר פרי עץ חיים כתוב ואח"כ צריך לומר גדולה וגבורה, כמ"ש בזוהר ולא כמו שכתבו ס"א גבורה גדולה ע"כ. ולא כתב שם טעם זה דנקיט בשער הכונות שהוא משום כי כן הסדר בי"ס. על כן נראה דחמש תיבות אלו שהם כי כן הסדר בי"ס לאו מקלמום רבינו מהרח"ו ז"ל באו אלא המעתיק הראשון הוסיף דברים אלו מדילי' וזה ברור:

פרק טו

בסידור כונות רבינו הרש"ש ז"ל של חול נרשמו אצל י"ג שבחים סדר י"ג מידות דוקא כמ"ש לעיל אמנם בסידור של שבת נרשם אצל י"ג שבחים עוד י"ג של פסוק נרד וכרכום וכו' וכך הוא סדרן:

נרד וכרכום קנה וקנמון שיר (אל) ושבחה (רחום) הַלֵּל (וחַנון) וזמרה (אֶרֶך) עם כל עצי עוז (אַפַּיִם) וממשלה (ורב חסד) נצח (ואמת) לבונה מור ואהלות גדולה (נוצֵר חֶסֶד) וגבורה (לאלפים) תהלה (נושא עם כל ראשי בשמים עון) ותפארת (ופשע) קדושה (וחטאה) ומלכות (ונקה):

עוד כתוב בסידור רבינו הרש"ש ז"ל באומרו ובכן יכוין שהוא מספר שם הוי"ה במלוי יודי"ן שעולה מ"ב ובאומרו ישתבח יכוין דעולה עשרה שמות דמלוי מ"ב שהם מספר ישתבח ואלו כונות פשוטות שיוכל כל אדם לכוין בהם:

ויחי

פרק א

בשבח הקדיש אתמר בזוה"ק שהביאו מרן ז"ל בב"י וז"ל ת"ח קדושתא דא לאו איהו כשאר קדושתין דאינון משולשין, אבל קדושתא דא סליק כל סטרין לעילא ותתא ובכל סתרי מהימנותא. יתבר מנעולין וגושפנקי דפרזלא וקלפין בישין לאסתלקא יקרא דקב"ה על כלא, ואנן בעינא למימר ליה בלישנא דסט"א. ולאתבא בחילא תקיף איש"ר בגין דתבר חילא דסט"א ואסתלק ביקריה יקרא דקב"ה על כולא וכו', ובגין דקב"ה אסתליק ביקריה בקדושתא דא איהי בעשרה, ובלישנא דא על כרחיה דסט"א אתבר חיליה ואתכפיא, ואסתלק יקרא דקב"ה וכו' ע"ש:

וכן הם דברי רבינו האר"י ז ל בשער הכונות דף ט"ו ע"ג וז"ל, ונבאר כונת הקדיש בעצמו, הנה הקדיש נתקן בלשון תרגום וכנז' בזוהר פרשת תרומה דאיהו מתבר שלשלאין דפרזלא וכו' והענין הוא כמה שהודעתיך בשער המצות בפרשת ואתחנן איך התרגום הוא סוד אחוריים דקדושה והוא קדושה ג"כ, אלא שהחיצונים יונקים משם וכבר נתבאר שהקדיש נתקן להעלות את העולמות למעלה ממדרגתם כגון העשיה ביצירה וכיוצא. והנה אנחנו מתייראים פן ח"ו ע"י עליית העולמות יעלו גם הקליפות עמהם ויתאחזו בהם ויינקו שפע מהם, ולכן נתקן בלשון תרגום דאיהו לישנא דלא משתמע למלאכין עלאין כנז' בזוהר פרשת נח דף ע"ח ע"ב ובפרשת לך לך דף פ"ט ע"א. והטעם הוא לפי שהם מצד הפנים והם מדברים בלשון הקודש שהוא בחינת הפנים אך הקליפות הם נאחזים באחוריים והם מבינים בלשון תרגום שהוא אחוריים, ובהיותינו אומרים השבח הגדול והקדוש הזה של הקדיש בלשון תרגום שהם מבינים אותו אז הם נכנעים ואינם עולים למעלה עכ"ל. ובספר פרי עץ חיים סיים וז"ל, נמצא כי יש שני כונות בקדיש א' להעלות העולמות, והב' להכניע הקליפות שלא יתאחזו לעלות עמהם ע"כ:

עוד כתב בשער הכונות שם וז"ל, והנה הקליפות כולם נמשכים מסוד י"א סממני הקטורת שהם סוד עשתי עשרה יריעות עזים אשר סודם הם שני אותיות אחרונות דשם הוי"ה שהם ו"ה שהם בגי' י"א וכו' ומן שני אותיות אלו נמשכת להם הארה ומזון להיות שרשם משם. וזהו הטעם שאין אחיזה לקליפות בשני אותיות י"ה הראשונים שהם או"א

רק בשני אותיות ו"ה האחרונות שהם זו"ן, וזהו הטעם שאין הקליפות יכולים לעלות מן בינה דאצילות ולמעלה, כי בבי"ע ודאי מתאחזים הקליפות בכל הי"ס שלהם. אבל באצילות אין להם אחיזה מבינה ולמעלה לפי שאין שרשם ומקורם משם:

וז"ס מ"ש רז"ל אין השם שלם ואין הכסא שלם, והוא לפי שחציו הראשון שהוא י"ה שהם או"א אין לקליפות אחיזה בהם ונשארים למעלה. אבל שני אותיות האחרונות ו"ה נאחזות הקליפות בהם. ויש להם אותו הרוחניות שהם י"א סממני הקטורת הנמשך להם משם. והנה כונת הקדיש הוא לסלק ולהסיר אותו הרוחניות שהם י"א סממנים משם וזה נעשה ע"י העלאת שני אותיות ו"ה עד או"א שהם י"ה ואז יתחברו עמהם ועי"כ יתבטלו הקליפות:

וזמ"ש יתגדל ויתקדש שמיה רבא. פירוש כי השם של י"ה הרמוז במלת שמיה ר"ל שם י"ה שהם או"א יהיו שם י"ה רבא. וזה ע"י שנתחברו עם שני אותיות אחרונות ו"ה ועי"כ יהיה השם גדול ושלם כי בעוד שהאותיות אלו נפרדות זו מזו ח"ו אין השם שלם וגדול ולכן יתגדל שמו של י"ה ויעשה רבא. ולכן יש י"א אותיות בשתי תיבות ראשונות יתגדל ויתקדש להורות על שני אותיות ו"ה שהם מספר י"א שיעלו עד שני אותיות י"ה ויתחברו ויהיו שם אחד גדול ושלם, ואז בעלותם שם לא יהיה כח בקליפות לעלות עד שני אותיות י"ה עכ"ל:

והנה ע"פ הדברים האמתיים האלה אשר ביאר רבינו ז"ל בכונת יתגדל ויתקדש שמיה רבא שהוא להעלות שני אותיות ו"ה לשם י"ה ובזה תסתלק הרוחניות של י"א סממנים מן אחיזה ויניקה של הקליפות שלא יהיו יכולים לינק מהם, בזה מובן בס"ד הטעם שמבקשים באומרם יהא שלמא רבא מן שמייא חיים ושבע וישועה ונחמה ושזבא ורפואה וגאולה וסליחה וכפרה וריוח והצלה שהם י"א מיני בקשות מן חיים עד הצלה, כי אחר שעשינו בקדיש סילוק אחיזת ויניקת הקליפות מן אור רוחניות של י"א סממני הקטורת ונתעלו שני אותיות ו"ה למעלה אנחנו מבקשים י"א מיני השפעות לעצמינו כי אנחנו בסטרא דקדושה, וזהו טעם נכון ויציב בע"ה:

ועל הטעם שאמר רבינו ז"ל מה שנתקן הקדיש בלשון תרגום כדי להכניע הקליפות בשמעם השבח הגדול והקדוש הזה ועי"כ לא יעלו בעליית העולמות. הנה יש רבים שואלין ודורשין לפ"ז למה לא נתקן כל הקדיש כלו בלשון תרגום אשר מבינים אותו הקליפות ויהיה להם הכנעה יותר דהא מ"ש יתגדל ויתקדש הוא לשון הקודש וגם מ"ש יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר הוא ג"כ לשון הקודש. ונ"ל בס"ד טעם נכון כי בתיבות אלו שהם בלשון הקודש שהכניסו באמצע הקדיש ותבלבלו ויתערבבו

הקליפות כי בשמעם דברים האמורים בלשון שהם מבינים אותם נרתעים מעוצם וגודל השבח הזה, ואם שומעים באמצעם דברים בלשון הקודש שאין מבינים אותם נרתעים ומזדעזים מאד כי יאמרו מי יודע תוקף וגודל ועוצם דברים אלו מה הם הא ודאי שהם עצומים וגדולים עשר ידות על דברי השבח אשר שמענו בתרגום וכיון דאין יודעים מה הם מתערבבים ומתבלבלים וממילא נכנעים, ונמצא כי עיקר ההכנעה תהיה להם מחמת זה ששומעים דברים של שבח באמצע ואינם יודעים מה הם:

פרק ב

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות וז"ל מן התחלת התפלה עד ברוך שאמר הוא בעולם העשיה, ומשם עד יוצר אור הוא עולם היצירה ומשם עד תפלת י"ח הוא עולם הבריאה, ותפלת י"ח הוא עולם האצילות, ואח"כ אלו יורדים מעילא לתתא לפי שבימי החול אין בנו כח להעמיד כך רק ליחדם לפי שעה ותכף חוזרים למקומם. והנה מן אשרי עד תפלה לדוד הוא עולם הבריאה ומשם עד עלינו לשבח הוא עולם העשיה:

ולכן תקנו קדיש אחד בכל שינוי עולם ועולם חוץ מבין עולם הבריאה לעולם האצילות שהוא בין גאולה לתפלה לא תקנו קדיש, לפי שכל כללות מלכות דאצילות היא בראש הבריאה ואין לך סמיכות גדול מזה ואין צורך להעלות הבריאה באצילות כי כבר הבריאה קשורה קשר אמיץ עם המלכות דאצילות בתכלית האחרון. וזהו טעם מאמרם ז"ל שצריך לסמוך גאולה לתפלה שהיא הבריאה במלכות דאצילות:

וטעם הקדיש שאומרים אחר העמידה קודם אשרי יושבי ביתך, הכונה לפי שבתחלה העלינו כל העולמות למעלה כדי שכל העולמית יוכללו בעולם האצילות לעשות שם זווג עליון דתפארת ומלכות לבדם ושאר העולמות הם נעשים להם כדמיון כנפים החופפים ומכסים עליהם בסוד אגן הסהר הנזכר במאמר הזוהר בכ"י הנקרא סתרי אותיות של השי"ת וע"ש, ואחר הזווג אנחנו צריכים לחזור להעלות העולמות שיקבלו השפע הנשפע מחמת הזווג שנעשה אז ולכן אומרים עתה הקדיש כדי לכלול פעם אחרת הבריאה באצילות לקבל שפע הזווג ההוא וכו', ואח"כ הבריאה מקבלת תוספת קדושה בקדושת ובא לציון, ואח"כ אומרים קדיש ד' לכלול היצירה עם הבריאה ואח"כ היצירה שהוא תפלה לדוד ואח"כ קדיש ה' להעלות העשיה אל היצירה, ואח"כ העשיה היא פטום הקטורת והרי נשלמה התפלה, עכ"ד:

פרק ג

מדברי רבינו ז"ל הנז' שכתב בדברים אשר העתקתי לעיל, וז"ל ואח"כ אלו יורדים מעילא לתתא לפי שבימי החול אין בנו כח להעמיד כך רק ליחדם לפי שעה ותכף חוזרים

למקומם ע"כ, בזה תבין הטעם שאין עושין בתפלת שבת ויו"ט ענין הירידה הנז' כי דוקא בחול עושין אחר העליות תכף ענין הירידה מפני שאין בחול כח להעמיד אותם כך, אבל שבת ויו"ט מחמת קדושתם כי רבה תתארך עלייתם ואין צורך להורידם על ידינו אלא יורדין מאליהם זמן ארוך אחר התפלה. וכן מפורש דבר זה בדברי רבינו ז"ל בשער הכונות דף ט"ו סוף עמוד ב' וז"ל, גם דע בענין תפלת החול שענין העלאתם צריכה להעשות על ידינו קודם התפלה אבל בשבת אחר שקבלו השפע העליון אין אנחנו צריכין להורידן כי מעצמם הם יורדין אחר עלינו לשבח. עכ"ל:

פרק ד

קדיש בתרא אינו מכלל הקדשים הנז' לפי שכבר עלו כל העולמות, אמנם זה הקדיש נקרא קדיש יתמא ר"ל קדיש שאומרים אותו היתומים, והענין הוא שהקדיש הזה הוא בעולם העשיה, שהם בחינת המיתה כדי להעלות כל הנשמות והנפשות, בסוד תחית המתים ועל כן אומרים אותו היתומים על מיתת אב ואם, ויש בקדיש הזה שם בן מ"ב וכו':

ושמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה על מיתת אביו ואמו כל השנה כולה אפילו בשבתות וימים טובים לפי שאין הטעם כפי מה שחושבין המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינה של גיהנם בלבד, אלא הנה עוד יש תועלת אחרת והוא להכניסו לג"ע ולהעלותו ממדרגה למדרגה. וכפי זה גם בשבתות וימים טובים יש לאומרו. ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא זה בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בשלשה תפלות והיה אומרו בנוסח קדיש של בני ספרד כמו שנעתיקהו לקמן בע"ה עכ"ל:

פרק ה

דע כי העולם חושבים דקדיש יתמא שאומרים קודם עלינו לשבח אינו אלא בערבית ושחרית, ואינו כן אלא ישנו בשלשה תפילות שמ"ע וכן מפורש להדיא בשער הכונות שהעתקתי לעיל שכתב מהרח"ו ז"ל, וז"ל ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בשלשה תפילות ע"כ. נמצא גם קדיש בתרא של מנחה יש בו תועלת הנז' לנפטר אך לא תקנו לומר בו ברכו כדרך שאומרים בשחרית וערבית מפני כי מנחה זמן דין ושליטת החיצונים ואין טוב להתגרות בהם להראות ולפרסם להדיה ענין המכניע אותם, כמ"ש אל תחסום שור בדישו ולכן נעשה דבר המכניעם ומערבבם בהצנע ובהסתר, כדי שלא יתקנאו בנו, ולכן אפילו שם זה דקרו ליה לקדיש זה בשם קדיש יתמא לא רצו חכמים לקרותו להדיא אלא רק על קדיש של שחרית ולא על של ערבית, מפני כי שחרית הוא זמן שליטת החסד:

פרק ו

מה שאמרנו לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל על קדיש יתמא שהוא קדיש בתרא שאומרים היתומים ביום יאר צייט שיש בו תועלת לנפטר להעלותו ממדרגה למדרגה הכונה הוא מפני כי בקדיש זה יש שם בן מ"ב שהוא סוד ה' אלהינו ה' בחלוף כוז"ו במוכס"ז כוזו, וידוע דע"י שם במוכס"ז יהיה ענין תחיית המתים ולכן קדם אליו שם כוז"ו שהוא גי' ט"ל והוא ט"ל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים כמאמר רז"ל וכמפורש בדברי רבינו ז"ל בשער הכונות שם, ולכן יועיל לעליית הנפטר ממדרגה למדרגה כי העליה ממדרגה למדרגה הוא דוגמת תחיית המתים ממש. ולכך יועיל קדיש זה לכך:

ועוד יש תועלת מן הקדיש הנתקן לכך גדולה מזאת כי מוכרח שבעלייתו ממדרגה למדרגה יהיה קטרוג מן החיצונים והקליפות, כי זה דרכם לקטרג כשרואין עליה לנשמה, וכיון שהם נכנעים כשומעם השבח הגדול והנורא הזה אשר נאמר בקדיש כנז' לעיל אז ישתתקו ולא צילה דעתייהו לקטרג. ולכך הקדיש הזה נתקן אחר התפלה כדי שיהיה סיוע ועזר להאומר הקדיש להיות פועל באמירתו את הקדיש להכניע המקטרגים, מצד הזמן שנתקן ונמתק ונעשה שעת רצון מחמת התפלה שהתפללו הציבור בשעה זו ועשו בה עליות לעולמות למעלה:

ודע כי מה שתקנו לומר קדיש בתרא זה בתורת חובה לאומרו היתום ביום יאר צייט דוקא ולא תקנו לאומרו היתום בכל ימות השנה בכל ימי חייו, היינו מפני כי ביום יאר צייט מוכרח וברור הדבר שיש לנפש, עליה ממדרגה למדרגה ועל כן הוא צריך ביום זה לעשות הכנעה לקליפות והחיצונים, אבל בשאר ימות השנה אינו מוכרח שיהיה עליה לנפש בכל יום אלא אפשר פ"א בשבוע או ב"פ בחודש או פעם אחת ברגל או פעם אחת בשנה, מה שאין כן יום יאר צייט שהוא יום הפטירה מוכרח וברור שיהיה לו עליה ולכן אותו היום נקבע אמירת הקדיש חובה על היתום:

ואם תשאל כיון שקבעו חכמים קדיש בתרא זה בשלשה תפלות לתועלת הנפטר למה אומר הבן קדישים שנתקנו בתפלות לצורך העולמות, הנה דבר הזה הוא מובן לכל משכיל, והיינו כי מאחר שבקדישים אלו שהם לצורך התפילות נכנעים הקליפות שאין יכולין לעלות בעליית העולמות, על כן אע"פ שקדישים אלו הם של הציבור טוב שיהיה היתום הוא שליח ציבור בקדישים אלו לעשות הכנעה לקליפות בהם וזכות הציבור מסייע אותו לעשות פועל בקדישים אלו להכניע הקליפות, על כן ממילא יהיה לו מזה סיוע גם לענין קדיש יתמא שאומר בעבור אביו שיתגבר בו להכניע הקליפות שלא יקטרגו בעלית הנשמה של אביו ממדרגה למדרגה, או ג"כ אם אביו נידון בגיהנם יהיה

לו תועלת בפועל היוצא מן אמירת הקדיש הזה בענין זה לסלקו ממדרגה למדרגה להקל מעליו דין גיהנם:

פרק ז

עניית חמשה אמנים הראשונים של הקדיש שהאדם רשאי לפסוק בתוך ברכה של ב"ש ושל יוצר לענות אותם הם הא אחר שמי' רבה, והב' אחר ויקרב משיחי' והג' אחר ואמרו אמן הראשון. והד' אחר אומרו דקודשא בריך הוא. וההי' אחר ואמרו אמן השני. והכריעות של בעל הקדיש צריך לכרוע בכל מקום שעונין בו הקהל אמן, נמצא הם חמשה כריעות ונוהגין לכרוע ג"כ באמרו יתגדל מפני דכריעה זו נזכרה בדברי מרן ז"ל בס"י נ"ו סעיף ד':

ובענין הפסיעות שאחר הקדיש אין לפסוע אלא בקדיש תתקבל שאחר חזרת התפלה, כי הש"ץ לא פסע אחר החזרה וממתין עד אחר קדיש תתקבל, ואז פוסע ג' פסיעות ותעלה לו פסיעה זו לתפלת החזרה, וכל הנך תחנונים שאומרים אחר התפלה הוא כתפלה אריכתא, וכמ"ש בשלמי ציבור דף פ"ד בשם מטה יחידה וכתב שכ"כ הלבוש סי' קכ"ג והביאו מג"א סי' קי"ב אבל בקדיש שאינו אחר תפלת החזרה אין לפסוע ע"ש:

פרק ח

כתב בש"ץ דף פ"א אות כ"ו כתב בספר המפה דלפירוש רש"י ז"ל לא יפסיק בין שמיה לרבא ולפירוש ר"י ז"ל אין להפסיק בין רבא למברך, וכתב הב"ח ז"ל דלצאת י"ח הכל יאמר יהא שמיה רבא מברך בנשימה אחת, דלאו אהפסק דבור קאי רק אאמירה קאי שלא יתן ריוח בין הדבקים ע"כ:

פרק ט

כתוב בשער הכונות שיש בעניית הקדיש מספר כ"ח תיבות ומספר כ"ח אותיות ע"ש, ולכן הסכימו המקובלים ובראשם רבינו הרש"ש ז"ל לומר מן כל ברכתא ולא יאמרו מכל כדי שיהיה מספר כ"ח תיבות שלם, וכן צריך לומר לעלם לעלמי עלמייא בלא וא"ו ולא יאמרו ולעלמי בוא"ו כדי להשלים מספר כ"ח אותיות שאם יאמרו בוא"ו נמצאו כ"ט אותיות, וזה ברור וכן עמא דבר:

פרק י

כתב בש"ץ דף פ"א ע"ד מ"ש בספר המפה כשמתחיל יתגדל יש לומר ועתה יגדל נא כח אדני וכו' אמר רבינו האר"י ז"ל שאין לאומרו וע"ש בתקונים דבעי למימר ועתה יגדל נא וכו' הוא טעות רק חכם אחד כתב זה בהג"ה ואח"כ הדפיסו אותו וכתב הב"ח שלכן צריך להזהר שלא לאומרו בקדיש שלפני ברכו בשחרית אלא אומרים אותי בקדיש של

קודם התפלה בערבית משום דהו"ל הפסק בתפילה וכן בב"ש שאסור להפסיק עכ"ל, ואין אנו נוהגים לאומרו גם בקדיש שקודם ערבית. וע"ש הרב המגיה בש"ץ בשם ברכ"י שכתב בשם הרב מו"ז לומר זכור רחמיך וכו' גם זה אין לאומרו במקום שאסור להפסיק: **ומ"ש** בשער הכונות בנוסח התפלה דף נ"א ע"ב בענין הקדיש ברכו בעוד שהש"ץ אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של ממ"ה וכו' ככתוב בסידור, גם זה אין לאומרו במקום שיש איסור בהפסק כגון ברכו שקודם יוצר בשחרית, אלא רק בברכו דק"ש דערבית וכן ברכו שקודם עלינו לשבח בשחרית וערבית, ואנחנו פה עירנו אין נוהגים לומר זה גם בברכו דערבית מפני שזה אומרים אותו במקומות שעושים שלוחי ציבור ניגונים, ולכן אומרים אותו בעודו מנגן בברכו אבל בעירנו אין דרכם לעשות ניגון בברכו כלל ולכן לא יש שהות לומר ישתבח וכו' כי צריכים לשמוע אמירת ברכו אמנם פה עירינו נוהגים רוב המון העם כשאומר ש"ץ ברכו קודם יוצר וקודם ערבית להגביה גופם מעט במקום מושבם כמו הידור שעושים לזקנים ונכבדים ובעלי צורה ולא מצאתי מנהג זה בשום ספר:

פרק יא

אומרו בקדיש וימליך מלכותיה, נראה הכונה לבקש בזה על עילוי המלכות במדרגה השביעית שכתב רבינו ז"ל בעץ חיים בשער מעוט הירח שהוא ענין שני מלכים בכתר אחד. ואומרו ויצמח פורקניה הוא שלימות הכסא באות א' דכתיב כי יד על כס יה, ועל שלימות השם כבר אמר יתגדל ויתקדש שמיה רבא שהוא ר"ל שם י"ה יהיה רבא שישתלם באותיות ו"ה. אי נמי ויצמח פורקניה קאי על אות א' של מלוי אות וא"ו בשם הוי"ה דאלפי"ן שבגלות יתעלם ויהיה מספר השם כולו מספר גולה ובגאולה יתגלה וישתלם ויהיה מספר השם כולו מספר גאולה, ועל זה מבקש יצמח פורקניה הוא אות א' דמלוי וא"ו שבו נשלם מספר גאולה, ויקרב משיחיה כפשוטו שהעליות האלה תהיה בביאת המשיח בב"א:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד בקשות אלו ע"פ מ"ש רבינו ז"ל בעץ חיים בשער השמות פרק וא"ו וז"ל ואח"כ לעת"ל ב"ב יברא ה' חדשה בארץ כי נקבה תסובב גבר ר"ל שהנוקבא דז"א שהיא התחתונה הנקראת מלכות תסובב את גבר הוא הז"א כדמיון מה שעתה מסבבת אותו הבינה, והסיבה היא כי תתעלה המלכות למעלה מן הז"א הנקרא תפארת בסוד צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם יע"ש, ועל עלוי זה שיהיה למלכות שתתעלה למעלה מן התפארת קאמר וימליך מלכותיה היא המלכות:

ואומרו ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה יובן ע"פ מ"ש רבינו בשער סדר האצילות פרק ב' וז"ל ואח"כ יעמדו רגליו על הר הזתים וישתלם קומתו ונאמר עליו הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד. ישכיל מעשיה כמ"ש ונחמר העץ להשכיל, בעץ הדעת, ירום מיצירה, ונשא מבריאה וגבה מאצילות, מאד אותיות אדם שהוא א"ק, אז יבא המשיח ומחת לצלמא על רגלוי הם הקליפות שהם כנגד ג' עולמות בי"ע כי על האצילות נאמר אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן יע"ש. ולז"א ויצמח פורקניה שנשלמים כל הבירורים כי הבירור הוא פורקן, ואז ויקרב משיחיה שעל ידו נבררין כל הבירורין לא תשאר פרסה וממילא אז בלע המות לנצח ולכן סמוך לזה אומר בחייכון וביומיכון:

ומה שכפל הדברים לומר בחייכון וביומכון נראה בחייכון קאי על הגופים וביומכון קאי על הנשמות שבתוכם כי על הציבור שהם לפניו קאי והם יש בהם גופים ונשמות אבל על שאר ישראל שאינם לפניו כלל השניים ביחד ואמר ובחיי כל ישראל כלל במלת בחיי הגופים והנשמות. ואמר בעגלא ובזמן קריב הכונה בעגלא ר"ל במהרה יהיו המעלות הגדולות האלה ולא יתגלו לאט לאט בהדרגות אלא עד מהרה ירוץ דברו וכאשר היה בליל יצ"מ שהגדלות לא באה בהדרגות וכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראינו נפלאות. ואומר בזמן קריב כפשוטו שמתפלל שיגיע הזמן הזה בקרוב בא יבא ולא יאחר:

פרק יב

בבית יוסף סי' נ"ו הובא מספר מהר"י גיקאטלייא ז"ל שנשאל על אנשים שסומכין עלמיא ליתברך, ויש שאין סומכים, איזה כת מהם צודקת. והשיב הרב ז"ל תשובה אוי להם הפתאים אשר עברו ונענשו ודאי המפריד בין עלמיא ליתברך כאלו הפריד וקיצץ במקום דליכא קיצוץ, ואין צריך להפריד ח"ו אלא מדבק עלמיא ליתברך, והאריך בטעם הדבר עכ"ל. וכונתו היא שלא יפסיק בתנועה דהיינו שיעשה בתיבת עלמיא כמו אתנח וסוף פסוק ותהיה תיבת יתברך התחלת דבר אלא יקשר וידבק תיבת יתברך עם תיבת עלמיא וכן נוהגים העולם:

אמנם בסידור רבינו הרש"ש ז"ל משמע לקשר תיבת יתברך עם וישתבח ובתיבת עלמיא יעשה תנועה של אתנח וסוף פסוק שנמשך אומרו לעלם לעלמי עלמיא עם אומרו איש"ר מברך כלומר הוא מבורך לעלם לעלמי עלמיא, כי כן מסודר בכוונות הסידור שלו יהא (חכמה וכו') שמיה (בינה) רבא (חסדים וכו') מברך (גבורות) לעלם (דעיבור) לעלמי (דיניקה) עלמיא (דגדלות) ואח"ז כתב כמה שמות לכוין בהם ואח"כ כתב יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל ע"כ נמצא מושך תיבת יתברך עם תיבת וישתבח וכו' וזה הפך דברי מהר"י גיקאטלייא שהביא מרן בב"י:

ובספר פרדם לרש"י ז"ל דף נ"ז ע"ד כתב וז"ל וכשמפסיקין בשם הנכתב בארמי מיד חוזר לומר בלשון עברי יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתעלה ויתהדר שבעה הן כנגד שבעה רקיעים וכו' ע"ש. נמצא מושך יתברך עם וישתבח ואינו מחברה ומדבקא עם לעלמי עלמיא והיינו כמ"ש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ומנהג העולם לחוש לדברי מהר"י גיקאטלייא הנז' שהביאו מרן ז"ל בב"י ואין למחות בידם לעשות הפך:

פרק יג

כתב בשער הכונות דף ט"ז ע"ד בכונת אמר צריך לכוין בשלשה שמות י"ה שיש בשלשה שמות אלהים שיש בשלשה מוחין דאבא שיתמלאו בשלשה מלויים דיודי"ן ההי"ן אלפי"ן שהם בגי' אמן כנז"ל. וכבר ידוע קדישין שחותמין בהם ואומרים יהא שלמא רבא וצריך לכוין במלת יהא של יהא שלמא רבא אל שלשה מלויים שסדרן יה"א שהם ר"ת יודי"ן ההי"ן אלפי"ן ובמלת שלמא תכוין שהוא היסוד המגולה דאבא הנקרא שלום כנודע עכ"ל. ובסידור רבינו הרש"ש במקום המגולה נקיט העודף והכל עולה בקנה אחד:

פרק יד

הטעם שאומרים אחר תורה שבכתב קדיש יהא שלמא ואחר תורה שבע"פ קדיש ישראל ועל רבנן, מפני כי תורה שבכתב היא בחינת שם הוי"ה ב"ה הנקרא בשם שמים, ולכן אומרים יהא שלמא רבא משמיא ולפי מ"ש לעיל מזה בס"ק י"ב כי שלמא רבא הוא יסוד דאבא הנגלה, אתי שפיר הטעם בזה מפני כי תורה שבכתב נכתבה ע"י משה רע"ה שהיא בחי' יסוד דאבא דלכן נתנה התורה שבכתב על ידו. אבל תורה שבע"פ בנויה ומיוסדת על פסוקים של תורה שבכתב והיא עצמה בחינת שם אדנ"י בחיבורו עם שם הוי"ה בסוד השילוב ולכך היא בנויה ע"פ תורה שבכתב ומחוברת עמה יחד, ולכן אומרים אחריה קדיש על ישראל ועל רבנן כי ישראל רמז לשם הוי"ה הנקרא ישראל ורבנן רמז לשם אדנ"י ולכן אומרים בו חנא וחסדא ורחמי מן קדם מריה דשמיא וארעא, והיינו סוד חיבור הוי"ה אדנ"י כי שמיא הוא שם הוי"ה וארעא שם אדנ"י:

ואמר תלת מלי חנא וחסדא ורחמי כנגד בני חיי ומזוני, והיינו חנא בני כמ"ש בהם לשון חנינה דכתיב הילדים אשר חנן אלהים את עבדך, וכן אמר אלהים יחנך בני, וחסדא חיי כי חסד מספר ע"ב שהוא בחכמה. וגם אותיות חסדא עולים מספר חכמה. וידוע כי חיים הם מחכמה בסוד והחכמה תחיה בעליה, ורחמי הם מזוני שנמשכים לקו הרחמים מן קו הגבורה הסמוך לו, בסוד מ"ש רז"ל למה נקראו גבורות גשמים מפני שיורדים בגבורה, וארז"ל בגמרא דתענית גשמים היינו פרנסה ודוק:

פרק טו

כתב רז"ל בשער הכונות בסוף דרוש א' של ענין פורים וז"ל, כשישראל עונין קדיש ואומרים אמן מקבלים אז הארה משני אל אחד של ז"א שהוא רחום וחנון, ואחד מא"א שהוא מי אל כמוך ופירושו אל של אריך מאיר באל של ז"א ואז ז"א (התפארת) מאיר בנוקביה (המלכות) פב"פ לפי כי אל' הוא בפנים, והארה הנז' הוא בעניית אמן, ולכך אמר דוד הע"ה מלא פניהם קלון ס"ת אמן, כי מאחר שהם לא האירו באמן את שני אל, אחד של אריך (כתר) ואחד של ז"א (תפארת) מלא פניהם קלון שלא רצו לקבל מן אל' העילה קפ"ה במלואו והיה להם קלון שעולה ג"כ קפ"ה עם הכולל. ויבקשו שמך ה' פירוש כי שמך הוא המלכות שנקראת שם שהוא אדנ"י והוי"ה שעולים אמן, עכ"ל:

פרק טז

כתב מרן ז"ל בסי' קכ"ד יענה אמן אחר כל ברכה ויכוין בלבו אמת היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה:

וכתב הרב שלמי ציבור דף פ"ה ע"א דהחסיד הרב של"ה כתב וז"ל וכונת אמן יש פנים שונות כמו שהברכות הם נחלקים, כגון ברכת המצות כל מקום שהנוסח אשר קדשנו במצותיו שכונת הברכות האלו הוא שאנחנו מברכין להשי"ת על הטוב אשר גמלנו שקדשנו במצותיו הקדושים, אז העונה אמן צריך לכוין כנז' אמת השבח הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה. ואחר ברכת השיר והשבח וההודאה לו יתברך כגון ברכת אלהי נשמה וכן ברוך שאמר וישתבח וגאל ישראל וכיוצא יכוין העונה אמן פירושו אמת היא הברכה וההודאה שבירך והודה המברך על כל הטוב אשר גמלנו ואני מודה ומאמין בזה. אמנם ברכות השאלות והבקשות והתחינות ואמן שאחר הקדיש שהוא הפלה ובקשה ודומיהן יכוין העונה אמן לשני הכונות שאמת היא ההודאה והשבח ושיאמנו דברי המבקש והמתפלל. ואי אפשר לשנות ולכוין אחר ברכת השבח יהי רצון שיאמנו דברי המשבח דהו"ל ככופר בעיקר יכמסתפק ח"ו אם השבחים הם בו ית"ש וכן אם עונה אחר התפילות ובקשות והקדיש שאמת היא התפלה והבקשה והברכה שאמר המברך היא ככסיל באולתו. על כן יכוין האדם לשמוע אל הברכה ואל התפלה לדעת באיזו ברכה הוא הש"ץ אם מתפלל אם משבח כדי שיוכל לענות אמן בכונה עכ"ל השל"ה ז"ל ולפ"ז האמן דאחר ג' ברכות ראשונות ואחר ברכת ההודאות ושים שלום צריך לכוין אמת הוא השבח. ואחר ברכת אתה חונן וסלח לנו וראה נא בעניינו ורפאנו ושמע קולינו יכוין שני הפירושים יה"ר שיאמנו וכו' ואמת הוא השבח. ואחר שאר ברכות דאמצעיות

ורצה יכוין כונה אחת בלבד יה"ר שיאמנו וכו' וכ"כ הב"ח והמג"א ודברים נאותים הם, עכ"ל השלמי ציבור:

ועתה אוסיף לפרש המקומות בפרטיהן ואחזור ואשנה האזהרה בהם, כי ענין זה יש בו צורך מאד והכלל העולה הוא כי בברכות השבח כונת אמן היא אמת וכו' כאמור לעיל. ובברכות של המצות שמברך אקב"ו יכין באמן שהוא ר"ל אמת, כלומר שמאמין שכך הוא האמת שצינו השי"ת לעשות כך כדי לקדשינו במצותיו ובאמן אשר על ברכות הנהנין יכוין באמן כלומר אני מאמין שהוא בורא זה והוא מהולל בכך, ועל תחינות ובקשות יכוין באמן שהוא ר"ל כן יה"ר. ואם יכוין באמן של ברכת השבח שהוא ר"ל כן יה"ר הרי זה כמחרף ח"ו כמ"ש האחרונים ז"ל, אלא יכוין שהוא ר"ל אמת ויש ברכה שיש בה שבח ובקשה כמו ברכה של אתה חונן יכוין באמן שלה בשתי משמעות הנז' כלומר אמת שהוא חונן הדעת וגם יה"ר שיחננו דעת ובינה באופן שצריך ליזהר בכל מקום שיענה אמן שיכוין במשמעות של אמן כפי ענין הברכה שעונה עליה אמן:

ועל כן בברכות של העמידה בברכה ראשונה של מגן אברהם יכוין באמן שהוא ר"ל אמת, ובברכה של מחיה המתים ג"כ יכוין באמן שהוא ר"ל אמת. וכן בברכה של האל הקדוש יכוין ר"ל אמת, ובברכה של חונן הדעת יכוין באמן שפירושו אמת וגם כן יהי רצין כדאמרן ובברכה של הרוצה בתשובה יכוין אמת וגם כן יהי רצון שתחזירנו בתשובה שלימה, וכן בברכה של המרבה לסלוח ג"כ יכוין פירושו אמת וגם כן יהי רצון ע"ד הנז"ל, וגם בברכה של גואל ישראל ג"כ יכוין פירושו אמת, וגם כן יהי רצון שימהר לגאלינו גאולה שלימה. וכן בברכה של רפאנו ג"כ יכוין אמת וכן יהי רצון וכן בברכת מברך השנים ג"כ יכוין בשתים הנז' וכן במקבץ נדחי עמו ישראל, וכן בברכת השיבה וברכת למינים ולמלשינים אל תהי תקוה וברכת על הצדיקים וברכת תשכון וברכת את צמח דוד וברכת שמע קולינו וכן במחזיר שכינתו לציון בכל אלו יכוין בשתים הנז', אבל בברכת ולך נאה להודות יכוין באמן שפירושו אמת, ובברכת המברך את עמו ישראל בשלום יכוין בשתים הנז' וכשהוא צריך לכוין בשתים הנז' וכשהיא צריך לכוין בשתים אל יאמר בפיו אמן ואמן אלא יאמר בפיו אמן אחד שהוא ר"ל אמת ויכוין בלבו אמן שני בכונה השניה:

ובקדיש באמן של יתגדל ויתקדש שמיה רבא יכוין באמן פירושו אמת, כי כאן יש שבח דיקא אבל באמן של ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה יכוין פירושו כן יהי רצון וכן בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן יכוין פירושו כן יהי רצון, אבל באמן של ויתעלה ויתהלל שמיה

דקודשא בריך הוא יכוין פירושו אמת וכן דאמירן בעלמא ואמרו אמן יכוין פירושו אמת, ושאר אמנים של על ישראל ויהא שלמא יכוין פירושו כן יהי רצון:

פרק יז

באמן יכוין שעולה מספר צ"א כמספר שני שמות הוי"ה אדנ"י ורק באמן דקדשים יכוין שילוב א"י ד"ה נ"ו י"ה ששם אדנ"י קודם לשם הוי"ה אבל אמן דהמצות והנהנין ואמן דתפלה והעמידה יכוין שילוב י"א ה"ד ו"נ ה"י שאותיות שם הוי"ה קודמין לשם אדנ"י וכמפורש בשער הכונות דף מ"א ע"ד ומ"ב ע"א הטעם והסוד שיש בזה ע"ש:

פרק יח

לא יענה אמן חטופה דהיינו קודם שיסיים המברך ולא קטופה דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן שאומר אָמֵ או שאומר אָמֵנְ שקורין הנו"ן דגושה ובציר"י או בסגו"ל: ולא יענה אמן יתומה לא מבעיא שאינו יודע איזה ברכה הוא מברך אע"ג ששמע אחרים עונים אמן אלא אפילו שיודע איזה מברך הש"ץ מאחר שלא שמעה לא וענה אמן אחריו דהוי אמן יתומה, וכתב מור"ם ז"ל דיש מחמירין לומר דאפילו אין זה העונה מחוייב באותה ברכה אם אינו יודע באיזה ברכה קאי הש"ץ לא יענה אמן:

וכתב עוד שם שאם בעוד האדם מתפלל סיים ש"ץ הברכה וקודם שכלתה עניית אמן מפי רוב הציבור סיים זה תפלתו עונה עמהם אמן:

פרק יט

כתב בש"ץ דף פ"ד ע"ג דכתב בכנה"ג בשם שה"ג מאן דעייל בבי כנישתא ואשכח ש"ץ ביהא ש"ר אע"ג דלא שמע קדיש דמעיקרא כלל עני בהדיה ציבורא. וכן כתב הרב ספר המפה סוף סימן קכ"ד שאפילו אם לא שמע הברכה כלל רק שמע צבור עונין אמן ויודע על איזו ברכה קאי יענה אמן עמהם וכן בקדיש וקדושה וברכו, אבל הב"ח ז"ל כתב בכל זה דנקטינן לחומרא לכתחלה דאין עונין אמן יתומה אפילו אינו רוצה לצאת באותה הברכה, כגון שכבר התפלל ואפילו יודע איזו ברכה הוא אומר אלא שלא שמע הברכה כלל ולא שרי לענות אמן יתומה אלא בקריאת ס"ת דאפילו אינו יודע איזו ברכה הוא אומר ואפילו שלא שמע הברכה כלל עונה אמן. וכן כל כיוצא בזה שהמברך נהנה והלה שאינו נהנה אינו מחוייב בה יכול לענות אמן יתומה אפילו אינו יודע איזו ברכה הוא אומר ואפילו לא שמע עכ"ד:

ברם הרב המגיה שם כ' שהרב מג"א ז"ל לא הבין כן בדעת הב"ח וס"ל דהב"ח כתב להחמיר אפילו אינו מחויב באותה ברכה דכל שאינו יודע איזו ברכה אומר אין לו לענות אמן בכל ברכה שיהיה ואפילו ברכת הנהנין ולא שרי בברכת הנהנין או בהיכא שכבר

התפלל ויצא י"ח אלא דוקא אם הוא יודע איזו ברכה הוא אומר, וכן הסכמת הרב מאמר מרדכי עכ"ד ע"ש:

ולענין הלכה בדין אמן יתומה דחמיר דארז"ל יהיו בניו יתומים בר מינן, יש להחמיר בהיכא דאינו יודע איזו ברכה הוא אומר בכל גוונא אפילו בברכה שאינו מחוייב בה. ומצאתי כתוב תקנה בענין אמן יתומה בהיכא שאינו יכול לענות אמן משום דהוי אמן יתומה שיאמר במקום אמן ג' תיבות אלו אל מלך נאמן ויכוין שהוא ר"ת אמן וכן יעשה מי שאזניו כבדות ואינו שומע הברכות של החזרה וכיוצא מן החזן כלל ורק הוא מרגיש ויודע שהחזן מסיים הברכה שיאמר אל מלך נאמן ויכוין שהוא ר"ת אמן ומחמת אונסו יועיל לו זה במקום אמן:

פרק כ

יזהר האדם לענות אמן בסיום הברכה תכף ואם החזן מאריך בניגון של ואמרו אמן יאמר הציבור אמן מיד, כי הניגון הוי הפסק ולא יענה אמן קצרה אלא ארוכה קצת כדי שיעור שיוכל לומר אל מלך נאמן ולא יאריך בה יותר מדאי וכמ"ש מרן ז"ל:

פרק כא

אם החזן האומר קדיש כשסיים הברכה ותכף ומיד קודם שיענו הציבור אמן התחיל הוא בברכה שאחריה, לא יענו הציבור אמן והעונש על החזן האומר הקדיש וכנז' בחס"ל:

פרק כב

האומר קדיש ברכו לא יהפוך פניו מן הצד שאומר הקדיש נגדו, אלא עד שיסיים לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד וכנז' בחס"ל:

פרק כג

מי שאזניו כבדות ולא שמע ברכו מן האומר קדיש אלא שמע מן הקהל עונים ברוך וכו' עונה הוא אחריהם אמן, כן הוא סברת המג"א בסי' נ"ז. אמנם הרב אליה רבא ס"ל אם שמע מהקהל עונים ברוך וכו' עונה עמהם ורק אם לא שמע מן הקהל אלא שמע מן האומר הקדיש כשחוזר לומר ברוך ה' המבורך ל"ו לא יענה עמו אלא יאמר אמן, ופירוש אמן זה הוא ר"ל אמת וכן צריך להורות:

פרק כד

כתב הרב מנחת אהרן ז"ל בכלל י"ב אית ג"ל. טוב והגון לאדם ליזהר בכל יום לענות ברכו בצבור, שאם אינו עונה אין נשמתו מתוקנת ביום ההוא כמ"ש במדרש רות וכו'. ושם הביא לשון הזוהר פרשת בלק וז"ל אינן דיתבי לתתא אמרי ברכו את ה' מאי ברכו משיכו דכל ברכאן בגין דאינון צריכין לאמשכה עלן להאי את ובה ניעול לגבי מלכא

לאתחזאה אנפוי וע"ד אמר דוד אני בצדק אחזה פניך וע"ד שירותא דצלותא ברכו את ה' וכו'. וכיון דאינן משכן להאי את עלנא אית לן למימר צלותא ולשבחא, ובגין כך אסיר לברכא לבר נש עד לא יצלי צלותא והמשיך על רישיה להאי את וכו' ובג"כ למלאכי עילאי כתוב ברכו ה' ואינן את לאיתוספא עכ"ל:

פרק כה

כתב בספר מגן גבורים להגאונים מהר"ם ומהרי"ש ז"ל באלף המגן סי' מ"א ס"ק י"א כשם שאסור לקרות ק"ש תוך ד' אמות של קבר כן אסור לומר קדיש תוך ד' אמות של קבר אלא ירחיק ארבע אמות כנז' בש"ך יו"ד סי' שס"ז סק"ג בשם מהרש"ל וב"ח וכן מצאנו בשם הגאונים בשו"ת הנקרא שערי צדק שער ד' סי' ט' בשם רבינו מתתיהו גאון ז"ל וז"ל הלכתא אין אומרין יתגדל בבית הקברות אא"כ מרחיק ד' אמות כמו בק"ש ע"כ. ולכן נוהגים פה עיר בגדאד יע"א כשמלוין המת אומרים כל הקהל קדיש אחר ההקפות והברכה רחוק כמה אמות מבית הקברות, וכשהולכין בערב ר"ה וערב כפור לבית הקברות אומרים תפילת בית עלמין ואחריה קדיש רחוק כמה אמות מבית הקברות, אבל ההולך על קבר אביו או אמו וכיוצא נוהגין לומר על הקבר פסוקי תורה למנוחת המת ואומרים קדיש על הקבר, יען כי כיון שאומרים כל זה למנותת המת אין בזה חשש וכן עמא דבר. ודרכינו כשאנו מספידין בבית הכנסת על חכם בפניו ואומרים דרשה ג"כ אין לובשין טלית אע"פ שעומד הספדן והדרשן על הבימה רחוק הרבה מן הארון של המת, אבל אומרים קדיש אח"כ כיון שכל הדרשה והקדיש אומרים למנוחת הנפטר לית לן בה ויה"ר בלע המות לנצח ומחה אלהים דמעה מעל כל פנים ונזכה לחיים ארוכים וטובים ושלום אמן כן יהי רצון:

פרק כו

אסור להגות שם הוי"ה באותיותיו ככתוב ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל דאפילו במלואו כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י אסור להגות, וכתב הגאון חתם סופר בח"מ בהשמטות סי' קצ"ב דף ע"ב ע"ג וז"ל דאפילו להגות השם במלואו נמי איכא איסורא ובאמת העולם נזהרים ואומרים יו"ד ק"י וי"ו ק"י עכ"ל, ואנחנו נזהרים לומר יו"ד כ"י וי"ו כ"י והכל אחד. וכתבתי בס"ד במ"א דשרי לומר אות יו"ד ואות וי"ו ואות ה"י דכיון שמוסיף תיבת ואת בכל אות ואות אין זה בכלל קורא השם ככתבו:

פרק כז

על מ"ש מרן ז"ל בסי' ה' הוסיף הגאון ר"ז בש"ע וכתב וז"ל כשיזכור השם יכוין פירוש קריאתו באל"ף דל"ת לשון אדנות שהוא אדון הכל ויכוין עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה"א

לשון הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, אבל במקום שגם כתיבתו הוא באל"ף דל"ת אין צריך לכוין אלא שהוא אדון הכל:

שמות

פרק א

אמר המחבר יצ"ו כיון שאנחנו מדברים בפרשה זו בתפלת היוצר של חול ראיתי להעתיק כאן מה שכתבתי בס"ד בסה"ק סוד ישרים סי' ג' הנדפס בסוף רב פעלים חלק ב' דף קכ"א ע"ב, על דברים השייכים לתפלת היוצר של שבת והוא שאלה שנשאלתי וכתבתי תשובה בס"ד:

שאלה: נשאלתי מחד יניק וחכים. שאלה אחת יש לי לשאול מאת אדוני בנוסח יוצר בשבת שאומרי' האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה, איך יתיישב הנוסח הזה לפי חכמת התכונה הנמצאת בזה"ז, יורני ושכמ"ה:

תשובה. החכם המובהק בספר הברית מאמר ד' פרק צרי ז' כתב וז"ל, דע שהארץ היא כדורי ותלוי על מרכז זו באמצע אויר השמים על בלי מה בגזרת חי, ובני אדם יושבים על שטח הכדור מסביב, באופן שגם חלק הארץ אשר על עבר השני נכח השטח, והחלק אשר יושבים עליה ממול רגלינו גם שמה יש מדינות מיושבות מבני אדם, ועומדים בקומה זקופה כמונו רקיע על ראשם ושמים ממעל להם. מלבד בערך עשרה מעלות ממעלות השמש בציר הצפוני והדרומי בכדור הארץ מפה ומפה, אין בו מדינה, ולא ישב אדם שם מרוב הקור, על כי רחוקים המה בתכלית מקו השוה מן מהלך השמש ותקופתו, שאינו אלא כ"ד מעלות מקצה זה לפאת נגב תימנה לקו השוה, וכ"ד מעלות מקצה זה לפאת צפון מקו השוה, וחום השמש אינו מגיע לשם, ולפני קרתו מי יעמוד אבל שאר הכדור מיושב מסביב:

על כן בכל מקום שאדם עומד על הארץ בעיניו יראה חצי הכדור משטח השמים, והשמש שהוא אור העולם מסבב את כדור הארץ רחוק מאד מן הארץ ומקיף אותו במרחק שוה משלים הקפתו בכל כ"ד שעות, וכן בכל מקום שאדם עומד על הארץ רואה חצי הקפת השמש, כמו שרואה חצי השמים ממעל לו, ואם השמש שיהה בהקפתו כ"ד שעות שוה בחצי הקפתו י"ב שעות. ולכן לכל אדם י"ב שעות הם יום, כי כל זמן שהוא רואה את השמש, השמש רואה אותו ואז אור לו, וחצי הקפתו השנית הולך וסובב תחת לארץ לנכח המקום אשר הוא עומד עליו, ואז החושך ישופנו, ואצלו לילה בעבור העדר השמש

ממנו, וזה שוהה ג"כ י"ב שעות מטעם שהיא חצי הקפה, ובאותה העת השמש מאיר ובא לאותם בני אדם היושבים שמה, וא"כ כשהוא יום במדינה זו אז הוא לילה במדינה שכנגדו על הארץ ממולו, וכמ"ש בזוהר ויקרא דף יו"ד אית אתר בישובא כד נהיר לאילין חשיך לאילין, לאילין יממא ולאילין ליליא:

ואתה איש חמודות הבן בדברים הנאמרים במהלך השמש ראה דרכיה וחכם, שלא בכל המקומות מתחיל היום בשוה, רק בכל מדינה ומדינה מקום אשר השמש מגיע על האופק שלהם שהוא עיגול הנראה לעיני האדם שהשמש נוגע בארץ סביב לה, באותו הרגע מתחיל לשם היום, ובמדינה אשר לאחריה לצד מערב רכ"ה פרסאות מתחיל היום כשיעור שעה אחת אח"כ, מפני איחור הגעת השמש לשם שעה אחת, ובמדינה היותר רחוקה לצד מערב רכ"ה פרסאות, והיא ת"ן פרסאות ב"פ רכ"ה, יתחיל היום בשתי שעות אח"כ, וכן בזה אחר זה, לכן אמור שגם הלילה לאו בכל המדינות מתחיל בשוה. מטעם איחור הגעת הצל לשם, כי כל הארץ היא חמשת אלפים וארבע מאות פרסאות בעיגולה, והשמש מקיף אותה בכ"ד שעות, נמצא הולך השמש בכל שעה רכ"ה פרסאות, אשר על כן מתחיל היום והלילה בעיר המלוכה ווין בעשטרייך המדינה שעה אחת קודם, ופאריז במערב רחוק מן ווין רכ"ה פרסאות בקירוב עכ"ל:

עוד כתב שם בפרק יו"ד וז"ל, מן הידוע שכל הקף השמש נחלק לש"ס מעלות, לפי שחילקו כל מזל מן י"ב מזלות אשר השמש הולך תחתיהם על סביבותיו לשלשים מעלות, וי"ב פעמים שלשים עולה ש"ס, וידוע שכל אדם רואה חצי הקפתו של השמש, והוא ק"ף מעלות בי"ב שעות של היום, ושיעור כל מעלה מן שמש למטה על הארץ הוא ט"ו פרסאות אשכנזית, ונודע שבכל שעה יש ששים מנוטין, נמצא שביום אשר בו י"ב שעות יש בו תש"ך מנוטין, כי ס' פעמים י"ב עולה תש"ך, ונמצא השמש שוהה בהליכתו בכל מעלה ארבעה מנוטין, כי ד"פ ק"ף עולה תש"ך על כן אם אדם מתחיל לנסוע מתחלת היום ונוסע והולך ממערב למזרח עד הערב שבעה פרסאות אשכנזית וחצי שהוא דרך הטבע, ושיעורו חצי מעלה ממעלות השמש הרי נתקצר לו יומו שני מנוטין משאר כל האדם, מפני שהשמש הולך ממזרח למערב, והוא הולך כנגד לצד מזרח ומתקרב עצמו אל הצל והחשך חצי מעלה, ששיעורו שני מנוטין ואם אף גם הלילה ההוא היה נוסע והולך עוד שבעה פרסאות וחצי יתקצר לו הלילה ההוא ג"כ שני מנוטין, על כי הולך נגד הצל ומקרב עצמו אל השמש והאור, ואין בידו מעת שזרחה עליו השמש ועד עתה רק אלף ותל"ו מנוטין. ולשאר כל אדם אלף וארבע מאות וארבעים מנוטין שהוא ב"פ תש"ך, ובהפך אדם כי יקריב עצמו לצד מערב מן המזרח ונוסע והולך מן הבקר עד הבקר ט"ו

פרסאות יתארך לו מעת לעת שלו ארבע מנוטין, וידעת היום והשבות אל לבבך שיהיה הפרש בין הולך למזרח אל ההולך למערב שמונה מנוטין שהוא יותר מחצי רבע שעה:
אשר על כן יורדי הים באניות המסבבים כל כדור הארץ זה הולך למזרח וזה הולך למערב, כשפוגעים אלו עם אלו, זאת אומרת היום יום ראשון בשבת, וזאת אומרת היום יום שני בשבת וצדקו יחדיו, מפני שההולכת לצד מזרח מחסרת ומאבדת כל כך מנוטין עד שברבות הימים מצטרפים לחשבון שיעור מעת לעת שהוא יום אחד שלם, וההולכת לצד מערב מרויח ומוסיף מנוטין עד שמצטרפים לשיעור מעת לעת וכו' ע"כ. ודברים אלו הם ברורים והם מוסכמים על ספרי בעלי חכמה של התכונה אשר בזה"ז וזמן הקודם:
וכדי שתבין ותשכיל בענין זה יותר, אעתיק לך פה לשון החכם מהר"י שווארץ ז"ל בספר דברי יוסף בתשובה ח' וז"ל, ובזה אירע לי בנסעי מעיר נויארק במדינת אמריקא לעיר ליורפול במדינת בריטניא, והיה תחת ידי שני כלים מירי השעות, אחד הנחתי לסבב כדרכו ולא תקנתיו על שעות היום, והשני סבבתי בכל יום על חשבון האופק, ר"ל שברגע חצות היום ממש יורה שעה י"ב, ומצאתי וראיתי כי מדי יום ביומו מאחר כלי הראשון איזה דקים מכלי השני, והסיבה היתה שנתרחקתי מדי יום ביומו מאופק עיר נויארק אשר עליו מורה הכלי הראשון לרוח היום לצד מזרח, והכלי השני מורה על אופק מקום תכינתנו בלב הים, ועל ידי תחבולה זו ידעתי מדי יום ביומו בחצות היום כמה התרחקנו מעיר נויארק וכמה נתקרבנו לעיר ליורפול, וכל מה שירבה ויגדל ההפרש בין שני כלי מורי השעות, ידעתי כי קרובים אנחנו למדינת בריטניא, ר"ל קרבנו הרבה מאד לצד מזרח, עד כי בבואנו לעיר ליורפול היה בכלי השני המירה על אופק תכונתנו חצות היום ממש, ובכלי הראשון היה בערך שלשה שעות וחצי קודם חצות וכו':
וידוע פליאות מעשה טיליגראף אשר כעת יקימוהו גם בים אוקיינוס בין בריטניא ובין אמריקא וברגעים אחדים ידעו בקצה חוט הברזל אשר שם באמריקא מה שלוחשים לו בקצרה פה במדינת בריטניא וכן בהיפך ואז ימצא ע"פ המציאות והאמת שיודיעו דבר בעיר ליורפול בדרך משל בחצות היום, ויודיעו שם באמריקא הדבר ההוא בשחרית יום ההוא, כמעט שלשה שעות קודם חצות היום ויודעי העתידות טרם הם מדברים בליורפול ישמעו וידעו באמריקא בחשבון עת ושעות היום והדבר מסיבה הנזכרת עכ"ל. כל הדברים האלה העתקתי אליך השואל כדי שתבין ענין מהלך השמש וזריחתה ושקיעתה בכל יום ויום שמוכרת להיות שינוי בכל זה כפי המקומות שאין המקומות שוים ומתוך הדברים האלה תבין מה היא הסיבה של השינוי ודברתי אליך והודעתיך על דבר שלא שאלה:

ברם על השאלה ששאלת בנוסח שתקנו אנשי כנה"ג ביוצר דשבת במאמר הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח, ובוקע חלוני רקיע וכו'. שנראה לך אין דברים אלו מכוונים לדברי בעלי התכונה שבזה"ז. דע כי החכם בעל ספר הברית במאמר ד' פרק יו"ד כתב, שדברים אלו לפי פשוטן הם מסודרים בלשון בני אדם כפי בינה לבב העם שחושבים כי בעד חלונים יבואו השמש והירח להאיר על הארץ ולדרים עליה, שהשמש קרע לו חלוני שקופים אטומים אשר ברקיע, ובא להיות מתחת לרקיע כדי להאיר ביום, וכן הלבנה בלילה, אבל באמת אין הדברים האלה מיוסדים לפי פשוטן הנז'. אלא הם נאמנו מאד על פי הסוד בסתר עליון בשמים ממעל גבוה מעל גבוה של גלגל חמה הגשמי, כי שם באמת יש חלונות למהלך השמש הרוחני בעד החלונים הרוחניים וכו'. והנה בודאי מ"ש שבדברים אלו יש סוד, ובעד שמש וירח הרוחניים הם מדברים זה אמת ויציב אך מ"ש שיסדו פשוטן של דברים לפי דעת המון העם שאינו אמת לא שמיע לי, כלומר לא סבירה לי:

אמנם בספר יבקש רצון ביאור על מדרש שוחר טוב בדף ע"ט. יישב פשוטן של דברים ג"כ לנכון וז"ל הקדמה הראשונה הוצאתיה מהירושלמי ופרקי ר"א, שדעת רז"ל הוא שבתוך עובי הרקיע שמהלכו ת"ק שנה נתונים בתוכו חמה ולבנה ומזלות זו למעלה מזו גבוה מעל גבוה, ואע"פ שהם בתוך עובי הרקיע מ"מ נתראים ע"י חלונות שהם בעצם השמים, ואם היו הכוכבים קבועים ברקיע כמסמורות נטועים, אז היה בכל עתותי השנה היום והלילה שוים, כי גלגל הרקיע מסבב תמיד ממזרח למערב מן הקצה אל הקצה במשך כ"ד שעות פחות חלק ט"ו מן השעה בקירוב, אכן לאשר של הכוכבים בעצמם יש לו לכל אחד לפי גבהו מן הארץ דרך ושביל בתוך עובי הרקיע אשר בו מסבב בלכתו מחלון לחלון ברקיע ממזרח למערב הפך תנועת הרקיע, נמצא אחר שגמר גלגל הרקיע את הקיפו הלך לו החמה מהלך מה לצד מזרח, על כן יתראה השמש עוד על הארץ ערך חלק ט"ו מן השעה עד שיסובבו הגלגל תחת האופק, ונמצא משקיעת החמה היום עד שקיעתה למחר כ"ד שעות שלימות, וגם עי"ז ישתנה אריכות הימים והלילות מיום ליום כמבואר בחבורי הנז"ל מפי ספרים וסופרים:

ועפ"ז יובן מה שיסדו לנו רז"ל ביוצר של שבת, האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה ומאיר לעולם כולו וליושביו שברא במדת הרחמים, דה"פ שהקב"ה פותח בכל יום הדלתות שבין חלונות הרקיע ודלתות השערים הללו נפתחים למזרחו של עולם כדי שתלך החמה מהלכה הרצונית, ובוקע חלוני רקיע בכדי להאיר שם על פני תבל ומוציא חמה בכל יום ממקום

שהיתה בו ולבנה ממכון שבתה, ועי"ז הוא מאיר את העולם וליושביו שברא במידת רחמים, שאם היתה החמה תמיד בחלון אחד, אז היה תמיד באמצע העולם חום גדול שורפת ומייבשת כל צמח האדמה וכל הברואים לא היו סובלים את תוקף החום, ובמדינות הנוטים לצפון ולדרום היה תמיד תוקף הקור אשר לא יוכלו הברואים לשאת, על כן ברחמי הבורא ב"ה על בריותיו מוציא בכל יום החמה ממקומה שהיה ביום אתמול, ולבנה ממכון שבתה, ועי"כ תבא החמה לפעמים לצד צפון, ופעמים לצד דרום, ונעשה האויר ממוזג בין קור לחום לפי העת והזמן והצורך, הרי שמאיר לעולם כולו וליושביו שברא במדת רחמים, עכ"ל:

ועוד שם בדף פ' כתב וז"ל, ונוטלין זה מזה מכנה החלונות שביארנו בשם פינוסין, והוא מלשון פנס, על שם שהחמה הנתונה בחלון דומה לנר הנתון בפנס ונושאין אותו ללכת להאיר בלילה, כמו כן החמה נתונה בפנס והרקיע מוליך אותה להאיר על הארץ, והנה אם היתה החמה נתונה תמיד בפנס אחד אז היו כל הימים וכל הלילות שוים, אבל להיותה מהלכת בפינוסין הרבה, ובכל יום יוצאת מפנס זה ונכנסת לפנס אחר, והפנוסין נתונין בין צפון לדרום עי"ז הימים לוין זה מזה ופורעין זה לזה עכ"ל ע"ש. והנה לפי דבריו מתיישב פשוטן של דברים הנז' שתקנו ביוצר שבת היטב, אך ודאי יש בדברי אלו סוד כמוס, וכמ"ש בס"ד, ואין צורך להאריך יותר בזה, והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו באור תורתו, אמן כן יהי רצון:

כתב רבינו ז"ל בשער הכוונות דף י"ח ע"ד כשמתחיל בברכה של יוצר אור ימשמש בתש"י כי התש"י הוא בעולם הבריאה בסוד המעשה והוא כנגד תפלת יוצר שהיא בבריאה בסוד הדיבור כמבואר לעיל. והנה נתבאר לעיל כי מן יוצר אור עד העמידה הוא בבריאה ושם נכללים היצירה והעשיה וכו':

והנה לידע כי שבעה היכלות הם בבריאה וזה סדרם היכל לבנת הספיר הוא ביסוד דבריאה, כי היסוד והעטרה שבו נקראים לבנת הספיר דהיינו לבנת עטרה והספיר יסוד. ולמעלה ממנו הוא היכל עצם השמים בהוד. והיכל נוגה בנצח. והיכל זכות בגבורה. והיכל אהבה בחסד. והיכל רצון בתפארת. והיכל ת"ת בשלשה ראשונות:

וכבר נתבאר סדרן בזוהר פ' פקודי איך מסודרים בתפלת יוצר אור והוא כי בתחלת ברכת יוצר אור עד אל ברוך גדול דעה הוא היכל לבנת הספיר. ולכך נאמר בו העושה שלום ובורא את הכל כנגד היסוד הנקרא שלום ונקרא הכל, ומשם עד לאל ברוך נעימות יתנו הוא היכל עצם השמים. ומשם עד המחדש בטובו וכו' הוא היכל נוגה. ומשם עד אהבת

עולם הוא היכל הזכות. ומשם עד אמת ויציב הוא היכל אהבה. ומשם עד העמידה הוא היכל הרצון. ואדני שפת תפתח הוא היכל ת"ת:

פרק ב

עוד כתב בשער הכוונות שם יוצר אור ובורא חושך נודע הוא כי אור דכורא וחשך נוקבא ולכן ביצירה שהוא דכורא כתיב אור ובבריאה שהוא נוקבא כתיב חשך ואע"פ שהבריאה למעלה מן היצירה וכו':

ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית כך צ"ל ובטובו בבי"ת ולא יאמר וטובו מחדש. והענין הוא כי המאציל העליון מחדש בכל יום מעשה בראשית ע"י טובו שהוא החסד כמש"ה אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי. וזהו ובטובו כי ע"י החסד הנקרא טוב מחדש בסוד חדשים לבקרים שהחסד מתעורר בבוקר ומחדש:

וכשתאמר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית תכוין אל מ"ש בזוהר תזריע דף מ"א ע"ב כולם בחכמה עשית בבינה וכו' ונודע הוא כי החכמה אומר והבינה עושה מאמרו כמ"ש בזוהר בראשית בל"ב אלהים דמעשה בראשית כי ל"ב נתיבות דאבא אומרים ול"ב אלהים דאימא עושים. וזהו ויאמר אלהים ויעש אלהים. נמצא כי כל הדברים וכל הפעולות כולם נמשכים מן החכמה אמנם הם נעשים ע"י הבינה שמלבשת את החכמה. ותכוין אל מ"ש בזוהר בפ' פקודי ברכה זו שכולה מדברת בענין החיות והאופנים שבהיכל הזה ועליהם הוא אומר מלאה הארץ קנינך. ומ"ש המלך המרומ' וכו' נתבאר בפ' פקודי כי הוא שם יאהדונה"י וביאורו הוא כי נתבאר שההיכל הזה הוא ביסוד הבריאה עכ"ל ע"ש:

פרק ג

אע"פ שכתבנו לעיל לשון רז"ל בשער הכוונות שכתוב כשיתחיל ברכה זו תמשמש התש"י דמשמע שתכף ומיד יניח על תש"י כשאומר בא"י וכו' הנה צריך להזהר שלא יסיר ידו מעל התש"י אלא עד שיאמר ובורא חשך משום דנתבאר לעיל בשם רז"ל דהכוונה של בורא חשך הוא על הבריאה שנקראת חשך וכנז"ל:

פרק ד

כתב רז"ל בשער הכוונות דף ל"ט ע"ג בדרוש ד' ענין קדושת יוצר עניינה הוא כדי להעלות את המלכות לעולם הבריאה העומדת בהיכל קה"ק דיצירה כנודע. ואנו מעלים אותה אל ההוד שבבריאה שהוא נקרא היכל עצם השמים ולכן קדושה זו נאמרת באל ברוך גדול דעה. ונודע כי תיקון ברכה הוא בהיכל הזה כנז' בפ' פקידי. ואנו ממשיכים לה הארה ושפע רב וקדושה משלשה עולמות דבריאה שהם חב"ד ששם הוא סוד הקדושה

כנז"ל. וזה ביאור קק"ק. והיינו קדוש הוא בחכמה. וברכה של ברוך כבוד ה' ממקומו בבינה. ומלכות שהוא ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון בדעת:

ונבאר עניינם כי הנה קדוש נתבאר בזוה"ק שהוא מלשון קדש וא"ו שבתחלה עולה אות וא"ו שהוא התפארת בחכמה הנקרא קדש ונעשה קדוש. ואח"כ מתפשט עד התפארת הנקרא וא"ו ונעשה קדוש. ואח"כ מתפשט גם עד היסוד שבו ונעשה קדוש ג': **והנה** בקדוש הג' שהוא ביסוד אנחנו מחברים עמו את הנצח והוד וזהו ה' צבאות והיינו ה' ביסוד וצבאות בנצח והוד, ומשם (עפפשט) [מתפשט] עד המלכות וזהו מלא כל הארן כבודו שהוא כבוד וא"ו:

ואח"כ אנו ממשיכים לה בחינת ברכה מבינה דבריאה וזהו ברוך כבוד ה' היא בינה כבוד עלאה. ממקומו שהיא המלכות וכו'. ואח"כ אנחנו ממשיכים לה מן הדעת וזהו ימלוך ה' לעולם וכו'

אמנם קדושת תפלת העמידה היא במלכות דעולם האצילות שאנחנו מעלים אותה עם התפארת בהוד דאצילות וכו' ואין הפרש בין ב' קדושות אלו אלא שקדושת יוצר היא להקדים את המלכות דבריאה וקדושה אשר מעומד היא במלכות דאצילות:

[**א"ה** הנה כל אדם יוכל לכוין זה בקיצור כמו הלשון אשר כתוב בספר פרי עץ חיים פרק ב' דף ט"ל ע"א וז"ל תכוין קדוש הא' הוא התפארת שעולה לקבל הארה מהחכמה. וקדוש ב' בתפארת החוזר עם ההארה למקומו. וקרוש ג' להמשיך הארה שירדה עם התפארת להורידה עד נה"י דידיה וז"ס ה' צבאות שהיא ה' יסוד וצבאות נצח והוד, ואח"כ ממלאים לארץ העליונה דמלכות משפע זה הנקרא כבודו וזהו שאומרים כבודו שהוא כבוד וא"ו. ואח"כ קדושת העמידה והוא עד"ז ממש רק שתכוין שהיא באצילות עכ"ל. וזה הלשון ירשום האדם אצלו בסדור כדי שירגיל לכון בו]:

אבל בקדושת ובא לציון ה"ס ירידה המלכות דאצילות בהיכל קה"ק דבריאה כנודע כי שם מקומה תמיד ולכן אנו צריכין להמשיך לה שפע קדושה וברכה. ולכן אנחנו חוזרין לומר קדושת קק"ק וכו' וברוך וכו' ותשאני רוח וכו' וימלוך וכו' ע"ד הנזכר לעיל בקדושת יוצר ממש. ולכן תבין למה קדושת ובא לציון היא בלשון הקודש ובלשון תרגום, כי להיות ענין זה למטה בבריאה לכן אחר שאמרנו קדושה בלשון הקודש אנו חוזרים לאומרה בלשון תרגום להעלים ולהסתיר ולכסות קדושת לשון הקודש תוך לשון תרגום ונעשה מכסה עליו. והוא נעלם ומסתתר בתוכו. ולפ' שקדושת ובא לציון היא דרך ירידה כי יורדת המלכות דאצילות אל הבריאה כנז' לכן אנו אומרים ומקבלין דין מן דין וכו' כי מקבלין השפע זמ"ז דרך קבלה וירידה ממש:

אמנם יש הפרש בין ג' קדושות האלי. כי הנה בקדושת יוצר לא נאמר בה ימלוך כלל ובקדושה דמעומד נאמר בה ימלוך ה' לעולם וכו'. ובקדושת ובא לציון נאמר בה ה ימלוך לעולם ועד. וצריך לדעת ענין שלושה שינויים אלו והענין הוא בקדושת יוצר כונתינו היא להעלות את המלכות דאצילות עד למעלה באצילות מדרגה אחר מדרגה כנז"ל. ולכן אין אומרים בקדושה ההיא ימלוך וכו' כי פסוק זה הוא כנגד התפארת ואין רצונינו להורידו למטה אצלה ואדרבה רצונינו להעלות אותה. אבל בעמידה שכבר היא אצלו למעלה אנו אומרים אותו. וז"ס ר"ת אלהיך ציון לדור ודור שהוא אצלו:

ואמנם בקדושת ובא לציון אשר היא יורדת למטה במקומה כמנהגה ולכן אנו מורידים עמה גם את התפארת. וכיון שעתה הוא מקדים לירד אצלה להיות עמה שם לכן אנו אומרין ה' ימלוך שמקדמין שם דהוי"ה שהיא בזכר אל המלכות הנרמזת במלת ימלוך ולא כקדושת העמידה שמקדמין ימלוך לשם ההוי"ה שאומרים ימלוך ה' וכו' לא אומרים ה' ימלוך לעולם ועד עכ"ל:

פרק ה

כתב בספר פרי עץ חיים פרק ב' דף ט"ל ע"א צ"ל והאופנים וחיות הקודש מתנשאים לעומת השרפים לעומתם משבחים ואומרים. כי האופים הם בעשיה והחיות ביצירה והם מתנשאים ועולין למעלה לעומת השרפים שבבריאה, וכולם לעומת ז"א ונוקביה יאמרו ברוך כבוד ה' ממקומו עכ"ל וכ"כ מהרח"ו ז"ל בשער הכונות בנוסח התפלה ד' נ"א ע"ב שצ"ל והאופנים וחיות הקודש מתנשאים לעומת השרפים לעומתם משבחין ואומרים וכו' וסיים שם וכן הוא נוסח האשכנזים מ"ש:

פרק ו

כתוב בזוה"ק פרשת תרומה דף קל"ב ע"ב וז"ל קדושה דא דקא מקדשי מלאכי עלאי לאו איהי ביחיד והא אוקימנא כל קדושה דאיהי בלשון הקודש יחיד אסיר ליה למימר. תרגום לעולם ביחיד ולא בסגאין (פירוש בציבור) ויחיד איהו תיקונא דיליה ודאי ולא סגיאין וסימן לרזא דא שנים מקרא ואחד תרגום. שנים לישנא דסגיאין איהו דודאי קדושה דלשון הקודש אסור איהו ביחיד. קדושת תרגום אסור איהו בסגאין אלא ביחיד לעולם. אחד תרגום תנינן ולא תרין ולא יתיר. תרגום אתיא למיעוטא והכי אצטריך. לשון הקודש אתייא לרבוייא והכי אצטריך דמעלין בקודש ולא מורידין ובתרגום מורידין ולא מעלין. אחד תנינן ולא יתיר ולא מעלין כלל, קדושה דא קדושתא דאתקדשת שכינתא וכל אינון רתיכין דילה לאתתקנא לגבי מלכא עילאה, ובגין דאיהי קדושת עלמא תתאה איהי מיושב ולא בעמידה:

קדושה אחרא דאהדורי צלותא איהי קדושתא דעלמא עלאה. ובגין כך איהי בעמידה בגין לאמשכא לה לתתא. וכל מלוי דעלמא עלאה איהו בעמידה ולא מיושב. ובכל הני קדושתן ישראל מתקדשי בהו לתתא. וע"ד ישראל מתקדשי בקדושתא דרתיכא תתאה מיושב, ובקדושתא דרתיכא עלאה מעומד:

קדושתה אחרא איהי תוספת קדושה בגיני כך איהי לבתר צלותא. ובגין דכל חד וחד בעי לאמשכא עליה מההוא תוספת אתתקן לכל יחיד ויחיד קדושת תרגום. ואי תימא הא אית בה קדושת לשון הקודש. ההוא לצבור לאתקדשא כולהו בכלל בההוא תוספת קדושה ובגין דיחיד לית ליה רשו לאומרה בלשון הקודש ולאתקדשא יחידאי. אתקינו ליה בלשון תרגום ואיהו ביחיד לאתקדשא כל חד וחד בההוא תוספת לאמשכא עליה קדושה יתיר עכ"ל:

וכתב בספר אור החמה בביאור דברי הזוהר הנז' בשם הרמ"ק ז"ל על מ"ש קדושה דא דקא מקדשי מלאכי עלאי לאו איהו ביחיד והא אוקימנא כל קדושה דאיהי בלשון הקודם יחיד אסיר ליה למימר. פירוש קדושה דא היינו קדושה מיושבת אינו מותר ליחיד לאומרה והטעם דרשב"י סבר שקדושה זו אינה סיפור דברים בעלמא אלא הוא פועל שאנחנו מקדשים אגב סיפור מעשה קדושת השרפים ואסור ליחיד לומר אותה דעיקרה בעשרה כי הקדש היא החכמה והיא סוד שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א רוחבו עשרה ועיקרו בלשון הקודש דהיינו קדושה ובלשון אחר אינה קדושה וכו' ע"ש:

ונראה ברור דלא אסר הזוהר ליחיד לומר קדושה זו דמיושב שהיא קדושת יוצר אלא דוקא אם אומר אותה בלא טעמים וכמו שאומרים אותה בחזרת העמידה בלא טעמים דדמי למלאכים שאומרים אותה בלא טעמים אבל אם היחיד אומר אותה בניגון פסוקי הנביאים ובטעמים לית לן בה כיון דלא דמי לקדושת המלאכים שאומרים בלא טעמים, ועל קדושה של ובא לציון נכתוב לקמן בעזה"ו בפרשת כי תשא:

פרק ז

כתב מרן ז"ל בסי' נ"ט יש אומרים שהקדושה שביוצר יחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור דברים. וי"א שהיחיד מדלגה ואינה נאמרה אלא בציבור ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה, וכתב מור"ם ז"ל וכבר פשט המנהג כסברה ראשנה ויחיד אומר אותה. וכשעונין קדושה זו אומרים אותה בקול רם ע"כ. וכתבתי בסה"ק בן איש חי בפרשה זו שהמנהג פה עירינו להמתין להחזן עד שיגיע לקדושה זו שאומר ואומרים ביראה בקו"ר ואז כל הציבור אומרים עמו קק"ק יכו' וכל זה הוא בציבור:

אמנם ביחיד בין שהוא מתפלל בבית הכנסת ונתאחר בתפלה שלא היה יכול לומר קדושה זו עם הציבור, בין אם מתפלל ביחיד בביתו אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל שפסק שהיחיד אומרה בניגון וטעמים ואע"ג דרבים נמשכו אחר דברי מור"ם הנז' שכתב פשט המנהג כסברה ראשונה שהיחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור דברים, עכ"ז כיון דיש תקנה יפה לאומרה בניגון וטעמים שדרך זה נכון לכ"ע ודאי כן צריך לעשות:

והנה בדברי רבינו האר"י ז"ל לא פירש על היחיד כלום, אך בדברי הזוהר פרשת תרומה שהעתקתי לעיל מפורש שאין רשות ליחיד לומר קדושה זו בלשון הקודש, ונמצא דלית ליה האי סברה דסיפור דברים היא ומוכרח לומר לפ"ד הזוהר אין תקנה ליחיד לומר קדושה דיוצר בלשון הקודש אא"כ אומר אותה בניגון וטעמים ודמי לי"ג מידות של ויעבור דאין רשות ליחיד לאומרה וקי"ל דאם אומר אותם היחיד בטעמים כקורא בתורה לית לן בה, וה"ה כאן בקדושה דיוצר אומרה היחיד ביגון וטעמים ולא נשאר עוד חשש בזה:

ומ"ש הרב פר"ח ז"ל אם איחר לבא כיון דאיכא ציבור אומרה לכ"ע בלא טעמים אין לסמוך על זה וכבר פליג עליה הרב מאמר מרדכי ז"ל בזה ועיין מנחת אהרן כלל י"ג סוף אות ה' שכתב ע"ד הרב מאמר מרדכי ז"ל הדין דין אמת וכו' ע"ש:

ועוד דבלא"ה לפ"ד רבינו האר"י ז"ל כל פסוק הנזכר בתוך נוסח התפלה צריך לאומרו בטעמים שלו ובזה הטיבו המדפיסים בעה"ק ירושלם שהדפיסו המחזורים של כל השנה שנקראים בשם חוקת עולם שהדפיסו הפסוקים כולם בטעמים שלהם וגם ציינו בגליון על מקומם כדי לאומרם בניגון שלהם:

פרק ח

כתב רז"ל בשער הכוונות דף י"ט ע"א בברכת אהבת עולם וז"ל אין ראוי לומר אהבה רבה לפי שאהבה רבה היא בחסד שבעולם האצילות ועתה אנחנו בהיכלות הבריאה, ולכן צ"ל אהבת עולם שהיא אהבה זוטא של המלכות הנקראת עולם אשר היא עדיין למטה בעולם הבריאה. והנה נתבאר לעיל כי אהבת עולם הוא סוד היכל אהבה שהוא החסד שבבריאה עכ"ל. ואחר האמת אשר יצא מפום ממלל רברבן אריא דבי עלאי זלה"ה יחדלון הקולות של הרבנים הפשטנים אשר זה אומר ככה וזה אומר ככה בדבר זה בשחרית וערבית, כי באמת גם בערבית מפורש בשער הכוונות לומר אהבת עולם:

פרק ט

במהר והבא עלינו ברכה ושלום כתב רז"ל בשער הכוונות שם, בהגיעך אל מקום הזה תשים שני צדדי הטלית על כתפיך כדרך שנוהגין קצת בני אדם והוא סוד ויקח שם ויפת

את השמלה וישימו על שכם שניהם. והוא מ"ש בביאור סוד הציצית לעיל שבתחלה אין המלכות לוקחת אלא רק שני הציציות שמצד פנים, ועתה צריך שיאירו בה כל הד' ציציות. ובפרט מי שהוא משרש קין והבל הם צריכים יותר אל הכוונה זו ולשים הציציות על כתפיהם, כיון שקין והבל הם בחינת שני הכתפים כמבואר במקומו, ולכן מי שהוא משרשן ראוי לו לכווין בזה יותר משאר בני אדם. ובאומרך מארבע כנפות כל הארץ תכוין כי בחינת ד' כנפות הציציות של המלכות הנקראת ארץ לקבצם יחד בהיותם מפוזרים כדי שיאירו ארבעתם יחד במלכות. ולכן צריך שתעלה שני צדדי הטלית ותשימם על שני כתפיך:

[א"ה בשער הכוונות דפוס ירושלים תוב"ב שנת בסת"ר נדפס בסופו הגהות מהרב החסיד היר"א זלה"ה וכתב על זה וז"ל נ"ב יר"א בספר הכוונות ישן מקשה וז"ל וצ"ע כי הלא דבריו סותרין דלעיל והתירם מכתפיתיך שיפלו למטה וכאן אמר תשים הכנפות על כתפותיך. וצ"ל שזה התיקון לשים על הכתיפות היה להרח"ו ז"ל דוקא שהיה משורש קין שכ"כ בס' עץ חיים וז"ל מי שהוא מבחינת קין יעלה הציציות על הכתפיים. אבל מי שהוא משורש הבל יפרידם מעל זריעותיו בסוד כנפיהם פרודות וכו'. ואני חיים הייתי נוהג לעולם להעלותם למעלה לפי שאני משרש קין עכ"ל וק"ל. והנה בזה תבין מ"ש בפנים החילוק. וכדי לידע האדם מאיזה שורש הוא אעתיק פה לשון א' של הרב וז"ל, מי שהוא משרש קין הוא מפחד תמיד מהמים שהמים מכבין האש, גם ירא מאד מהמזיקים שזרע קין הם מזיקים בארקא כנז' בזוה"ק. גם הוא בעל מלאכה ובעל ציורים כענין יובל ותובל קין בני קין ששרשו בדברי ציורים כי האש כולו ציור. אך מי שהוא משרש הבל אינו כ"כ בעל מלאכה אך דברן ודרשן בסוד הבל פה, ומי כהוא מקין אינו בדיבור כ"כ כמו במלאכה. גם מי שהוא מקין הוא חזק ובעל כח בסוד הגבורות, ומי שהוא מהבל שה"ס החסדים הוא דל ודק וחלש ודוגמתו הכסף והזהב זה דק וזה חזק ועיין בספר הגלגולים סימנים אחרים ע"כ]. ודע דמ"ש הרב היר"א ז"ל מספר הכוונות ישן הודפס בס' פרי עץ חיים דפוס דובראוונא דף ט"ל ע"ש:

ואחר כך תקבץ הארבע ציציות בידך השמאלית לפי שהמלכות בשמאלא אתחדת ושרשה משם ותניח ידך השמאלית בהיותך אוחז בד' הציציות כנגד הלב שהוא בשמאל כי משם מקבלת המלכות תדיר. ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים וכו' אחר אמת ויציב כמשי"ת שם:

פרק י

באומרך ובנו בחרת מכל עם ולשון כתב רז"ל בשער הכוונות דף י"ט ע"ב וז"ל, דע כי ארבעה מצות עשה צריך האדם לקיים בכל יום שהם ענין זכירה והם ארבעה זכירות הכתובים בתורה שתלוים בזכירת הלב ואלו הם, הא' זכרון מעמד הר סיני וקבלת התורה וכמש"ה יום אשר עמדת וכו' בחורב וכו' וכתיב בתריה פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וכו' והיא א' מרמ"ח מ"ע להרמב"ן ז"ל, זכירה ב' זכור את אשר עשה לך עמלק והיא מצוה שנית, וזכירה ג' זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים והיא מ"ע שלישית, וזכירה ד' זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים והיא מ"ע רביעית:

והנה ד' מ"ע של ארבעה זכירות אלו הם כנגד ד' ימים טובים שיש בשנה, והם זכירת יציאת מצרים כנגד חג המצות שבו יצאו ישראל ממצרים ומתן תורה כנגד חג השבועית שבו ניתנה התורה וזכירת עמלק כנגד חג הסוכות כמ"ש שעמלק היה מזנב והורג כל הנחשלים אחריך אותם שלא היו ענני כבוד מקבלים אותם וענני כבוד כנגד הסוכות, וזכירת מרים שדברה על משה רע"ה דלטוריא הוא כנגד ראש השנה שאז כל המקטרגין ודילטורין מתעוררין, וכבר ידעת כי מרים ה"ס הדינים המרים והקשים והיא בגי' מנצפ"ך שהם בגי' פ"ר ועם כולל חמש אותיות כפילות הם, ר"ץ כמנין מרים ואמנם יוה"כ נקרא שבתון ואינו בכלל המועדים כי אין בין שבת ויוה"כ אלא שזה זדונו בכרת וזה זדונו בסקילה, נמצא יוה"כ הוא בכלל השבת ואינו בכלל המועדים, וחנוכה ופורים, הם מדרבנן ואינו אלא רק המועדים הנז':

והנה שלשה הזכירות אנו מזכירים עתה כאן וזכירת יצ"מ נזכור אותה בסוף פ' ציצית בפסוק אני ה' אלהיכם, וזה סדרן מתן תורה צריך לרמוז אותה באומרך ובנו בחרת מכל עם וכו' וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול באהבה, כי ע"י התורה קרבנו לשמו הגדול ובחר בנו מכל עם וקבלנו אותו עלינו למלך וזהו וקרבתלו מלכנו. וזכירת עמלק נרמוז אותה במלת לשמך הגדול כנודע כי בעבור עמלק אין השם שלם ואין הכסא שלם ואנחנו מתפללין שימחה זכרו של עמלק ויהיה שמו יתברך גדול, וזכירת מרים נרמוז אותה במלת להודות לך פירוש כי הלשון והפה והשפתים הם כלי הדיבור שיצר בנו הוא יתברך נודה אותו בהם ולא נשתמש בהם בסיפור לשה"ר ח"ו ונזכיר לשה"ר של מרים ולא נעשה כמו שעשתה היא. וזכירת יצ"מ תתבאר במקומה בעז"ה:

פרק יא

החזן כשכופל ה' אלהיכם אמת יאמר ויציב וכו' וכן בערבית יאמר ואמונה וכו' ולא יאמר אמת ויציב או אמת ואמונה דהאומר אמת אמת בלי הפסק תיבות בנתיים כאלו

אומר שמע שמע דמשתקין אותו, וכן הציבור ג"כ יתחילו לומר ויציב וכו' ואמונה וכו' ולא ואמרו פעם שנית אמת אע"פ שהם שוהין בשתיקה אחר שאמרו ה' אלהיכם אמת עד שהחזן כופל, וכאשר כתבתי בזה בסה"ק רב פעלים חלק ב' סי' ט"ו ושם הבאתי מן ז"ח, אע"ג דיציב משמעותו אמת אין זה כאומר אמת אמת ב"פ דכיון דיציב הוא לשון תרגום לית לן בה:

וארא

פרק א

בענין ק"ש כתבתי בסה"ק בן איש חי דברים יקרים המפורשים בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, וכאן אכתוב איזה דברים אשר לא כתבתי אותם שם, והוא כי מפורש בדברי רבינו ז"ל שם בדף כ"א ע"ג באזהרות שקודם שמע וז"ל, קודם שתאמר שמע ישראל תסגיר שני עיניך ביד ימינך ותכוין למ"ש בסבא עולמתא שפירתא דלית לה עיינין דקאי על רחל וכו' ע"ש. משמע דקפיד רבינו ז"ל על השמת יד ימין על עיניו ולא סגי בהסגר עינים בלבד ולכן בני אדם שדרכם לסגור עיניהם ואין מניחים ידים שלהם על העינים טועין הם וכ"כ בספר פרי עץ חיים כשתאמר שמע תסגור עיניך ביד ימינך וכו' וכן כל הנוגע לתיקון רחל צריך לומר בעינים סגורות ע"כ ע"ש:

והנה נודע כי מנהגן של ישראל כשקורין שמע וסוגרין העינים ביד ימין אם הוא בשחרית שלובשין טלית מכסין הפנים בטלית ומניחין יד ימין על עיניהם למעלה מן הטלית, ודבר זה לא נתבאר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות אך ודאי מנהגן של ישראל תורה הוא וצריך כל אדם לעשות כן:

וגם בהשמת היד על העינים לא נתבאר הטעם בדברי רבינו האר"י ז"ל, ואנא עבדא אמרתי דידוע דחמשה אצבעות יד ימין הם חמשה חסדים וחמש אצבעות יד שמאל הם ה"ג, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות דף ע' ע"ג בערבית ליל שבת וכן כתב ג"כ בדרוש הציצית דף ה' ע"א דחמשה אצבעות הימנים הם החסדים וחמש אצבעות השמאלים הם הגבורות וכו' וסדר האצבעות הוא כך גודל חסד אצבע גבורה אמה תפארת קמיצה נצח זרת הוד, וכתב עוד רז"ל בשער הכוונות בשינוי התפילות דף נ"ט ע"ג וז"ל, ולכן הכתוב יחס העינים בלאה דכתיב ועיני לאה רכות אמנם ברחל הזכיר היופי כמ"ש ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה, ולא בלאה והטעם הוא לפי שלאה היא למעלה במקום כסוי האורות, אבל רחל היא למטה מן החזה אשר שם הוא גילוי אורות החסדים בתוך ז"א כנודע, כי שם נסתיים יסוד דאמא המלביש ומכסה החסדים, ואז אורות ההם המגולים

מאירים בה ומייפים אותה, הרי נתבאר טעם סגירת העינים. וסוד עצימת העינים נרמז במ"ש בסבא דמשפטים דף צ"ה ע"ב ומהו עולימתא שפירתא דלית לה עיינין עכ"ד ע"ש, נמצא הטעם הוא כמבואר ואין צריך להאריך בו, ומה שמכסין בטלית הוא לחבוב מצוה ולעורר ולישב ולכונן הכונה יותר:

פרק ב

כתב עוד רז"ל בשער הכוונות דף כ"ב ע"ג טעם גודל חומר הק"ש מהתפלה, כי הנה רשב"י וחביריו שהיתה תורתם אומנתם לא היו חוששין להתפלל בזמנה, אבל כשהיה מגיע זמן ק"ש היו נזהרין מאד לקרות ק"ש בזמנה דהיינו פסוק ראשון של שמע ישראל כי בו הוא סוד זווג או"א. אבל שאר הק"ש הוא תיקון אל רמ"ח איברים כמשי"ת בס"ד. וזהו הטעם שצריך למסור נפשו בארבע מיתות ב"ד כשאומר אחד, מה שאין כן בעמידה, ומן הראוי היה לקום מעומד בעת הק"ש להיות סוד זווג עליון דאצילות אבל להיותינו עתה עדיין בעולם הבריאה אין אנחנו חייבין לאומרה מעומד כמו תפלת י"ח לפי שאז אנו בעולם האצילות, אבל עתה בק"ש שאדרבה להיותו זווג עליון ונעלם מאד אין בנו כח לעוררו בהיותינו למעלה בעולם האצילות אלא בהיותינו למטה בעולם הבריאה, ולכן אין אנחנו צריכין לקרות ק"ש בעמידה. וזהו טעם סברת ב"ה שאמרו כל אדם קורא כדרכו בין עומד בין יושב, ולכן אנו צריכין לומר פסוק שמע ישראל שהוא מפסוקי תורה שבכתב בעולם הבריאה לפי שפרשת שמע אינה אלא באצילות. אמנם נעשה הזווג הזה ע"י התעוררות מ"ן דהיכל אהבה שבבריאה. ונמצא כי סוד ק"ש הוא לזווג את או"א ולתת מוחין לזו"ן ואלו המוחין ירדו עד מקום היכל אהבה שבבריאה ואז תוכל המלכות לעלות בעולם האצילות להעשות פרצוף גמור מעשר ספירות עכ"ל:

עוד כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בנוסח התפלה בשער הכונות דף נ"א ע"ג וז"ל בשמע ישראל יסגור עיניו ביד ימינו עד שישלים בשכמל"ו. וכשיגיע אל וקשרתם לאות על ידך ימשמש בתפלה של יד. והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בתש"ר וכן כשיגיע אל וקשרתם אותם, וכשיגיע אל ויאמר שהוא פ' ציצית תקח ראשי חוטי הד' ציציות ביד ימין ושרשם הנאחזות בכנפי הטלית יהיו ביד שמאל ותניחה כך נתונה על הלב בצד שמאל וכל עוד שאתה אומר פ' ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם. וכשתגיע אל וראיתם אותו תעבירם ע"ג עיניך ותנשקם וכמ"ש בתשובות הגאונים ובספר עמודי גולה הנקרא סמ"ק שזו היא א' מן רמ"ח מצות עשה שיסתכל בציציות. וכשתגיע אל ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד הנה במלת לעד תנשקם ותעבירם נגד עיניך ותסירם מידך שישתלשלו למטה כדרכם וכו' עכ"ל:

והנה בפשט הפסוק הזה של שמע ישראל נתבאר בכונתו כמה אופנים והכונה הפשטית העקרית היא זו דארז"ל פסוק שמע ישראל יש בו ב' דברים שהם א' קבלת מלכות שמים, והב' יחוד השי"ת ונודע כי קבלת מלכות שמים היא בה' אלהינו והאמונה ביחוד השם היא בה' אחד, וכתב בבית דוד והביא דבריו בש"ץ שבזה ניחא מה שמזכיר שם הוי"ה ב"פ לפי שהם ב' דברים והדרך הוא להזכיר על כל דבר שהוא בפני עצמו את השם בפ"ע כמו ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך. וכן ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו, ומלת שמע יש בה שני משמעות הא' לשון קבלה וא' לשון הבנה והשכלה כמ"ש רז"ל שמע כלומר הבן. והכי קאמר שמע ישראל כלומר קבל והבן דברים אלו, והם הא' כי ה' הוא אלהינו וזהו קבלת מלכות שמים שאנחנו מקבלים אלהותו יתברך עלינו שבזה נהיה חייבים לקיים כל מצות וגזרות שגוזר ומצוה אותנו והב' שנאמין שהסי"ת הוא אחד שהוא לבדו בלי שום שיתוף ברא והמציא כל המציאות של עולמות העליונים והתחתונים:

ואותיות ע"ד של סוף שמע ושל סוף אחד שהם כתובים אותיות גדולות המה רמז לעדות שכל אחד מאתנו הוא עד המעיד על שני דברים אלו הנז"ל אמנם ע"פ הסוד נתפרש בשער הכונות טעמים אחרים על אשר נכתבו אלו אותיות גדולות. וכתבתי בסה"ק בן איש חי שצריך הקורא לציירם במחשבתו בצורת אותיות גדולות:

וכתב בש"ץ דף צ"ד אות ט' שכתוב בספר החסידים י"ח שאם לא קרא פסוק ראשון בכונה יחזור ויקרא אותו בלחש אבל לא בקול רם שנראה כשתי רשיות ח"ו וכ"כ הב"ח. והט"ז כתב שימתין איזה זמן ואח"כ חוזר וקורא שאין משתקין אותו אלא בשני פעמים רצופות (שיעור שהיה בעלמא כתבו הפוסקים שהוא שיעור מהלך כ"ב אמה) וכתב המג"א ז"ל שאם נזכר לאחר שסיים שלא קרא פסוק ראשון בכונה צריך לחזור לראש דהוי כמי שלא קרא פסוק ראשון כלל עכ"ל:

גם פסוק בשכמל"ו אם לא אמרו בכונה צריך לחזור, וכמ"ש הלבוש ז"ל ודלא כהב"ח וכ"כ מרן ז"ל סימן ס"ו ששוה פסוק בשכמל"ו לפסוק שמע ישראל שלא יפסיק כלל בהם אם לא מפני שירא שמא יהרגנו. והגאון חיד"א ז"ל במחב"ר כתב בשם הרמ"ע ז"ל שאין לפסוק באמצע פסוק ראשון כלל ולא באמצע בשכמל"ו, אבל בין ב' פסוקים אלו דינו כאמצע פרק ע"ש:

ומ"ש לעיל בשם רבינו ז"ל שצריך להניח יד ימינו על עיניו כשאומר פסוק שמע ופסוק בשכמל"ו, הנה אם הוא איטר ג"כ יניח יד ימין כל אדם ולא יניח שמאלו שהיא חשיבה ימין דידיה:

וגם הסומא בשני עיניו נמי יניח יד ימינו על עיניו בפסוקים אלו, וכן יעביר הציציות על עיניו במקום שאמרנו שצריך להעביר, ודלא כמ"ש יד אהרן בשם ש"י דסומא לא יעביר על עיניו משום דמחזי כחוכא ואיטלולא דכתב בש"ך דף צ"ז ע"ד דשפיר קאמר לפי פשוטן של דברים, אמנם לפי מ"ש הרב זלה"ה שם בספר הכונות בסוד ההסתכלות והעברה ע"ג העינים נראה דפקח או עיור כולם שוים בזה, ואדרבה אפשר דהסומא צודק יותר לענין זה עכ"ד. וכשיאמר הסומא וראיתם אותו יצייר הציציות בלבו בתוארם ומראיהם של חוטי הלבן ועמהם חוט מראה התכלת. ואם הוא סומא מבטן אמו שאינו יודע לצייר מראות לבן ותכלת כיון שלא ראם מימיו יהרהר בלבו תיבת לבן ותיבת תכלת כי קריאה של התיבות יוכל להרהר בה ויועיל קצת בזה:

ודע דהנכון הוא שיאמרו הציבור כולם ביחד פסוק שמע ישראל בקול רם משום ברוב עם הדרת מלך אבל פסוק בשכמל"ו צריכין להזהר לאומרו בלחש, וגם הקורא ביחיד יזהר לומר פסוק שמע ישראל בקול רם ורק פסוק בשכמל"ו יאמר בלחש, ויש אנשים שאומרים שמע בלחש כמו מדרגת הלחש של בשכמל"ו וטועין הם בזה ועיין שלמי ציבור דף צ"ה ע"ד וגם בדברי המגיה שם:

פרק ד

אע"ג דצריך לומר בשכמל"ו בק"ש בלחש, מ"מ אם לומד משנה דיומא ומגיע להלכה דכתיב בה ועונין בשכמל"ו יכול לומר בשכמל"ו בקו"ר כמו שלומד המשנה בקול, כיון דהוא אומר דרך לימוד הורה אין פחד בזה כי לא יתקנאו המלאכים אלא אם אומר אותה דרך שבח ויחוד כאשר אומרים, דארז"ל משה רע"ה כשעלה למרום שמע שבח ויחוד זה מן המלאכים ולימדו לישראל ולכך צוה שיאמרו אותו בלחש שלא ירגישו המלאכים ויתקנאו, וכנז' בספר הלבוש ז"ל, ועל כן ה"ה אם אומר אדם איזה דרשה או רמז בפסוק זה של בשכמל"ו יכול לאומרו בקול כיון שאומרו דרך לימוד תורה, וראיה לזה ממ"ש דאסור לקרות פסוק שמע ישראל ב"פ ואפ"ה אנחנו קורין הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ואומרים אותו ב"פ בזא"ז, אלא ודאי כיון דאינו אומרו בשביל תיקון ויחוד אלא קורא בתורה אין חשש ולכן ה"ה הכא נמי אם אומרו דרך לימוד תורה לית לן בה. וכה"ג מצינו נמי בקריאת י"ג מידות דאם קורא אותם היחיד בטעמים כקורא בתורה שפיר דמי וה"ה הכא:

מיהו אם בירך ברכה שאינה צריכה דאמרו תקנתיה לומר אחריה בשכמל"ו, ודאי צריך לומר אותה בלחש יען כיון דהוא אומרה לתקן עונו בזכירת ש"ש ודאי אומרה דרך שבח

ויחוד. וכן אחר אומרו פסוקים של אנא בכח בכל יום בקרבנות אחר אביי הוא הוה מסדר וכו' יאמר אותה בלחש כי אומרה דרך שבח ויחוד וכן רשום במחזורים לאומרה בלחש:

פרק ה

נשים אע"ג דפטורין מן ק"ש מפני שהיא מ"ע שהזמן גרמא חייבין מדינא בקבלת מלכות שמים, על כן חייבין לפחות לקרות פסוק ראשון ונכון ללמדם ג"כ פסוק בשכמל"ו ועיין בש"ע סי' ע' וב"ח ומגן גבורים ושאר אחרונים ז"ל:

פרק ו

קטן אע"פ שלא הגיע לחנוך משיודע לדבר חייב אביו ללמדו פסוק שמע ישראל כדי שבעת שיגיע לחנוך ידע לקרות כל הק"ש, וכנז' במרדכי ז"ל ועיין מגן גבורים בשלטי הגבורים סי' ע' סק"ג:

פרק ז

כתב הרב מנחת אהרן כלל י"ג אות כ"ו יקרא כל האותיות בשלימותן במבטא, ויזהר שעל ידי מהירות לשונו לא יבלע אפילו אות אחת שלא יהיה בכלל הרצים יצאו דחופים בדבר המלך. ובזוה"ק אמרו שאלו שאינם זהירים בזה הם מזרעו של עשו שאמר הלעטני נא. ולפיכך יתן ריוח בין הדבקים ומתוך כך הנה שכרו אתו, כמאמר רז"ל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גהינם:

וכבר כתב מרן ז"ל כל ההפסקות הראויות והם ז"ך ונקי, דהיינו שיאמר שמע ישראל ויפסוק, ה' אלהינו הפסקה אחרת, ה' אחד ויפסיק בינו לבשכמל"ו דפסוק ראשון הוא עיקר עול מלכות שמים, ולכן אין לחבר אותו עם בשכמל"ו, ויפסיק בין תיבת ועד לתיבת ואהבת שמשם ואילך קבלת עול מצוות, וכן בכל לבבך יפסיק דלא תבלע אות למ"ד ראשונה. וכן מצוך היום ויפסיק דלא לשתמע היום על לבבך ולא למחר, וכן על לבבך יפסיק משום הבלעת למ"ד ראשונה. ויפסיק מעט קודם והיה אם שמוע שעיקר קבלת עול מלכות שמים בפרשה ראשונה ומכאן ואילך קבלת שאר המצות. מצוה אתכם היום יפסיק דלא לשתמע כדלעיל היום ולא מחר. בכל לבבכם יפסיק שלא יבלע למ"ד ראשונה. ונתתי עשב בשדך יפסיק משום הבלעת ב' ראשונה. וחרה אף יפסיק דלא ישמע וחרף ח"ו. ואבדתם מהרה יפריד בין השני אותיות מ"ם אשר בסוף התיבה ובראש התיבה שלא תבלע אחת מהן. ושמתם את יפסיק דלא לשתמע מת ח"ו. על לבבכם יפריד גם כאן כדלעיל. וקשרתם אותם יפריד דלא לשתמע מותם. וכן בין אותם לאת. אשר נשבע יפריד לבאר ע' של נשבע דלא לשתמע ה"א ח"ו. על ציצית הכנף פתיל יפריד בשביל שני אותיות פ' שלא תבלע אחת מהן. וראיתם אותו וזכרתם את יש כאן שתי

הפסקות מהטעם הנז"ל. ועשיתם אותם יפריד גם כאן מטעם הנז' ועשיתם את גם כאן יפריד כדלעיל. אשר הוצאתי אתכם מארץ יפריד בין שתי אותיות מ"ם. הרי לך כ"ה הפסקות ולמען תשמע יפה זיי"ן של תזכרו וזיי"ן של וזכרתם שלא יראו כאומר תשכרו ושכרתם, יש ליזהר לבארם יפה כשמוציא אותם בפיו. א"כ בין הכל הם ז"ך כמ"ש עכ"ד:

פרק ח

כתב בשלמי צבור דף צ"ו ע"ד וז"ל ואשריו לאדם שמדקדק לקרותה כמשפטה וכבר אמרו בז"ח פרשת אחרי מות דכל איש שיקרא ק"ש כדקא יאות כל מלה ומלה שמשפיע בכל אבר דיליה ואם לא יקרא ק"ש כדקא יאות ביממא ובליליא כל אבר ואבר דיליה יתמלא מרוח רעה ומכל מילין ומרעין בישין דעלמא ע"כ:

וצריך אתה לדעת ולדקדק באותיותיה כמונה מרגליות לפי שבפרשה ראשונה דואהבת יש מ"ב תיבות ובפרשת והיה אם שמוע עד ושמתם ע"ב תיבות, ומן את דברי עד סוף הפרשה עם ה' אלהיכם אמת ע"ב תיבות. וז"ל הז"ח דף ל"ח ע"א ע"ב היכלין אינון מרוקמין שבעה גוונין וכל אינש דקרא שמע דע"ב שמהן כדקא יאות ירית לון ואעילו ליה לשבעים דרגין ובהון ע"ב חלונות. וכל אינש דקרא שמע שמא דע"ב תיבין כדקא יאות ירית לון ואחזיאו ליה חמשין מרורין אחרינין מרוקמין שבעה גוונין. וכל בר נש דקרא ק"ש שמא דחמשין תיבין מן את דברי אלה עד על הארץ ירית לון ואחזיאו ליה ע"ב מדורין אחרינין מרוקמין. וכל בר נש דקרי ק"ש שמא דע"ב בפרשת ויאמר וכו' יעש"ב באורך כמה היכלות שכל מי שמדקדק באותיות ק"ש ליתן ריוח בין הדבקים שם שכרו. וכן בהפכו בענשו האריכו שם. ולכן האוהב נפשו יהיה זריז ונשכר עכ"ל:

פרק ט

עוד כתוב בש"ץ דף צ"ז ע"א וז"ל כתב הט"ז סימן ס"ד דאם טעה בפרשה שאינו יודע היכן טעה שחוזר לראש הפרשה, היינו אף בפרשה ראשונה מיהו אינו חוזר ומתחיל שמע ישראל דהא לחד פירושא הוי איסור לומר הפרשה ולכופלה אלא מתחיל ואהבת:

ובסי' ס"א פסק מרן דכשקורא ק"ש על מטתו מותר לקרות ק"ש כל הפרשה ולחזור ולקרותה וי"א שגם בזה יש ליזהר מלומר פסוק ראשון ב"פ. והרב מג"א כתב שם שאף המתיר לא התיר אלא רק על מטתו כדי להשתקע בשינה מתוך ד"ת אבל במקום אחר אסור לקרות הפרשה ב"פ עכ"ל:

מיהו אם הוא קרא שמע והרגיש שלא כיון בפסוק ראשון דקי"ל דלא יצא י"ח וצריך לחזור ולקרות אז קורא כל הפרשה כולה של ואהבת כיון דהוא לא י"ח בראשונה הו"ל כאלו לא קרא כלום:

פרק י

כתב הרב פתח הדביר ז"ל סי' ס"א ס"ק י"ג וז"ל מרן ז"ל בב"י בשם הכלבו והסמ"ק ז"ל דאם כפל כל הפרשה כולה מפסוק ראשון ואילך אין להקפיד, וכ"כ בא"ח בפשיטות בלי חולק. אך הרב ערך השונחן והרב מאמר מרדכי ז"ל הביאו משם הרב המאירי ז"ל דגם אם כופל משם ואילך פ' פ' אף ביחיד יש בו חשד שהרי אין צריך לחזור והוא הפך משמעות כל הפוסקים וכו'. אכן נראה דע"כ לא קאמר הרב המאירי ז"ל דאיכא חשד אלא משום דאיכא טעמא רבה כיון דאפילו אם לא כיון אין צריך לחזור שאר הפרשה על כן זה שחוזר יש בו חשד אבל אם יש צורך לחזור כי הא דהרב מהרד"ף ז"ל בספר חסדי דוד ח"א דף א' ע"ג דכתיבנא לעיל באות וא"ו נסתלק החשד כיון דחזרתו הויא לצורך גדול עכ"ל ע"ש, ועיין בס' מגן גבורים מ"ש הגאונים בשלטי הגבורים סי' ס"א ס"ק ד' באורך ע"ש:

פרק יא

כתב בש"ן דף ק' ע"ב שכתב בספר סדר היום וז"ל ויאמר אמת ויציב מלה במלה והוא שבח גדול ונורא, ושמעתי שזה השבח של אמת ויציב שלחו בני הגולה שהיו רחוקים מירושלים ולא היו עם עזרא בבבל ושלח עזרא אחריהם ולא רצו לעלות באומרם שכיון שהיו עתידין להגלות פעם אחרת ובהמ"ק עתיד ליחרב למה לנו להכפיל יגוניו פעם אחרת טוב לנו לעמוד במקומינו ולעבוד את ה', ושמעתי שהם אנשי טוליטולא והקרובים אליהם וכדי שלא יחזיקו אותם כאנשי רשע ומחוסרי אמנה חלילה כתבו להם השבח הגדול וענין השלשה גליות והגאולות הנרמזים בו עכ"ל יע"ש. והנה באמת כפי הכונות האמורים בו בזוהר ובדברי רבינו האר"י ז"ל נראה שהוא תקנת אנשי כנה"ג יען כי הכונות שיש בו הם מקושרים עם דברים שקדמו ודברים שאחריו, על כן נראה אם שמועה זו אמיתית יש לפרש כי הם כיוונו ברוה"ק לסדר שבח זה ושלחו אותו לעזרא הסופר ואנשי כנה"ג והם תקנו אותו וחדשו אותו לסדר אותו בברכות של ק"ש והוסיפו בו דברים הצריכים לענין התפלה בק"ש ותפילת העמידה וברוך היודע, ואיך שיהיה אנו אין לנו לייחס אמת ויציב שלפנינו אלא לאנשי כנה"ג ומפיהם אנחנו חיים בזה:

פרק יב

בשער הכונות דף כ"ז ע"ג ביאר רבינו ז"ל כונות רבות בשמנה פעמים אמת שהם ארבעה קודם עזרת אבותינו וארבע אחר עזרת אבותינו גם ביאר סוד ט"ו ווי"ן שיש באמת ויציב בירידת הארות אלו ובהמשכתם אל המלכות העומדת עתה בהיכל הרצון כדי שתוכל לעלות אח"כ בברכת אבות אל האצילות, גם עוד כונות בשני תיבות לעד שהם בגי'

קדקד והראשנה במ"ש ומלכותו ואמונתו לעד קיימת. והשנית הוא ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד שכל זה נעשה ע"י הציציות וכו':

ולכן בהגיעך אל ודבריו חיים וקימים וכו' תנשק הציציות בפיך ותשימם על עיניך ותתירם ותניחם מידך שיהיו יוררין ומשוללין מאליהם ואל תאחזם ותקחם עוד בידך. ובאומרך פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך תכוין לשני שמות אלו כי פודנו ומצילנו ר"ת הוא בגי' אלהים ור"ת מעולם הוא שמך מה"ש והוא שם קדוש משמות ע"ב דויסע ויבא ויט כנודע. וגם באומרך עזרת אבותינו תכוין כי הוי"ה פעמים הוי"ה בגי' עזרת עם הכולל:

ובאומרך עוזר דלים העונה לעמו ישראל וכו' תכוין לעשות עצמך עני עם השכינה הנקראת עניה בהיותה כאן למטה בבריאה כדי שבעלותה תזכה לעלות עמה כנז' בזוהר פרשת בלק שצריך למעבד גרמיה עני עם שכינתא וכו':

וצריך לקום מעומד כשמתחיל לומר תהילות לאל עליון וכו' והענין הוא שבתהילות לאל עליון מתחלת המלכות להתתקן שהתחלת בנין המלכות במלת אל עליון גומל וכו' כי שם מתחיל להעשות בנין הכתר שלה על ידי שם זה הנקרא אל עליון שעל ידי שם זה נחית מלכא לגבה ולתקנה כנזכר בזוהר, ולכן בא מרו עתה תהלות לאל עליון גואלם צריך לקום מעומד לכבוד מלכא קדישא המתנלה ונחית לגבה ולתקנה וכו':

ונמצא כי מלכא עלאה הנזכר בזוהר דנפק לקבלא הוא היסוד דחכמה כי הוא נקרא מלכא עלאה באמיתות. וז"ס תהלות לאל עליון גואלם כי תהלות הם שני תהלות לאה ורחל וה"ס שתי הארות של ד"פ אמת הראשונים וד"פ אמת האחרונים שביארנו כי שתי הארות אלו מתחברין יחד ועולין כנגד אל עליון. ופירושו הוא כי אל הוא היסוד דבינה אשר הוא הוי"ה דס"ג שבה נרמזת שם ייא"י שהוא גימטריא אל כמבואר אצלינו במקומות רבים. ועליון הוא יסוד דחכמה המתלבש תוך יסוד דבינה ובערך היסוד דבינה נקרא עליון, וחיבור אל היסודות הנקראים אל עליון בהם תלוי סוד הגאולה. וזמ"ש גואלם כי הוא המעלה אותם וגואל אותם מיד החיצונים אשר למטה בבי"ע שלא יתאחזו בהם ועי"כ יכולים לעלות, ונודע כי כל גאולה הוא ביסוד. וז"ש ג"כ ברוך הוא ומבורך דתיבת ברוך כנגד יסוד דחכמה ונקרא הוא לשון העלם יען כי הוא נעלם תוך היסוד דבינה. אבל היסוד תפארת שהוא המקבל ברכה ממנו נקרא ומבורך כנז"ל, כי להעלות את המלכות למעלה צריך להוריד הארת יסוד דחכמה ביסוד דתפארת והיסוד דתפארת הוא המעלה אותה מן הבריאה אל האצילות וכנגד שני יסודות הנז' נאמר ברוך הוא ומבורך. וכבר

הודעתיך שרש משה רע"ה הוא ביסוד דחכמה. וזמ"ש כאן תכף משה ובני ישראל לך ענו שירה כי משה הוא יסוד דחכמה ובני ישראל הם נצח והוד עכ"ד ע"ש:

פרק יג

ענין סמיכות גאולה לתפלה הנז' בדברי רז"ל כתב רבינו ז"ל בשער הכוונות דף כ"ח ע"ג כי דבר זה צריך ביאור לפי שנודע כי כל גאולה הוא ביסוד וכל תפלה במלכות. וא"כ קשיא היאך אפשר לומר שהגאולה שהיא ביסוד היא למטה היכל קה"ק אשר עתה מקומו בתהלות לאל עליון כנז"ל, והתפלה שהיא המלכות היא למעלה באצילות כי כל עמידה היא באצילות. אמנם ביאורו יובן עם הנז"ל כי הגאולה הזו היא למעלה באצילות ביסוד הנז' אמנם הוא מוריד הארתו למטה בבריאה אל המלכות הנקראת תפלה אשר שם למטה. ועל ידי סמיכות הזה עולה המלכות הנקראת תפלה מן הבריאה אל האצילות כנז"ל. והרי נתבאר היטב ענין סמיכות גאולה לתפלה ממש:

ובזה יובנו דברי רז"ל שאמרו כל הסומך גאולה לתפלה והיה צריך לומר כל הסומך תפלה לגאולה שכן הוא האמת שצריך לסמוך ולעלות ולחבר את התפלה שהיא המלכות למעלה עם הגאולה שהיא היסוד. אמנם יובן עם הנז' שהנה בתחלה אנו מוריד הארת היסוד הנקרא גאולה למטה אל המלכות הנקראת תפלה העומדת בבריאה וזהו ממש סמיכות גאולה לתפלה ואח"כ עולה התפלה למעלה עם הגאולה באצילות ואז אינינו סמיכות והארה בלבד רק גאולה עצמיות ולא סמיכות בלבד:

וכבר נתבאר לעיל בדרוש הקדיש של הודו לה' ענין סמיכות גאולה לתפלה היטב ושם נתבאר כי לסיבה זו לא נתקנו לומר קדיש כאן כיון שהוא באמצע ובין הבריאה אל עולם האצילות וא"כ היה צריך לומר קדיש ע"ד מה שתקנו לומר קדיש בין עולם ועולם ושם נתבאר באורך טעמו של דבר. וקיצורו של דבר הוא כי בכל עולם ועולם של עולם העלין מתלבשת בחלק העשירי התחתון שבה שהיא המלכות של המלכות בכתר שבעולם שלמטה ממנו אבל המלכות שבעולם האצילות כל הי"ס שבה כולם יורדים ומתלבשים בכסא הכבוד שהוא בראש הבריאה בהיכל קה"ק שבה ואין לך סמיכה גדולה מזה. ולכן אין צריך לומר קדיש כאן כדי להעלות את הבריאה בעולם האצילות כי הרי היא נקשרת עם המלכות דאצילות לגמרי וז"ס סמיכות גאולה לתפלה שהיא עולם הבריאה במלכות דאצילות עכ"ל. ע"ש:

פרק יד

קודם שיקרא פסוק שמע ישראל יסיר כיחו וניעו וכמ"ש מרן ז"ל בסי' צ"ב סעיף ג' שצריך קודם תפלה להסיר כיחו וניעו וכל דבר הטורדו ע"ש, וה"ה שצריך להזהר בזה

בפסוק שמע, וכתבו הגאונים מהר"ם ומהרי"ט ז"ל בספר מגן גבורים בה' תפילה שם וז"ל כיחו הוא רק מה שאינו יכול לצאת אלא ע"י כח, וניעו הוא רוק המוכן לצאת שכבר נע ממקומו, כ"מ בשם הר"ם וכתב שכ"כ התוספות בב"ק ועיין פרש"י ז"ל בערובין דף צ"ט דפירש כיחו ליחה הנתלשת מן הגוף ע"י חולי ועיין בשיטה מקובצת בב"ק דף ג' וכאן יש להחמיר דבעינן כוסו נקי משום הכון עכ"ל:

ונראה דאם נתעטש מלמעלה בתוך פסוק שמע ישראל או בתוך פסוק בשכמל"ו עטוש גדול בעל כרחו שיוצא מפיו קול גדול שנשמע ממנו הכרת תיבה אחת של שתים ושלש אותיות או שנתעטש בע"כ שנים ושלש עטושים תכופים בזא"ז אע"פ שהם קצרים צריך לחזור לקרות הפסוק של שמע או של בשכמל"ו אחר שינוח מעטושיו:

ודע דאע"פ שארז"ל המתעטש בתפלת מלמעלה סימן יפה לו, הנה אם נתעטש בתוך פסוק שמע ישראל עטושים תכופים זא"ז שצריך לחזור ולקרות הפסוק של שמע כדאמרנו אין זה סימן יפה:

פרק טו

כתב בש"ן דף ק"י ע"ד בהלכות תפלה וז"ל צריך להזהר מהפחה וכתב בתרומת הדשן שאם אפשר לדחוק עצמו שלא יעטש רשאי דליתא משום בל תשקצו דבהפחה דבעלמא לא אמרו עכ"ל. ונראה ה"ה בקריאת פסוק שמע ישראל אם בא לו הפחה בתוך הפסוק ירחוק עצמו עד שיסיים הפסוק ואז יוציא ההפחה דודאי יוכל להעמיד עצמו שיעור זמן קטן כזה:

פרק טז

זמן ק"ש של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר שאז מקצת בני אדם רגילים לקום ממטתם, אע"פ שהם מועטים הרי אמרה תורה ובקומך לשון יחיד לומר שהולכין אף אחר המיעוט, אבל להקורא קודם לכן לא יצא י"ח מן התורה שאף דמקצת בני אדם קמים ג"כ קודם עה"ש מקרה הוא ואין הולכין אחריו:

וכל זה הדין היא מן התורה אמנם החכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כ"כ עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו. והוא שרגיל עמו קצת שאם רגיל עמו הרבה יכירנו אפילו מרחוק הרבה ואם אינו רגיל עמו כלל לא יכירנו אפילו בקרוב ולכן אמרו השיעור הוא כמו אכסניא שרגיל לבא לקץ עתים:

ונמשך זמנה עד סוף שלש שעות מעה"ש שהוא תחלת זמנה מן התורה לפי פי שיש קצת בני אדם שרגילים לקום ממטתם בסוף שלש שעות על היום כגון בני מלכים וכיוצא

בהם. ושעות אלו הם זמניות שכל יום בין ארוך בין קצר נחלק לארבע רבעיות ונמצא לעולם רביעית היום הוא זמן ק"ש בין ביום ארוך בין ביום קצר. ולכן צריך ליזהר בימות החורף למהר לקרוא ק"ש מאחר שהיום קצר ורביעית היום קצר הוא יען כי לעולם חשבינן היום לי"ב שעות והלילה לי"ב וחלק רביע מהיום הוא שלש שעות של זמן ק"ש וכנז' כל זה בש"ע סי' נ"ח וכתבנו הדברים בהרחבה בלשון דנקיט הגאון ר"ז ז"ל בש"ע שלו ע"ש:

מיהו מצוה מן המובחר לקרות כותיקין שהיו מכוונים לקרות מעט קודם הנץ החמה כדי שיוכלו לסיים ק"ש וברכותיה דהיינו עד גאל ישראל עם הנץ החמה ויסמוך מיד התפלה לגאולה שזמן התפלה הוא מיד כהנץ החמה מדכתיב יראוך עם שמש. ושיעור הנץ החמה כתב רמ"א ז"ל הוא שיעור שעה אחת קודם שיעלה גוף השמש על הארץ, ונתחבטו האחרונים ז"ל בזה השיעור ויש גורס גרסה אחרת ועיין במגן גבורים בשלטי הגבורים ס"ק ד' ע"ש ואכמ"ל בזה:

פרק יז

אע"פ שזמנה נמשך עד סוף השעה השלישית שהוא רביע היום אם עברה שעה שלישית ולא קראה קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעית שהוא שליש היום שגם עד שם הוא קצת זמן קימה ומ"מ אין לו שכר כקיראה בזמנה, ואם עברה שעה רביעית ולא קראה לא יקרא אותה אז בברכותיה אלא קוראה בלא ברכותיה כל היום, ואפילו אם נאנס ועבר זמנה קורא אותה בלא ברכותיה ואע"ג דאיכא דס"ל שקורא ק"ש וברכותיה אחר שעה ד' אין לזוז מן סברת מרן ז"ל דס"ל דלא יקראנה בברכות וכ"ש דזה הוא ספק ברכות דקי"ל ספק ברכות להקל ולא יברך, ובפרט דידוע דאין הברכות מעכבות, וכנז' באחרונים זכרונם לברכה:

פרק יח

בענין צורך הק"ש קודם תפלת העמידה באר רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ד ע"א וע"ב סוד הדבר וז"ל בקיצור, דע כי כל הי"ס כולם הם מזדווגות יחד ואין התחתונות יכולות להזדווג זב"ז עד שיזדווגו גם העליונות זו בזו ויאירו בתחתונות כדוגמת מה שנתבאר לעיל כי אנחנו מקדימים זווג או"א (שהם חו"ב) בק"ש ואח"כ נעשה זווג זו"ן (שהם תפארת ומלכות) בשים שלום ולפ"ז יש לך לדעת כי גם או"א צריכין גם הם אל זווג גבוה ועליון מהם כדי שיקבלו אור משם בתחלה והוא זווג העליון הנעלם והסתום של א"א (שהוא הכתר) ובכח מה שמקבלים מאותו הזווג יש כח בהם גם הם להזדווג וכעד"ז הולך סדר המדרגות זו למעלה מזו עד שאין הפה יכול לדבר, עמוק עמוק מי ימצאנו:

וסוד הענין הוא כי הנה זווג החיצוניות של העולמות הנה הוא נמשך ממוחין דאו"א עצמן בלתי שיקבלו אור עליון, כי כיון שכל המדרגות אשר תחתם נמשך מהם פשוט הוא שיש בהם כדי לחיות את כולם. אבל הזווג דאו"א של פנימיות העולמות כדי להמשיך נשמות חדשות של התחתונים צריכין לקבל הארה וכח מלמעלה מהם וזכור כלל זה. ונמצא שעד עתה לא הוצרכו לקבל הארה אבל עתה שרוצים גם הם להזדווג צריכים הכנה והזמנה. וההכנה היא ענין קבלתם אור עליון מן א"א כדי שאח"כ יזדווגו במלת אחד וכו':

ודע כי זו המלכות שאנחנו מכוונים באות ד' דאחד היא בחינה הנקראת רחל לפי שהיא הספירה העשירית מן הי"ס עצמן והיא מכללן. כי לכן נקראת רחל עקרת הבית שהיא עיקרא של בית. ולכן ויאהב יעקב את רחל מה שאין כן בלאה:

והנה ע"י תפלתינו ומצות שאנחנו מקיימים לקרא ק"ש יש כח ותוספת גבורה ברחל לעלות עד מקום ז"א דאצילות (הוא התפארת דאצילות) מן המקום אשר היא עומדת בו עתה שהוא בהיכל אהבה דבריאה עד ז"א דאצילות. ואח"כ עולין פניהם יחד עד או"א (שהם חו"ב) להעלות להם מ"ן לפי שז"א ונוקביה רחל (תפארת ומלכות) הם בניה ממש דאימא (היא בינה עלאה). והנה בזמן הגלות אין כח ברחל לעלות כיון שהיא למטה בהיכל אהבה של עולם הבריאה כנז"ל. ולכן אנו צריכין למסור נפשנו על קדוש השם באות ד' דאחד. וצריך לכוין האדם ולקבל עליו ארבע מיתות ב"ד סקילה שרפה הרג וחנק מן ד' אותיות אדני כמבואר אצלנו בק"ש שעל המטה:

וכבר ידעת מ"ש בתיקונים כי ד' מיתות בי"ד שרשם בארבע אותיות אדני. ולכן תכוין לקבל מן ד' אותיות אשר כיוונת בהם באות ד' דאחד. וגם תכוין באות ד' של אחד בארבע מיתות שאתה מוסר נפשך בארבע מיתות אלו לקדש את השם בכל לבבך ולקבל עליך עול מלכות שמים הזה אשר בק"ש. וטעם הדבר הוא כמ"ש לעיל כי הנה אין כח ברחל לעלות עד כאן אלא על ידי מסירת נפשך כנז', וטעמו של דבר כי יש באדם נשמה לנשמה ונשמה ורוח ונפש:

והנה נשמה לנשמה באה מן אבא (היא חכמה) ונשמה באה מן אימא (שהיא בינה עלאה) ורוח מן ז"א (שהוא תפארת) ונפש מן נוקבא (שהיא המלכות). ונמצא כי הנשמה לנשמה ונשמה הם בנים לאו"א שהם חו"ב והם אחים גמורים. לז"א ונוקביה (שהם תפארת ומלכות). וזש"ה למען אחי ורעי וארז"ל קראם הכתוב אחים ורעים והוא בבחינת נשמה לנשמה, ונשמה:

אמנם הרוח והנפש הם בנים גמורים של תפארת ומלכות וכנגדם נאמר בנים אתם לה' אלהיכם שהם בבחינת הרוח והנפש. והנה אנחנו עתה בזווג עליון דאו"א, וכונתינו עתה להעלות מ"ן אליהם מן בניהם שהם תפארת ומלכות וגם נשמות הצדיקים וכל אלו צריכים להעלות מ"ן לאימא שהיא בינה עילאה:

והנה הכתוב אומר תנו עוז לאלהים על ישראל גאותו פירוש כביכול זו"ן שהם תפארת ומלכות צריכין עזר וסיוע וכח מן מעשה ישראל התחתונים. והנה המלכות נקראת סוכת דוד הנופלת כי בעונותינו נפלה ע"י מעשינו הרעים. וכן כאשר רוצה לעלות צריך שיהיה על ידי זכיותינו ומעשינו הטובים. כי עונותינו מפילים אותה כביכול וזכיותינו מעלים אותה:

וא"כ עתה אי אפשר לה לעלות אם לא יהיה בנו צדיקים גמורים אשר נשמותיהם קדושות וטהורות שיש להם כח לעלות עד מקום אימא, ועל ידם תעלה המלכות כנז' בתיקונים כי ישראל נקראים גדפין דשכינתא להעלותה למעלה. ולטעם זה הגלות מתעכב ומתארך כי אין בנו מי שיוכל לעלות במדרגה זו. כי אם יהיה מי שיוכל לעלות שם נשמתו היה מעלה גם את המלכות והיה הזווג נעשה כתקונו והיתה מתמהרת קץ הגאולה. אך עתה בזמננו בעוה"ר אין יכולת לעשות הזווג כתקונו למעלה. ולסיבה זו הקץ מתארך וכמעט רוב הרעות והצרות הבאות על האדם באות לסיבה זו:

[**א"ה** הדבר יפלא והלא באלף החמשי ובתחלת אלף הששי שהם שני אלפים ימות המשיח נמצא בעולם צדיקים גדולים ויודעי בינה ויש להם נשמות קדושות ומעולות מאד, ועד אחרון הוא רבינו הגדול והקדוש האר"י זצ"ל ותלמידו רבינו מהרח"ו זלה"ה, ואיך לא זכו לעשות זווג כתיקנו למעלה והיתה מתמהרת קץ הגאולה. ונראה הטעם הוא כי עונות הדור גורמים להתיש כחו של הצדיק הקדוש הנמצא בדור וכמ"ש בגמרא על ר"ה ראוי רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו, ורעת האפקורסות שגברה בכל דור ודור היא הגורמת יותר להתיש כח הצדיקים הגדולים שבדור ולא נוכל לפרש ולא נוכל לדעת באיזה אופן תהיה התשת הכח של עשיית הצדיקים בתיקון העליון למעלה ודי בזה למבין וכבוד אלהים הסתר דבר]:

אמנם עכ"ז יש קצת תיקון במה שנמסור נפשינו על קדוש השם בכל לב כי עי"כ אפילו אין בנו שום מעשים טובים והרשענו עד להפליא, הנה ע"י מסירת נפשינו להריגה מתכפרים עונותינו כולם (עיין בזוה"ק פ' בלק דף קצ"ה ע"ב וז"ל וכל מאן דשוי הכי רעותיה בהאי קרא אתחשב ליה כאלו מסר נפשו על קדושת שמו יתברך ע"כ הגהה) ויש בנו יכולת לעלות עד אימא עלאה כמ"ש חז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד

שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. כי ענין התשובה מעלה את האדם ומגיעתו עד כסא הכבוד שהיא אימא עלאה הנקראת תשובה. ועי"כ תוכל המלכות לעלות עמנו כי אנחנו גדפין דשכינתא כנז"ל ואז יעלו זו"ן (שהם תפארת ומלכות) למעלה בסוד מ"ן אל אימא עלאה וז"ס על קדוש השם שהיא אימא אשר למעלה על ז"א הנקרא הוי"ה עכ"ל:

פרק יט

מצאתי כתוב בספר תורה לשמה כ"י שאלה הכונה שלמדתנו רבינו לכוין בק"ש בתיבת אחד שצריך לכוין למסור עצמינו על קדוש השם בסקילה שריפה הרג וחנק, וע"י קבלה זו יעלו נר"ן שלנו מ"ן לזו"ן שהם ו"ה, ומזו"ן לאו"א שהם י"ה ומאו"א לא"א שהוא קוצו של יו"ד דשם הוי"ה עד רום המעלות ועי"ז ורד שפע מ"ד מא"ס מעתיקא קדישא לאו"א ומן או"א לזו"ן. והנה כל כונה זו אין אנחנו מסתפקין לגמרה בתיבת אחד, ילמדנו רבינו אם נוכל להשלים תיבת אחד באמצע הכונה הנז' ונגמור הכונה כולה בשתיקה, יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה:

תשובה. הכי איתא בזוה"ק פרשת ויקהל דף רי"ג ע"ב כד פלח למאריה בצלותא ברעותא בכוון לבא. אדבק רעותיה בנורא בגחלתא ליחדא אינון רקיעין תתאין דסטרא דקדושא לאעטרא לון בשמא חדא תתאה. ומתמן ולהלאה לייחדא אינון רקיעין עלאין פנימאין למהוי כלהו חד בההוא רקיעא עלאה דקיימא עלייהו. ובעוד דפומיה ושפוותיה מרחשן. לביה יכוין ורעותיה יסתלק לעילא לעילא ליחדא כולא ברזא דרזין דתמן תקיעו כל רעותין ומחשבין ברזא דקיימא באין סוף, ולכוונא בהאי בכל צלותא וצלותא בכל יומא ויומא לאעטרא כל יומוי ברזא דיומין עילאין בפולחניה עכ"ל. ומדברי הזוהר הנז' דקאמר בעוד דפומיה ושפוותיה מרחשן, לביה יכוין ורעותיה יסתלק לעילא לעילא וכו' משמע שצריך הכונה בעת שיש תנועת הדבור בפיו כדי לקשר הכונה בדבור בחיבור גוף ונשמה, וכמ"ש אדבק רעותיה בנורא בגחלתא על כן טוב שתאריכו בתיבת אחד עד גמר כונה הנז' כולה, אך אם אין אתם תולים בציור תכונת הכונה הנז' וא"א לכם לגמור כל הכונה הנז"ל כולה בתיבת אחד כי נפסק תנועת הדבור של אחד בהכרח אז אה"ן תגמרו הכונה הנז' בשתיקה ואפשר שתועיל, להיות כי התחלתה היתה מקושרת בדבור והיה זה שלום. וחתום עלה יחזקאל כחלי:

והנה מאי דדייק הר' המחבר מלשון הזוהר הוא אמת וכן מצאתי בספר אספקלריא המאירה שכתב על דברי הזוהר הנז' משמע דכל עיקר הכונה בעוד רוחש בשפתיו ומדבר בפיו התפלה ולא בשתיקה כלל עכ"ל. ונראה דגם מה שהכריע מדעתו לומר שאם הגמר היה בשתיקה מהני להצטרף עם רובה של הכונה או חציה היה בעת היות תנועה של

הדבור בפיו ובשפתיו הוא אמת, ודמי להא דאמר רב ספרא בגמרא דסוכה דף ט"ל ע"א אלא התם והכא אסוקי מלתא היא ולית לן בה ע"ש, ועיין מה שנכתוב בס"ד לקמן בדין היחיד שמתפלל עם הציבור והחזן והציבור התחילו ויעבור והוא עדיין לא השלים הודוי:

פרק כ

פסוק שמע ישראל רבו ועמקו הכונות שלו המפורשים בשער הכונות של רבינו האר"י ז"ל, ועוד רבו על אחת כמה וכמה בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ואם יאריך האדם בכל תיבה ותיבה עד שיגמור הכונות השייכים בה תתקלקל משמעות המבטא שלה. ושמעתי כי המקובלים המכוונים כל הכונות האמורים על כל תיבה ותיבה מוכרחים להאריך בכל תיבה שיעור שהוא באופן שלא תתקלקל המשמעות וגומרים הכונה בשתיקה בהיותם מביטים בסדור הפתוח לפניהם שבו רשום כל הכונות כסדרן על כל תיבה ותיבה:

והנה נודע כי רבינו הגדול האר"י ז"ל היה תנא אלהי שהיה לו לב פתוח כפתחו של אולם שיוכל לכוין כל הכונות השייכים לכל תיבה ותיבה ומכוין אותם בעת שבוטא ומוציא התיבה מפיו שלא יצטרך להאריך בה יותר מדאי באופן שתתקלקל המשמעות ח"ו, יען כי היה בקי ורגיל בסוד הכונה עד כי לא היה צריך לראות הכונות של השמות בסידור כי ידוע שבאמת היה הוא מתפלל תפלת י"ח בע"פ ופסוק שמע ישראל ובשכמל"ו בע"פ וכאשר העיד עליו מהרח"ו ז"ל דרק הזמירות היה אומרם מתוך הסידור, ועוד מעיקרא כל ספר ע"ח ומבוא שערים ושער הכונות ושאר שמונה שערים לא היו כתובים אצלו אלא היה אומר אותם הדרושים בעל פה לרבינו מהרח"ו ז"ל. ולכן מוכרח שהיה מכוין כל הכונות של ק"ש ושל ברכות העמידה אשר רבו ועמקו מאד מלבו הטהור שלא היה נצרך להיות כתובה לפניו למזכרת כי ודאי זכה להבטחה של העת"ל שנבא ירמיה הע"ה נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה. ובודאי גם רבינו מהרח"ו ז"ל תלמידו לא היה נצרך לראות הכונות בסידור לפניו, כי היה לו זכירה נפלאה אחר שהשקה אותו רבינו האר"י ז"ל מן בארה של מרים:

וגם רבינו הרש"ש ז"ל ודאי זכה להיות לו רגילות ובקיאות בכונות של שמע ישראל ושל תפלת י"ח שיוכל לכוין אותם בע"פ במהירות ולא היה נצרך לראות בסידור הפתוח לפניו שעשאו למזכרת דוקא:

אך המקובלים הבאים אחריו ובפרט בדורותינו אשר בעוה"ר תקפו הצרות ורבו על כל או"א שאין להם בקיאות ורגילות לכוין מאליהם אלא צריכין הם לעולת ראיה לראות בסידור הפתוח לפניהם בכל תיבה ותיבה כדי לכוין בקדיש וק"ש ותפלת העמידה וכיוצא, מוכרח שיהיו שוהין הרבה בכל תיבה ותיבה אשר רבו הכונות בה, ואם

יהיו גומרין כל הכונות שלה בהיותם בוטים ומוציאים מפיהם התיבה ודאי יתקלקל המשמעות שלה וכן לא יעשה. על כן הם מוכרחים להאריך בכל תיבה שיעור הראוי שלא תתקלקל המשמעות וגומרים הכונה בראייתם בסדור הפתוח לפניהם, ונחשב להם כאילו כוונו כל הכוונות בהיותם מוציאין אותיות התיבה בפיהם. יען כי המחשבה של גמר הכונות השייכים לאותה תיבה היא נמשכת עמהם בחבל אחד ולא הפסיקה ביניהם מחשבה אחרת בענין אחר שאינו שייך לזה, וכאשר כתבתי לעיל אות י"ט דאריך למעבד הכי:

מיהו הגם דכתבנו שיגמור הכונות בשתיקה צריך להזהר שלא ישהה הרבה בשתיקה בין ישראל לבין שם הוי"ה, וכן בין שם הוי"ה לבין אלהינו ובין אלהינו לבין שם הוי"ה הנזכר אחריו, וכן בין שם הוי"ה זה לתיבת אחד יען דאם ישהה הרבה מחזי כמזכיר ש"ש לבטלה, שבשהיה לא תתקשר האזכרה עם שלפניה ולא עם הנזכר אחריה:

ומצינו בגמרא דסוכה דף ל"ח ע"ב דחש רבא כיוצא בזה דאיתא התם אמר רבא לא לימא אינש ברוך הבא והדר בשם ה' אלא ברוך הבא בשם ה' כהדדי. ופירש רש"י ז"ל מי שאין אחד מקרה אותו לא לימא ברוך הבא וינשים בנתיים והדר בשם ה' דלא קיימא אזכרה אמלתא דלעיל ומחזי כמוציאו לבטלה. ונראה דהוא חש לכתחלה אפילו בשהיה מועטת כי ודאי אם ינשים בין ברוך הבא לבין בשם ה' הוא שהיה מועטת אבל בשהיה מרובה כשתיקה של גמר הכונות זה חשיב שהיה מרובה ואסור גם בדיעבד:

וגם לפי הנראה דגרסי בגמרא א"ל רב ספרא שפיר קאמרת אלא התם והכא אמרי אסוקי מילתא היא ולית לן בה, ופירש רש"י הואיל וכונתו לגמור לית לן בה, הנה רב ספרא לא פקפק לומר לית לן בה אלא כהאי גוונא דברוך הבא דליכא אלא שהיה מועטת אבל בהיכא דאיכא מרובה מודה לרבא. תדע דלפ"ד המפרשים שפירשו דרב ספרא לאו בלשון בתמיה קאמר תקשי כיון דבאמת אסוקי מלתא היא ולית לן בה איך א"ל שפיר קאמרת אלא מוכרח לומר שפיר קאמרת לחוש לכך בשהיה מרובה אבל בזה דליכא אלא שהיה מועטת לית לן בה:

על כן צריכין המקובלים בעלי כונות הארוכות להזהר במה שכתבנו שלא לשהות הרבה בגמר הכונות בין ישראל לכוין שם הוי"ה ובין שם הוי"ה לשם אלהינו וכו' וכאשר כתבנו לעיל ויזדמן עוד כזאת בברכת אבות שיש כונות ארוכות בכל תיבה דג"כ צריך להזהר בזה:

והנה שמעתי וגם ידעתי שיש כמה חסידים ואנשי מעשה שיש להם יד ושם בספרי רבינו האר"י זיע"א ולומדים בהם בקבע ועכ"ז בורחים מסדר הכונות בק"ש ותפלה האמורים

בשער הכונות וכ"ש הכונות של סידור רבינו הרש"ש ז"ל ונותנים טעם לדבריהם, ורק הם נזהרים באותיות של תיבה ותיבה היוצאה מפיהם לצייר אותם בלבבם וכאשר נתן הגאון מהר"ר חיים וואלאז'ין ז"ל עינה נכונה בדבר זה וטעמו ונמוקו עמו הנה אלו ודאי צריך לכוין כונה פשוטה שכתבנו לעיל באות י"ט בתיבת אחד וגם יכוונו כונות פשוטות שכתבנו לעיל קודם אות י"ט:

גם כל איש יודע ספר יזהר לכוון באחד של פסוק שמע ישראל כונה פשוטה וקלה אך היא צריכה מאד וזה תוארה:

והיינו כשיאמר שמע יכוין לקבל עליו מצות אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך אלהים אחרים, וכשיאמר אחד יכוין לקיים מ"ע ליחד השי"ת ויאריך בדל"ת של אחד ויכוין בעת שמאריך בו לקבל עליו למסור עצמו על קדוש השם בסקילה שריפה הרג וחנק. וגומר תיבת אחד כדי שלא יאריך יותר מדאי ויהיה מושך מחשבתו לכוון בלבו הריני מקבל עלי ארבע מיתות בית דין מארבע אותיות יהו"ה וארבע אותיות אדנ"י ליחדם (יאהדונה"י) על ידי ד' אותיות אהי"ה וע"י ארבעה מלואים ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן (שהם יו"ד ה"י וי"ו ה"י: יו"ד ה"י וא"ו הי: יו"ד ה"א וא"ו ה"א: יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה: ועל ידי קבלה זו יתכפרו עונותי ופשעי ויעלו נר"ן שלי מיין נוקבין, לבחינת ו"ה שהם תפארת ומלכות ומשם יעלו מיין נוקבין לבחינת י"ה שהם חכמה ובינה ומשם לעתיקא קדישא שהוא כתר הרמוז בקוץ היו"ד דשם הוי"ה עד רום המעלות וימשך שפע והארה מן אור אין סוף לעתיקא קדישא ומעתיקא קדישא לחכמה ובינה ומחכמה ובינה לתפארת ומלכות ע"כ ואז יאמר פסוק בשכמל"ו ויצייר האותיות בדעתו:

זה הוא הדרך הישרה שיבור לו האדם אע"פ שהוא אדם ורק הוא יודע ספר ואינו עם הארץ והשי"ת ברחמיו לא ימנע טוב להולכים בתמים וחפץ ה' בידינו יצלח ויהי נועם ה' עלינו וכו':

בא

פרק א

טפח מגולה באשה במקום שדרכו לכסותו אפילו היא אשתו אסור לקרות ק"ש כנגדה דלא ליתי לידי הרהור. וכתב הגאון מ"ז דאם קרא צריך לחזור ולקרות וכתבו האחרונים ז"ל בד"א כשנתכוון להסתכל בה אבל אם לא נתכוון להסתכל וקרא יצא י"ח בדיעבד כיון דלא הרהר:

וכתב בספר האשכול דכתב רבינו האי גאון דאין אסור לקרות אלא כשמסתכל בה ומתכוין לראות אבל בראיה בעלמא מותר ולא שמענו מרבותינו חילוק זה ע"ש, וכ"כ הב"ח דאסור לכתחלה אפילו בראיה בעלמא. וכתבו הגאונים בספר מגן גבורים באלף המגן דכן הוא משמעות הפוסקים:

ורמ"א ז"ל בהגה"ה כתב הא דאמרו טפח מגולה באשה ערוה זה נאמר באשתו אבל באשה אפילו שהיא פנויה גם בפחות מטפח הוי ערוה ונראה מדברי הרא"ש ז"ל דטפח באשה ערוה אפילו לאשה אחרת ורק היא בעצמה יכולה לקרות אע"פ שהיא ערומה עכ"ד:

וכתב המג"א בשם כה"ג דאם לבושה דק ומתחזי הבשר מתוכו אסור וכן העלה הרב מנחת אהרן כלל י"ג דף צ"ט ע"א דאף שהיא לבושה בבגד דק עד מאד עד שבשרה ניכר בחוץ מדקות הבגד הו"ל כערוה בעששית שכיון שנראית אסור לקרות כנגדה עכ"ד ע"ש:

וכתב הגאון מ"ז כל הרגל עד הארכובה במקום שהולכין יחף ומגולה אפשר שאין חשש, ובמקום שדרכן לכסותן אסור טפח. ומארכובה ולמעלה אפינו פחות מטפח אסור:

ובספר תפארת שמואל על הרא"ש ז"ל כתב נראה בעיני במה שרגילות הנשים לגלות זרועותיהם ורגלין להיות פתוח עד סמוך לדדיה זהו מנהג רע וקורא אני בהם חוקים לא טובים וטפח באשה ערוה עכ"ל. והנה פה עירינו בגדאד יע"א משנים קדמניות היו כל הנשים רגילות להיות זרועותיהם מגולים עד סוף הזרוע שקורין עכ"ס ונמצא כל הזרוע דרכו להיות מגולה ועשה כמו כפות ואצבעות היד דאין בזה איסור ערוה אך בדור הזה נהחדש אצל הנשים מנהג חדש לעשות הכתונת שעל הזרוע פיה קצר וסתום בקרסים של זהב או של אבן שקורין צר"ף הבא מערי אירופה ובזה נמצא הזרוע כולו עד הכף מכוסה בכתונת, אמנם הם לאו בעבור צניעות עבדי ליה הכי אלא בשביל נוי וכל הנשים שהן גדולות בשנים לא עבדי הכי אלא נשארו עושים כמו מנהג הקדום מפני כי נחשב אצלם המנהג החדש הזה מעשה ילדות וגנאי הוא להם וגם אלו החדשים כשיהיה להם עסק שיש בו לכלוך מתירין הקרסים ומגלים זרועותיהם וכן אם מכסים איזה בגד מגלין זרועותיהם ולכן לענין דינא גם עתה בזה"ז אין לחשוב גילוי הזרוע בכלל ערוה אבל מן סוף הזרוע ואילך יש לו דין ערוה הנז':

ועל הדדים כתבתי בסה"ק בן איש חי בפרשה זו באות יו"ד לך נא ראה שם מ"ש בס"ד ועיין עוד שם בסוף אות י"ב מה שכתבתי בענין כפות הרגלים ע"ש:

פרק ב

הפנים וכפות הידים והאצבעות שבאשה מותר לקרות כנגדן כיון שדרכן להיות מגולין רגיל האדם בהם ואינו בא לידי הרהור, מיהו אם לובשת טבעות של אבנים טבות באצבעותיה יש לחוש להרהור ולא יקרא כנגד אצבעותיה כי הטבעות של אבנים טובות הם על בשר אצבעותיה ואין דרכה של אשה ללבוש באצבעותיה טבעות של אבנים טובות תמיד אלא באקראי, ונמצא דלא רגיל האדם בה וכשרואה אותה רואה מראה חדש ויתעורר בו הרהור רע, וכן נמי אם לובשת צמיד שקבוע בו אבנים טובות דאין לובשת זה אלא לפרקים אסור לקרות כנגד כפות ידיה, דגם זה מראה חדש הוא שנותן הצמיד הזה נוי לכפות ידיה דלא רגיל בה ואתי לידי הרהור, אבל אם לובשת תכשיטין של אבנים טובות בראשה ותחת צוארה על בגדיה אין נוי זה נוגע לבשרה והרואה מסתכל בנוי התכשיט ולא בנוי בשר שלה ולא חשיב ערוה אלא במראה הבשר:

וכל זה שאמרנו דהפנים והכפות מותר לקרות כנגדן היינו באינו מסתכל בראייתו הרבה אבל המסתכל בכוונה כדי ליהנות בהסתכלות שלו אסור אפילו בפנים וכפות הידים, דעל זה ארז"ל כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף והכונה שהוא מסתכל בכונה כדי ליהנות בהסתכלותו במקום זה, וכיון דהסתכלות זו אסורה וחשיב כאלו מסתכל במקום התורף ודאי אסור לקרות ק"ש ג"כ דכ"ש הוא:

ודע כי סוף העצם של הארכובה שהוא הנקרא בער"ב כ'ל'אל הנה שיעור שני שלישי טפח דרכו להיות גלוי אצל כל הנשים שאין לובשין אנפלאות בכפות רגליהם ולמעלה משני שלישי טפח הוא בכלל מקומות המכוסין ואסור לקרות כנגדן יען כי עצם זה של הארכובה הוא בכלל שוק דעליו אמרו שוק באשה ערוה:

פרק ג

מי שבריא לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח (כלומר הפחה שיש בה ריח רע) עד שיגמור ק"ש מוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיתפלל בלא גוף נקי, ואם עבר זמן התפלה אנוס הוא ומתפלל מנחה שתים, ואם יראה לו שיוכל לעמוד על עצמו בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבת עולם לק"ש ויברך עליהם ויקרא ק"ש, וכנז' בש"ע סו' פ' ע"ש ודוקא תפילין אבל טלית לא ילבש ויברך בין א"ע לק"ש:

וכתבו האחרונים ז"ל שכל זה דוקא כשאירע לו מקרה זה בלתי טהור בשביל שום מאכל שהזיק לו וכיוצא, באופן שלערב ודאי יוכל להתפלל בגוף נקי, אכל אם יש לו חולי שמחמתו מוכרח להפיח בכל שעה, יתפלל וכשתבא לו הפחה ישתוק וימתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל ממקום ששתק ואם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש:

פרק ד

אסור לקרות ק"ש כנגד אשפה שריחה רע וכנז' בש"ע, וגרף של רעי ועביט של מי רגלים של חרס או של עץ צריך להרחיק מהם כמו מהצואה אפילו הטיל בהם מים. אבל אם הם של מתכת או זכוכית או של חרס מצופה מותר אם הם רחוצים יפה וכנז' בש"ע סי' פ"ז, וכתב הגאון ב"ח בכלי חרס מצופין בעינן שיהיו מצופין בפנים ובחוץ ועיין מג"א ואלף המגן סק"ד ופה עירינו בגדאד אין דרכם לעשות עביט כלי חרס מצופה אלא רק מצופה בפנים ולפ"ז צריך לאסור לקרות כנגדן:

פרק ה

כתב בפ"ת סי' פ"ד סק"א בשם הגאון חתם סופר או"ח סי' י"ח וביו"ד סי' כ"ז, חדר שהחפירה בתוכו ששם מתקבצין כמה בני אדם ורוחצין בחמין אנשים ברגלים ונשים בזמנן חופפות זו יוצאה וזו נכנסת ודאי אין לברך, אבל מי שיש לו בתוך חדרו חפירה מקוה מים חמין לטהרת נשים שבביתו ומתחממת לעת הצורך פעם או פעמים בחודש ומכוסה בכסוי נסרים ואין שם שום אמבטי ושום דבר לצורך הטבילה כי אם החפירה, ונהי שהחפירה נפישה זוהמא מ"מ החדר שהוא נקי רשות לעצמו ובשעה שאין שם נשים אין סברה לאסור שם ללמוד, ומהיות טוב יעמיד מחיצה המטלטלת לחוץ בין הלומד ובין המקוה ע"ש. וכ"כ בתשובת בנין ציון סי' יו"ד, בחדר שדר בו יש אמבטי שלפעמים רוחצין בו מותר ללמוד וטוב לכסות האמבטי בשעה שלומד ע"ש. ועיין יומא דף י"ד דיחיד לא נפיש זוהמיה עכ"ל, ע"ש:

והנה פה עירינו בגדאד יע"א מקרוב עשה בעה"ב א' בבור מים שיש לו בביתו בתוך המרתף מאכ'ינא אחת מחוברת בתוך מימי הבור ומדליק אש בתוכה והבור מתחמם בה שיהיו מימיו מים חמין וטובלין בו הנשים בימות החורף ומחמם אותו בכל יום וטובלוה בו בכל לילה, לפעמים ט"ו נשים, או עשרים, או יותר, הנה אע"פ שבורות שלנו הם באר מים חיים ואינם מקואות עכ"ז ברבוי הימים שרבו הטובלין בהם אם יהיה בהם ריח זוהמא אסור לברך שם על הטבילה, וצריך לשים לב על דבר שאם נמאסו מחמת ריח הזוהמא אם הם מוכרחים לטבול בהם מפני תוקף הקור לא יברכו על הטבילה אלא יהרהרו בלבם הברכה:

פרק ו

מחיצה של בני אדם לקרות ק"ש תוך ד' אמות של צואה וגרף של רעי כשאין מגיע לו ריח רע, העלה הרב פתח הדביר ז"ל סי' פ"ז אות ב' דמהני' וכמ"ש בערובין דף מ"ג לענין מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת דעושין לו מחיצה של בני אדם ויכנס, וגם לענין סוכה

דבעינן ג' דפנות דאורייתא אפ"ה אמרינן התם בסיגייא הנז' דעושה את חבירו דופן ואוכל ושותה וישן בה, ואע"ג דלענין אתרוג וסוכה בעינן שתהיה המחיצה שלא לדעת שלא ידעו אותם בני אדם על מה הועמדו שם, דמחיצה לדעת אינה מתרת הכא מהני אפילו לדעת והאריך בזה, ע"ש. וכתב דצריך ליזהר שלא יראה הקורא הצואה כנגדו בין רגלי העומדים וכו' ע"ש:

בשלח

פרק א

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ח ע"ד בענין אדני שפתי תפתח שתקנו לומר בתחלת העמידה, דלכאורה היה נראה שהוא הפסק גדול בין גאולה לתפלה. והנה רז"ל במס' ברכות הרגישו בקושיא זו ותרצו דכתפלה אריכתא דמיא. וביאור הענין הוא דפסוק זה של אדני שפתי תפתח הוא כנגד היכל קה"ק שבבריאה ממש, כי הנה סוד שם אדנ"י הוא כאן בבריאה כמ"ש אצלינו בשער שמות הספירות וכנז' בהקדמת ספר התיקונים, כי שם אדנ"י הוא בבריאה משום דתמן לאו איהו וכינויה חד וכו', והנה מוכרח הוא שבתחלה יעל אל היכל קה"ק דבריאה כדי שאח"כ יעלו משם אל האצילות ולכן תקנו פסוק זה כאן:

אמנם דברי רז"ל שאמרו כתפלה אריכתא דמיא, יובן עם מה שנבאר במלת ברוך דברכת אבות ששם יתבאר כי הוא סוד היכל ק"ק דבריאה דכען הוא ברוך ברבויא דברכאן, וביאורו הוא כמ"ש במ"א כי ע"י עליית העולמות והתכללותם זב"ז חוזרין נ"ר דעשיה נעשין ממש בחינת יצירה, וכן עתה הג"ר שבהיכל ק"ק דבריאה הם נכללים עם המלכות דאצילות הנקראת תפלה ונעשית חבור אחד ועולים יחד אל עולם האצילות ונמצא כי היכל קה"ק דבריאה שהוא בחינת פסוק אדנ"י שפתי תפתח כנז"ל, הנה כתפלה אריכתא דמיא שהוא המלכות דאצילות הנקראת תפלה וכאלו נתארכה ונגדלה יותר ע"י התחברות היכל ק"ק דבריאה עמה ונעשו הכל בחינת אצילות וזהו אומרם ז"ל כתפלה אריכתא דמיא, ואמנם תכוין שעדיין בפסוק זה אנו בעולם הבריאה כנז"ל:

והנה אדנ"י היא המלכות. ושפתי הם הנצח והוד הנפתחים ע"י התפארת הנרמז במלת תפתח. וע"י פתיחת השפתים אלו משפיעים בעולם הבריאה ואז ופי שהיא המלכות הנקראת פה תגיד ותמשיך תהלתך מן האצילות לבריאה, ועי"ז תוכל הבריאה לענות אל עולם האצילות:

פרק ב

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ט ע"א, כבר נתבאר בספר התיקונים ענין שתי כריעות שצריך לכרוע בכל ברכה ולזקוף שני זקיפות וזה ביאורם הנה בכריעות התפלה באבות, תחלה וסוף יש שני כריעות ושני זקיפות בסוד מ"ש כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם (רמזו רז"ל בדברים כפולים אלו על שתי כריעות ושתי זקיפות) וסוד שני כריעות יו"ד לגבי ה"א, וא"ו לגבי ה"א. וסוד שני זקיפות ה"א לגבי וא"ו. וה"א לגבי יו"ד. וזה בכל אחד ואחד, וכן בסוף ברכת הודאה אבל בתחלת ברכת הודאה אין בה רק כריעה א' וזקיפה א' כי בכולם גופא גחין לגבי ברכיין סוד ו' לגבי ה'. ורישא גחין לגבי גופא יו"ד לגבי ה"א. וזקיף ברכיין לגבי גופא סוד ה"א לגבי וא"ו, וגופא לגבי רישא סוד ה"א לגבי יו"ד. ואמנם בתחלת ברכת הודאה לא יש שם ברוך ולא השם, נמצא שבכריעה זו היא בסוד וא"ו לגבי ה"א, והזקיפה ה"א לגבי וא"ו בלבד, ולפיכך צריכין אנו לחזור ולעשות כריעה שנית וזקיפה שנית במודים דרבנן להוריד יו"ד לגבי ה"א ולזקיף ה"א לגבי יו"ד:

הנה במלת ברוך צריך אתה לכרוע כריעה אחת, ואל תכרע עתה רק גופך בלבד, ובמלת אתה תכרע פעם שנית ואז תכרע ראשך. וז"ש בתיקונים דבעי למכרע וא"ו לגבי ה"א ויו"ד לגבי ה"א, פירוש כי וא"ו הוא גופא ויו"ד הוא רישא, ובשם הוי"ה תזקוף שתי זקיפות שבתחלה תזקוף גופך בלבד וזהו ענין ה"א עלאה לגבי וא"ו, ואח"כ זקיפה הב' הוא שתזקוף ראשך וזהו ענין ה"א עלאה לגבי יו"ד. והנה נמצא בתיקונים שצריך לכרוע בשם אהיה ר"ל במלוי יודי"ן ג"כ עכ"ל:

פרק ג

בתחלת ברכה ראשונה שאנחנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו, כתב רז"ל בשער הכונות דף ל"ד ע"ג וז"ל, עתה צריך לכוין למסור עתה ג"כ עצמינו למיתה על קדוש ה' ע"ד מ"ש ביחוד ק"ש, וזה נרמז באומרו אלהינו ואלהי אבותינו כי אנחנו מוסרים נפשינו עליו לסיבת היותינו מאמינים כי הוא אלהינו מיוחד אלינו ואנחנו עבדיו וברואיו מוסרים נפשותינו על יחוד קדוש שמו יתברך, וצריך לכוין שנפשותינו ורוחינו ונשמתינו עולים יחד ומצטרפים עם זו"ן וכו' עכ"ל:

גם רבינו הרש"ש בסידור שלו כתב בכונות אלהינו ואלהי אבותינו וז"ל יכוין למסור עצמו על קדוש השם ע"ד הק"ש ולהעלות נר"ן שלו עם נר"ן דזו"ן לפרצוף אמצעי דאו"א וכו'. ועוד כתוב בסידור רבינו הרש"ש ז"ל במלת באהבה יכוין למסור עצמו על קדוש

השם ויקבל עליו ד' מיתות ב"ד כדי לייחד ארבע אותיות הוי"ה עם ארבע אותיות אהי"ה, ועל ידי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ע"ב:

והנה נודע דהעולם נוהגין למסור עצמן על קדוש השם ע"ד האמור ביחוד ק"ש כשאומרים מלת באהבה דוקא, ולכן מאריכים בה שיעור לכוין האומר הרני מקבל עלי למסור עצמי על קדוש השם בסקילה שריפה הרג חנק ודי בזה לאנשים פשוטים וכך דרכינו לדרוש בציבור:

ויש נוהגין לרשום בסידור שלהם אותיות שמות אלו כדי לעיין ולכוין בהם כשאומרים באהבה **י א א** יו"ד ה"י וי"ו ה"י **ה ד ה** יו"ד ה"י וא"ו ה"י **ו נ י** יו"ד ה"א וא"ו ה"א **ה י ה** יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה:

פרק ד

אם שכח ולא עשה כריעה וזקיפה במגן אברהם יעשה בחתימה דהאל הקדוש משום דשלשה ראשנות כחד ברכה חשיבי וזו היא הסוף:

פרק ה

כתב בשלמי ציבור דף קי"ג ע"ג, ברכה ראשונה שבי"ח פותחת וחותמת בברוך, והאחרות כולן הוו כברכה הסמוכה לחברתה הלכך אין פותחות בברוך. ואע"ג דברכה ראשונה היא ג"כ סמוכה לגאל ישראל אפ"ה היא פותחת בברוך מפני שבמנחה וערבית אינה סמוכה, ועל כן פותחת בברוך להשוות הכל יחד, וסיים המגיה שכ"כ בסי' י"א בשם מוצל מאש סי' ט"ו וכ"כ הרשב"ש ז"ל סי' ד"ן בשם הר"י בן יקר ז"ל:

פרק ו

אע"ג דאמרינן כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה לא תקנו אנשי כנה"ג בברכה ראשונה של תפלת העמידה לומר מלך העולם מפני כי ברכה זו היא על שבחיו יתברך, כמ"ש רז"ל לעולם יסדר אדם שבחיו של הקב"ה ואח"כ יתפלל ולכן לא תקנו בה מלכות, וזה הכלל שאמרו רז"ל כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה לא נאמר אלא על ברכת הודאה על הנאה או על מצוה שקדשנו וצונו בה וכמ"ש מרן ז"ל בב"י בשם הרוקח ז"ל והביא דבריו בש"ך דף קי"ג ע"ד ועיין שם בשם התוספות והרא"ש טעמים לזה הוא דרך דרש והעיקר כמ"ש:

ודע כי לפ"ד רבינו ז"ל בשער הכונות לכוין אלהינו אימא ואלהי אבותינו אבא אלהי האבות אב לאבהן, ומה שצריך לכוין אח"ז באמרו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב יתיישב הטעם שפיר מה שלא תקנו לומר מלך העולם:

פרק ז

בביאור ברכת השיבנו עיין מ"ש בס"ד בסה"ק בן איש חי בפרשה זו בישוב הקושיא שמקשים ממ"ש רז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ע"ש. ועוד נ"ל בס"ד כי הרהור תשובה זה ודאי הוא ביד האדם, אך אחר שהסכים בלבו לעשות תשובה ונתחרט בכל לבו על חטאיו אז אפשר לבקש רחמים ולהתפלל לפני הקב"ה שיעזרהו לעשות תשובה זו בפועל ולא יחזור בו ממה שהסכים בלבו על התשובה. ועל זה אומרים והחזירנו בתשובה שלמה לפניך שתעזרנו לעשות תשובה שלמה בפועל:

פרק ח

ברכת ראה נא בענינו כתב ש"ץ בשם הרב ב"ד ז"ל וז"ל כתב רש"י בפ"ב דמגילה דהאי גאולה לאו גאולה מגלות היא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד, דהא ברכת קבוץ ובנין ירושלם וצמח דוד יש לכל אחד ואחד ברכה לעצמה לבד מגאולה ע"כ:
וכשיאמר גאולה שלמה למען שמך, יכוין באומרו למען שמך בשם הוי"ה דמלת אלפי"ן כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שעולה מספרו מ"ה כמנין גאולה:

פרק ט

בברכה של רפאנו אם ירצה יוסיף בברכה זו יהר"מ ה' או"א שתרפאני רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף כדי שאהיה חזק, בבריאות ואמיץ כח במאתים וארבעים ושמונה אברים ושלש מאות וששים וחמשה גידין של נשמתי וגופי לקיום תורתך הקדושה כי אל רופא רחמן ונאמן אתה וכו':

פרק י

כשיאמר וקבצנו יח"ד מארב"ע כנפו"ת הארץ יכוין לשה חב"ו היוצא מפסוק חיל בלע ויקיאנו והוא שם משמות ע"ב. וטוב שיאמר יהרמ"י או"א שכל הנשמות של הטיפין שיצאו ממני לבטלה שלא במקום מצוה שנכנסו ונעמקו בקליפה שתחזירם לשרשם שבקדושה טהורים ומתוקנים זכים וברורים וגם כל הנשמות העשוקות בקליפת נוגה תקיאם הקליפה ותפליטם ויורישם אל במקום הקדושה בכח השם הקדוש חב"ו הרמוז בר"ת הפסוק ח'יל ב'לע ו'יקיאנו מבטנו יורישנו אל. וטוב להזהר לומר בקשה זו לפחות בימי השובבים וגם ביום ששי בשבת בכל השנה וגם בחול של עשרת ימי תשובה:

פרק יא

כתב מהרח"ו ז"ל בשער הכונות דף ל"ז ע"א באומרו וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין, צריך לכוין כונה זו אשר פירשו שמעיה ואבטליון למורי ז"ל יום א' אשר הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם ושם אמרו לו הם עצמם שצריך לכוין במילות אלו בשלשה

תפלות אשר בכל יום ויום לכוין להתפלל להשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות ע"י ארמילוס רשיעא כמ"ש רז"ל על פסוק חיים שאל ממך נתת לו וכו'. ונודע מספר הזוהר בר"מ פ' כי תצא דף רע"ו ע"ב דמשה סביל כמה מכתשין בגין דלא יתקטיל משיח בן יוסף וכו' ועליו אנו מתפללין וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין וכו' (פירוש למשיח בן יוסף קורין אותו כסא דוד עבדך):

פרק יב

עוד כתב שם בברכת את צמח דוד בתיבת צמח תכוין לשני יחודים הוי"ה אהי"ה והוי"ה אדנ"י שעולים קל"ח בגי' צמח ע"כ. ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל רשום אחר מלת צמח שני שלובים הנז' שהם י"א ה"ה ו"י ה"ה, י"אה"דו"נה"י. על כן טוב שכל אדם ירשום שני שלובים בסידור שלו כדי שלא ישכחם. ונ"ל בס"ד כי ב' שלובים אלו נרמזו בפסוק כי לקח טוב נתתי לכם שהם מספר לק"ח. ובהם נזכה לשפע הצלחה שעולה לקח:

וכתב שם עוד באומרך כי לישועתך קוינו כל היום תכוין לצפות ולקוות בכל יום לישועתו יתברך כדי שלא תתבייש בעת פטירתך כשיעמדוך לדין וישאלוך צפית לישועה כמ"ש רז"ל במסכת שבת ע"ב, וכתב מהר"י צמח ז"ל בהגהותיו בס' פע"ח, וגם אני מכוין לצפות לישועת ה' שעושה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע ומצאתי תועלת גדולה כמה פעמים בכל זה עכ"ל:

פרק יג

עוד כתב רבינו מהרח"ו ז"ל שם בברכה של שמע קולינו ראוי מאד אל האדם שבאומרו תפלת הלחש יאמר ודוי בשומע תפלה, אנא ה' חטאתי עויתי ופשעתי לפניך ויהר"מ ה' או"א שתמחול ותסלח ותכפר לי על מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי עד היום הזה כנז' בזוה"ק פ' בלק דקצ"ה ע"ב וז"ל לבתר לשוואה גרמיה גו חסידים בשומע תפלה לפרטא חטאוי, ואני מסופק אם שמעתי ממורי ז"ל שיותר טוב לומר חטאתי עויתי פשעתי סתם ולא יפרט החטאים או אם צריך לפרט ע"ד אשמנו בגדנו וכו' והדבר אצלי בספק ע"כ:

וכתב עוד וז"ל, גם ראוי לשאול על מזונותיו בברכת שומע תפלה להורות שהוא בוטח בו יתברך אשר בידו מזון לכל חי, ע"ד תפלת רב ייבא סבא בכל יום קודם אכילתו בפ' בשלח דף ס"ב ע"ב. ועוד שם בספר הכונות דף נ"א ע"ג בנוסח התפלה כתב רבינו מהרח"ו ז"ל וז"ל וכשיגיע אל מלפניך מלכינו ריקם אל תשיבנו יאמר ודוי על חטאיו בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהר"מ שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי עד היום הזה, ואם ירצה

יתודה באורך בפרטות ואח"כ יאמר ומלפניך מלכינו, גם צריך לשאול על מזונותיו דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכינו עכ"ל:

והרב מנחת אהרן ז"ל כלל ט"ז דף ק"ל ע"א כתב בברכת השנים וז"ל קודם שיסיים כי אל טוב וכו' יתפלל על הפרנסה כמ"ש כת הקודמים ז"ל, ועיין להרב שלמי ציבור שכתב ויאמר ככתוב בספרים קדמונים יהר"מ יאו"א (יכוין הוי"ה נקודה פרנסה) שתזמין פרנסתינו ומזונותינו לי ולכל אנשי ביתי היום ובכל יום ויום בריוח ולא בצמצום בכבוד ולא בביזוי בנחת ולא בצער ולא אצטרך למתנות בשר ודם ולא לידי הלואתם אלא מידך הרחבה הפתוחה והמלאה בזכות שמך הגדול דִיקָרְנוֹסָא (ויכוין שהוא גי' חת"ך ונקודותיו גי' ע"ב) הממונה על הפרנסה כי אל טוב וכו'. אמנם הרב ברכ"י ז"ל בשם גורי האר"י זצוק"ל כתב שיתפלל במחשבתו על הפרנסה בברכת השנים וישאל על מזונותיו בפירוש בשומע תפלה, והביאו ג"כ הרב המגיה שם וכבר כתבתי לעיל שלא זכיתי לכוין טעם כעיקר לשאול בברכה הפרטית במחשבה לחוד ובש"ת יאמרנה בפירוש דדי והותר לשאול בברכה אחת לחוד:

ואילולי דמסתפינא הייתי אומר שמצאתי בסה"כ כ"י כתוב בלשון הזה ראוי לאדם כשאומר העמידה בלחש שיאמר ודוי בש"ת וכו' גם כשיאמר ש"ת חייב אדם לשאול מזונותיו מהשי"ת להורות שהוא בוטח בה' אשר בידו מזון כל אדם ע"ד תפלת ר"י סבא בכל יום קודם אכילתו עכל"ה, דשמעינן מינה דבברכת שומע תפלה, התפלה על הפרנסה דרך כלל להמשיך שפע קדוש בעולמות העליונים מהברכה העליונה עד עולם הזה, ואין זו תפלה פרטית לפי צרכו אם איש עני הוא שהתפלה לצרכו ללחם ביתו תהיה בברכת השנים ושם ישאל בפרט כל צרכו לחם לפי הטף, ובש"ת דרך כלל. ובדרך זה אתי שפיר שיתפלל בשתי הברכות עכ"ל ע"ש:

והנה קודם כמה שנים כתבתי להרב הצדיק חק לישראל מהר"א מני זלה"ה להעתיק לי נוסח הודוי של שומע תפלה הכתוב בסידור רבינו הרש"ש ז"ל הנמצא אתו וכן עשה והעתיקו ע"י סופר ושלחו אלי וזה נסחו:

אנא ה' חטאנו עוינו ופשענו אנחנו ואבותינו ואנשי ביתינו ועברנו על תורה שבכתב ותורה שבע"פ ובטלנו ולא קיימנו רמ"ח מצות עשה וענפיהם ומד"ק ומד"ס וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, ועתה אנחנו שבים אליך בתשובה ומתחרטים על כל מה שחטאנו עוינו ופשענו חרטה גמורה ועוזבים אנחנו אותם עזיבה גמורה, ויהר"מ ה' או"א שתמחול לנו

את כל חטאתינו ותכפר לנו את כל עונותינו ותמחול ותסלח לנו את כל פשעינו ותפתח לנו שערי תשובה שלימה כי ימינך פשוטה לקבל שבים:

יהר"מ יאו"א שתזמין ותשלח לנו היום ובכל יום ויום מזונות ופרנסה טובה לחם לאכול ובגד ללבוש בנחת ולא בצער בריוח ולא בצמצום בכבוד ולא בבזוי. ותפרנסנו בחסדך הגדול פרנסה טובה שלא יהיה בה בושה וכלימה. ותפרנסנו פרנסה טובה שנוכל בה לעסוק בתורתך הקדושה לשמה. ולא תצריכנו לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי בשמך חנינו ומאוצר של מתנת חנם תכלכלנו בזכות שמך הגדול דִיקָרְנוֹסָא הממונה על הפרנסה כי אתה נותן לכל איש ואיש די מחסרו ולכל גויה וגויה די פרנסתה ככתוב עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו. ואע"פ שחטאנו ומנענו הטוב ממנו בחסדך בטחנו וברצונך הטיבה עלינו כדכתיב רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו וכן מדותיך להטיב לטובים ולרעים ככתוב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו חננו. עכ"ל. ונראה לי בס"ד דאין לומר נוסח זה שהוא ארוך בכל יום ובפרט שהוא רוצה להתפלל עם הציבור אבל ישתדל לומר נוסח זה הארוך רק בעשרת ימי תשובה ובשאר ימות השנה בחול יאמר נוסח הקצר שכתבנו לעיל:

פרק יד

בברכת רצה כשאומר רצה יכוין אותיות צרה יתהפכו לצירוף רצה שהוא לשון רצון וחסד ורחמים וכנז' בשער הכונות. ומ"ש ואשי ישראל ותפלתם הכונה הוא דאיתא במדרש רז"ל שמיכאל השר הגדול מקריב נשמתם של צדיקים על מזבח של מעלה, ועל זה תיקנו לומר ואשי ישראל הם הנשמות של ישראל שמקריב מיכאל למעלה. ואומרו ותפלתם קאי על תפילות שמ"ע כי ארז"ל תפילות כנגד תמידין תיקנום לכן סמכו זה לזה ועיין בטור ואחרונים:

פרק טו

מ"ש ערב ובקר וצהרים קאי על אומרו נודה לך ונספר תהלתיך וכאלו אמר נודה לך ונספר תהלתיך ערב ובקר וצהרים. ומ"ש על נסיך שבכל יום עמנו הכונה על נסים הגלויים, ומ"ש ועל נפלאותיך קאי על נסים הנעלמים ונסתרים שאין בעל הנס מכיר ניסו, וזהו בכל עת כי נסים הנסתרים הם בכל עת ורגע וכמ"ש בברכת אשר יצר שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח א' מהם א"א להתקיים שעה אחת וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו. וכשיאמר הטוב שמך ולך נאה להודות יכוין ס"ת כה"ת והוא רמוז בר"ת כל הנשמה תהלל יה:

פרק טז

בענין שלש פסיעות כתב הרב ברכי יוסף ז"ל בסי' קכ"ג אות וא"ו מצאתי הגה"ה כ"י לאחד קדוש שמדברי הגאונים בתשובה כ"י נראה דשלש פסיעות אלו שיעורם ארבע אמות ע"כ, וכתב בארחות חיים דף ט"ו משם גדול אחד דלכתחלה יפסע פסיעה קטנה ואח"כ יפסע פסיעה גדולה ואח"כ יפסע באופן שיהיו רגליו שוים עכ"ל ברכ"י ז"ל, ואנו אין לנו אלא דברי המקובלים ז"ל שיעשה שלש פסיעות באופן שיהיו שלשתם שוין גודל בצד עקב:

וכתב בשיורי כנה"ג שם אותם שנהגו להקפיד שלא יעבור אדם לפניהם כשעומדים במקום שכלו השלש פסיעות עד שישובו למקומן יש סמך לדבריהם מסברת הי"א שהביא הב"י שגם בחזרתו למקומו יפסע ג' פסיעות לפניו, כמו אותם השלש פסיעות שהיו לאחוריו כי היכי דלהוי שש פסיעות, אבל אלו שנוהגין דכשרואין לאדם שרוצה לעבור לפניהם, למהר לשוב למקומם בטרם שממתינים השיעור המפורש טועים הם עכ"ל:

כתב הרב הגדול חסידא קדישא מהר"א מני זלה"ה על ענין שלש פסיעות של העמידה הנה רוב העולם עושין כמ"ש חס"ל סי' קי"ב סעיף כ"ד, ועיין ש"ץ דף קל"ה ע"א, אמנם בסידור רבינו הרש"ש זלה"ה כתוב וז"ל ויפסע לאחריו ג' פסיעות וכו' ואח"כ יפנה לשמאלו ויאמר עושה שלום במרומיו ויזקוף ויפנה לימינו ויכרע ויאמר הוא יעשה שלום עלינו ויזקוף ויכרע לפניו ויאמר ועל כל ישראל וזקוף, כנראה שהוא ס"ל כסברת זוה"ק שהביא ש"ץ שם, אמנם שם כתב הכריעות והזקיפות לימין ולשמאל, וכפי הסידור הנז"ל הוא לשמאל ולימין ולפניו וצ"ע ומ"מ אני נוהג כסידור. ואתיא זכירה כן כתוב בספר הקנה, דהיינו אכרע ואעשה ג' פסיעות ובעודי כורע מחזיר פני לשמאל ואומר עושה שלום במרומיו ואזקוף ואפנה לימיני ואכרע וכו', ועיין תפלת כל פה סי' קכ"ג שישב דברי הש"ץ שעשה מחלוקת בין זוה"ק לרבינו יונה ז"ל שהאמת רבינו יונה ז"ל כמו זוה"ק עכ"ל:

פרק יז

אחר שיגמיר עושה שלום והפסיעות יאמר יהר"מ ה' או"א שתבנה בית המקדש במהרה בימינו ונקריב לפניך תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן. ונ"ל שיכוין בזה ע"פ מדרש רז"ל שהביאו הרב בני יששכר שאמרו אחר שיבנה בהמ"ק בב"א יקריבו בו כל תמידין ומוספין של שבתות וימים טובים וראשי חדשים שלא הקריבו ישראל בהיותם בגלות בחרבן, ובזה המדרש עשה ישוב הרב הנז' על מה שאומרים ביעלה ויבא חג הסוכות הזה

וכן חג המצות הזה וכן בחג השבועות ויום הזכרון ושמיני עצרת ור"ח, דבזה נתיישבה מלת הזה ועל כן בבקשה זו של תמידין ומוספין יכוין על זה:

פרק יח

כתב רבינו המאירי ז"ל במסכת מגילה דף ט"ז ע"א וז"ל, ברכות של תפלה עזרא הסופר ובית דינו שהם אנשי כנסת הגדולה תקנום, ואף סידור שבהם על פיהם נעשה מהם, שיצא להם הסידור מכח סברתם על מה שנראה להם לסמוך ענין אחד לחבירו. ומהם שיצא להם הסדור מכח רמז המקראות הסמוכים זה לזה כמו שנתבאר בגמרא, ומאחר שכן הוא אין לנו לשנות סדורם עכ"ל:

פרק יט

ברכת מודים אנחנו לך היא לשון הודאה שאנחנו מודים שהוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו והוא המשגיח עלינו וחיינו מסורים בידו ונשמותינו פקודות אליו כמ"ש בידך אפקיד רוחי, וזה חסד גדול מאליו עלינו שלא מסר חיינו ביד מזל וצבא השמים. ועל כן נודה על הנסים הגלויים שעושה בכל יום עמנו ועל נפלאותיו וטובותיו הם נסים וטובות המכוסים שעושה בכל עת אתנו כלומר בכל רגע ורגע, כמ"ש רז"ל ע"פ כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה תהלל יה, בנס שעושה השי"ת לאדם ואין בעל נס מכיר בניסו:

והא שתיקנו השתחויה באומרו מודים היינו כי הדרך הוא שהמודה ומשבח על הטובה יעשה קצת השתחויה להמטיב לו בעת שהוא מודה לו על הטובה וכמ"ש בשמואל ב' סי' ט"ז ויאמר ציבא השתחויתי אמצא חן בעיניך אדוני המלך, ותרגם התרגום ויאמר ציבא מודינא אשכח רחמין בעינך רבוני מלכא וכן הוא בנחמיה ט' ורביעית היום מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם שהוא ר"ל מודים וכן מ"ש שם וצבא השמים לך משתחוים היינו ר"ל מודים, מכנה הכתוב ההודאה בלשון השתחויה והיינו מטעם הנז'. והגאון יעב"ץ ז"ל בסידור שלו כתב וז"ל מודים היא ברכת הודאה מלשון אך צדיקים יודו לשמך, וכה"ג היה אומרה ביוה"כ, ולדעת הרמב"ם בפירושו למס' תמיד היו הכהנים אומרים אותה בכל יום בסדר התמיד עכ"ל:

ובספר דעת זקנים שהוא ביאור על התורה מרבותינו בעלי התוספות ז"ל בפרשת עקב בפסוק ועתה ישראל מה וכו' כתיב וז"ל, ולכך תקנו לומר מודים שהרי פירושו משתחוים כדכתיב גבי נעמן והשתחויתי לה' אלהיך, ותרגם יונתן ואודיתי קדם ה' אלהך. ומ"מ אנחנו אומרים מודים ולא משתחוים לפי שעולה בגימטריא מודים מאה לומר שכל האומר מודים כהוגן כאלו קיים מאה ברכות עכ"ל. והנה פסוק זה לא נמצא גבי נעמן אלא שם כתוב והשתחויתי בית רמון, ותרגם התרגום וסגדיתי ורק גבי השתחויתי דכתיב גבי

ציבא תרגם אודתי וכאשר כתבתי לעיל, ואיך שיהיה הנה ודאי משמעות מודים דהכא הוא לשון הודאה וכמ"ש הרב יעב"ץ הנז', וכן בדברי רז"ל נקראת ברכה זו כולה מראשה לסופה ברכת הודאה:

יתרו

פרק א

בקומו להתפלל אם היה עומד בחו"ל יחזיר פניו כנגד א"י ויכוין גם כנגד ירושלים וכנגד המקדש וכנגד בית ק"ק שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר בניתי לשמך (כי באומרו ואת הבית כלל בו גם בית ק"ק) היה עומד בא"י יחזיר פניו כנגד ירושלים ויכוין גם כנגד בית המקדש וכנגד בית ק"ק. היה עומד בירושלים יחזיר פניו למקדש ויכוין כנגד המקדש וכנגד בית קדשי הקדשים שנאמר והתפללו אל המקום הזה. היה עומד אחורי המקדש (אבל בבית המקדש אסור לעמוד בזמן הזה שכולם טמאי מתים שאין לנו אפר פרה) במערבו של בית ק"ק יחזיר פניו למזרח כנגד בית ק"ק שנאמר והתפללו אל המקום הזה, ואם היה עומד בצפונו יחזיר פניו לדרום כנגדו, ואם עומד בדרומו יחזיר פניו לצפון כנגדו. נמצאו כל ישראל מכוונים לבם למקום אחד. ועל זה דרשו חכמים כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו וכנז' בש"ע הגאון ר"ז ז"ל:

פרק ב

בית הכנסת שהיא תוך חומת ירושלים מקודשת יותר ממקום שהוא חוץ חומת ירושלים, דכך שנינו במשנה דעשר קדושות הן במס' כלים פ"א לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני. הר הבית מקודש ממנו וכו'. ואע"ג דלא בריר לן עד היכן היתה מגעת, הנה ברור הוא שבודאי מקום שהוא עתה תוך החומה היה גם מעיקרא תוך החומה. וגם מקום שהוא תוך החומה בודאי יש הפרש בין מקום למקום לענין קדושתו ומעלתו והיינו כי כל מקום שהוא קרוב וסמוך להר הבית שבו קרקע המקדש ובית ק"ק הוא מעולה ומקודש יותר, וכן כתב הגאון חתם סופר ז"ל ביו"ד סי' רל"ג וזיל מ"מ היינו חוץ לירושלים. אבל בירושלים גופיה לדור סמוך לקדושת הר האלהים אפילו בחרבנה אשרי הזוכה עכ"ל:

ולכן בודאי בית הכנסת ובהמ"ד שהיא בנויה עתה קרוב וסמוך להר הבית היא מעולה ומקודשת יותר כיון שהיא סמוכה וקרובה לשער השמים. וכ"ש אם העומדים שם יכולים

לראות ממנה קרקע בית המקדש ומן החלונות שבה הרי זו מעולית יותר ויותר ואשרי הזוכה להתפלל שם. ולעסוק בתורה במדרש הבנוי שם:

פרק ג

המתפלל יכוין בכל הברכות של העמידה ואם אינו יכול לכוין בכולן יכוין לפחות בברכת אבות, מיהו אם לא כיון אפילו באבות בזה"ז אינו חוזר ומתפלל משום דאפשר שגם בחזרתו לא יכוין ומה הועיל:

וכתב הרב בית עובד שצריך לדקדק באמירת אלהי אברהם וכן בסיום הברכה של מגן אברהם שלא יהיה נראה כאומר אלהי אברם או מגן אברם שיבלע אות ה"א, דכל הקורא לאברהם אברם עובר בלאו ועשה, כדאיתא בסוף פ"ק דברכות ואם אמר אלהי אברם או מגן אברם אני מסופק אם יחזור לראש מפני כך עכ"ל ונראה פשוט דאין זה ספק דפשיטא דאינו חוזר לראש בעבור דקורא לאברהם אברם הוא מתכוין לקראו אברם ולכך עובר בלאו ועשה. אך כאן נבלע האות במבטא של פיו, אבל הוא מתכוין לקראו בשם אברהם וכך חושב בלבו:

פרק ד

צריך ליזהר שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר דכתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר והטעם הוא שאם יש לפניו דבר שחוצץ בינו ובין הקיר הוא מסתכל בו ומחשב בו ומבטל כונתו (כן הוא בהרמב"ם) ולא חשיב חציצה אלא דבר גדול שגבהו עשרה ורחבו ארבעה אבל דבר קטן לא חשיב הפסק וכן דבר קבוע כגון ארון ותיבה אפילו גבוה עשרה אין חוצצים, אבל שאר דבר כגון כלים ובעלי חיים חוצצין. ואדם אינו חוצץ. וי"א אפילו אדם חוצץ ויש להחמיר היכא דאפשר:

פרק ה

מטה המיוחדת לשכיבה חשיבה קבוע ואינה חוצצת דדוקא מטה שבזמן התלמוד שהיא לישיבה אין זה קבע, אבל מטה דידן שהיא לשכיבה הוה קבע ואינו חוצץ כ"כ מרן ז"ל בב"י. ואע"ג דהב"ח והט"ז חולקים בזה העיקר הוא כדברי מרן ז"ל, ולקושיא שהקשו על דבריו הנז' תירץ אותו בשלטי הגבורים ס"ק י"א, מיהו כתב הרב אליה רבא ז"ל זה דוקא במטה הרגילה לעמוד במקום אחד אבל המטלטלת ממקום למקום חוצצת ע"ש:

ודע כי יזדמן בחדרו של אדם תיבה גדולה שמניחים בה חפצים והיא גבוהה עשרה ורחבה הרבה והיא מונחת כל הימים אצל הכותל בחדר ואינה מטלטלת כלל ועיקר ובפרט שהיא כבדה הרבה ה"ז אינה חוצצת בין האדם לבין הקיר ושרי להתפלל סמוך לה:

פרק ו

כתב הגאון ר"ז בש"ע סעיף ך' כל דבר שהוא צורך התפלה אפילו הוא גדול הרבה אינו חשוב הפסק כגון השלחן שבבית שמניחין עליו הסידור. ולכן נהגו בבית הכנסת שיש לפני כל אחד שולחן קטן שקורין שטענדי"ר שמניחין עליו הסידורים, אע"פ שגבוה עשרה ורוחב ד' וכל זה למצוה מן המובחר, אבל אם א"א בקלות להתפלל בציבור בענין שלא יהיה שגבוה עשרה ורחב ארבעה חוצץ בינו לבין הקיר כגון לפעמים שמתפללים בעשרה באיזה חדר וא"א לאדם לעמוד בלא חציצה בינו לכותל, אל ימנע מתפלת הצבור בשביל זה כי אין בזה איסור אם הוא צריך לכך מצד דוחק המקום, ומ"מ יעצים עיניו או יתפלל מתוך הסידור ולא יביט לחוץ ולא יבא לידי ביטול כונה ע"י דבר החוצץ לפניו, עכ"ל ע"ש:

ולפ"ז פה עירינו בגדאד שדרכם להוציא בשמחת תורה כל הספרי תורה אשר מצויים בבית הכנסת באוצר שלהם, ומניחים מטות אשר מתטלטלין ממקום למקום ומסדרים אותם בכותל המערב ומניחים עליהם כל הספרי תורה בשני ימים של שמחת תורה אע"ג דהמטות וכסאות אלו הם גבוהים עשרה ורחבים ארבעה חשיב זה שעת הדחק דמוכרח להתפלל אצלם אע"ג דהם חוצצין בין המתפלל לבין כותל המערב. דא"א לבטל מנהג זה שהוא קדמון מאד להוציא כל הס"ת בשמחת תורה ולסדרם באופן זה, וכיון דא"א לבטלו חשוב זה דוחק ושרי כמ"ש הגאון ר"ז ז"ל הנז':

ועוד ימצא כיוצא בזה פה עירינו יע"א שמנהגם להתפלל מנחה וערבית בבית הכלה קודם החופה בקבוץ קהל הרבה, ומסדרים להם מטות גבוהים עשרה ורחבים ארבעה כדי לישב עליהם בשעת חופה ומוכרחים להתפלל כנגרן דגם זה חשיב דחק, ויר"ש יזהר בזה היכא דאפשר לו:

פרק ז

אע"**ג** דאמרינן לא חשיב חציצה אא"כ גבהו עשרה ורחבו ארבעה, הנה אם כלי זה גבהו ששה הניחו אותו על במה שאצל הכותל שגבוה ארבעה או חמשה והמתפלל עומד על הקרקע שנמצא כלי זה גבוה עשרה ויותר ה"ז חוצץ, וכן מטה שאצל הכותל והניחו עליה סדינים וסדרום זעג"ז ונעשה השטח העליון שלהם גבוה טפי מעשרה ה"ז חוצץ ופשוט:

פרק ח

יש אומרים אפילו אם המתפלל רחוק מן הקיר כגון שעומד באמצע צריך להזהר שלא יחוץ בינו לקיר, ויש דס"ל דאם החציצה היא חוץ לארבע אמות ממנו שרי. וכן פסק מגן גבורים וכנז' בפתחי עולם ס"ק מ"ט ע"ש וכן ראוי להורות דשרי בכה"ג:

פרק ט

כתב הגאון ר"ז ז"ל בש"ע סימן ק' תפלה של מועדות ושל מוסף ראש חודש אין אדם רגיל בהם כ"כ מפני שאינו מתפלל אותם תדיר אלא לפרקים, לפיכך צריך להסדיר אותם תחלה [כנז' בגמרא] קודם שיתפלל כדי שתהא תפלתו שגורה בפיו. ועכשיו נוהגים להקל בזה. ויש שלמדו זכות עליהם לומר שלא הצריכו חז"ל להסדיר אלא כשמתפללין בע"פ. אבל כשמתפללין מתוך הספר אין צריך להסדיר שהרי רואה מה שמתפלל ומ"מ תפלה שצריך להבין פירוש הדברים ודאי צריך ללמוד ולהסדיר תחלה שאין ספר מועיל לו בזה בפרט בפיוטים שחמיר פירושם עכ"ל:

וכתב הרב חסד לאלפים הרוצה לחוש לדעת מרן ז"ל בש"ע דסובר דאף כשמתפלל מתוך הסידור צריך להסדיר בא בשכרו ובקל יוכל לקיימו בהשכמתו לבית הכנסת. ברם המתפללין במועדים תפלה ראשונה [ערבית] על פה אין להם על מה שיסמיכו, לכן צריך ליזהר לפחות להתפלל תפלה ראשונה מתוך הספר. ובפיוטים ותפלות ימים נוראים שחמור פירושם צריך להסדיר תחלה ולא מהני ספר כזה עכ"ל. ולכן פה עירנו בגדאד יע"א נוהגין שתפלת ערבית של ראש השנה ושל מועדים כולם מתפלל אותה ש"ץ בקול רם, ואע"פ שכל הצבור יש בידם סידור ומתפללים מתוכו בלחש עם הש"ץ עכ"ז הוא מתפלל התפלה של ערבית שהיא תפלה הראשונה בקו"ר ומהני זה לצבור. מיהו יר"ש יזהר להסדיר בינו לבין עצמו בביאו לבית הכנסת לקיים דברי מרן ז"ל דס"ל דצריך להסדיר אע"פ שמתפלל מתוך הסידור:

והרב פתח הדביר ז"ל דף צ"ח ע"ב כתב דהקב מחצית השקל כתב דשלא כדין נוהגין העולם שאומרים ברכת קדוש הלבנה בעל פה וגם אין מסדרין תחלה. ובעי הסידור בזה טפי מתפלת ראש חודש דעכ"פ לא יעברו שלשים שלא יתפלל תפלה של ר"ח, מה שאין כן ברכת הלבנה לפעמים יש בין אחד לחבירו יותר משלשים כפי אשר תתראה הלבנה ע"כ. ולענ"ד ליישב מנהגן של ישראל ע"ד שכתבו בפסקי תוספות וכו', ונראה פירוש דבריהם שע"י השמעת קול ילמדו זא"ז כמ"ש במרדכי וכו'. והכא נמי אפשר דה"ט דלא נהגו לסדר ברכת הלבנה דכיון דטעם הסידור היינו כדי שתהיה שגורה בפה הרי אומרים אותה בקול רם כל הקהל הבאים כאחד הן מלמדים זא"ז. וזה תיקון למי שאינו רגיל וכו' עכ"ד. והנה פה עירנו בגדאד יע"א נוהגין שהחזן אומר ברכת הלבנה בקול רם והציבור אומרים עמו כל הברכה בלחש. ולכן נראה דראוי שהחזן יסדיר תחלה בינו לבין עצמו אבל הקהל שאומרים הברכה עמו ביחד אין צריכין להסדיר:

וכתב עוד פה"ד שם באות ג' וז"ל מרן ז"ל בב"י העלה דלא כרבינו מנוח ז"ל אלא אפילו שכתובה לפניו צריך להסדיר וכן העלה הרב ב"ח ז"ל עש"ב. ור"ח חשוון לכ"ע צריך להסדיר דבתשרי לא התפלל תפלת ר"ח כמ"ש הרב"ח ושאר פוסקים ז"ל, ולפ"ז כ"ש שיש להסדיר נוסח אתה יצרת דמוסף שבת ור"ח שבאה פעם לד' או לה' חדשים ואין רגילים בו. ואפילו שאומרים אותו מתוך הסידור הרי מרן והרב"ח העלו דאין זה תיקון והרב"ח הוסיף דאפילו רבינו מנוח ז"ל גופיה לא החליט ואסיק בצ"ע. אלא דברוב תפוצות ישראל אינם מסדרין שום תפלה דסמכו על חילוק רבינו מנוח ז"ל הגם דכתב דצ"ע, ומרן חלק עליו אפ"ה קבעוה להלכה גדולי ישראל. ועיין למרן החבי"ב בשיורי כנה"ג ולהרב ברכ"י אות ב' והרב בגדי ישע:

והרב מאמר מרדכי ז"ל סק"ג למד מדברי התוספות ברכות דף כ"ט ע"א בד"ה מפני, דהמסדיר תפלתו אומר כל הברכות כתקונן עם סיום הברכות. וכתב דצ"ע למעשה, ושוב חילק בין ש"ץ לאחרים ע"ש. ולענ"ד יש ללמוד הפך זה ממ"ש הרב מג"א ז"ל לקמן סימן רי"ח סק"ד דמחלק בין ברכות הראיה לסידור, וכתב דבסידור פסק לחומרא ובברכות הראיה ספק ברכות להקל וכו' ע"ש, ש"מ דכי תקינו רבנן לסדר היינו מבלי שיאמר כל חותמי ברכות בשם ומלכות, דאי מחתם חתים אכתי איכא ס' ברכה לבטלה כשיסדר בלי חיוב שחייבוהו חז"ל, ועין למג"א וברכ"י סימן תקפ"ב אות ג' עכ"ל:

משפטים

פרק א

אל יעשה האדם תפלתו קבע אלא רחמים ותחנונים וכמפורש במשנה פרק ב' דאבות וכשאתה מתפלל אל תעשה תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים שנאמר כי רחום וחנון הוא וכו'. וכתב רבינו יונה ז"ל בפירושו למס' אבות הכונה שיאמר התפלה כעני המתחנן ושואל דבר שהוא צריך, כי תחנונים ידבר רש ולא כאדם השואל ואינו צריך בו שאינו מתחנן בלב נמוך ולא בשברון הנפש, כי באמת כל איש צריך לבקש על עצמו, כי אדם אין בארץ אשר לא יחטא, גם לא תהיה עליו התפלה כמשא, ולא יעשנה כמי שפרע חובו וכו' עכ"ל. והרב רבי יוסף בן נחמיאש ז"ל שהיה תלמידו של הרא"ש ז"ל כתב בביאורו על אבות וז"ל, וזה טעם כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא תחנונים וכמו שמפורש בפרק תפלת השחר מאי קבע כל שתפלתו דומה עליו כמשאוי, רבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים ובאבות דרבי נתן אל תעש תפלתך שיחה אלא תחנונים, והכונה להתחנן לפני המקום בלב נמוך וכוון הדעת עכ"ל:

הנה דין זה שהוא יסוד העקרי של התפלה השנוי במשנה הנז' הוא הלכה פסוקה בדברי מרן בשה"ט סימן צ"ח סעיף ג' שכתב יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת שלא תראה עליו כמשא ומבקש ליפטר ממנה ע"כ. ולכן אזהרה שמענו בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דכ"ח דרוש ח' וז"ל באומרך עוזר דלים העונה לעמו ישראל תכוין לעשות עצמך עני עם השכינה הנקראת עניה בהיותה כאן למטה כדי שבהעלותה תזכה לעלות עמה כנז' בזוהר פ' בלק וצריך למעבד גרמיה עני בהדי שכינתא וכו' ע"ש. ובדברי הזוהר הנז' שאמר למעבד גרמיה עני בהדי שכינתא יש להטעים גם מ"ש לעיל מדין המשנה והגמרא הנז' שצריך להתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח שעל זה נמי קאי דברי הזוהר הנז' אע"ג דכונתו הוא על מה שביאר רבינו האר"י ז"ל:

ובספר מגן גבורים בשה"ג סק"א כתב דרך תחנונים כ"כ הרי"ף והרא"ש דלכתחלה בעינן תרווייהו שיהיו תחנונים ולא יהיה עליו כמשאוי. אמנם בברכות דף כ"ט ד"ה כל כתבו בשם ר"ח דבתחנונים בלבד סגי. אמנם אם אינו אומר בלשון תחנונים אין תפלתו תפלה כלל וצריך לחזור ולהתפלל וכ"כ הב"ח. ולפע"ד גם להרי"ף והרא"ש אין תפלתו תפלה, וראיה ברורה מדברי רבינו ז"ל פ"ד מהלכות תפלה הט"ז שכתב. שם כיצד הוא הכונה וכו' ואח"כ יתפלל בנחת ובתחנונים ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משא ומשליכה והולך לו. הרי רבינו פסק דבעינן תרווייהו וחשבו בין דברים המעכבים עכ"ל. ובאלף המגן שם בס"ק ד' כתוב ואם עבר ולא התפלל דרך תחנונים צריך לחזור ולהתפלל. ואף דהאידנא אין חוזרין משום חסרון כונה כמבואר סי' ק"א היינו משום שקרוב הדבר שגם בחזרתו לא יכוין, אבל בזה קרוב שיתפלל דרך תחנונים, כ"כ בש"ץ בשם מאמר מרדכי עכ"ל. וכתב בעץ יוסף בברכות אם עבר ולא דבר בלשון תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת אף שאין עליו כמשאוי אין תפלתו תפלה וצריך לחזור ולהתפלל, וכן משמע בב"י וב"ח ול"ח וכנז' בא"ר. אבל לכתחלה ס"ל להטור ולהמחבר דתרווייהו בעיא אליבא דכ"ע ע"כ. ועיין פתחי עולם סק"ד:

ולענין הלכה נראה דאע"ג דמשום חשש ברכה לבטלה אין לחזור לא על זה ולא על זה וכמ"ש הגאון פרי מגדים ז"ל, הנה צריך כל אדם להזדרז בדבר זה מאד מאד להיות נזהר בשני דברים אלו, ובפרט בעבור לשון תחנונים ובעוה"ר רבים נכשלים בזה ובאמת הוא דבר מפורש במשנה ובגמרא, ורוב גדולי האחרונים ס"ל שלא יצא י"ח בתפלה וצריך לחזור, והשי"ת ברחמיו יעזרנו על דבר כבוד שמו:

פרק ב

אסור להתפלל בבתי ידים דהוי בזיון ויוהרא וכנז' בב"ע דף צ' ע"ב שהביא זה מן עיקרי הד"ט בשם פחד יצחק כ"י:

פרק ג

גרסינן בגמרא דברכות דף ל"א א"ר המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה. וחנה היא מדברת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו. רק שפתיה נעות מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו ע"כ:

ועפ"ז פסק מרן ז"ל בשה"ט סימן ק"ב ס"ב לא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש ולא ישמיע קולו עכ"ל. ובהא דמשמיע לאזניו נתחבטו גדולי חכמינו ומשמע מדברי הזוהר שלא ישמיע לאזניו. והגאון חיד"א בברכ"י כתב וז"ל לענין הלכה העלה הרב פר"ח כדמשמע מהתוספתא והזוהר דלכתחלה לא ישמיע לאזניו וכן ראוי לנהוג, וכמ"ש מרן בבדק הבית שראוי לחוש לדברי הזוהר. וגם אני שמעתי שכן כתבו גורי האר"י זצ"ל והכרעת האר"י ז"ל מכרעת עכ"ל. והרב ב"ע ז"ל בדף צ' ע"ב אות ע"ה העיד דמצא בסידור מהר"י סרוק ז"ל שכתב צריך להשמיע לאזניו ונטה דעתו לזה ע"ש. ואנא עבדא אמינא אם ידע אינש בנפשיה שיוכל לכוין היטב ולא יבולע בפיו אותיות מן התפלה אם לא יהיה משמיע לאזניו אה"ן יעשה כמ"ש הגאון חיד"א שלא ישמיע לאזניו, אבל אם לא יוכל לכוין היטב וכ"ש היכא דחושש שיבלע אותיות אם לא ישמיע לאזניו אה"ן ישמיע לאזניו דוקא ולית לן בה. ושמעתי דעט"ר הרב מור אבי זצ"ל היה דרכו להשמיע לאזניו ושוב עלה בדעתו לשנות מנהגו ולא היה משמיע לאזניו והיה קשה עליו הדבר הזה והנה אחד יר"ש אמרו לו בחלום שיאמר להרב מו"א זצ"ל שיחזור לנהוג כמנהגו הראשון להשמיע לאזניו ובא החולם הזה והגיד לו וכן עשה:

פרק ד

כתב מרן ז"ל בשה"ט סי' צ"ה יכוין רגליו זה אצל זה בכיון כאלו אינם אלא אחת, להדמות למלאכים דכתיב בהן ורגליהם רגל ישרה כלומר רגליהם נראים כרגל אחד ומפורש בדברי הפוסקים טעם לדבר זה חדא כיון שעומד לדבר עם השכינה (אחר שאמר אדני שפתי תפתח) צריך לסלק כל מחשבות הגוף מלבו ולדמות כאלו הוא מלאך. ועוד כשעומד כן אינו עומד בחזקה על רגליו וזה מורה שעומד באימה ובהכנעה:

ועוד רמז שנסתלק ממנו התנועה לברוח ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' ע"כ:

ודע כי יש בני אדם שאין יכולים לחבר ולהדביק כפות רגליהם מן האצבעות עד העקב אבל בחדא מנייהו סגי להו. הנה נראה כי טוב יותר לחבר האצבעות אע"פ שמצד העקבות נפרדים קצת זמ"ז כי העיקר הוא צד האצבעות שנראה לעינים שהוא קצה הגוף וכאן נראית רגל ישרה טפי:

פרק ה

איתה בגמרא דברכות דף נ"ה א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה (פירש רש"י אומר בלבו שתעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה) סוף בא לידי כאב לב (שאין בקשתו נעשית) וא"ר יצחק שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם (שעל ידיהם מפשפשין למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכיותיו נראה מה הם) ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו, והקשו בתוספות שם בדף ל"ב ע"ב כאן משמע עיון תפלה לאו מעליותא היא, ובגמרא דשבת חשיב עיון תפלה מדברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה אלמא מעליותא היא, ותרצו תרי עיון תפלה הם והיינו המצפה שתבא בקשתו לאו מעליותא היא והך דשבת הוא שמכוין לבו לתפלה ע"ש, וכן פירש בתוספות רבינו יהודה חסיד בברכות דף ל"ב:

ועל כן פסק מרן ז"ל בשה"ט כי' צ"ח ס"ה אל יחשוב ראוי הוא שיעשה הקב"ה בקשתו כיון שכיון בתפלתו כי אדרבה זה מזכיר עונותיו של אדם שעי"כ מפשפשין במעשיו לומר בטוח הוא בזכיותיו, אלא יחשוב שיעשה הקב"ה בחסדו ויאמר בלבו מי אנכי דל ונבזה בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג בהם עם בריותיו ע"כ. ודבר זה של עיון תפלה רבים נכשלים בו וכמ"ש בגמרא דבתרא דף קס"ד שלשה דברים אין אדם ניצול בכל יום וחד מנייהו הוא עיון תפלה ועל כן בדבר זה צריך אזהרה ביותר:

פרק ו

כתבתי בסה"ק בן איש חי פרשת משפטים הלכות שנה ראשונה אות ה' בתפלת העמידה אינו פוסק לקדיש וקדושה וכיוצא אלא ישתוק ויכוין למה שאומר הש"ץ, ואם הוא עומד רחוק מן הש"ץ ואינו שומע קדיש וקדושה אין צריך לשתוק אלא יתפלל כדרכו ע"ש:

ונראה דכל זה הוא בשומע מן ש"ץ קבוע שדרכו להוציא י"ח כל הצבור ששומעין קולו בכל דבר שבקדושה, אבל השומע מן חזן שעמד להתפלל בדרך אקראי פעם אחת בלבד אין לו תועלת מדבר זה דאין זה מכוין להוציא אחרים ולא יעלה על לבו ד"ז:

תרומה

פרק א

בענין החזרה של תפלת העמידה מפורש בשער הכונות דף ל"ח ע"ב כי תפלת לחש דעמידה היא בנה"י אמנם עתה בחזרה היא העולה עוד שלשה מדרגות אחרות שהם חג"ת, ולכן צריך עתה לחזור ולעשות כל אותם התיקונים הנזכרים בתפלה של לחש כי בכל עליית מדרגה יותר עליונה צריכה אל הארות אחרות יתירות ולכן חוזרין העמידה עצמה ממש. אבל יש הפרש ביניהם שהראשונה היתה בלחש לפי שהיתה עדיין למטה במקום נה"י דז"א אשר יש שם פחד ואחיזה לחיצונים והקליפות כמו שמצינו להרשב"י ע"ה בזוהר מגזם מאד בענין המשמיע קולו בתפלתו שהקליפות אוחזות בתפלתו יען הוא במקום תחתון, אבל עתה בעלותה אל חג"ת דז"א אין שם פחד מן הקליפה ולכן אומרים אותה בקול רם עכ"ל. והטעם שהחזרה היא ברבים שהם עשרה ולא ביחיד כתוב שם שזה יובן במ"ש בזוהר פ' משפטים דף קי"ז ע"א בפ' אחרי רבים להטות דאין רבים פחות משלשה ואינון תלת אבהן ועתה שעולין בחג"ת שהם תלת אבהן שבז"א צריך שיהיו ברבים (פי' בעשרה) ולא ביחיד ע"ש:

פרק ב

עתה נזכיר כאן בענין הקדושה של חזרת העמידה המפורש בשער הכונות דף ט"ל ע"א וז"ל בסוד הקדושה קודם שנבאר כונתה נבאר קצת דברים הצריכים והוא כי תחלה תכוין לקיים מ"ע אחת שנצטוינו בפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל ופירשוהו בזוהר בפ' אמור בר"מ שנתחייבנו לקדש שמו יתברך בסוד קדושת נקדישך ונעריצך, וז"ש בתוך בני ישראל רמז בזה שצריך האדם לכוין כי בהמשיכו הקדושה העליונה שתמשך עליו ג"כ בחי' הקדושה ההיא ויתקדש האדם מקדושתו יתברך וזהו ונקדשתי בתוך בני ישראל שהם יתקדשו והוא יתקדש עמהם בתוכם. וזש"ה והתקדשתם והייתם קדושים כנז' בר"מ שנקבל הקדושה מקדושתו יתברך שנמשכה עלינו וכבר נתבאר כי מקום קבלתו אל הקדושה הזאת היא באומרו מלא כל הארץ כבודו כנודע שהוא סוד המלכות, ותכוין כי אנחנו בני המלכות ואנו מקבלים הקדושה על ידי אמנו. ולכן צריך שתכוין לכלול עצמך תוך המלכות לקבל מקדושה הנמשכת עליה וזה תכוין באומרך מלא כל הארץ כבודו:

ובהגיע הש"ץ אל נקדישך צריך האדם לחזור ולפסוע שלשה פסיעות לפניו במקום שהיה עומד בהיותו מתפלל בלחש ויסתום עיניו בכונה גמורה. גם תזהר בתכלית הזהירות לכוין הרגלים בעת הקדושה של נקדישך בסוד ורגליהם רגל ישרה ירמוז ששני הרגלים

יהיו כדמות רגל אחד בלבד. גם בענין מה שנוהגים קצת בני אדם לפסוע לאחוריהם שלש פסיעות אחר הקדושה ולומר שלום, לא היה מורי ז"ל נוהג כך כלל אלא היה נשאר עומד במקומו עד נפילת אפים וגם היה שותק ולא היה אומר שלום ואפילו שהוא עומד במקומו. גם צריך שתאמר עם הש"ץ כל סדר הקדושה מלה במלה מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל סדר הקדושה כולה. ואמנם ב' תיבות של נקדישך ונעריצך צריך שתאמר אותם בקול רם ושאר התיבות עד עניית קק"ק תאמר אותם בלחש עם הש"ץ. ואח"כ כשתענה קק"ק וכו' יהיו בקול רם ובעינים סגורות ובדלוג כלפי מעלה כמשי"ת. והנה ענין הנז' שהוא לומר נקדישך ונעריצך בקו"ר בלבד והשאר בלחש זה נזכר בתוספתא במס' פאה. והענין של הדלוג באומרו קק"ק נזכר במדרש תנחומא בפ' צו וז"ל בשתים יעופף וכו' מכאן תקנו חז"ל לעוף האדם על רגליו בשעה שהש"ץ אומר קק"ק ע"כ, ועניינה יתבאר לקמן בע"ה:

אמנם נבאר עתה בקצרה כונה אחת רבת התועלת הזהירני מורי ז"ל מאד לכוין בה, ואמר לי שבזה תתעלה נפשי ותקבל קדושה גדולה. והענין הוא כי הנה לקמן יתבאר שענין הדלוג הוא להעלות למעלה את יעקב ורחל. והנה נודע כי כל דילוג ועליה ממקום למקום איננה אלא בסוד שם בן מ"ב כמבואר לעיל בדרושי הקדישים וע"ש, וא"כ צריך לדלג ולכוין להעלות את נפשו ג"כ עמהם למעלה על ידי שם מ"ב בשם אבגית"ץ. ובקדושה של תפלת שחרית דחול יכוין בשני אותיות ג"י ובקדושת המנחה של חול יכוין לדלג ולעלות ע"י ב' אותיות א"ב ובקדושת ובא לציון דבתפלת מנחה דשבת יכוין בשני אותיות ת"ץ עכ"ל:

וכתוב בגליון שער הכונות וז"ל, אמר מאיר צ"ע למה מתחילין מאותיות שניות ולא מהראשונות וצ"ע. ועיין בפרי עץ חיים פ"ג בשחרית א"ב ובמנחה גי' ע"ש. מיהו בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כתוב כמ"ש בשער הכונות הנז' ג"י בשחרית וא"ב במנחה וכן עיקר:

ומ"ש רבינו ז"ל לומר נקדישך ונעריצך בקו"ר והשאר בלחש לא פירש טעם לזה, ואנא עבדא אמרתי בס"ד טעם פשוט כי המקטרגים קשה להם דבר זה שאנו אומרים קדושה המיוחדת למלאכי עליון, אך בע"כ ישתקו בזה מפני כי ישראל אומרים הקדושה ברשות כי קב"ה נתן להם רשות בכך, אמנם כששומעין דכל הציבור אומרים נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש יקטרגו איך התחתונים מדמין עצמם לשרפי קודש באומרם כנועם שיח שרפי קודש נחזי אנן נועם קדושת הפה שלהם איך הוא ולכך אומרים כנועם בלחש אבל על שליח צבור שהוא אדם יחידי אין שמים לב לדבריו אלו, ובספר ש"ש

ח"ג כתב וז"ל שמעתי טעם שאמרו שלהיות ש"ץ בחי' קו אמצעי יסוד לכן הוא דוקא יאמר כנועם וכו' בקו"ר והצבור אחריו בלחש עכ"ל:

פרק ג

הטעם שבקדושת שחרית בכל יום אומרים נקדישך כנועם שיח שרפי קודם אשר מלשון זה משמע דישראל הם טפלים למלאכים, ובקדושת מוסף אומרים כתר יתנו לך המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה דמלשון זה משמע המלאכים טפלים לישראל, והטעם דאיתא בתוספות סנהדרין דף ל"ז בשם תשובת הגאונים דכתיב גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף אומר שירה אחת ביום אחד ששת ימי המעשה, וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו עוד כנף והקב"ה משיב להם יש כנף אחד בארץ אלו ישראל שאומרים לפני שירה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו ע"כ. ועיין בגן המלך שבסוף ספר גו"ר סי' קל"ד ע"ש. על כן מן הראוי שנאמר בקדושה דשבת לשון זה של עם עמך ישראל להיות כי בשבת ישראל עיקר דהמלאכים אין להם כנף כנגד יום שבת הן בשחרית הן במוסף אך כדי שלא יתקנאו מחמת לשון זה ויקטרגו על ישראל אין אומרים לשון זה בשחרית אלא רק במוסף של שבת כי כיון דבשחרית דשבת ויו"ט אמרו כנועם וכו' דמשמע ישראל טפלים למלאכים לא יקטרגו אם יאמרו לשון דמשתמע להפך בעבור מוסף בלבד:

מיהו גם במוסף יו"ט ור"ח שחלו בחול שיש להם כנף למלאכים אין אנחנו משנים הנוסח שאומרים במוסף דשבת בכל השבתות כדי להשוות הקדושה דתפלת המוספין, כי השבתות הם רבים שבכל שבוע יש שבת ואין ראוי לחלק ביניהם:

פרק ד

כשיגיע ש"ץ בחזרה למודים שוחין הצבור כדי להכניע לפניו יתברך בשעת הודאה, אע"פ ששחו כבר במודים כשהתפללו בלחש חוזרין ושוחין עם הש"ץ כדי שלא יהיו נראין ככופרין במי שהש"ץ מודה לו. והא דנקרא מודים דרבנן מפני שהוא תיקון הרבה חכמים כל אחד הוסיף בו על אשר תקנו לפניו. והא דאומרים בו כן תחיינו ותקיימנו וכו' על שאנו מודים לך הכונה הוא דנזכה שתקיימנו ותחיינו וכו' בזכות שאנו מודים לך תמיד ונשמעים לעבודתיך ולא ישחו יותר מדאי דמחזי כיוהרא וכמפורש כל זה בלבוש ז"ל:

ודע כי בשער הכונות מפורש שיעשה במודים בלחש כריעה אחת וזקיפה אחת ובמודים דחזרה יעשה כריעה ב' וזקיפה ב'. אמנם רבינו הרש"ש ז"ל ס"ל דבין בלחש בין בחזרה יעשה שתי כריעות ושתי זקיפות כאשר עשה בברכת אבות שבתיבת ברוך יכרע הגוף

ובתיבת אתה כריעת הראש וכן בזקיפה בשם שיעשה תחלה זקיפת הגוף ואח"כ זקיפת הראש וכן יעשה במודים של לחש ושל חזרה לדעת רבינו הרש"ש ז"ל. ובסה"ק בן איש חי פרשת בשלח אות כ"א כתבתי לעשות במודים דלחש כסברת רבינו הרש"ש ז"ל ע"ש מילתא בטעמא. מיהו מודים דחזרה דלכ"ע היא דרבנן נראה לעשות כאשר מפורש בספר הכונות שהוא כריעה א' וזקיפה א' והיינו בראש כמ"ש בספרי הפוסקים הפשטנים שיעשה הרכנת הראש דוקא:

פרק ה

כתב בפתח הדביר סי' קכ"ז אות ב' בנוסח מודים דרבנן יש לומר ותאסוף גלויותינו הלמ"ד בקובוץ כמש"ל סי' קי"ז אות וא"ו גבי תקע בשופר לקבץ גלויותנו:

פרק ו

כתב בעולת תמיד דף נ"ט בשם רבינו יונה ז"ל, המכוין בשעת חזרת התפלה מעלה עליו הקב"ה כאלו התפלל שלשה תפילות הא' שכבר התפלל בלחש והב' שומע כעונה והג' שעונה אמן כמברך הרי שלשה ע"ש. ונמצא דהנזהר בזה הוא כאלו התפלל ביום שבע תפילות א' בערבית וג' בשחרית וג' במנחה ולז"א חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, ובזה יובן. ואם יתכפו האחד זו תפלה של לחש לכוין בה אז השנים אלו ב' תפילות של החזרה יעמדו נגדו ואז חוט המשולש לא במהרה ינתק, כי נעשו ג' תפלות בבת אחת ולכן נרמזה התפלה בפסוק ועשית את נרותיה שבעה אלו שבע תפלות הנז' והעלה את נרותיה שבחזרה יהיה עלוי בלחש יען כי לחש בנה"י וחזרה בחג"ת והאיר אל עבר פניה פנים בפנים:

פרק ז

יזהר האדם לענות ברוך הוא וברוך שמו כששומע האזכרה בברוך אתה ה' מפי המברך, ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף מ"א וז"ל הקהל השומעין ברכות מפי הש"ץ עונין ואומרים ברוך הוא וברוך שמו בעת שמזכיר השם בברכה תכוין במלת ברוך הוא כי שם אהי"ה דיודי"ן המלובש בשם הוי"ה במלוי ס"ג, ובברוך שמו תכוין כי שם אדנ"י נעשה מלבוש אל שם הוי"ה במלוי אלפי"ן:

ועוד ביאר שם כונה שנית שיכונו במלת ברוך אל אות יו"ד דשם הוי"ה ובתיבת הוא תכוין אל אות ה' ראשונה דשם הוי"ה, ובתיבת וברוך תכוין אל אות וא"ו ובתיבת שמו תכוין אל אות ה' אחרונה שהיא שם אדני ע"כ ע"ש. ולכן העיצה היעוצה לכל אדם פשטי שיכוין כונה זו בלבד ויכוין בקיצור ברוך הוא י"ה דשם הוי"ה וברוך שמו ו"ה דשם הוי"ה וכונה זו מאכל כל אדם וקלה גם להמין העם וכך ראוי לדרוש בציבור:

פרק ח

בעניית אמן מפורש בשער הכונות שם כי באמן דקדיש יכוין שילוב אדנ"י הוי"ה כזה אידהנוי"ה אבל באמן דברכות של המצות וברכות הנהנין וברכות העמידה יכוין הוי"ה אדנ"י כזה יאהדונה"י:

פרק ט

אם לא שמע הזכרת השם מן המברך או הש"ץ ורק שמע הקהל עונין ברוך הוא וברוך שמו גם הוא יענה עמהם ברוך הוא וברוך שמו דאין בזה דין אמן יתומה, אבל בעניית אמן אם היא ברכה שזה העונה חייב בה ולא שמע הברכה ורק שמע הקהל עונין אמן אינו עונה אמן עמהם משום דהוי אמן יתומה אלא יענה ויאמר אל מלך נאמן ויכוין שהוא ר"ת אמן כמ"ש בסה"ק מקבציאל בס"ד:

תצוה

פרק א

יחיד המתפלל בביתו ולא היה בבית הכנסת בשעת נשיאת כפים ולא שמע ברכת כהנים, טוב שיאמר אחר נטילת העמידה בקשה זו. רבש"ע בטובך הגדול ובחסדיך הרבים תברכינו ותקיים בנו כל הברכות אשר צוית את אהרן ואת בניו לברך את עמך ישראל באהבה ככתוב בתורתך וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם: יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך: ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: ושמו את שמו על בני ישראל ואני אברכם:

ויהר"מ ה' או"א שיהא עתה עת רצון לפניך ותעלה ותבא ותגיע ותראה ותרצה ותשמע ותפקד ותזכר לפניך כל ברכה וברכה אשר יצאה מפי אהרן כהניך ובניו הכהנים אשר ברכו את עמך ישראל באהבה. ויתעוררו בעת הזאת כל הברכות ושמות הקדושים הכתובים בהם והרמוזים בהם למשוך שפע טובה וברכה והצלחה ופרנסה טובה וכלכלה וחיים ארוכים וטובים ומתוקנים לנו ולבנינו ולכל ישראל אמן יהיו לרצון אמרי פי וכו'. ואח"כ יאמר ג' פסוקים של מי אל כמוך עד מימי קדם ויכפול אותם:

פרק ב

הרואה חלום ונפשו עגומה יאמר בשעת ברכת כהנים נוסח זה חלמא טבא חזאי חלמא טבא חזאי חלמא טבא חזאי. חלמא טבא חזינא חלמא טבא חזינא חלמא טבא חזינא. חלמא דידי טבא הוא וטבא להוי. שבע זמנין יגזרון עליה משמיא דלהוי טבא. טבא הוא

וטבא להוי. ויחזור לומר כל נוסח זה שלש פעמים ויכוין להשלים דברים אלו דטבא להוי כשאומרים הכהנים תיבת שלום. כדי שיועיל אמן של הציבור גם לבקשתו זאת:

פרק ג

כתב בשער הכוונות דף מ' ע"א צריך הכהן לישא בכפיו כנגד ראשו ממש למעלה כמ"ש במשנה וצריך ליזהר בזה להגביהם כנגד ראשו ממש. ואחר אשר סיימו ברכת כהנים ונגמר תיקון לאה ונעשו שני מוחין שלה אין צורך להשאיר כפיהם זקופים עוד ולכן מורידין הידים כדרכם למטה ואורות יוצאין דרך האצבעות בסוד אור מעילא לתתא כדרכן תמיד עכ"ל. ובספר נהר שלום לרבינו הרש"ש ז"ל דף כ"ה ע"ב אות ך' הקשו חכמי המערב על מ"ש רבינו ז"ל שצריכין הכהנים להגביה כפות ידיהם למעלה ראש שזה הפך הפוסקים כסברת חכמים דמסכת סוטה פ"ו שאין נושאין כפיהם אלא כנגד כתפותיהם ולא למעלה ראש עכ"ד והרב החסיד מהר"ח ז"ל בתורת חכם דף קנ"ג ע"ב כתב לכאורה נראה שהרב רוצה לתרץ ולתקן בכאן דוגמת תקנה על ריב"ז שהתקין בלולב שבתחילה היה ניטל במקדש ז' ובמדינה יום אחד ובחרבן התקין ריב"ז שיהא ניטל ז' זכר למקדש. כן כאן במקדש היו נושאין כפיהם על גבי ראשיהם ובמדינה כנגד כתפותיהם. ועתה אחר החרבן שלא יש מקדש כדי שלא יאבד תיקון חו"ב דלאה תיקן שישאו כפיהם כנגד ראשיהם ממש. ובפרט בדבר שלא יש נדנוד ברכה לבטלה:

אלא שנראה שדעת הרב הוא שזה הסדר שכתב שיגביהו ידיהם כנגד ראשיהם ממש זה שנקרא כנגד כתפותיהם. והכהנים במקדש שהיו מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם הוא למעלה מזה המקום שכתב הרב ז"ל בספר הכוונות ובעץ חיים שהרי כתב בשער ל"א וכו' הרי שזו קורא אותו כנגד כתפותיהן עכ"ל. והרב שמן ששון ז"ל ח"ג דף נ"ב ע"ב כתב בשם הרב חזון נחום על מס' תמיד ובמקדש ע"ג ראשיהם דלאו אורח ארעא שיהא ראשם של כהנים למעלה ממקום שכינה ששורה על הידים ועוד דאיכא למיחש אתו לאסתכולי על הידים וזה לא יתכן לפיכך היו נושאין על ראשיהם חוץ מכה"ג שאינו מגביה. אבל במדינה כנגד כתפיהן היו עושים וכ"ש אם יגביהו למעלה מראשם ש"ד עכ"ל:

פרק ד

כתוב בספר פרי עץ חיים בשם החברים ז"ל וז"ל וצוה לכהנים שהם מצד החסד שיברכו את ישראל וגילה להם את הסוד שצריכין קודם להמשיך הברכה מן א"ס עד אין תכלית ומשם יתברכו ישראל מהאל יתברך. ואמר הכתוב כה תברכו וכו' שהוא מדה עשירית הנקראת אין תכלית ועל ידה נמשכו כל פעולות עולם הזה ובה נעשה כל הנסים והנפלאות שנאמר כה אמר ה' וצוה לכהנים שימשכו ברכה למדת כה וממנה לישראל.

וזהו כה תברכו למדת כה תברכו אתם מא"ס עד לאין תכלית. ופירוש תברכ"ו אותיות בכתרו, כלומר מן הכתר צריך להמשיך הברכה. בא וראה בשעה שהכהנים פורשים ידיהם לברך העם אז השכינה שורה על ידיהם ויתמלאו משפע. ויד ימין עולה על יד שמאל. לכן צריך להגביה יד ימין על יד שמאל. ואז כשפרשו ידיהם כל אותם המדרגות כולם מתברכים ממקור כולם שהוא עולם הבא שהוא מקור עליון שכל הפנימים מאירין ממנו. וכל הנרות ממנו מתדלקין ומתמלאין, ואז הוא שעת רצון מסטרא דא"א עכ"ל. ומכאן משמע ע"פ הסוד צריך להגביה יד ימין על יד שמאל ולא יהיו בשוה וכיון שהגביה זע"ז מעט סגי ליה. וכן כתב מרן ז"ל בש"ע סעיף י"ב ומגביהים יד ימנית קצת למעלה ע"ש, רמז לדבר דכתיב וישא אהרן את ידיו, ידו כתיב ועיין מנחת אהרן דף ק"ס ע"ג:

פרק ה

כהן שנשא גרושה או חלוצה לא ישא כפיו ואין נוהגין בו קדושה לקרות בתורה ראשון ואפילו גרשה או מתה פסול עד שידור הנאה מנשים שהוא אסור בהם. ואין הפרש בין נשא גרושת עצמו לבין נשא גרושת אחרים, כי בין זה ובין זה יש איסור לאו וכמפורש בכתובות דף כ"ח המגרש את אשתו לא תדור עמו בשכונתו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי ודין זה פסוק להלכה בש"ע אה"ע סי' וא"ו וסי' קי"ט עי"ש:

פרק ו

כהן חלל מדאורייתא כגון שהוא בן גרושה הרי זה מטמא למת אבל אם הוא בן חלוצה שהוא חלל מדרבנן אסור לו להטמא למת. ואין אזהרת טומאה נוהגת אלא בכהנים זכרים אבל בנקבות אינה נוהגת דכתיב בני אהרן ולא בנות אהרן ולכן כהנת מותרת להטמא: **ואע"פ** שאם הזכר עודנו קטן והוא מטמא עצמו במת אין הגדולים מצווין להפרישו מ"מ אם זה הקטן הגיע לחנוך צריכין להפרישו וכנז' בש"ע סי' שמ"ג:

פרק ז

כל המתים האמורים בפרשה שהכהן מטמא להם מצוה שיטמא להם ואם לא רצה מטמאין אותו בעל כרחו וגם הנשים נמי מצוה שיטמאו למתים הקרובים:
ואלו הן הקרובים שחייב הכהן להטמא להם, אשתו שהיא כשרה לו אבל הפסולה לו לא אונן ולא מטמא לה וכן אם גרשה אינו מטמא לה. וכן אם ארסה בלבד ולא נשאה אינו מטמא לה. וכן מיטמא לאמו אפילו נתחללה דמ"מ אמו היא. וכן מיטמא לבנו ולבתו אפילו הם פסולים דמ"מ בנו ובתו הם. מיהו צריך שיהיו בני קיימא כגון דקים ליה שכלו לו חדשיו או שחי אחר הלידה שלושים יום דיצא מכלל נפל ואינו מטמא לו דספיקא

דאורייתא לחומרא. אבל בנו ובתו שיש לו מן הגויה אינו מטמא להם דבנה ובתה של נכרית מקרו ואין להם יחוס אחריו:

וכן מיטמא לאחיו ולאחותו מאביו ואפילו הם פסולים אבל אינו מיטמא לאחיו ולאחותו מאמו אע"פ שהוא מתאבל עליהם. וכן אינו מיטמא לאחותו הארוסה אבל אם נתגרשה מן הארוסין מיטמא לה. ואינו מיטמא לאחותו הנשואה ואפילו אם נתגרשה או נתאלמנה כל שנשאת אינו מיטמא לה עוד, וכמפורש בדברי מרן ז"ל בכסף משנה הלכות אבל פרק ב' וכן מפורש בספר מטה יאודה סימן שע"ג, ויה"ר בלע המות לנצח וכל ישראל חיים וקיימים חיים של שלום וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום:

פרק ח

כהן אסור לו להיטמא למת אע"פ שהוא נפל ואפילו לא נתקשרו איבריו בגידין ואם נטמא לוקה וכל נפל שהפלתו אמו אחר ארבעים יום אע"פ שאינו מרוקם צריך הכהן לפרוש מטומאתו, ואע"פ שאינו לוקה בכך חייב לפרוש ממנו אבל פחות מארבעים יום אין בו דין טומאה ואין צריך לפרוש ממנו:

פרק ט

לא מבעיא דאסור לכהן ליכנס לתוך חדר שהמת מונח בו אלא גם לחדר או עליה הפתוחים לאותו בית שהמת מונח בו ג"כ אסור ליכנס שם. וכל שיש מזה לזה נקב פתוח שהוא טפח על טפח אסור ליכנס שם, וכן אפילו כמה חדרים פתוחים זה לזה אסור ליכנס בתוך כולם. אבל אם סתם הנקב הפתוח מחדר לחדר מותר ליכנס בחדר שבו הסתימה כי הסתימה חוצצת ואין הטומאה נכנסת שם. ואע"פ שסתמו לפי שעה ואין בדעתו שתשאר שם לעולם אפ"ה חוצצת. מיהו אם סתם בדבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה:

פרק י

אפילו אם היתה הסתימה בסרוג וקליעה שכולה נקבים אם אין בנקבים של הסריגה פותח טפח בשום אחד מהם הרי זה חוצץ ואין נקבי הסריגות מצטרפים לפותח טפח:

ואסור לכהן להתקרב תוך ד' אמות של מת או תוך ד' אמות של קבר. אבל אם יש מחיצות גבוהות עשרה טפחים סביב הקבר או שהקבר מונח בחריץ עמוק עשרה טפחים אין צריך להתרחק ממנו אלא רק ארבעה טפחים וכנז' בש"ע סי' שמ"א:

פרק יא

מבוי שיש בו כמה חצרות ובראש המבוי יש שתי מזוזות ומשקוף והמת בחצר אחד מן החצרות שבודאי מוציאין אותו מפתח המבוי, אסור לכהן ליכנס אל המבוי או לצאת

ממנו אפילו אם יש בית הכנסת באותו מבוי ולא יש בית הכנסת אחרת בעיר כי אם באותו מבוי ורוצה ליכנס להתפלל עם הציבור ולענות קדיש וקדושה וברכו וגם לומר ברכת כהנים אפ"ה אסור להכנס או לצאת דרך אותו הפתח מפני כי טומאה דרכה לצאת משם מתחת המשקוף שהוא מאהיל שם:

בד"א בימי החול או אפילו ביו"ט שקוברין המת בו ביום וסוף הטומאה לצאת דרך אותו הפתח של המבוי, אבל בשבת כיון דאין קוברין אותו בו ביום אלא עד הלילה מותר לכהן ליכנס דרך אותו הפתח ולצאת ממנו ורק אחר חשיכה אסור לכהן לעבור דרך אותו הפתח של המבוי:

פרק יב

אע"פ דנכון להזהר הכהן שלא ילך על קברי גוים עכ"ז בשביל צורך מצוה כגון ללכת לבית הכנסת או לבית המדרש וכיוצא מותר לו לילך אם יש לפי דרכו קברי גוים, ולכן פה עירנו בגדאד יע"א כשהולכים להשתטח על מצבת אדונינו יהושע כה"ג אע"פ שיש באמצע הדרך קברי גוים הולכים הכהנים ביניהם ואין חוששין וכן המנהג פשוט כיון דזה חשיב הליכה של מצוה:

פורים

פרק א

מדינות שקורין המגילה בט"ו בלא ברכה משום ספק מוקפים חומה מימות יהושע אע"פ שאין אומרים על הנסים בעמידה מ"מ אחר שיאמר אלהי נצור קודם שיעקור רגליו יאמר נודה לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו על הנסים וכו' בימי מרדכי ואסתר וכו' וכן יעשה בבהמ"ז ביום ט"ו שיאמר אחר סיום ד' הברכות הרחמן נודה לך על הנסים וכו' בימי מרדכי וכו':

פרק ב

הקורא את המגילה ושמע קדיש וקדושה וברכו יענה עמהם, אך אם נזדמן לו זה בתוך הפסוק יחזור ויקרא אותו הפסוק שענה בתוכו כדי שלא יתערבבו הדברים של הפסוק בענין אחר של דברי הקדיש וקדושה, ואפי' אם נזדמנה ענייתו בין פסוק לפסוק הנה אם נזדמן שהדברים של שני הפסוקים האלה קשורים זה בזה כגון ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו שהוא קשור עם פסוק ויצא התך צריך לחזור ולקרות פסוק ויצא כדי לחבר עמו פסוק ויגד לו וכן פסוק כל עבדי המלך קשור עם ותאמר אסתר ופסוק כי אם

החרש תחרישי קשור עם הקודם ופסוק לך כנוס קשור עם הקודם וכן פסוק אם מצאתי חן קשור עם הקודם:

כי תשא

פרק א

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף מ"ב ע"ב וז"ל סוד ענין הודוי שנהגו לומר אחר חזרת ש"ץ התפלה קודם נפילת אפים, דע כי אע"פ שהתודה על חטאיו בשומע תפלה כנז"ל, עכ"ז צריך שיחזור עתה ויתודה על חטאיו ויפרשם בכלל הוידוי שמתודים כל הקהל, ואחר הוידוי יאמר ויעבור וי"ג מידות ואח"כ יאמר נפילת אפים. וטעם קדימת הוידוי אל י"ג מידות יובן מה שנבאר עתה. והוא כי בעת שאתה מתודה הוידוי תכה ביד ימינך כפוף כמו אגרוף על לבך שמצד שמאלך הכאה אחר הכאה בנחת בעוד שאתה מתודה בין בשחרית בין במנחה על כל תיבה ותיבה של אשמנו בגדנו וכו' הכאה אחת, ותכוין בזה כי הנה נודע שלב האדם נעשה מכח גודל הארת החו"ג והיסודות דאו"א מתגלים למעלה במקום הלב. והחוטא גורם הסתלקות אורות המוחין להעלותם למעלה במקום הסתום והמכוסה ומונע ירידת החסדים ההם אל מקום הלב. ותכוין שעתה ע"י הוידוי נתקן הענין ונתכפרו עונותיו בסוד ונשא השעיר עליו את כל עונותם. שע"י אמירת הוידוי שאומרים הקהל אז המקטרג לוקח חלקו בעת הוידוי והולך לו ונפרש ממקום הקדושה: [א"ה צריך להבין דברי רבינו ז"ל שאמר אז המקטרג לוקח חלקו והולך לו ונפרש מה לקח. ונ"ל בס"ד דארז"ל כשאמר משה רע"ה בתפלתו עבור העגל אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב אז השטן וגונדא דיליה שהיו עומדים לקטרג ולדבר דלטורין על ישראל לפני הקב"ה נבדלו והלכו להם באומרם הרי פטרונם הוא מדבר בסרחונם ומקטרג עליהם ולמה אנו צריכין לדבר קטגוריא בסרחונם ואז שתקו ופרשו ולא דברו כלום, זש"ה לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו שעמד במקום הפורץ זה השטן ואחר שפירשו השטן וגונדא דיליה דבר משה רע"ה בסנגוריא שלהם שאמר ועתה אם תשא חטאתם וכו' ע"כ. ועד"ז כתב רבינו ז"ל כאן כשאומרים הקהל וידוי אז המקטרג לוקח חלקו בעת הוידוי והולך לו והיינו כי חלקו של המקטרג הם דברי קטגוריא ודלטורין וכיון שרואה הקהל שהוא עומד לדבר עליהם קטגוריא הם עצמן מודים בסרחונם ומודים על עונותיהם תשבע נפשו באמירת הוידוי וחושב שנעשית מלאכתו אשר הוא עוסק בה תמיד ועומד תמיד לדבר קטגוריא ודלטורין ודומה לו כאלו

כבר לקח פרי עסקו ומלאכתו ומה צריך עתה לעמוד לפני הקב"ה לעסוק במלאכתו ולכך הולך לו ופורש ממקום הקדושה אשר הכין עצמו לדבר שם]:

ועל ידי הכאות האלו אתה גורם (בפועל דמיוני זה) להוריד החסדים אשר למעלה במקום המכוסה למטה במקום הלב שהוא מקום המגולה. ולפי שהיד ימנית היא סוד החמש חסדים בשרשם העליון לכן צריך להכות ביד ימינו על לבו ויכוין לנענע החסדים אשר למעלה ולהורידם למטה במקום הגילוי וכו':

ואחר שירדו שם החסדים במקום החזה אז אומרים ויעבור לעשות זווג לאה עם ישראל בויעבור וי"ג מידות, וזווג שני רחל עם יעקב בנפילת אפים. ולכן מוכרח הוא להקדים הוידוי אל הי"ג מידות לסיבה הנז':

פרק ב

כתב עוד בשער הכוונות שם וז"ל צריך האדם לומר כל פרטי הוידוי כולם אשמנו בגדנו וכו' אע"פ שיודע האדם בעצמו שאין בו כל הדברים ההם ונראה כמדבר שקר אין חשש בזה ואדרבה הוא מוכרח לומר כך. ובזה תבין טעם נכון למה נתקן הוידוי לשון רבים כי היה צריך לומר אשמתי בגדתי וכו' אך הענין הוא דמלבד מה שנענש האדם על חטאיו גם הוא נענש על חבירו מטעם הערבות כי כל ישראל הם גוף אחד כלול מאיברים רבים, א"כ לזה ראוי לאדם שיתודה בלשון רבים כדי שיתודה גם על חבירו. ולכן אף אם יש עבירות שלא חטא בהם הנה אפשר שחבירו חטא בהם וצריך להתודות בלשון רבים אע"פ שהוא לא עשה אותה עבירה עכ"ל:

פרק ג

כתב רבינו ז"ל שם בדף מ"ג ע"ד וז"ל בביאור התיבות די"ג מידות שהם אל רחום וחנון וכו' וגם סדרן ומקומם בדיקנא עצמה דא"א והנה אל הוא מדה א'. רחום מדה ב' וחנון מדה ג'. ארך מדה ד'. אפים מדה ה'. והטעם הוא לפי שארך אפים נזכר בלשון רבים שלא אמר ארך אף והודה בזה על חיבור ב' מידות ביחד. ורב חסד מדה ששית. ואמת מדה ז'. נוצר חסד מדה ח'. לאלפים מדה ט'. יען שאפשר להיות נוצר חסד אבל לא לאלפים וא"כ שתי מידות הם. נושא עון מדה יו"ד. ופשע מדה י"א. וחטאה מדה י"ב. ונקה מדה י"ג עכ"ל:

פרק ד

יזהר לומר הוידוי על סדר אבג"ד מן א' עד תי"ו ובחמשה אותיות מנצפ"ך יאמר דברים כפולים ובאות פה יאמר פשענו פגמנו באות ברית קודש. ובאות צד"י יאמר צררנו, צערנו אב ואם:

פרק ה

מ"ש העוינו והרשענו, הכונה העוינו לאחרים דהיינו שהכשלנו אותם שסייענו אותם לדבר עבירה וגרמנו להם שיעשו עון שהעוינו אותם. ואומרו והרשענו הוא ג"כ לאחרים שהרשענו והצדקנו את הרשע. או הכונה העוינו לאחרים כי הצדקנו את הרשע ועי"כ גרמנו לו מכשול שישאר בחטאו וכסלותו ולא ישוב מדרכו הרעה. ואומרו והרשענו היינו שהרשענו את הצדיק. ומ"ש זדנו הכונה שעברנו על מש"ה כי יזיד איש על רעהו. או הכונה עשינו עון בשוגג שנחשב לנו בתור זדון כגון ששגינו מחסרון ידיעה, דזה השוגג נחשב זדון משום דהיה לנו ללמוד ולא למדנו כנז' בדברי רז"ל. ומ"ש עוינו היינו ר"ל בעונות שהם לתאבון ופשענו בעונות שהם שלא לתאבון דנחשבים כמו להכעיס:

פרק ו

יש לדקדק באות וא"ו של הודוי למה תקנו אנשי כנסת הגדולה באות של שמוש שאומרים והרשענו ולא תקנו שיהיה וא"ו עקרי באותיות המלה כגון לומר ודוי אמרנו בפינו ולא שבנו בכל לבינו. או ועדנו ויעוד של עבירה וכיוצא בזה. ונ"ל בס"ד מפני כי במטבע התפלה בחרו רז"ל לתקן סדר המטבע כפי מה שנהג דוד הע"ה בתהלים אשר יסד אותו ברוה"ק וכמ"ש בגמרא דברכות דף ט' מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינן למימר מאי טעמא תקינו רבנן לאחר שמנה עשרה ברכות לימא מעיקרא ומשני א"ר יהודה בריה דר"ש בן פזי הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמנה עשר פרשיות לפיכך תקינו ליה רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות ע"ש. נמצא נהגו כמנהגו של דוד הע"ה בתהלים שאמרו ברוה"ק, ולכן גם בוידוי המתוקן ע"ס אבג"ד תקנו הוידוי של אות וא"ו באות השימוש ולא באות עקרי, יען כי כן נהג דוד הע"ה בכמה מזמורים שהם מתוקנים בסדר אבג"ד שסידר פסוק אות וא"ו בוא"ו השמוש כמ"ש במזמור הללויה אודה בכל לבב, וכן מזמור תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך וכן באשרי תמימי דרך כל פסוקיו עשה בוא"ו השימוש, ואפילו פסוק אחד בוא"ו עקרי לא אמר, ועל כן תמצא כל דברי שבח שסידרו אנשי כנה"ג ביוצר וכדומה ג"כ אמרו התיבה של אות וא"ו בוא"ו השמוש ולא בוא"ו עקרי. וכמ"ש במ"ש אל ברוך גדול דעה וכו' וכן אל אדון על כל המעשים וכן מ"ש במוסף תכנת שבת וכו' והטעם כי השוו סדר תקנתם כמנהג של דוד הע"ה כי בודאי כך צריך לתקן ע"פ רוה"ק ועוד וידוי שאני כי אחריו אומרים מזמור של נפ"א שאין בו אות וא"ו כלל ולכך כאן דמוכרח לתקן תיבה באות וא"ו חסר מזה אות וא"ו העקרי והבן היטב:

פרק ז

בספר שלמי ציבור דף קמ"ט ע"א כתב בשם הרב ב"ד ז"ל כשאומר ש"ץ ויעבור צריכין הצבור לשתוק ולא יאמרו הם ויעבור אלא החזן אומר ויעבור ה' על פניו ויקרא והקהל מתחילין ה' ה' אל רחום וכו' ע"ש. ואין זה נכון אלא גם הקהל צריכין לומר ויעבור ה' על פניו ויקרא כי התיקון הנעשה למעלה לאו בקריאת י"ג מידות בלבד אלא נעשה ג"כ על ידי קריאת פסוק זה, וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל שאמר להדיא בסוד הענין בקריאת ויעבור וי"ג מידות ולא אמר בי"ג מידות בלבד, ועל כן מנהג עירנו בגדאד יע"א הוא מנהג יפה שהקהל אומרים ויעבור ה' על פניו ויקרא אך מקדימים לומר זה קודם הש"ץ ושותקים וממתינים להש"ץ והוא אומר בקו"ר ויעבור ה' על פניו ויקרא ואז הקהל קוראים כולם כאחד ה' ה' אל רחום וחנון:

פרק ח

הנה נודע כי אמירת י"ג מידות דאל רחום וחנון וכו' בלא טעמים צריכה להיות בעשרה כשאר דבר קדושה דבעי עשרה. אמנם יזדמן שאחד מן הציבור קרא הוידוי עם הציבור ולהיות שהש"ץ הוא קל המרוץ אמר ויעבור וי"ג מידות כולם, וזה היחיד עודנו לא גמר הוידוי באופן שהוא צריך לומר ויעבור והי"ג מידות כולם אחר שגמרו החזן והצבור, הנה זה צריך לומר הי"ג מידות בטעמים אע"ג שהוא התחיל לומר הוידוי עם הצבור ביחד אין לסמוך על התחלה זו לומר הי"ג מידות אחר שגמרו אותם החזן והצבור. וראיה לזה נ"ל בס"ד ממ"ש בירושלמי דמגילה פ"ד. תניא אין פורסין על שמע פחות מעשרה. התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר. אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה וכו'. אין נושאין כפיהם פחות מעשרה וכו' אין קורין בתורה פחות מעשרה אין מפטירין בנביא פחות מעשרה. אם התחיל בעשרה והלכו להם מקצתם גומר ע"ש. וכל הלכות אלו פסק אותם בש"ע סי' נ"ה ע"ש. ומשמע מכל זה דלא די ההתחלה לגמור בלא עשרה אלא דוקא שיצאו מקצתם דנשאר ששה. וכמ"ש הגאון מש"ז ז"ל דמסתמא לא בעינן רובא דמנכר כי אם ששה נמי שפיר דמי ולכן בנ"ד דבעינן עשרה בי"ג מידות וכבר גמרו אותם החזן והציבור אין היחיד הזה יוכל לאומרם לבדו על סמך ההתחלה שהתחיל לומר הודוי עם הצבור אע"ג די"ג מידות הם גמר וסיום של הוידוי ועל כן זה היחיד צריך לאומרם בטעמים כדין יחיד המתפלל לבדו:

פרק ט

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף מ"ט ע"ב וז"ל הנה בתחלת ביאור תפלת השחר נתבאר כי כמו שהארבע עולמות אבי"ע עולים למעלה בסדר המדרגות מהתחלת קרבנות של

שחר עד תפלת י"ח כמו כן אחר תפלת י"ח חוזרין הארבע עולמות אבי"ע לירד במקומם בסדר המדרגות זא"ז. אמנם בעת עלייתם עולים ממטה למעלה שבתחלה עולה העשיה. ואח"כ היצירה ואח"כ הבריאה. אבל עתה בעת ירידתם הוא להפך כי בתחילה יורדת הבריאה ואח"כ היצירה ואח"כ העשיה. ואז נמצא שחזרו כל העולמות למקומם הראשון וזהו מה שנתבאר לעיל:

אבל צריך שתדע שאין העולמות יורדין אלא עד שאומרים עלינו לשבח. והענין הוא כך כי הנה נת"ל שכל הד' עולמות עלו ונכללו למעלה בעולם האצילות וסיבת עלייתם היא כדי לקחת כל עולם ועולם השפע הראוי ליתן לו ואז אחר העשות הזווג העליון שבעולם האצילות בעת נפילת אפים אז יורד השפע משם לכל העולמות כפי הראוי להם. ובתחלה יורד השפע אל עולם הבריאה ונוטל חלקו הראוי לו. ואח"כ יורד אל היצירה ונוטל חלקו ומשם יורד אל העשיה ונוטלת חלקה הראוי לה מן השפע ההוא. אבל עדיין שלשה עולמות בי"ע הם למעלה בעולם האצילות במקום שעלו בתחלה. ובהיותם עומדים שם באצילות הם עומדים זלמ"ז וזה מלביש לזה וזה לזה חוצה לו כנודע וזכור ענין זה ובהיותם שם לוקחים שפע הראוי להם כפי סדר מדרגתם כנז"ל ואחר עלינו לשבח אז יורדין ג' עולמות למקומם עם השפע הראוי להם שקבלוהו כבר בהיותם באצילות עכ"ל:

פרק י

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף מ"ט ע"ג הטעם שתקנו לומר שני פסוקים של אשרי יושבי ביתך ושל אשרי העם שככה לו אע"פ שאינם מכלל המזמור של תהלה לדוד ארוממך אלהי וכו' מפני כי הנה כתוב שארה כסותה ועונתה לא יגרע ובנפילת אפים הורדנו בחינת העונה ועתה באשרי אנו מורידין לה מלמעלה בחינת שארה שהם המזונות וזה נרמז במלת אשרי שהוא אותיות שארה. והוזכרו ג"פ אשרי והם אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו אשרי יושבי ביתך, וזהו הטעם שתקנו לומר ב' פסוקים אלו אע"פ שאינן מכלל מזמור תהלה לדוד ארוממך וכו' לרמוז שלשה אשרי כנגד המזונות של שלשה עולמות. ובמזמור אשרי שאחר ברוך שאמר נתבאר שם כונת פסוק פותח את ידיך עכ"ל:

פרק יא

כתב רבינו ז"ל שם בדף מ"ט ע"ג וז"ל סוד קדושת ובא לציון הוא בחינת קדושה נמשכת מלמעלה מן האצילות וקראוה בזוהר פרשת תרומה בשם תוספת קדושה שהיא בחינת קדושה הניתנה עתה אל הבריאה והיא כדוגמת הקדושה שבעולם האצילות וכדוגמתה יולדת עתה בעולם הבריאה ואמנם הקדושה הזו נתקנת בשתי לשונות לשון הקודש

ותרגום. הטעם הוא כי צריך להמשיך השפע והאורות הנז' אל עולם הבריאה בבחינת פנים ובבחינת אחור, ולכן נאמר בלשון הקודש כנגד בחינת הפנים ובלשון תרגום כנגד בחינת האחוריים כמבואר אצלינו בענין קריאת התורה שמו"ת כי לשון התרגום הוא האחוריים:

והנה ראיתי מן המדקדקים שאין לומר מלות התרגום בקול רם אלא בלחש ויש שאין חוששין ואומרים כל התרגום בקול רם עם שאר הקדושה בלשון הקודש. ומנהג מורי ז"ל היה לאומרם בקול רם ולא היה חושש למדקדקים לאומרם בלחש עכ"ל:

פרק יב

עוד כתב רבינו ז"ל שם באומרו ברוך אלהינו שבראנו לכבודו וכו' צריך לכוין בכונה גמורה כי הנה עתה אנו בעולם הבריאה אשר משם נמשכה התורה שניתנה לנו וכנז' בזוהר בראשית וז"ל ואית אורייתא דאצילות ואית אורייתא דבריאה וכו' גם מן הבריאה נמשכו נשמות ישראל בסוד מ"ש רז"ל כל הנשמות חצובות מכסא הכבוד כי משם החלק הנקרא נשמה. וזה נרמז באומרו ברוך אלהינו שבראנו לכבודו שה"ס עולם הבריאה והבדילנו מן התועים בסוד מה שברא נשמתינו מן הטוב שבעולם הבריאה והבדילנו עי"כ מן התועים. ונתן לנו תורת אמת היא התורה שנתנה לנו מעולם הבריאה. ולכן בכאן אנו מתפללים שיפתח לבנו בתורתו אשר מן הבריאה וצריך לכוין זה בכונה גמורה עכ"ל:

פרק יג

באשרי יושבי ביתך שאומרים בכל יום קודם ובא לציון גואל יש מנהג ברור וידוע פה עירנו בגדאד יע"א לומר קודם פסוק אשרי פסוק ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ואחריו אשרי וכו' אמנם בכל המחזורים הנדפסים בכמה דפוסים לא נזכר פסוק זה כאן וגם מדברי הפוסקים ז"ל נראה דאין להם מנהג לומר פסוק זה קודם אשרי ומי יודע הטעם למנהג, וכלל ידוע אומרים מנהג ישראל תורה הוא על כן לא בטלנו מנהג זה אלא כולנו מחזיקים במנהג זה מאבותינו ואבות אבותינו ואין רשות לשום אדם לבטלו כיון דאין כאן חשש של הפסק במקום שאין ראוי להפסיק:

פרק יד

בבית האבל אין אומרים פסוק ואני זאת בריתי וכו' מטעם הידוע, אבל פסוק ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה' צריך לאומרו שיש בו כונה וסוד כידוע, ועכ"ז הציבור והחזן מדלגים פסוק זה ג"כ ומתחיל החזן בקו"ר ואתה קדוש וכו' והטעם מפני שאם יאמרו פסוק ובא לציון גואל חוששין שמא מחמת הרגל שלהם ישנו ויאמרו גם פסוקים

הבאים אחריו, ונראה דירא שמים יזדרז לומר פסוק זה של ובא לציון גואל בלחש ואין מחסור ליראיו:

פרק טו

קדושה זו של ובא לציון גואל קורין אותה חז"ל בשם קדושה דסדרא, ובסה"ק בן איש חי אות ט"ז בפרשה זו כ' טעם למה קורין אותה בשם קדושה דסדרא ע"ש. ואח"ז בא לידי ספר הנקרא בשם כנסת הגדולה ח"ב בסדרי נביאים וכתובים וכ' טעם שנקראת קדושה זו בשם קדושה דסדרא כבר הראיתי באמרי מועדי אל שהיה המנהג בבתי ראשי הישיבות שבבבל ללמוד בכל יום אחר התפלה שיעור ידוע במקרא והשיעור ההוא היה נקרא סידרא ר"ל סדר קריאה של היום כמו שנקראת הפרשה המיועדת לקריאה בשבת בשם סדר, כמו שנקראו הפרשיות הנקראות בבית הכנסת לבני מערבא בשם סדרים, וכמו שנקראת הפרשה המיועדת לקריאה ביום הכפורים בשם סדר כמ"ש בגמרא דיומא דף ס"ו וקורא בסדר היום ולפיכך הקדושה שהיום נוהגים לומר אחר השלמת הקריאה בסידרא נקראה קדושה דסידרא. גם קריאת הפרשה במקרא לפי סדר היום נקראה בשביל זה פסיק סידרא וכו' עכ"ל ע"ש. אמנם נראה עיקר הטעם שכתבתי אנא עבדא בסה"ק בן איש חי כנז"ל:

פרק טז

השיר שהיו אומרים על הדוכן ביום אחד בשבת הוא מזמור לה' הארץ ומלואה כי זה המזמור מסוגל לפרנסה, ולכן בכל קהילות ישראל אומרים זה המזמור בראש השנה ויוה"כ אחר ערבית ואחר מוסף ואומרים אחריו בקשה על הפרנסה לכך יכוין בו היטב ולכן אומרים אותו בכל יום ראשון שבשבוע כי האדם בטל ממלאכתו ומן מו"מ שלו ביום שבת ויצא לפעלו ביום ראשון ויכוין שאו שערים ראשיכם שערים עולה מספר כתר:

פרק יז

ביום תחנה אומרים תפלה לדוד קודם בית יעקב כי מזמור זה תקנו דוד הע"ה לאומרו ביום צרה כמו מזמור יענך ה' ביום צרה ולכן אמר במזמור זה ביום צרתי אקראך וסיים עזרתני ונחמתני:

ובספר מנחת אהרן כלל י"ז דף קע"ח ט"ז כתב בשם סדר היום תפלה לדוד הוא מזמור מיוחד להתחנן בו שישמע הוא יתברך תפלתינו. ולכן תקנו אותו אחר התפלה וצריך ליזהר בו ולא יקל מלאומרו ואדרבה ראוי הוא לקרא מלה במלה ולהתחנן וכו' ומפני שקריאתו מראה צער ושברון לב לזה תקנו שלא לאמרו בזמן שמחה דכתיב ביום צרתי וכו' ומתחילין בית יעקב וכו' והוא ג"כ מענין שיקבל תפילתינו ויאמר שיר המעלות וכו'

להורות שכבר קבל תפלותינו כמה פעמים והושיענו מיד אויבינו וצרינו ולא נתננו טרף לשיניהם שאין אנחנו כפויים בטובת יוצרינו עכ"ל. וכתב הרב המחבר שם א"כ מוכרח ליזהר בתכלית הכונה במזמור זה של תפלה לדוד ובימים שאין אומרים בהם תחנונים מתחילין מבית יעקב עכ"ל:

וכתב שם מספר כונות כ"י ע"ש מהרח"ו ז"ל שם הזהרני מורי זלה"ה במזמור תפלה לדוד שאומר אותו בכונה גמורה וכו' וכ"כ בע"ח:

פרק יח

אח"כ יאמר השיר שהיו הלוים אומרים על הדוכן לעורר הארת האצילות של הנשמה יתירה של שבת המאירה עלינו בכל יום מהארתה וכנז' שם ועיין משנת חסידים. ויקיים בכל יום מ"ע של זכור את יום השבת לקדשו והוא במה שאומר היום יום אחד בשבת קודש וכן היום שני בשבת קודש וכן עזה"ד וביום ראשון כשאומר היום יום אחד בשבת קודש יכוין להשאיר בו חלק נשמה מן הארת נשמה יתירה שבאה ביום שבת שעבר, וביום שני יכוין להשאיר בו חלק הרוח וביום שלישי יכוין להשאיר בו חלק הנפש וביום רביעי יכוין להכין עצמו לקבל מחלק הנפש של נשמה יתירה שתבא אליו מיום שבת הבא, וביום חמישי לקבל חלק הרוח וביום ששי חלק הנשמה והוא כאשר נתבאר בלימוד חק לישראל בכל ימי השבוע:

פרק יט

כשאומר בכל יום תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום וכו' כשיזכיר שם אליהו יאמר אליהו זכור לטוב וכך אני נוהג כמש"ה זכר צדיק לברכה:

פרק כ

כתב רבינו ז"ל בשער הכוונות דף נון ע"א וז"ל נבאר עתה כונת עלינו לשבח וכו' הנה השבח הזה צריך לאומרו אחר כל תפלה מהשלשה תפילות ולא כאותם שנוהגים לאומרו בשחרית בלבד והנה הוא שבח גדול מאד מאד וכמו שתראה ענייני בביאורי שנבאר עתה בע"ה. וכן כתוב בתשובת שאלה לגאון רבינו האיי ורבינו שרירה גאון ז"ל ושם האריך בסיפור שבחו במאד מאד ושם הביא ג"כ תשובת הרב רבינו גרשום מאור הגולה והרי"ף ז"ל:

ועתה נבאר בחינת השבח הזה כי הנה נת"ל באשרי כי אחר שנעשה הזווג בנ"א עומדים ג' עולמות בי"ע בעולם האצילות ומקבלים כל או"א שפע חלקו הראוי לו בסדר המדרגות זה אחר זה. ועתה אנו צריכין ששלשה עולמות האלו יחזרו לירד במקומם הראשון כדי שכל עולם ועולם מהם יחלק טרף ומזון לבני ביתו המקוים לו כד"א הכפירים שואגים

לטרף וכו' מן השפע אשר קבלו הם עד עתה ואמנם אנו יראים פן בירידתם יתאחזו בהם הקליפות שם ויקחו מן השפע ההוא. לכן אנחנו אומרים השבח הזה של עלינו לשבח שעי"ז השבח מתבטלים החיצונים ואינם יכולים להתאחז בקדושה:

והענין הוא כמה שנודע אצלינו בסוד החשמל בענין נעילת המנעלים בברכת שעשה לי כל צרכי כי הקל יפות נתונות בין אור פנימי לאור המקיף ופניהם אל אור הפנימי ואחוריהם נגד אור המקיף לפי שאורו עצום ורב ומסמא עיניהם ואינם יכולים ליהנות ממנו. ונמצא שאור המקיף הוא המבטל התאחזות הקליפות בקדושה. ועתה בעלינו לשבח יורד בחינת אור המקיף לכל שלשה עולמות ולכן החיצונים מתבטלים בשבח הזה:

ונמצא כי שני כוונות וסיבות יש בשבח זה של עלינו לשבח ושניהם נתלים זה בזה הא' הוא כי אחר אשר עתה קבלו ג' עולמות בי"ע בחי' אור פנימי שלהם הנה עתה הם מקבלים אור המקיף שלהם. ולפי שאוה"מ יותר גדול ומעולה מן האור הפנימי כנודע לכן בא עתה באחרונה בעלינו לשבח. וזה הכוונה צריך לכוון בתחלה. ואח"כ יכוין כונה אחרת נקשרת עם הראשנה והוא שיכוין שע"י ירידת אור המקיף בשלשה עולמות יתבטל אחיזת הקליפות אשר בשלשה עולמות ולכן היא מוכרח לומר שבח זה אחר כל תפלה מן ג' תפילות שבכל יום:

אמנם צריך עוד כונה אחת שלישית קודמת אל השתים הנז', והוא כי בתחלה אנו צריכין לספר בשבחו יתברך ובגנות הקליפות. ועי"כ יהיה נחלש כח הקליפות ונכנעים. ואח"כ צריך לכוין שלשה כונות הנז'. והוא כי אחר סיפור השבח הזה ירד או"מ של ג' עולמות בי"ע. וגם עי"כ מתבטלת אחיזת החיצונים ואחר גמר ג' כונות אלו אז יורדין ג' עולמות בי"ע למקומם הראשון אחר סיפור שבח עלינו לשבח. ונותנים טרף לביתם וחוק לנערותיהם והם יורדים מעצמן שלא על ידינו כנז' לעיל בסוד קדיש בתרא גבי קדיש הודו:

וביאור כל ארבע בחינות אלו יתבאר עתה בע"ה הנה מן עלינו לשבח עד ואנחנו משתחוים צריך לכוין כונה ראשונה. והיא לתת שבח וגדולה להשי"ת בכל ארבע עולמות אבי"ע דקדושה וליחדם יחד כדי שעי"כ יתגרשו משם הקליפות. כי ע"י סיפור שבחו יתברך וגנות הקליפות נכנעים והולכים להם כנז' בזוהר בפרשת בא בענין מצוה לספר ביציאת מצרים. ואח"כ מן אנחנו משתחוים ואילך יורד אור המקיף בכל העולמות ואז מתרגשים הקליפות. והרי אלו שני כונות ביחד. ואחר גמר עלינו לשבח יורדים כל העולמות למקומם הראשון כנז' כי כבר אינם יראים עתה מן הקליפות שכבר נתבטלו:

והנה בארנו ד' בחינות אלו דרך כלל ועתה נבארם דרך פרט. עלינו לשבח לאדון הכל הוא סיפור שבח לעולם האצילות הנקרא אדון הכל לפי שכל שאר העולמות נבראו ממנו והוא המציאם והם ברואיו ומעשה ידיו ועבדיו והוא אדון לכולם כנודע שהאצילות נקרא אלהות אבל הבריאה נקרא כסא הכבוד שלו ומכל שכן היצירה והעשיה. ומ"ש לתת גדולה ליוצר בראשית הוא עולם הבריאה ולפי שממנו נוצר עולם היצירה נקרא יוצר בראשית כי הוא יצר את עולם היצירה. ומ"ש שלא עשנו כגויי הארצות הוא כנגד עולם היצירה שעשה את עולם העשיה ולכן נזכר בו לשון עשיה באומרו ולא עשנו. ומ"ש ולא שמנו כמשפחות האדמה הוא כנגד עולם העשיה בעצמו:

והנה בעולם הבריאה זכרנו שבח עולם הבריאה ולא סיפרנו בגנות הקליפות לפי שהבריאה היא כנגד הבינה ואין הקליפות אשר שם נאחזות בקדושה אשר שם כנודע אצלינו. ומכ"ש בעולם האצילות. אבל בזכרנו היצירה ועשיה סיפרנו בגנות הקליפות כמ"ש שלא שמנו וכו' ולא עשנו וכו'. לפי שהקליפות אשר ביצירה ועשיה בסוד עץ הדעת טו"ר כמבואר אצלינו. ואחר שזכרנו שבח ד' עולמות ואפילו שבח יצירה ועשיה שלא נדמו אל הקליפות הנקראים גויי הארצות ומשפחות האדמה. אז אנחנו מזכירין בביאור גנות הקליפות מה עניינם לפי שהקליפות עומדין בסיום עולם העשיה כנודע, וזהו מה שאנו אומרים שלא שם חלקנו כהם וכו' שהם משתחוים להבל וריק וכו':

ואחר שהזכרנו שבחו יתב'. ואח"כ זכרנו גנות הקליפות אז הקליפות נכנעים ונחלשים מאד כנז"ל. ואז אנו כורעים בכריעה ואומרים ואנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וכו' ואז יורד אוה"מ לכל העולמות ועי"כ מתבטלים החיצונים ואינם יכולים להתאחז. וזהו הטעם הכריעה הזו לכוין להוריד אוה"מ דרך ירידה בכל העולמות מלמעלה למטה עד העשיה כולה וכו' עכ"ל:

פרק כא

הנה מלשון רבינו ז"ל הנז"ל שכתב ואז אנו כורעים בכריעה ואומרים ואנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אז יורד אור מקיף אל כל העולמות וכו'. משמע מזה כי הכריעה היא חיוב כי הוא פועל דמיוני להורדת אור מקיף אל כל העולמות, ולכאורה נראה דסגי בכריעת הראש בלבד, מיהו נ"ל דבעי כריעת הגוף עם הראש ביחד כדי שתהיה כריעה זו פועל דמיוני לירידת או"מ לכל העולמות, ובכריעת הראש בלבד מורה על עולם הבריאה בלבד אבל בכריעה של הגוף ג"כ יהיה דמיון לירידת או"מ גם בעולם היצירה והעשיה כי היצירה היא התחלת בחינת גופא וכנז' בפתיחת אליהו זכור לטוב על כן יכרע גם הגוף. אמנם הכריעה לא יחלקנה לשתים לעשותה שתי כריעות שהוא

בתחלה כריעת הראש תחלה ואח"כ כריעת הגוף כדרך שעושין שתי כריעות בעמידה בברכת אבות והשאר אלא יכרע הראש והגוף ביחד בכריעה אחת:

פרק כב

אע"ג דכריעה זו שייכה רק להמתפלל בעצמו עכ"ז גם מי שכבר התפלל ונכנס לבית הכנסת וראה ציבור מתפללין לעצמן ואומרים עלינו לשבח ואנחנו משתחוים יעמוד ויכרע גם הוא עמהם כדי שלא יהיה נראה לעיני הרואין שהוא כופר בדברים אלו שמודים בהם הציבור:

פרק כג

הא שתקנו לומר כאן לשון השתחויה ואין עושים אלא כריעה בעלמא ובגמרא אמרינן כל השתחויה היא פשוט ידים ורגלים ולא עבדי הכי כאן. נ"ל בס"ד כי לשון השתחויה יש בו משמעות הודאה וכאשר נמצא כתוב בשמואל ב' סי' ט"ז ויאמר ציבא השתחויתי אמצא חן בעיניך אדוני המלך, ותרגם התרגום ואמר ציבא מודינא אשכח רחמין בעינך רבוני מלכא. ולכן בכריעה זו נקטו לשון השתחויה כדי לכלול בזה משמעות הודאה כלומר אנחנו מודים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכמו שאומרים בתפילת העמידה מודים אנחנו לך ועושים בזה הרכנה וכריעה שהוא פועל דמיוני להשתחויה, על כן האדם יכוין כאן באומרו ואנו משתחוים שהוא כלומר מודים וכן הוא בנחמיה סי' ט ורביעית היום מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם שהוא ר"ל מודים כנז' באחרונים:

פרק כד

יזהר להפסיק בין לאל לא יושיע ובין ואנחנו משתחוים שלא להורות וא"ו העיטוף בוא"ו של ואנחנו:

פרק כה

יש נוהגין לומר אחר עלינו לשבח פסוקים אלו ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים (שמואל א' א'): כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך נאם ה' ושבו מארץ אויב: ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם: (ירמיה ל"א)

ויש מוסיפין לומר פסוק זה ג"כ ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך: (שמות ט"ו כ"ו)

פרק כו

כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות דף נ"א ע"ד אחר שיאמר עלינו לשבח וכו' ועל כן נקוה לך וכו', יסיר תש"ר מעומד וינחנה בכיס ואח"כ ישב ויסיר תש"י מיושב כמו שהוא בעת הנחה וינחנה בכיס ואח"כ יסיר הטלית. ולפעמים בימי החום, אחר שהיה מורי ז"ל מסיר תש"ר מעל ראשו היה מעביר הטלית מעל ראשו ומורידו על כתיפיו ואח"כ מסיר תש"י ואח"כ מסיר הטלית לגמרי עכ"ל:

פרק כז

כמו שצריך להזהר בכניסתו לבית הכנסת לומר שלשה פסוקים של שלשה אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב שהם פסוק ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה, ופסוק ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך, ופסוק ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראינו, כן יזהר ביציאתו לומר ג"פ אלו של שלשה אבות אשר מפיהם אנחנו חיים:

ויקהל

פרק א

רבים חקרו ודרשו בתפלת המנחה אמאי קרו לה בשם מנחה. ובספר פתח הדביר סי' רל"ב הביא טעמו של הרמב"ן ז"ל בפסוק בין הערבים דכתב מנחה מלשון מנוחת השמש והשקט אורו הגדול כתרגומו למנח יומא, והן מנחה גדולה וקטנה שהזכירו חז"ל וכ"כ הרמ"ע מפאנו ז"ל סי' כ"ב דמנחה היא מלה נגזר מדכתיב לרוח היום ומתרגמינן למנח יומא, וזה שהשמש נוטה באותה שעה ללכת למנוחתו להשתחוות לקונו במערב ע"כ. נמצא למדנו מדבריהם דקריאת שם מנחה נקרא על שם השעה שנתקנה בו תפלה זו. וזה עצמו כונת הרמב"ם שנתן טעם על שם מנחה שנקרא כך מפני היות תחלת זמנה בעת ההיא. כלומר שבעת ההיא השמש נוטה לצד מערב ללכת למנוחתו שהוא ג"כ מנוחת השמש והשקט אורו. דהגם דלשמש גופיה אין לו מנוחה והשקט לא יוכל כי גם בלילה סובב הולך כבר כתב הרב לחם שמים ז"ל דהשקט אורו שכתב הרמב"ן היינו בבחינת הבריות המקבלים שפעת אורו כי בנטותו למערב שאז חומו ממוזג נדמה להם כאלו הוא נח ושקט וכו' ע"ש:

ועוד כ' שם הרב פתה"ד טעם אחר על קריאת שם מנחה בשם הגאון השל"ה ז"ל שכתב בפרשת וירא וז"ל והנה כאן בסעודה היה עולה בלא מנחה כי לחם לא הביא. וכן ביצחק מכח הקטרוג שנולד לא מצינו שהיה שם מנחה רק שה לעולה. ומצאתי שלכך נקרא תפלת המנחה בשם מנחה יותר משאר תפילות דהלא כל שאר תפלות הם מנחה לה'.

אלא שאמר יצחק יש כאן עולה (הוא האיל) בלא מנחת סולת לכך עמד ותיקן תפלה שתהיה במקום מנחה ועל כן נקראת התפלה של בין הערבים שתיקן יצחק בשם מנחה שהיא במקום מנחת הסולת. ורמז לדבר ונפש כי תקריב קרבן מנחה היינו יצחק שמסר נפשו בעקידה עכ"ל:

וכתוב עוד שם בדף ק"י ע"א בלקוטי רבינו בצלאל ז"ל כ"י והביאו הרב הגדול בפתח עינים בפסחים וז"ל נ"ל דלכך נקראת מנחה לפי דבמנחה כתיב ונפש כי תקריב קרבן מנחה דמעלין עליו כאלו הקריב נפשו וכן יצחק שתיקן מנחה נחשב לו כאלו אפרו צבור ע"ג המשבח ע"כ:

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו הבאתי טעם של רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שנקראת תפלה זו בשם מנחה כי בעת זו מתעוררים ק"ג עולמות שהם בגי' מנחה שהם דין מסטרא דשמאלא ששם יצחק והם מתעוררים אחר חצי היום ולכן התפלה שתיקן יצחק אע"ה בעת זו נקראת בשם מנחה שהיא מספר ק"ג:

פרק ב

הרב בעל שתי ידות דן מעצמו טעם להכריח אישי ישראל לומר פרשת העקדה במנחה ג"כ ויש בה צורך יותר מזמן תפלת שחרית ויש חולקים עליו בזה וטעמא דידהון מסתבר טפי יען כי אמירת פרשת העקדה היא לעקוד ולכפות כוחות הדינין וזה יבא נכון בבוקר ששולט בו החסד, אבל במנחה שהוא זמן שליטת הדינין אין ראוי להלחם בם בעת ההיא ולא להתגרות בם:

פרק ג

הטעם כי שיר היום שהיו הלוים אומרים על הדוכן יאמרו אותו בבוקר דוקא ואין אומרים אותו במנחה אלא אומרים במקומו מזמור אלהים יחננו ויברכנו ורק ביום ערב שבת נאמר שיר היום שהוא מזמור גאות לבש במנחה ג"כ, נראה ברור מפני כי שיר היום הוא חרב פפיות לזמר בו עריצים ומקטרגים וזה נוכל לעשות בבוקר ששולט וגובר בו החסד דרגא דאברהם אבל במנחה שהוא זמן תגבורת הדינין אין להתגרות בזה מה שאין כן בערב שבת מכח קדושת שבת לא נחוש לכך כי קדושת שבת מסייעת אותנו וכמ"ש הרב מהרש"ך ז"ל בטעם רחיצת ידים ורגלים בערב שבת ועיין פתח הדביר סי' רל"ד אות ה' דף קכ"ג ע"ש:

פרק ד

קודם העמידה של מנחה יאמרו אשרי והוא אחד מן השלשה אשרי שאמר ר"א כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא ועל כן אומרים אחריו

פסוק ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם כלומר שנזכה לאומרו לשבח זה גם לעולם הבא וצריך ג"כ לכוין בפסוק פותח את ידיך שהוא העיקר אשר בעבורו תיקנו לומר מזמור זה, יען כי בפסוק זה מזכיר שבח של הקב"ה שמשגיח על בריותיו השגחה פרטית ומפרנס ומשביע לכל חי רצון והזכרה ראויה להיות ביום בשחרית קודם שיצא אדם לפעלו ולמשא ומתן שלו ובמנחה בין הערבים אחר שעסק בעסקו ונמצא בזה הוא מודה כי הקב"ה הוא הנותן לו כח לעשות חיל ועל ידי השגחתו יתברך הוא עוסק ולפיכך צריך לכוין מאד בכל המזמור הזה ויותר ויותר בפסוק זה של פותח, ואם לא כיון בפסוק זה צריך לחזור ולאומרו וכמ"ש באשרי דשחרית אמנם יש טעם הכרחי בכונה של המזונות בפסוק זה בזמן תפלת המנחה שתיקן יצחק אע"ה שאחוז בגבורה ויונק מן הבינה שמשם המזונות בסוד השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך כי שם ס"ג הוא בבינה ומלוי שם ס"ג הוא מספר יהבך:

פרק ה

אומרים דקריאת פרשת התמיד והקטורת קודם תפלת המנחה הוא מן המנהג וכיון שהוא מנהג אם השעה דחוקה אין צריך לאומרם אלא יאמר אשרי בלבד:

פרק ו

אם לא היו עשרה בבית הכנסת אע"פ שהתחילו לומר פרשת התמיד והקטורת ועדיין לא באו העשרה כולם צריך להמתין עד שיהיו עשרה ואז יאמרו אשרי כדי שיאמרו קדיש על מזמור זה, לפיכך צריכין להזהר שלא יתחילו לומר אשרי במנחה אלא עד שיהיו שם עשרה:

וכתב הרב מג"א ז"ל דאם אמרו אשרי בלא מנין, ואח"כ באו ונשלם המנין יאמרו מזמור אחר כדי לומר עליו קדיש ואע"ג דהרב ט"ז חולק בזה הסכימו הגאונים בספר מגן גבורים כסברת הרב מג"א ז"ל דאין לומר קדיש על מה שקדם כל שלא אמר מזמור קודם הקדיש בעשרה:

פרק ז

אמרו חז"ל אין נשיאות כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה ביום שיש בו נעילה כמו ביוה"כ ובמעמדות אבל לא במנחה משום דשכיחה שכרות באותה שעה וחששו שמא יהיה הכהן שיכור וגזרו מנחה של תענית אטו מנחה של שאר הימים וה"מ בתענית שיש בו נעילה כמו ביוה"כ ותענית צבור שהמנחה היא בעוד היום גדול ואתי לאחלופי במנחה דשאר יומי, אבל תענית שאין בו נעילה כגון ט' באב וי"ז בתמוז הואיל ותפלת המנחה שלהם היא סמוכה לשקיעת החמה הרי היא דומה נשאר תפילות נעילה ואינם

מתחלפות במנחה של שאר ימים הלכך יש בהם נשיאות כפים וכנז' בלבוש ז"ל סי' קכ"ט:

ובסה"ק רב פעלים ח"ד (שעדיין לא נדפס) הבאתי שאלה ששאלו ממני חכמי המדרש הי"ו בענין נשיאות כפים במנחה בתענית צבור איך חדשים מקרוב באו פה עירנו בגדאד יע"א להתפלל מנחה מפלג המנחה ולמעלה ועושין נ"כ. ומדברי מרן ז"ל מוכח דאין לעשות נ"כ אלא דוקא אם מתפללין אותה סמוך לשקיעת החמה וכו'. והנה בתשובתי שם הארכתי קצת בד"ז. והעלתי בס"ד דאם עושים הנשיאות כפים ארבעים דקים קודם קריאת המגרב פה עירנו יע"א לית לן בה. ובזה יש להתיר לכתחלה. מיהו אם עושים ג"כ קודם ארבעים דקים הנז' כיון שהם מתפללים מנחה בעת פלג המנחה שהוא זמן ערבית לרבי יהודה אע"ג דבזה תהיה ג"כ קודם ארבעים דקים אין למחות בידם יען דפה עירנו נוהגים להתפלל כל יום ויום אחר פלג המנחה שתי תפלות דמנחה וערבית ביחד:

פרק ח

כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות דף נ"ב ע"א בענין הצדקה עיקר נתינתה היא בשחרית גבי ויברך דוד כנז"ל. אבל עתה בזמן המנחה הוא זמן הדינים ואינו כ"כ מוכרח נתינת הצדקה עתה כמו בשחרית אבל עכ"ז היה מורי ז"ל נוהג לתת צדקה גם במנחה קודם שיתחיל להתפלל והיה נותן שלש פרוטות ע"ד מ"ש בשחרית (א"ה יש טעם נכון לתת השלש פרוטות אלו בפסוק פותח את ידיך כשאומר ומשביע לכל חי רצון שמכוין בו ר"ת רחל):

גם היה נזהר מאד לאומרה בטלית ותפלין, וכבר כתבתי בתפלת שחרית כי בראשנה היה נוהג להניח במנחה תפלין כסברת ר"ת ואח"כ עשה זוג תפלין ע"ד שמושא רבא והיה מניחם בתפלת המנחה עכ"ל. וראיתי לעט"ר הרב מור אבי זלה"ה שהיה לובש תפלין ע"ד שמושא רבא הנז' בתפלת המנחה אך לא היה נוהג בזה כל ימות השנה כולה כי אם דוקא בכל חודש אלול ועי"ת בלבד וגם בימים אלו היה נוהג בהצניע שהיה מתפלל עם הציבור בבית הכנסת אך אינו עומד עמהם למטה אלא היה עומד בעזרת נשים ושם מתפלל בטלית ותפלין הנז' ואין הציבור רואים אותו. זכר צדיק לברכה ותנצב"ה:

פקודי

פרק א

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף נ"ב תפלת ערבית איננה כתפלת המנחה כי תפלת המנחה היא דינא קשיא כנז' במקומה ולכן עיקרה היא העמידה אשר היא בעולם

האצילות אבל תפלת ערבית היא דינא רפיא ולכן אנחנו אומרים בה יחוד ק"ש עם ברכותיה אשר היא סוד היכלי עולם הבריאה כנודע אבל איננה דומה לתפלת שחרית כי אז שהיה בוקר והיה חסד מתעורר כי היה בנו כח ויכולת להעלות ד' עולמות מן העשיה עד האצילות ולכן נסדרו אותם הארבע סדרים של הקרבנות והזמירות והיוצר והעמידה כנז"ל במקומו באורך. אבל עתה בערבית כיון שהוא דין אין בנו כח רק להעלות היכלי הבריאה בלבד שהוא עולם העליון מכולם ואין בו קליפות ואלו היה דינא קשיא לא היינו מעלים אפילו היכלי הבריאה אבל כיון שהוא דינא רפיא, אנו יכולים להעלות אותם ועכ"ז אין אנחנו מזכירים מהם לא רק היכלי הרחמים בלבד כמשי"ת:

פרק ב

עוד כתב רבינו ז"ל שם בענין שכיבת הלילה. הנה בתחלת הלילה ישכב על צד שמאל כנז' בהרשב"ם ז"ל. ואחר חצות לילה אם ירצה לישן יתהפך על צד ימינו ומועיל מאד לבטל כוחות החיצונים. עוד דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנז' בגמרא, אמנם אין זה אלא בטלית גדול שמתעטפין בו בשעת התפלה. והטעם כמה שנתבאר אצלינו בדרושי הציצית כי הטלית והציציות הוא בחי' אור המקיף הנמשך מצד אימא עלאה אל ז"א (התפארת) הנקרא מדת יום, אבל נוקבא דז"א (המלכות) הנקראת מדת לילה כי אז זמן שלימתה אין לה בחינת אור מקיף משם. אבל הטלית קטן כבר נתבאר כי בחינתו הוא מבחינת זמן הקטנות וכו' ובחינה זו אינה מתבטלת אפילו בלילה. ולכן צריך ליזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה כי דוקא טלית דבחינת הגדלות הוא שנפסק ומתבטל בלילה מה שאין כן טלית דמזמן הקטנות אינו מתבטל כלל לעולם לא ביום ולא בלילה:

ולכן צריך ליזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה וישכב עמו בלילה ויועיל מאד לבטל כוחות החיצונים. ואין זמן שצריך להסיר אותו מעליו, אלא בכניסתו לבית המרחץ. וראיה לדבר ממה שאמרו בגמרא דמנחות כשנכנס דוד הע"ה לבית המרחץ וראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות עד שנסתכל במילה נתקררה דעתו. ואם בהיותו ישן היה מסיר ציצית קטן א"כ למה לא היה מצטער בכל לילה שהיה נשאר בלי שום מצוה, אלא ודאי שאין זמן שיהיה פטור מן הציצית קטן אלא דוקא במרחץ (ואע"ג דבעת שינה יש לו מזוזה בפתחו אין זה מספיק חדא לא יבצר מהיותו ישן במקום שאינו חייב במזוזה ועוד אין מצוה זו דבוקה בגופו ולכך לא נחה דעתו אלא במילה שבבשרו שהיא דבוקה בגופו):

פרק ג

וכתב עוד שם וז"ל. בחצות לילה הראשונה אין ראוי לומר כלל שום סליחות ולא להזכיר י"ג מידות של ויעבור זולתי בליל יום הכפורים, וענין הסליחות שאומרים בלילי חודש אלול יתבאר במקומו גבי תפלת ר"ה. גם אין ראוי לומר שום קינה ולא לעורר שום בכיה על חרבן הבית רק אחר חצות כנזכר בזוהר פעמים רבות בפרשת ויקהל כי בחצות הלילה אז מתעוררת הבכיה למעלה על חרבן בהמ"ק ואז הוא זמנה האמיתי (א"ה בליל ט' באב שבוכין ואומרים קינה גם בחצי הראשון של הלילה הנה אותה הלילה שאני שנקבע בכל איתה הלילה כולה ובכל אותו היום כולו בכיה לדורות):

פרק ד

עוד כתב שם צריך ליזהר מאד האדם שלא להזכיר בפיו שם ס"מ וזה סוד מש"ה ושם אלהים אחרים לא תזכירו ובפרט בלילה שאז הוא זמן שליטתו וממשלתו. ולא עוד אלא שגם הוא אסור להזכיר מעין דברים אלו כגון אלו בני אדם הרגילים לומר בלשון לעז... וכיוצא בזה בדברים אלו אין להזכירם כלל לפי שגם השדים הם בחלקו ומתגבר כחו כשמזכירין אותם. ופעם אחת הייתי עם בני אדם בלילה ובתוך הדברים שהייתי מדבר עמהם הזכרתי שם ס"מ. ואח"כ בבוקר הלכתי לבית מורי ז"ל ונסתכל בי ואמר לי הרי בלילה שעברה עברת על לאו ושם אלהים לא תזכירו והזהר כל ימיך שלא תזכרנו לא שמו ממש ולא כיוצא בו ובפרט בלילה שאז ניתן לו כח להתגבר עליך ועל אחרים בסבתך אם תזכיר שמו עכ"ל:

פרק ה

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף נ"ג בענין הלילה כבר הודעתיך איך הוצרכה השינה והתרדמה להפיל על האדם לצורך הנסירה הבאה אחריה. ונבאר עתה עוד עניינה דע כי כמו שביארנו שנשמותינו אנחנו עולות למעלה בכל לילה בהיות גופותינו ישנים ונרדמים ואז הם נעשים בחינת מ"ן לזווג עליון וזהו לצורך עצמן של הנשמות כדי שיחזרו להתחדש וכו' והנה כמו שאנחנו בתפלת שחרית עושים ביחוד ק"ש זווג חו"ב כדי שמאותו הזווג ינחילו לתפארת ומלכות את המוחין והעטרות שלהם כדי שאח"כ יזדווגו בשעת התפלה כן בזווג הלילה אנחנו מיחדים יחוד ק"ש על מטתנו על דרך זה:

והנה החסידים הראשונים לא היו צריכים רק לומר פסוק הראשון שמע ישראל כנז' בגמרא דברכות דסגי להו בחד פסוקא דרחמי. אבל עתה אנחנו דורות האחרונים הלואי שנפרט בכל פרטי הכונות והיחוד כדי שנוכל לגרום זווג עליון של אחר חצות לילה כדי לחדש את הנשמות הישנות. והנה בתחלה אנו אומרים כל סדר הק"ש וזה הוא כדי לזווג

את חו"ב בתחלה וינחילו עטרות ומוחין לתפארת ומלכות כדי שגם הם יוכלו אח"כ אחר חצות לילה להזדווג לצורך חדוש הנשמות כנז' ונמצא כי כמו שהזווג דזו"ן של היום גדול משל לילה כך יחוד ק"ש של היום גדול היא משל הלילה וכבר נתבאר אצלינו באורך ועי"ש:

והנה ז"ס חדשים לבקרים רבה אמונתך. כי המלכות נקראת אמונה נעשית רבה וגדולה בכל לילה ע"י כל נשמות התחתונים העולים בכל לילה להכלל ולהתעבר בתוכה כדי להתחדש שם בהיותם בתוכה. ואח"כ בבוקר יוצאות משם מחודשות וזמ"ש חדשים לבקרים עכ"ל:

ומפורש עוד שם שאין זווג הלילה מועיל להוציא נשמות חדשות כיון דעדיין אין שם כלי אמנם יועיל לחדש הנשמות הישנות כדוגמת הכלי שגם הוא נתחדש עתה בזווג של הלילה בפסוק בשכמל"ו של הק"ש. ואחר אשר נתקן הכלי בפסוק בשכמל"ו אז אנו אומרים אח"כ בידך אפקיד רוחי וכו' להעלות שם תוך הכלי ההוא שנתחדש עתה את נשמותינו כדי שיתחדשו גם הם עתה בלילה. ואח"כ בזווג היום אז כבר נתקן הכלי ואז מוצאין נשמות חדשות:

עוד מפורש שם במה שאנחנו רואין בנשמות התחתונים בעת השינה עולים הנשמות של הזכרים והנקבות. הטעם הוא כי כיון שצורך עליית הנשמות בסוד מ"ן הוא לצורך התחדשות נשמות הזכרים והנקבות לכן צריכים כולם לעלות לפי שהכלל הוא שלעולם אין שום מ"ן עולים לצורך עצמן אלא לצורך זולתם, שמור כלל זה. ונמצא כי מ"ן של נשמות הנקבות עולים לצורך נשמות הזכרים ומ"ן של הזכרים עולות לצורך נשמות הנקבות (א"ה רמז לדבר אני לדודי ודודי לי):

פרק ו

כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף נ"ג ע"ג וז"ל נבאר תחלה ענין כולל בעת השינה של האדם, אימתי הוא טוב לישן או להפך. הנה זמן השינה הוא בלילה ואז השינה טוב מאד כאשר יתבאר. האמנם השינה ביום רעה היא לצדיקים וטובה היא לרשעים זולתי ביום שבת כמשי"ת עניינה בסדר היום. וגם גבי ענין השבת. ואמנם ענין השינה של הלילה נבאר אותה בסוד ברכת המפיל חבלי שינה. וגם עתה נבאר קצת עניינה מה היא. ואמנם דע כי טוב הוא להזהר שלא ישן האדם תכף אחר תפלת ערבית. אמנם ישהא עד שיעברו ג' שעות מן הלילה ואח"כ ישן וענין זה תלוי במ"ש רז"ל בפרק אין עומדים חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם התפלה ושעה אחת התפלה עצמה ושעה אחת אחר התפלה, הרי שלשה שעות בכל תפלה משלש תפילות היום. וצריך לידע מה

עניינם של אלו החסידים וכמו שראינו שחז"ל שאלו בגמרא ואמרו א"כ תורתם אימתי נעשית וכו' ובלא ספק להכרא גדול היו עושים דבר זה:

אמנם סוד הענין דע כי קודם חרבן בהמ"ק כמעט שלא היו צריכים ישראל להתפלל לפי שזו"ן (הם תו"מ) היו תמיד פב"פ כי מוחין דז"א (הוא התפארת) היו קיימין בו תמיד ולא היו מסתלקים כלל ולא היה אז צורך אל מעשה התחתונים כדי להמשיך אורות המוחין אל זו"ן (שהם תפארת ומלכות) כדי לזווגם פב"פ. אבל אחר החרבן נסתלקו המוחין מן זו"ן (שהם תו"מ) ועל ידי תפלתנו אנחנו גורמין להחזיר ולהמשיך אורות המוחין בזו"ן כדי שיזדווגו בעת התפלה וישפיעו שפע בעולם ואחר התפלה חוזרין המוחין להסתלק מהם עד זמן תפלה האחרת וכה דרכם תמיד בכל תפלה ותפלה של ימי החול. אבל בשבת אז תמיד עומדים פב"פ אלא שיש להם עליות במדרגות כפי סדר התפלה:

וז"ס מ"ש בגמרא שהיו קצת ת"ח מתפללים תפלת נדבה באמצע היום וכונתם היתה להחזיר אורות המוחין פעם אחרת ולגרום זווג עליון בשאר עתות היום. גם ז"ס מ"ש בגמרא שהיו קצת חכמים שהיו נוהגין ללבוש תפילין כל היום והטעם הוא שעי"כ היו גורמין אל אורות המוחין העליונים דזו"ן (שהם תו"מ) שלא יסתלקו מהם כל היום כמו שנתבאר זה לעיל בדרושי תפלין בדרוש למה זמן תפילין ביום ולא בלילה ושם נתבאר ענין הסתלקות הזה מה עניינו ולהיכן מסתלק ומה נעשה ממנו ע"ש:

ונחזור לענין הנז' דחסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת אחר תפלתם כדי לגרום למעלה קיום העמדת אורות המוחין בזו"ן שעה אחת אחר התפלה ולא יסתלקו תכף. וז"ס מ"ש רז"ל על משה רע"ה שלא היו ידיו פרושות יותר משלשה שעות. והטעם הוא לפי שאין כח ביד האדם להמשיך מוחין הנז' יותר משלשה שעות כענין הנז' בחסידים הראשונים, וכו'. ונמצא כפי זה אין ראוי לאדם שישן תכף בלילה אחר תפלת ערבית, וישהא שיעור שלשה שעות להעמיד המוחין העליונים דזו"ן כי השינה ה"ס הסתלקות המוחין:

והנה כונת ענין השינה הוא שצריך האדם לכוין כי גם בעת השינה עובד את בוראו בסוד בכל דרכיך דעהו. והוא שיכוין האדם שהוא עצמו הוא בחינת התפארת דכורא אשר הפיל עליו המאציל תרדמה וישן ואין שינה ח"ו למעלה אפילו בספירות אלא סוד השינה הוא סוד הסתלקות אורות המוחין שמסתלקים מן התפארת ונכנסים ברישא דנוקבא שהיא המלכות. ועי"כ נבנית בסוד ויבן ה' את הצלע. וזה הענין נמשך עד חצות לילה ואז כבר נבנית הנוקבא שהיא סוד המלכות ונתקנה ואז חוזרין אורות המוחין למקומן ברישא דז"א שהיא סוד התפארת הנז'. וז"ס חיוב האדם לקים בחצות הלילה להורות

ענין חזרת המוחין ברישא דז"א להזדווג בנוקבא שה"ס המלכות בסוד חצות לילה אקום להודות לך וכו':

והנה כמו כן ממש צריך האדם התחתון לכוין בעצמו כי רוחניותו ונשמתו מסתלקת ממנו והוא מעלה אותם בתחלת הלילה בסוד מ"ן לגבי הנוקבא שה"ס המלכות לצורך שלה וכו' וז"ס מ"ש בזוהר כי בעת חצות לילה מכריזין למעלה שירדו נשמות הצדיקים התחתונים למקומן בעולם הזה לשבחא למריהון ולאתעסקא באורייתא בסוד מ"ש הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות כנז' בזוהר ויקהל דף קצ"ו ע"א. אבל בחצות הראשנה של הלילה אז הקב"ה עייל בג"ע ומשתעשע שם עם נשמות הצדקים. וענין השעשוע הזה הוא שנשמותיהן עולות בסוד מ"ן ומעוררות הזווג והוא משתעשע בהם. ואח"כ הם יורדות למטה לעסוק בתורה אחר חצות לילה:

הכלל העולה מזה הוא שצריך האדם להתנהג באופן זה שנבאר בע"ה, ועי"כ יהיה אהוב למעלה ונחמד למטה ומושכין עליו חוט של חסד ביום ויהיה נקרא מכלל בני היכלא דמטרוניתא קדישא. וזה עניינו הנה בתחלת הלילה כשרוצה לישן יאמר הסדר שנסדר בע"ה בענין ברכת המפיל חבלי שינה ויכוין שענין השינה הזו תכליתה להעלות נשמתו בסוד הדורמיטא כדי שתהיה בסוד מ"ן וכו' וכשיקום בחצות לילה יעשה ב' דברים הא' הוא ענין הבכיה בעת חצות ממש על חרבן הבית לפי שאז ממש היא עת ירידת רחל מן האצילות אל הבריאה, וישתף עצמו בצער השכינה שהיא זו הנקודה השרשית של רחל שירדה למטה. ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוף רחל וגירושה וגלותה ועל חרבן בהמ"ק כי כל זה נעשה ע"י עוניתינו ולכן צריך שיכוין באופן זה שהנה ע"י עונותינו גרמנו שיפלו הנשמות למטה בקליפות ויתערבו טוב ברע כנודע. ולסיבה זו הוכרחה רחל הנז' לירד למטה בגלות ולכנס בין הקליפות כדי ללקט ולהוציא משם אותם הנשמות, וז"ס אל גנת אגוז ירדתי והבן זה מאד:

ונמצא כי ירידת רחל בחצות לילה היתה לסיבה הנז' ואנחנו גרמנו כל זה בעונותינו ולכן צריך האדם לבכות ולהשתתף בצערה זה ובפרט מי שיודע שהוא נמשך משורש נשמת קין בן אדם הראשון אשר זוהמת הנחש מתרבה בו כי בזוהמא ההיא נטבעין ניצוצות הנשמות ואדם זה ידו במעל יותר משאר בני אדם, ומורי ז"ל הזהרני בזה מאד:

ואחר שעשית בכיה זו אז מיד תקום ותעסוק בתורה עד אור הבוקר:

וגם בזה תכוין שהוא לצורך רחל כנז' וכמו שנבאר וז"ס דוד הע"ה שהיה עוסק בתורה בשירות ותשבחות כל חצות לילה לתת עזר וסיוע אל השכינה שהיא רחל הנז'. ואל הסוד הזה רמזו בזוהר על פסוק ולא אמר איה אלוה עושי ניתן זמירות בלילה. והכונה

שתכוין לתת נחת רוח לרחל העומדת בבריאה כי כמו שבחצות לילה הראשנה היתה לאה הולכת ונתקנת עד נקודת חצות לילה ואז מזדווגת עם בעלה כן בחצות האחרונה של הלילה רחל הולכת ונתקנת בכח עסק התורה של בני אדם התחתונים. ובעת עלות השחר נמצחת רחל מתוקנת כדי שתוכל לעלות בתפלת שחרית בעולם האצילות ותזדווג שם ובלי ספק שהמכוון לכל זה שנתבאר הנה הוא נקרא באמת שושבינא דמטרוניתא:

ובזה תבין שבח העצום שהפליגו לספר בזוהר בשבח מי שעוסק בתורה אחר חצות לילה. ודע כי העיקר הוא שצריך להשתדל בכל כוחו לעסוק בתורה כל חצות לילה עד שיעלה עמוד השחר וילך להתפלל ולא יפסיק בשינה כלל ודבר זה אין למעלה ממנו, אבל אם אין באדם יכולת להיות נעור כל חצות אחרונה של הלילה אז יקום ממש בחצות ויבכה על החרבן כמו חצי שעה כנז"ל. ואח"כ יעסוק בתורה שעה אחרת ויכוין לשני הכונות הנז' ואח"כ יחזור לישן ובלבד שיחזור ויקום כמו חצי שעה קודם עלות השחר ויחזור לעסוק בתורה באופן שקודם שיעלה עמוד השחר יהיה מתקשר עם השכינה רחל הנז'. וכאשר יגיע עמוד השחר תמצאהו נעור ומתקשר עמה בסוד בני היכלא דמטרוניתא ואז תעלה נשמתך עמה בעת עליתה בתפלת השחר. וז"ס אעירה שחר אני מעורר השחר. כי העיקר הוא שיהא נעור בעת עמוד השחר והבן זה היטב:

וצריך להזדרז בכל יכלתו לקום בחצות לילה ממש. והנה אם הוא בלילי הקיץ הקצרים אף כשיקום משנתו יהיה קרוב לעמוד השחר אל תחוש לעסוק בתורה באותה שעה רק שתעשה סדר הבכיה כנז' ואח"כ ישאר זמן תעסוק בתורה ותזהר שלא תתבטל מזה אפילו לילה אחת כי הוא ענין רב התועלת:

הכלל העולה מכל זה הוא כי נתבאר לך איך כמה גדולה ונפלאה מעלת האדם העושה בסדר שאמרנו שיכוין אל הזווגים הנעשים בכל יום מתחלת תפילת ערבית עד סוף תפלת המנחה. ואין ספק שהיודע לכוין כל זה על אמיתותו גורם שהזווגים הנז' נעשים על ידו ממש ואין קץ ותכלית לשכרו ואין למעלה ממנו ויהיה מכלל אותם הצדיקים הגוזרים למטה ודבריהם מתקיימים למעלה עכ"ל:

פרק ז

עוד גילה לנו רבינו ז"ל בשער הכונות בק"ש על המטה תיקון אחד יקר מאד שיעשה האדם בק"ש להמית הגופים הטמאים המלבשום לנשמות שמשקה אותם הסט"א מכח אותם טיפות של זרע לבטלה ואותם הטיפות היוצאין ממנו אחר תשמיש ותיקון זה יש בו תועלת גם לנשים, וכאשר כתבתי דבר זה בסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות י"ג בקיצור, ורבינו ז"ל הרחיב הדבור בזה בשער הכוונות ע"א:

פרק ח

קבלתי דבר אחד יקר מאד שהוא קב ונקי שיזהר כל אדם לומר קודם השינה חמשה תיבות אלו והם דוד מלך ישראל חי וקיים ויאמר אותם י"ב פעמים וסוד זה ידוע ליודעי חן:

ויקרא

פרק א

כתב מרן ז"ל בסי' קנ"ג סעיף כ"א אין לקנות מעילים שנשתמש בהם הדיוט לתשמיש קדושה וכתב הגאון מחב"ר סי' קנ"ג אות ח' דהרב מור וקציעה והרב באר יעקב התירו לעשות מבגד אשה ג"כ ע"ש וכתב בברכי יוסף סי' קנ"ג אות ט' בשם הרב בני יאודה דמותר אם שינה צורתו הראשנה ונעשה צורה אחרת בשינוי דלא הדר, ועיין מ"ש בשם הרב מהר"י פראנו ז"ל דלא התיר אלא בתכשיטי נשים שלא נשתמש בהם עדיין ע"ש:

וכתב מור"ם ז"ל בסי' קט"ז אין לעשות מפות מדברים ישנים שנעשה בהם דבר אחר לצורך הדיוט ע"ש, והט"ז התיר בפרוכת שהיא לתשמיש דתשמיש ע"ש. והגאון חוות יאיר ז"ל סי' קס"א התיר במעיל לעשות מבגדי אשה כיון דצריך לשנות המלבוש ולחתכו והוי שינוי שאינו חוזר לברייתו הן בשינוי שם הן בשינוי מעשה שנחתך ע"ש. ואע"ג דהמג"א ז"ל הביא בשם מהרי"ל ז"ל דאף פרוכת אין לעשות מבגדים ישנים, מ"מ נהגו העולם היתר בזה משום דשינה צורתן ועשה מהם כלי אחר ע"ש, ופה עירינו בגדאד נהגו היתר לעשות פרוכת מבגדי אשה כיון דמשתנה הבגד בשמו דעתה נקרא פרוכת וגם בצורתו שנחתך חיתוך אחר חדש:

ולענין הלכה העלתי בסה"ק מקבציאל דהפרוכת מותר לעשותה מבגדי נשים כיון דנשתנו כאמור אבל מעילים לס"ת אין לעשות מבגדי נשים אע"פ שנשתנו:

פרק ב

כתב הרב פתח הדביר ז"ל בסי' קנ"ד אות וא"ו מפה של ס"ת מרוקמת כסף שבלתה ואינה ראויה לכלום שרי לשורפה כדי לעשות ממנה דבר אחר לס"ת, כן כתב הרב בעל ס' פרי העץ בתשובה כ"י אבל הרה"ג חק"ל במ"ב שם ביו"ד חלק עליו והעלה לאסור דתשמישי קדושה אסור לשורפם. והרי עיקר המפה שמתלבש בה הס"ת כששורפה הולכת לציבור והריקום שבה אינו אלא נוי למפה, ובסו"ד תמה על הרב חוות יאיר ז"ל סי' קס"ב שכתב דתשמישי קדושה שנתקלקלו לגמרי וא"א להשתמש בהן עוד אזלא קדושתייהו ע"ש דהוא הפך פסק הרמב"ם ע"ש:

ועצים של מעקה הנקרא תרבזי"ן שיש בגג של בית הכנסת והציבור מתפללים שם בימי הקיץ ונתיישנו הרבה ונשתברו שצריך לעשות במקומם חדשים הורינו להם למכור אותם להסקה:

פרק ג

כתבו הגאונים בספר מגן גבורים סי' קנ"ב באלף המגן ס"ק וא"ו תיבות ישנות שבבית הכנסת שאינם ראוים לתשמישן פקע קדושתן ועל צד היותר טוב ימכרו לעצים להסקה, ובדמים יקנו חדשים כ"כ מחב"ר בשם זרע אמת:

פרק ד

ארון הקודש שעושים בבנין הכותל בעצמו שמניחים שם ס"ת לכבוד דוקא ואין מניחים הס"ת שם לעמידה ורוצים להרחיב לבית הכנסת ולכן רוצים לסתור הכותל שבנוי בו ארון הקודש ויבנו ארון הקודש בכותל שבונים מחדש אחריו של כותל הראשון וממילא יהיה מקום כותל הראשון בכלל קרקע של בית הכנסת אסור לעשות כן להוריד מקום זה של ארון הקודש מן קדושתו. ואע"ג דאין מניחים הס"ת בלא תיק בתוך הארון בשום פעם אפ"ה חשיב הארון תשמיש קדושה לדעת הרמב"ם והטור ומרן ז"ל וכאשר העלתי בסה"ק רב פעלים ח"ב סי' ך' באו"ח ע"ש:

אמנם העלתי בס"ד שם בסי' כ"א דאם עברו וסתרו את כותל המערבי שבו ארון הקודש כולו ולא נשאר אלא רק הקרקע אז מותר לעשות כחפצם ורצונם יע"ש:

פרק ה

מדרש תלמוד תורה שלומדים בו תינוקות של בית רבן מן אבג"ד עד לימוד דברי רבותינו עד ועד בכלל, וגם בית המדרש הזה הוא מקום תפלה שמתפללין בו הקהל שמ"ע בכל יום ושבתות ויו"ט העלתי בסה"ק רב פעלים ח"ב סי' כ"ב דאסור ללמד שם לתנוקות הכתיבה של ערבי והגיון ערבי וגם אסור ללמדם שם במכתבים של סוחרים והגיוני ערבי כדי להתלמד בזה סדר הלשון וצחותו אלא יעשו להם חדרים אצל בהמ"ד הנז' שלא נתקדשו וילמדום בתוכם לימודים הנז"ל ושם הבאתי דברי רבינו האי גאון בתשובה שהובאה בספר גדולה לישראל ופלפלתי קצת בזה ואסרתי מדינא וכ"כ בספר ויאמר יצחק שהבאתי דבריו שם יע"ש:

פרק ו

בענין איסור של נתיצה בבית הכנסת אם יש לאסור בזה אפילו בבנין שנבנה מתחלה לצורך אדם ואח"כ נעשה בית הכנסת, או"ד בכה"ג אין כאן לאו דנתיצה, הבאתי ספק זה

בסה"ק רב פעלים ח"ב סי' כ"ג והבאתי דברי הרב מחנה חיים ז"ל סי' כ"ז דף מ"ז שעשה סברה חדשה בד"ז, ולח סמכתי על זה והעלתי להחמיר לאסור גם בזה יע"ש:

פרק ז

ת"ח שלומד כל היום בבהמ"ד וגם הוא מסתחר בספרים להרויח בעבור פרנסתו שאינו לוקח פרס מן קופת הקהל ולא מן איש יחידי ורוצה לעשות מזא"ד למכור ספרים בקבוץ אנשים הנקבצים שם לקנות פעם אחת בחודש או פעם אחת בשני חדשים או יותר אי אריך למעבד הכי למכור שם ספרים בהכרזה שקורין מזא"ד בשביל ששם נמצאים אנשים הרבה, כי המקום הנז' עומד על אם הדרך וקהל של שלש וארבע בתי כנסיות עוברים דרך שם ובזה יהיה הרווחה לאותו ת"ח, העלתי ברב פעלים ח"ב סי' כ"ד להתיר בזה:

צו

פרק א

בענין ההגעלה עיין מ"ש בס"ד בפרשה זו אות י"ב ע"ש, והרב פר"ח ז"ל סי' תנ"א סוף סק"ה כתב וז"ל ולכן ראוי להורות שאחר שצפום שיגעילו אותם ומהני הגעלה כדכתיבנא וכן נוהגים פה ירושלים תוב"ב זולתי קצת יחידים דבטלי במעוטייהו עכ"ל. והנה בודאי אם בעירינו בגדאד היו הכלים האלה בלועים חמץ ממש היינו מצריכים הגעלה קודם הצפוי ודלא כהפר"ח שהקיל הענין דבאמת אין לנו לזוז מדברי רבינו האר"י ז"ל דאיהו לא נקיט זה לחומרא אלא מדינא קאמר לה אך מאחר דכלים שלנו פה עירנו אין משתמשים בהם חמץ גמור וכדכתיבנא לכן אין לטעון ולערער על מנהגם שמגעילין אחר הצפוי ומ"מ הנזהר תבא עליו ברכה:

פרק ב

בשמגעיר הכלי טוב להשהותו מעט מזעיר כדי שיהא פנאי לרותחין להכנס תוך עובי הכלי. ולהפליט הגיעול משם דהגם שהפליטה נעשית כרגע מ"מ צריך קצת שהייה כדי כניסת הרותחין לתוך עובי הכלי וכדי יציאת הגיעול לחוץ וכמ"ש בש"ע להגאון ר"ז ז"ל סי' תנ"ב סעיף ד' ע"ש:

ולאחר הגעלת כל כלי וכלי נהגו כל ישראל לשוטפו תכף ומיד במים קרים כדי שלא יבלע מלכלוך מים רותחים שעל גביו שגיעול פליטת הכלי נתערב ברותחין. ואע"פ שכבר נתבטל בתוכם בששים. אעפ"כ נוהגין לכתחלה להעבירו מעל גבי הכלי ע"י שטיפה בצונן וכנז' שם סעיף ה':

אמנם הגאון הלבוש ז"ל כתב שטיפה זו מנהג בעלמא הוא ואסמכוה אקרא דגבי קדשים דכתיב ומורק ושוטף במים וארז"ל מריקה בחמין ושטיפה בצונן ומ"ש דבעינן שטיפה יתירתא בצונן אחר ההגעלה גבי קדשים. וילפינן מינה לכל ההגעלות. ומ"מ צריך לשטפו מיד אחר ההגעלה. מיהו אם לא שטפו מיד לא נאסר עכ"ל יע"ש:

פרק ג

בורג'יל אסור להשהותו בפסח. מעשה באחד שהיה לו בורג'יל בסך עשרים לירא וסמך על חמיו למכרו ושכח ולא מכרו והרגיש בדבר זה אחר הפסח ואם יאבדנו יהיה לו הפסד מרובה שהוא סך עשרים לירא תורכי. אמנם אמר שהוא יודע בבירור שזה הבורג'יל שהוא חיטים לא נשרו אותם במים ולא באו עליהם מים קרים אלא חלטו אותם במים רותחים ואמרתי אע"פ שפסק מרן ז"ל בסי' תנ"ד סעיף ג' ליכא בזה"ז דידע למחלט הילכך כל מין חליטה אסור הנה בודאי דאין להתירו באכילה אחר הפסח, ורק מותר למכרו לגוי, ועיין להגאון חיד"א ז"ל סי' תס"ז אות יו"ד מ"ש בשם הרב מהר"ח בן עטר ז"ל והרב מהר"ש עמאר ע"ש ועיין אחרונים, וכל זה אני אומר בברור לו דחלטו אותו ברותחין ואיכא הפסד מרובה ועיין מחב"ר יו"ד סי' ע"ג אות י"ד בד"ה בתר דנא וכו' ע"ש, והכא בנ"ד אע"ג דלא נתכוונו לעשות חליטה להתיר עכ"ז כיון דאיכא הפ"מ בזה יש לסמוך להתיר למכרו לגוי וע' בש"ע להגאון ר"ז ז"ל סי' תנ"ד סעיף ז:

פרק ד

אם יש לו סחורה של חמץ כמו משקה ביר"א וכיוצא ימכרנו לגוי ע"י שטר הודאה בנוסח זה כי הודאה היא אקנייתא גם בענין איסור והיתר, וזה נסחו:

מודה אני חותם מטה הודאה גמורה ושלמה כדחז"ל וחתימת ידי תעיד עלי כמאה עדים כשרים איך מכרתי לפב"פ מכירה גמורה ושלימה כדחז"ל את החמץ שיש לי באניה הנקראת כו"כ המונח בתיבות מספרם כו"כ ומארכה שלהם כך. והנני מודה הודאה גו"ש כתחז"ל שמכרתי החמץ הנז' המונח בתוך תיבות הנז' לפב"פ הנז' מכירה גמורה ושלימה המועלת כפי דין תורתינו הקדושה ותקנת חכמים. וגם מועלת כפי חוקי המלך יר"ה וכמנהג ומשפט הסוחרים ולא נשאר לי שייכות באותו חמץ הנז' כלל ועיקר אלא הרי הוא של פב"פ הנז' ואין עלי אחריות הן מצד יוקרא וזולא הן מצד גניבה ואבידה הן מכל צד הפסד ונזק כלל ועיקר בכל אופן שיהיה בעולם והכל עליה דידיה דפב"פ הדר ואין לי שייכות בו ולא ניחא לי בקיומו של אותו חמץ הנז' מכל צד ואופן שבעולם ולראיית האמו"ץ שתהיה ביד פב"ב הנז' כתבתי וחתמתי שמי פה בגדאד יע"א יום שלשה עשר לחודש ניסן שנת תרס"ט והכל שריר וברור וקיים:

ויקבל מן הנכרי מעות סך מה וגם ימסור לו הסתמ"י ואם אין הסתמ"י בידו תועיל הודאה הנז' שנאמר ודאי מסר לו הסתמ"י בחתימת שמו עליו מאחר שהוא מודה שמכרו לו בהקנאה המועלת כפי דין תורה וכפי חוקי הממשלה ומנהג הסוחרים:

פרק ה

בשמן שומשמין כתב הרב פר"ח סי' תמ"ז סוף סק"ה שדבר מצוי הוא שיש בו גרעיני חטים מעורבין בשומשמין ושורין השומשמין במים קודם כתישתן ולכן אסור לאכלו בפסח דאיכא משהו חמץ וכל משהו אין לו שיעור ולכן נהגו לבשל בפסח בשמן זית דוקא וכן ראוי להורות עכ"ד. ועוד מפורש חשש זה בשאר אחרונים וכתבו דיש לחוש בזה החשש במלח ג"כ שימצא בו גרעיני חטים ולכן בודקים אותו:

והנה יש מקומות נוהגין איסור בשמן שומשמין אפילו בהדלקה. אך פה עירנו בגדאד יע"א לא נהגו איסור בהדלקה וכל בעלי בתים מדליקין בשמן שומשמין ולא נוהגין איסור אלא באכילה בלבד:

ויש מי שכתב דאסור להשהותו בבית בפסח ואין לחוש לדבריו. ואם נשפך שמן שומשמין על הכלים וכיוצא כיון דהוא צונן די בהדחה על ידי חול ועפר דמנקי היטב. ואם נשברה העששית בעודה דולקת ונשפך על הכלים אע"פ דהשמן חם ודאי אין יס"ב ועוד בשפיכתו מתערב בו מים מן העששית ומתקרר ועיין לב חיים ח"ב או"ח סי' צ"ב ע"ש:

פרק ו

בסה"ק בן איש חי בפרשה זו באות ל"ג בענין מצה האמצעית יש טעות דפוס וצריך לומר כך יחלקנה להאמצעית צורת ד"ו וציור של וא"ו יניח להאפיקומן וציור ד' יניח בין שני המצות ויאחזנו בידו באומרו הא לחמא עניא:

פרק ז

אחר ששתה כוס ראשון צריך לאכול מעט כרפס בטיבול שיטבלנו בחומץ או במי מלח. וע"פ הסוד יש להקפיד שיהיה טיבול זה בירק הנקרא כרפס ולא בשאר ירק יען כי יש כונות עמוקות בכרפס ובמספר השמות שמכוין בו וכ"כ רבינו ז"ל בשער הכונות דף פ"ג ע"א וז"ל, ובזה תבין כי לקיחת הכרפס בליל פסח אינה בהזדמן כמ"ש הפוסקים שלוקח ירק אחר במקומו אם ירצה ואין הענין כך כי דברי חכמים ומנהגם תורה היא וצריך להזהר ולדייק לאכול דוקא כרפס ולא ירק אחר עכ"ל:

מיהו אם לא מצא כרפס לא יבטל מצוה זו דטיבול ראשון אלא יקח ירק אחר במקומו מאיזה מין שירצה ובלבד שלא יהיה מן הירקות שיוצאין בם ידי חובת מרור, שאם יאכל

עכשיו מהם איך יחזור ויברך תוך הסעודה אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור כיון שאכל כבר ממנו קודם לכן:

אמנם צריך שיהיה הירק מן מיני הירקות בפה"א כשאוכלן חיים כדי שיפטר מלברך בפה"א על המרור שיאכל בתוך הסעודה ואע"פ שמפסיק בנתים בהגדה אין בכך כלום. ולפיכך לא יברך בנ"ר אחר ירק זה אפילו אכל מהירק כזית כדי שלא יצטרך לברך בפה"א על המרור. ואחר המרור ג"כ אין צריך לברך בנ"ר אפילו אכל מהירק כזית. דכיון שהמרור נפטר בברכת בפה"א שעל הירקות לכן גם הירקות נפטרים בברכה אחרונה של המרור, דהיינו בברכת המזון שהמרור נפטר בבהמ"ז מפני שהוא בא בתוך הסעודה והוא טפל לסעודה, וכנז' כל זה בש"ע להגאון ר"ז ז"ל יע"פ:

פרק ח

הטעם שתקנו חז"ל לעשות אחר קידוש טיבול ראשון שהוא הכרפס בחומץ, פירש רש"י ז"ל כדי להתמיה את התנוקות שיראו שינוי שאוכלין ירקות בטיבול שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה וישאלו על שינוי זה, שאמירת הגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על השאלות ששאלוהו על הטיבול ושאר דברים הנזכרים באמירת מה נשתנה שנאמר כי ישאלך בנך וכו' ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה וכו'. וכתב הגאון ר"ז בש"ע כיון דאכילה אינה אלא להתמיה התנוקות אין צריך כזית בשאר אכילה שבתורה אלא די בדבר מועט להתמיה התנוקות. ואע"פ שהוא יושב לבדו יחידי ואין לפניו תנוקות שישאלו אותו חייב בטבול זה שלא חלקו חכמים עכ"ל:

ועל דרך הסוד התמיהא היא כך, דעל ידי מצות דכוס הקידוש נכנסו אורות הגדלות ועל ידי מצות טיבול הכרפס נכנסים אורות דקטנות. ולכן התנוקות שהם קטנים הם עצמם תמהים איך נכנסו האורות שלא כסדרן דראוי שבתחלה נעשה מצוה שבה נכנסים אורות דקטנות ואח"כ נעשה המצוה שבה נכנסים אורות דגדלות, וכמו התימה דתמיהא לאנשי לומר בתר דקשישנא לדרדקי. ולכן אחר שאלה זו הרמוזה באמירת מה נשתנה הלילה הזה וכו' שבכל הלילות אין אנו מטבילין וכו', באה התשובה באמירת עבדים היינו לפרעה וכו' דהכונה הוא לומר דכדי שלא ישלטו החיצונים הוצרכנו להקדים כניסת אורות הגדלות אל אורות הקטנות יען כי עבדים היינו לפרעה במצרים ששם היתה הקליפה קשה מאוד בגדר שאילו לא הוציא הקב"ה אותנו משם עדיין היינו משועבדים וכו' מפני שהיתה מצרים קליפה קשה וכוחותיה החיצונים רבים וחזקים ולכך הוצרך הדבר ליד חזקה וזרוע נטויה, ולכן עתה שאנחנו עושין זכר למה שהיה בשנה הראשנה כסדר שאנחנו מסדרים בלילה, הנה אם לא היינו מקדימים להכניס תחלה את אורות

הגדלות היו מתגברים כוחות החיצונים, וכמפורש כל זה בהרחבת ביאור בשער הכונות דף פ"ג ע"ג:

ודע דאע"ג דהתנוקות אין להם ידיעה בכל זה ואין מרגישים בזה, עכ"ז תקנו וסדרו להם חז"ל דברים אלו לאומרם דרך שאלה מפני כי נשמתם היא משגת הסוד של הענין הנז' הרמוז בדברים אלו דאע"פ שהם אומרים דברים אלו בלי ידיעה ובלי הרגשה, הנה נפשם שבתוכם שהיא בסוד הקטנות מרגשת ויודעת סודן של דברים, והוא ע"ד מ"ש רז"ל בגמרא אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי:

פרק ט

טעם לשני טבולין אלו ראשון ואחרון לפי הפשט הנגלה הוא זכר לשעבוד שהיה בתחלה בפה רך, ולזה נרמז בטיבול ראשון שמטבל הכרפס שהוא מתוק בחומץ או מי מלח שהם קשים שעשו להם לשון מתוק בתוך השעבוד הקשה כמו חומץ או מלח. וטיבול שני שהוא מרור בחרוסת הדומה לטיט רמז לשעבוד שהיה בפרך שמררו חייהם בעבודת הטיט הרמוזה בחרוסת:

וע"ד הרמז יקח האדם מוסר משני טבולין אלו שאם הוא שרוי בטובה אל יתגאה אלא יחשוב ההפך של הטובה שהם ימי הרעה וזה המוסר יקחהו מן טיבול הכרפס שהוא מתוק בחומץ הרומז ליום הרעה, ואם הוא שרוי ברעה וצרה חל יתייאש מן הרחמים אלא יחשוב ויקוה ליום הטובה, וזה המוסר יקח מן המרור שהוא מר שמטבלו בחרוסת שהוא מתוק שנרמז בו ימי הטוב והוא ע"ד המעשה דמלך אחד אמר לחכם אחד שיביא לו דבר אחד אשר כשרואהו בעת צרה ישמח ויתנחם ואם יראהו בעת טובה יעצב, מה עשה החכם הביא לו טבעת אחת שכתוב עליה ג' תיבות אלו שהם "גם זה יעבור" ואז אם הוא בצרה יחשוב גם זה הרע יעבור שאינו מתמיד וישמח ויתנחם בזה, ואם הוא עומד בטובה כשיראה דברים אלו יצטער בהיותו יודע שאין הטובה ההיא מתמדת אצלו:

פרק י

יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום כדי שיקדש מיד כשתחשך ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל מפורש אם חל יו"ט של פסח בשבת יסדר על השלחן י"ב ככרות ואם חל בחול יסדר ארבעה ע"ש. וכן אנחנו נוהגים בביתינו. מיהו סידור הקערה מנהגינו לסדר אותה אחר קידוש. ויש נוהגים לסדר אותה קודם קדוש ולהניחה על השלחן בשעת הקדוש ויכסו אותה במפה שעל השלחן ובדבר זה כל אחד יעשה כפי מנהגו ומנהג אבותיו:

וכתב הרשב"ץ בס' מאמר חמץ דף ל"ד כשיבא לביתו והוא עומד על שלחנו ערוך יאמר זה השלחן אשר לפני ה' וכמ"ש הרב הרח"ף ז"ל. וכבר כתבתי בסה"ק בן איש חי בהלכות

שנה שניה בפ' וירא אות י"ז כאשר תסדר האש את הפת על השלחן תזהר אחר שתניח המפה העליונה להניח שתי ידיה על השלחן ותאמר פסוק זה וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' וכמ"ש בב"מ ע"ש על כן ודאי גם ביו"ט תזהר בכך. אמנם בליל פסח גם האיש כשיעמוד על שלחנו הערוך על יד אשתו יהיה נזהר לומר פסוק זה וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה':

פרק יא

כשיסדר הקערה יכוין קערה היא סוד המלכות ויכוין קערה גי' שע"ה כמנין חמשה שמות אכדט"ם עם הכולל עולה ע"ה וחמשה פעמים עולה שע"ה כמנין קערה כי שם זה של אכדט"ם תתגלה הארתו בליל פסח בסוד ותבוא בעדי עדיים כי שם זה גי' ע"ד. גם יכוין קערה מספר כ"ה פעמים י"ה:

פרק יב

יש בני אדם מסדרים המצה ושאר מינים אשר עמה על השלחן עצמו בלתי קערה וטעות הוא בידם אלא צריך קערה ממש:

פרק יג

מנהג חסידים ואנשי מעשה לנשק ב' כזייתות המצה וכן של האפיקומן קודם אכילה משום חבוב מצוה וכמ"ש השל"ה ז"ל על הציצית מיהו בכזייתות של המוציא שבירך עליהם המוציא ואכילת מצה ינשקם אחר שיטעום ויאכל מה שהכניס בפיו תחלה מפני שצריך למהר לסמוך טעימתו לברכה:

פרק יד

כשיגיע לפסקא של ובאותות זה המטה יאחוז זה הכוס בידו ויקרא פסקה זו כולה ואחריה של ובמופתים זה הדם וכו' וכשיאמר דם ואש ותמרות עשן יעשה שלשה שפיכות מן הכוס לתוך הכלי שמונח לפניו וישאר הכוס בידו עד שיגיע לפסקא של אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצריים ויעשה עשרה שפיכות מן הכוס לתוך כלי הנז' הרי י"ג שפיכות וישאר הכוס בידו עד שיאמר רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב ויעשה בזה שלשה שפיכות ושפיכה אחרונה של באח"ב תהיה גדולה יותר משאר שפיכות והרי נעשו ט"ז שפיכות כנגד ט"ז פרקים שיש בחמש אצבעות היד והכף והזרוע:

וזה הכלי ששופכין לתוכו היין מן הכוס יהיה שבור מעט וישברנו מערב יו"ט ויזמינו לכך, וכמ"ש בסידור של רבינו זלמן ז"ל. גם כוס זה שמריק ממנו היין בשפירות ההם לא ידחנו וישטפנו וירחצנו מבית ומחוץ קודם שישים היין בתוכו בעבור אלה השפיכות:

פרק טו

המנהג פה עירנו בגדאד יע"א בקריאת ההלל בתוך ההגדה דליל פסח כשאומר בעה"ב פסוק הללויה הללו עבדי יענו המסובין הוי"ה וכן הוא אומר הללו את שם והם עונים ה' וצריך להזהירם שלא ועשו כן דנמצא הם מזכירים שם הוי"ה לבטלה ח"ו ואפילו אם הם אומרים עמו בלחש מתחלת הכתוב עכ"ז כיון שהם מגביהים קולם בשם הוי"ה בלבד נראה שהם מזכירים אותו לבטלה ח"ו, ועוד יש שאינם אומרים בלחש עם בעה"ב כלום לכן יהיו נזהרים שבעה"ב אומר הללויה הללו עבדי ה', ובני הבית אומרים הללו את שם ה' וכן בעה"ב אומר יהי שם ה' מבורך ובני הבית יאמרו מעתה ועד עולם, וכן בעה"ב אומר ממזרח שמש ועד מבואו ובני הבית אומרים מהולל שם ה':

במדבר

פרק א

אין עושין ביו"ט מרקחת תפוחים או שאר פירות הן בסוכ'ר הן בדבש תמרים, ואיסור זה הוא מתרי טעמי, חדא משום דאלו אפשר לעשותם מערב יו"ט ואין מפגין טעם כלל ואין בהם הפרש בין נעשים קודם יו"ט לבין נעשים ביו"ט ועוד טעם שני משום שדרך לעשות מהם הרבה ולכן חשו בהם כאשר חשו בקצירה וטחינה וכיוצא ועיין בסי' תצ"ז:

פרק ב

כבשה או עז דקיימי בבית בשביל חליבה, וכן תרנגולת שמגדלים אותה בשביל ביצים הרי אלו אסור לשחטם ביו"ט מפני שלא היה בדעתו לשחטם. ולכן לא ישים להם מזונות לפניהם דחיישינן שמא יבא לשחטם ולאכלן לגופייהו. אלא ישים המאכל רחוק מהם והם יבואו מאליהם לאכול. בד"א ביו"ט דהותרה בו ביום השחיטה של בע"ח, ולכן חשו שמא ישחטם ויאכלם, אבל בשבת ליכא חששה זו דאכילה כיון דאסור לשחוט בשבת ועיין סי' תצ"ז:

פרק ג

ישראל שיש לו פרות בביתו שדרכו למכור חלב שלהם בכל יום לשתיה ולאכילה. וגם דרכו לעשות יגורט"י שקורין בערבי לבן מן החלב שלהם ולמכור. כיצד יעשה בחג השבועות שצריך לו היגורט"י. ימכור הפרות לגוי מערב יו"ט ויקבל ממנו מקצת מעות וגם הגוי יעשה הנהגה ומשיכה שינהיג הפרות שיעור ד"א ברה"ר ויעשה הגוי יגורט"י מן החלב שחולב לעצמו בפני ישראל בבית ישראל. ויהיה הישראל קונה היגורט"י מן

הגוי כי החלב הוא של הגוי אחר שקנה הפרות מעיו"ט ועושה הגוי היגורט"י בחלב שלו דאם נפסק ונתקלקל היגורט"י אין לוקח מן הישראל כלום:

פרק ד

העיסה שנלושה מערב יו"ט. אין מפרישין ממנה חלה ביו"ט דהרי זה מתקן, אבל אם נלושה ביו"ט כשם שמותר ללוש ולאפות ביו"ט משום דאוכל נפש הוא כן מותר להפריש חלה מן העסה שנלושה בו ביום דזה התיקון צורך אכילה הוא ובכלל אוכל נפש הוא זה:

פרק ה

ביצה שנולדה ביו"ט שחל להיות אחר השבת או בשבת שאחר יו"ט אסורה באכילה בו ביום מן התורה. לפי שכל ביצה שנולדה ביום זה כבר היא נגמרת במעי התרנגולת ביום שלפניו ונמצא שיום אתמול הכין את הביצה לאכלה ביום זה שנולדה בו, ואם אתמול היה שבת או יו"ט נמצא שהשבת או יו"ט הכין ותיקן אכילת יו"ט או שבת שאחריו. והתורה אמרה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. ואין הכתוב מדבר באפיה ובישול ושאר תיקון צרכי סעודה הנעשים בידי אדם. שהרי כבר נאמר את אשר תאפו אפו וכו' הרי אין הכתוב מדבר אלא בהכנת שמים. כגון ביצה שנגמרת במעי אמה ומוכנת לאכלה למחר ואמרה תורה ביום הששי כלומר סתם ששי יום חול הוא. ובו והכינו את אשר יביאו. כלומר יום זה שהוא חול מכין אכילת יום קודש שלאחריו אבל יום קודש דהיינו יום טוב אינו מכין ליום קודש שלאחריו:

וכן הביצה שנגמרה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו שגם יו"ט נקרא שבת ואכילתו היא חשובה בעיני המקום ב"ה להצריך לה הכנה והזמנה מיום חול כמו שבת. אבל ביצה שנולדה במוצאי שבת או במוצאי יו"ט מותרת באכילה בו ביום שאין אכילת החול חשובה כלום. ולא שייך בה כלל הכנה והזמנה וכמפורש כל זה בש"ע של הגאון ר"ז ז"ל בסי' תקי"ג:

פרק ו

מדברי סופרים כל ביצה שנולדה בשבת שאינו לאחר יו"ט או ביו"ט שאינו לאחר השבת אפילו נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה שאין כאן דין מוקצה כלל. הרי זו אסורה באכילה עד לערב. גזרה משום ביצה שנולדה בשבת שלאחר יו"ט או ביו"ט שלאחר השבת:

פרק ז

וכיון שהיא אסורה באכילה אסורה ג"כ בטלטול שהרי אינה ראויה לכלום בו ביום ואפילו ליגע בה אסור אע"פ שמותר ליגע בכל דבר שהוא מוקצה ואינו אסור אלא

בטלטול. מ"מ כיון שהביצה היא עגולה הנה אם יגע בה קרוב הדבר שיזיזנה מעט. אבל מותר לכפות עליה כלי בשביל שלא תשבר ובלבד שלא יגע בה הכלי וכנז' כל זה בש"ע הגאון ר"ז הנז':

פרק ח

אם ביצה זו נתערבה בבצים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול. ואינה בטלה אפילו באלף בצים שהרי למחר היא מותרת בלא ביטול וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ואפילו אם הוא ספק אם נולדה ביו"ט או בחול כולן אסורות כיון שיכול לאכלן למחר בהיתר. בד"א ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני של גליות יש להתיר התערובת שנתערב בו ספק ביצה שנולדה ביו"ט אם הוא צריך לבצים הללו לשמחת יו"ט כיון שאף קודם שנתערבה היו כאן שני ספיקות, שהוא ספק יו"ט ספק חול, ועוד ספק נולדה ביו"ט ספק נולדה בחול. אבל ביו"ט ראשון יש להחמיר בספק ביצה שנולדה ביו"ט אפילו בשני תערובות דהיינו שמן תערובת הראשון נפלה ביצה אחת לתוך אלף ביצים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול דכיון שיש להם היתר אכילה למחר אין לסמוך על מה שנתבטלה ביצה האסורה בכמה תערובות ביצים של היתר:

פרק ט

וכל זה הוא כשאינו מכיר את הביצה האסורה אבל אם הוא מכירה אפילו אם נתבשלו עמה ונתנה בהם טעם הרי היא בלבדה אסורה ושאר הבצים מותרות אם יש בהם ששים דהיינו ס"א ביצים (כמ"ש בש"ע יו"ד סי' פ"ו) כנגד ביצה האסורה שלא החמירו באיסור שיש לו מתירין אלא בממשו של איסור שנתערב אבל אם אין שם ממשו של איסור אלא טעמו בלבד הוא בטל בששים כשאר כל האיסורים. והוא שלא נתכוון לבטלו במזיד (כמו שנתבאר בש"ע יו"ד סי' צ"ט):

ואם ביצה האסורה היא שלימה בקליפתה אפילו ששים אין צריך לפי שאינה פולטת כלל מגופה שהקליפה מעכבתה מלפלוט. ואם ביצה האסורה היא קלופה, וביצים של היתר שנתבשלו שמה אינן קלופות, אם יש בבצים של היתר עם קליפותיהם ועם המים שנתבשלו בהם ס"א כנגד הביצה האסורה מותר לאכלן ביו"ט (ועיין בש"ע יו"ד סימן פ"ו:

פרק י

וכל זה כשנתבשלה עם בצים אחרות אבל אם נתבשלה עם בשר או שאר מיני תבשילין אפילו נמוחה כל הביצה ונבללה בתבשיל, אם יש בתבשיל ששים כנגדה מותר לאכול בו ביום. אע"פ שיש בו ממשו של איסור שיל"מ. לפי שלא החמירו בדבר שיש לו מתירין אלא כשנתערב מין במינו כמ"ש בש"ע יו"ד סי' ק"ב ומפורש שם הטעם:

בד"א כשלא נתנה בקדרה כדי לתקן התבשיל אלא כדי שתתבשל בקדרה זו עם התבשיל ויאכלנה בפ"ע. אבל אם נתנה בקדרה לתקן התבשיל כגון ללבנו או שמילאה בתרנגולת עם תערובת שאר מינים אע"פ שיש בתערובות ששים כנגדה אינה בטלה. אע"פ שבביצה זו בלבד אין בה כדי לתקן התבשיל ולא ללבנו אלא על ידי שמערב עמה דברים אחרים. מ"מ כיון שהיא באה בתבשיל לתקנו הרי היא נחשבת מין אחד עם התבשיל. וכבר נתבאר דכל דבר שיש לו מתירין שנתערב מין במינו אינו בטל אפילו באלף אע"פ שאין טעמו נרגש כלל וכנז' כל זה בש"ע של הגאון ר"ז ז"ל:

פרק יא

ביצה שנולדה ביו"ט ראשון מותרת בליל יו"ט שני של גליות מיד שהרי ממ"נ אחד מהם חול הוא. אבל שני ימים טובים של ראש השנה נולדה בראשון אסורה אף בשני. מפני ששני הימים האלו הן קודש וכיום אחד ארוך הן חשובים:

פרק יב

שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה. ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב לפי שע"י לידה זו היא מוכנת לאכילה יען שזו הביצה שנולדה ויצאה לאויר העולם היא יותר טובה לאכילה מביצה הנמצאת במעי התרנגולת השחוטה. ונמצא ע"י לידה זו היא מוכנת לאכילה. וקי"ל אין יו"ט מכין לשבת ולא שבת מכין ליו"ט:

ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים. שהרי ביצה זו מן התורה מותר לאכלה בו ביום שנולדה שהרי נגמרה במעי אמה מע"ש או מערב יו"ט. וכיון דמותרת בו ביום נמצא שע"י לידה זו הוכנה לאכילה בו ביום. ולפיכך היא מותרת גם ביום שלאחריו. כיון שיום זה לעצמו הכין ולא ליום שאחריו. ואפילו יום זה שנולדה בו הוא יום שבת שא"א לבשלה ולאכלה מ"מ ראויה לגמעה חיה. אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלה ביום שנולדה כמו שנתבאר. נמצא שיום זה שנולדה בו הכין את הביצה לאכלה ביום שלאחריו וכיון שאין יו"ט מכין לשבת ולא שבת ליו"ט לפיכך אסור לאכלה גם ביום שלאחריו מדברי סופרים:

פרק יג

יום טוב שני של גליות הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו דינו כיו"ט ראשון לענין זה. ואם שני ימים טובים של גליות חלו להיות אחר השבת, אז ביצה שנולדה בשבת מותרת באכילה ביו"ט שני. שהרי אם יום שני הוא קודש אז יום א' הוא חול. ונמצא שיום חול מפסיק בין לידת הביצה לאכילתה. אבל אם שני ימים טובים של ראש השנה

חלו להיות לפני השבת. אז ביצה שנולדה ביו"ט ראשון אסורה אף בשבת עד הערב מפני ששני הימים של ר"ה קדושה אחת הן וכיום אחד ארוך הן חשובין:

פרק יד

ביצה הנולדת מזרע התרנגול אינה נולדת בלילה כלל אלא רק ביום, אבל אם לא היתה מחמת התרנגול אלא ספנא מארעא זו אפשר שנולדת הביצה לילה, אמנם גם בזה הרוב נולדים ביום. ולכן אם לא בדק הלול מערב יו"ט והשכים ביו"ט קודם אור היום ומצא ביצה בלול אנו תולין לומר שזו הביצה נולדה בערב יו"ט, מפני שגם הביצים שאינם באים מזרע התרנגול דרכן להוליד ביום ברוב הפעמים. ולכן זה שמצא הביצה ביו"ט קודם אור היום מן הסתם אמרינן שנולדה מערב יו"ט:

לפיכך מותר ליקח ביצים מן הגוי בליל יו"ט ראשון דמן הסתם נולדו מערב יו"ט. וכן הדין בליל יו"ט שני של גליות דהביצה שנולדה ביו"ט ראשון מותרת ביו"ט שני:

אבל ביצים הנקחים מן הגוי בליל יו"ט שני של ר"ה וכן בליל יו"ט שלאחר השבת אסורות שמא נולדו ביום שלפני לילה זו:

פרק טו

גוי המביא ביצים ביו"ט ראשון ומסיח לפי תומו ואומר שנולדו מערב יו"ט מותר לסמוך עליו לפי שאיסור ביצה שנולדה ביו"ט אינו אלא מדברי סופרים ובכל איסור ד"ס סומכין על הגוי מסיח לפי תומו כמ"ש בש"ע יו"ד סי' ס"ט, לפיכך אם הביא ביצים ביו"ט ראשון שחל להיות אחר השבת שאיסור ביצה שנולדה בו ביום הוא מן התורה אין סומכין על הגוי שמסיח לפי תומו ואומר שנולדה בע"ש. אבל יו"ט שני שחל להיות אחר השבת אפילו הוא יו"ט שני של ר"ה, כיון שאינו אלא מד"ס כמ"ש סי' ת"ר מותר לסמוך על הגוי:

וכתב הגאון ר"ז ז"ל עכשיו במדינות אלו שמצויים הרבה ביצים למכור ומביאים הרבה בבת אחת ודאי רוב הביצים שמביאין למכור הן הנולדים מאתמול לפיכך אף ביו"ט ראשון שאחר השבת אין בבצים אלו איסור מן התורה שאנו אומרים כל דפריש מרובא פריש. ומן הסתם הן מהנולדים מאתמול בשבת ואין כאן איסור אלא מדברי סופרים כמ"ש למעלה. לפיכך אם הגוי הוא מסל"ת ואומר שמערב שבת נולדו מותר לסמוך עליו עכ"ד. ויש לקיים הלכה זו גם במקומותנו בהיכא שמביאים ביצים הרבה בבת אחת למכור:

פרק טז

אין הגוי מסל"ת נאמן אלא בהיכא דאינו יודע שהביצה שנולדה היום אסורה לישראל. אבל אם הוא יודע מזה אין סומכין עליו אע"פ שהוא מסל"ת. דשמא הוא מערים כדי שיקחו ממנו:

וכתב הגאון ר"ז ז"ל בס"ק י"ז דאם הבצים הן של ישראל והגוי מסל"ת ואומר שנולדו מערב יו"ט או מע"ש, אע"פ שהוא יודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל מ"מ כיון שלהגוי בעצמו אין מגיע שום תועלת במה שישקר לומר שנולדה מעיו"ט מותר לסמוך עליו כיון שהוא מסל"ת. אבל אם שואלין אותו אימתי נולדה כיון שהוא יודע שרוצים לסמוך על אמירתו חיישינן שמא ישקר:

פרק יז

תרנגולת שנשחטה ביו"ט ומצא בה בצים מותרות אפילו אם הוא יו"ט שאחר השבת והביצים הם גמורות עם קליפתן כמו שרגילין להיות בשעת לידתן ואין חוששין שמא אם לא היה שוחטה היו נולדין היום ונמצא שכבר נגמרו מאתמול בשבת, דאף דנגמרה בשבת אין זו חשובה הכנה אא"כ נולדה על ידי גמר זה. אבל כשלא נולדה על ידי גמר זה אין גמר זה נקרא הכנה לפי שטעם הביצה הוא שוה קודם גמר זה ואחר גמר זה וכנז' בש"ע לר"ז ז"ל:

שופטים

פרק א

אסור להתייחד עם ערוה מן העריות בין זקנה בין ילדה שדבר זה גורם לגלות ערוה, חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו. והבעל עם אשתו נדה. אבל החתן עם כלתו שפרסה נדה קודם שיבעול אותה אסור להתייחד עמה אלא היא ישנה בין הנשים והוא בין האנשים ואם בא עליה ביאה ראשונה ואח"כ נטמאה מותר להתייחד עמה. ופה עירנו בגדאד יע"א, נהגו דאפילו בא עליה ביאה ראשונה ונטמאה בדם בתולים או פרסה נדה אחר ביאתו עליה אינו מתייחד עמה עד שתטבול ויבא עליה פעם שנית דאז מתייחד כדין בעל עם אשתו נדה:

פרק ב

הא דאמרו חז"ל היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים הוא לעכובא דתרתי בעינן ולא סגי בהוא ישן בין אנשים בלבד דחיישינן שמא יבא לחדר שלה וישכב עמה, לכך

בעינן היא ישינה בין הנשים דאיכא שומרים אצלה ולא סגי בישנה בין נשים בלבד דחוששין שמא היא תבא בלילה לחדר משכבו, ולכך בעינן שומרים אצלו ג"כ:

פרק ג

אע"ג דאיכא דס"ל אח עם אחותו מותר להתייחד וכנז' בגמרא קי"ל להלכה דגם אח עם אחותו אסור להתייחד ואינו מותר אלא רק אב עם בתו ואשה עם בנה וכנז' בפוסקים וכן עיקר בפרט בדור פרוץ:

וכתב הגאון ב"ח ז"ל מה שאמרו אב עם בתו מותר להתייחד לאו דוקא עם בתו בלבד אלא כל יוצאי חלציו דינם שוה, כי בת בתו ובת בת בתו שרי כמו בתו עכ"ל. ואע"ג דהגאון ב"ח ז"ל נקיט בלשונו בת בתו ובת בת בתו ה"ה דשרי בבת בנו ובת בת בנו דמאי שנא הא מהא מאחר דכללא כייל ואמר כל יוצאי חלציו דינן שוה, והכי דייקינן מלשון הגאון הנז' בסוף סי' כ"א סעיף ה' דמדמי להא דאמר שמואל שכתב וז"ל וכל יוצאי חלציו וכדמסיק דאמר שמואל הכל לש"ש וכו' ע"ש. ואע"ג דהגאון נו"ב מהדורא תנינא אה"ע סי' י"ח באותה שנתייחדה עם זקינה אבי אביה משמע מדבריו דעבד איסורא ביחוד, לפום ריהטא כתב כן, ואשתמיט מיניה דברי הגאון ב"ח הנז' שכתב בפשיטות דבכל יוצאי חלציו ליכא איסור יחוד:

פרק ד

כשאירע מעשה אמנון עם תמר. גזרו דוד הע"ה ובית דינו על יחוד פנויה דאע"פ שאינה ערוה בכלל יחוד עריות היא. והלל ושמאי גזרו על יחוד גויה. נמצא כל המתייחד עם אשה שאסור להתייחד עמה בין ישראל בין גויה מכין אותם מכת מרדות האיש והאשה ומכריזין עליהם, חוץ מאשת איש דאע"פ שאסור להתייחד עמה אם נתייחדו אין לוקין כדי שלא להוציא עליה לעז שזינתה ונמצאו מוציאין לעז על בניה שהם ממזרים:

פרק ה

כל אשה שאסור להתייחד עמה, הדין הוא דאם היתה אשתו עמו הרי הוא מותר להתייחד מפני שאשתו משמרתו. שבודאי לא יזנה בפני אשתו. וכן האשה שבעלה עמה מותרת להתיחד עם האיש. אך עם הגוי אסורה להתייחד אע"פ שהגוי אשתו עמו מפני שאין הגוי בוש לזנות בפני אשתו:

פרק ו

אע"ג דיש אומרים אם בעלה בעיר אע"פ שאינו עמה בבית אין חוששין לה משום יחוד מ"מ לדעת רש"י ז"ל ודעמיה איסורא מיהא איכא רק דאין לוקין על זה. מיהו עם אשה שלבו גס בה שהוא מגודל עמה, או שהוא קרובה גם לדעת המקילין אסור:

וכן אם קינא לה בעלה שלא תתייחד עם זה אסור להתייחד עמו לכ"ע אף אם בעלה בעיר:

פרק ז

כתב בנתיבות השלום נתיב ט' אות ז' אשה אחת לא תתייחד עם אנשים הרבה ואפילו בכשרים אסור עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם וה"ה שתי נשים עם אנשים הרבה. אבל בשלשה נשים ושלשה אנשים לית לן בה:

ויש אומרים דאם הם כשרים מותרים שני אנשים להתיחד עם אשה אחת וסתם אנשים כשרים הם. ודוקא ביום ובעיר. אבל בלילה או בשדה אפילו ביום אין היתר אלא בשלשה כשרים. ואע"ג דיש מחלקים בין הולכים לשמרה ובין אין הולכים לשמרה הנה העיקר לענין דינא כסברת האחרונים ז"ל החולקים וס"ל דאין חילוק בין הולכים לשמרה או לאו. ובפרט בלילה דלכ"ע צריך שלשה כשרים. יען כי בשנים יש לחוש שמא ישן אחד מהם ותתיחד עם השני. וכל זה בכשרים אבל בפרוצים אפילו עם עשרה אסורה לכ"ע:

פרק ח

פה עירנו בגדאד יע"א נוהגין שילכו איש וביתו לדור בחודשי הקיץ חוץ לעיר בכפר שקורין מעצ'ם שיש בו גנות הרבה שהם בנויים על הנהר חדקל ודרכם לרכוב בעגלות העומדים בשער העיר, בשביל שכירות, ועל הרוב בעה"ב ביום יבא לעיר לחנותו ובין הערבים יבא לגנתו. אמנם יזדמן שהאשה בעלת הבית יהיה לה איזה עסק בביתה ותבא בבוקר לביתה ותחזור בסוף היום להגינה ולא ילך עמה אלא רק איש אחד מבני הבית ורוכבים יחד בעגלה שהגוי משכיר אותה לרכוב בה כמה בני אדם הן ישראלים הן נכרים. הנה בכהאי גוונא אין בזה חשש כי הדרך אשר משער העיר עד הכפר הנקרא מעצ'ם, אע"פ שהוא שדות וכרמים, הנה כבוש לרבים כי יש רבים בוקעים והולכים בו הן רוכבי עגלות הן רוכבי בהמות הן הולכים ברגליהם והרי הוא נחשב כמו המבואות שבתוך העיר ואין שם מקום יחוד:

מיהו אם בעה"ב ישן בלילה בתוך העיר לא תישן האשה לבדה בגינה אא"כ יש שם שלשה אנשים כשרים. וכן אם האשה רוצה ללכת ביום מביתה לטייל תוך גנות אלו לא תלך לבדה עם איש אחד או שני אלא רק עם שלשה אנשים כשרים יען כי גנות אלו אשר בכפר הנז' יש בכל אחד מהם חדרים ועליות שים לכל חדר ועליה פתחים שיש להם מנעולים של ברזל וגם שער הגינה עצמה הפתוח לרה"ר אינו פתוח כל היום אלא יש בו מנעול כדרך שיש בחצרות של העיר ואע"פ שיש שם שומר נכרי אינו מניח הפתח פתוח אלא נועל אותו מבפנים והנכנס לגינה צריך לדפוק על הפתח כדי שיפתחו לו,

על כן צריך להיות עם האשה ההולכת לטייל לבדה שלשה אנשים כשרים וכבר כתבנו לעיל דסתם אנשים כשרים הם דאינם חשודים בעיני בני אדם בחשד זנות ופריצות:
ואפילו אינם חשודים ופרוצים אם לא באו שם עמה בשביל שמירה אלא הם הזמינו את האשה הזאת שתטייל עמהם בהגינה והם לא באו שם בסוג שומרים ואין דרכם להיות באים בתורת שומרים הא ודאי איכא לזות שפתים בזה מן הבריות מאחר כי הזמינו אותה לבדה ואין נשים אחרות עמה ואסור לאשה לעשות דבר שיהיה בו לזות שפתים מאחרים בעניינים אלו ומקרא מלא דבר הכתוב והייתם נקיים מה' ומישראל:

פרק ט

יש נשים שדרכן להיות שונאות זו את זו כגון שתי צרות ואשה וחמותה והתירו חז"ל להתייחד עם שתיהם כי כיון שדרכן להיות שונאות זא"ז לא חיישינן לזנות וכמפורש במימרא דרבא בקדושין דף פ"א. ונ"ל בס"ד דאם האשה וחמותה כיס אחד לשתיהן כי הרווחה של מעשה ידי שתיהן כולה לאמצע שהם מתפרנסים ממעשה ידיהם בשוה ואין אחת נוטלת לעצמה כלום ממעשה ידיה אע"פ שהרווחתה היא יותר אין לסמוך על דין זה דשונאות זא"ז להתיר להתייחד עם שניהם, דיש לומר אע"פ שהם שונאין בלבבם זא"ז עכ"ז ניחא לחדא בזנות האחרת בשביל הרווחת האתנן שתהיה לאמצע, ומספרים העולם שנעשה במקום אחד מעשה באשה וחמותה בכה"ג:

פרק י

מותר להתייחד עם אשה שיש עמה תינוקת שיודעת טעם ביאה כלומר שיודעת מהו ביאה ויכולה לספר אותה בשוק והיא אין מוסרת עצמה לביאה וכן עם תינוק בן תשע שנים מפני שהיא מתייראת לזנות בפניו שמא יגלה הדבר והם לא יתפתו לזנות. ואעפ"כ להתיחד עם קטנה כזו אסור דחיישינן שמא יבא עליה באונס:
וכתב בנתיבות השלום נתיב ט' אות ז' יש שלמדו קצת זכות על שנהגו קצת נשים ליסע עם ערל בע"ג ולוקחין עמהם תינוק או תינוקת בר דעת ועיין בב"ש ז"ל:

פרק יא

כתב בנתיבות השלום נתיב ט' הא דעונשין על היחוד היינו בפנויה דליכא שום חשש אבל באשת איש דאיכא חשש שלא להוציא לעז על בניו שהן ממזרים אין עונשין על היחוד ולא מהני אף שיכריזו על זה דאיכא דשמע העונש ולא שמע ההכרזה. שם:

פרק יב

מדיני היחוד גזרו על תינוק ישראל שלא ימסרנו לנכרי ללמדו ספר וללמדו אומנות אפילו במקום דליכא למיחש לשפיכות דמים. ועיין ביו"ד סי' קנ"ז וב"ש סק"ז שם:

פרק יג

כתב שם בנתיב ח' העליון ית"ש קרבנו להר סיני והבדילנו מן העמים וקדשנו בקדושתו וצונו על העריות והזהירנו עליהם וכו' ויש בהם חייבי מלקות כריתות ומיתות ב"ד והבא עליהם בין כדרכן בין שלא כדרכן כיון שהערה בה דהיינו שהכניס העטרה חייב מיתה או כרת, ואין צריכין העדים לראות כמכחול בשפופרת, אלא משראו העדים שדבוקים זב"ז כדרך המנאפים נהרגים, והאשה נאסרת על בעלה:

פרק יד

אפילו לא בא עליה רק שנהנה מאחת מן העריות בקירוב בשר, או שבא עליה דרך איברים או שחבק ונשק לאחת מן העריות, ה"ז לוקה מן התורה. ההוא הוא דעת הרמב"ם והרא"ה והר"ן. וי"א דכל זה אינו אלא מדרבנן וזהו דעת הרמב"ן ז"ל. אבל דעת האחרונים נוטה לסברא ראשונה דלוקה מן התורה וכן עיקר וכמ"ש מרן ז"ל בש"ע אה"ע כסברת הרמב"ם ז"ל. אבל באלו שאין חייבין עליהם בביאה אלא רק מלקות אז לכ"ע שאר קריבות של חבוק ונשוק אינו אסור אלא מדרבנן. שם:

פרק טו

כל המסתכל באצבע קטנה של אשה ומתכוין ליהנות ממנה כאלו מסתכל במקום התורף. ומכ"ש שאסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה:

פרק טז

מותר לאדם להביט באשתו נדה אע"פ שהוא נהנה בראייתה כי כיון שהיא מותרת לו אח"ז לא יבא לידי עבירה. וי"א דאפילו במקומות המכוסין מותר ולא אסרו אלא להסתכל במקום התורף בעת נדתה, ואע"ג דאסור בזה גם בימי טהרתה יש חילוק בין זה לזה בענין העונש. ומפורש בטור וש"ע ביו"ד סי' קצ"ה ס"ז לאסור הסתכלות במקום מכוסה באשתו נדה, ומכ"ש שאסור לשחק עמה ולהקל ראשו כנגדה. שם:

פרק יז

לעיין ראשו מכנים אסור לכ"ע אף בפנויה אע"פ שאין ראשו מינח בחיקה, אבל בתו ונכדתו מותר שתעיין ראשו מכנים אם אין ראשו מונח בחיקה אבל להניח ראשו בחיקה אסור. שם:

פרק יח

המחבק או מנשק לכל עריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם כגון אחותו הגדולה או דודתו ואין לו הנאה מזה כלל מ"מ איסורא מיהא איכא ומעשה טפשות ובורות הוא

כמ"ש הרמב"ם ז"ל פרק כ"א מה' א"ב, שאסור לעשות קורבה עם שום ערוה אך אחותו כבת שלש שנים מותר לנשקה דאין בזה קרבת אישות והכל לש"ש. שם:

פרק יט

האם מותר לנשק את בתו ותישן עמו בקרוב בשר כל זמן שהיא קטנה שלא הגיעה לשדים נכונו ושערך צמח דהיינו בת י"א שנה ויום אחד, ותינוק עם אמו בן י"ב שנה ויום אחד אך אם הגיעו הסמנים קודם זמן זה דעת הרב ב"ש ז"ל לאסור ויש פוסקים דס"ל אם הביאה קודם לכן לית לן בה ועיין בב"י או"ח ע"ש. ובת בנו ובת בתו נמי דינא הכי כדין בתו הנז':

פרק כ

וכן האשה מותרת לישן עם בנה הקטן עד שיגיע לשיעור הנז"ל. ואם הבת בושה לעמוד בפני אביה ערומה וכן אם האם בושה לעמוד ערומה בפני בנה אסורין לישן בקרוב בשר ביחד וכן אם נתקדשה הבת לאחר בקטנותה אף קודם זמן הנז' נמי אסור וכנז' בגמרא:

פרק כא

כשם שאסור לישן עמהם בקירוב בשר כן אסור להשכיבם בחיקו או להניח ראשו בחיקן שתעיין ראשו אבל לעיין ראשו בלא הנחה בחיקה מותר בבתו ובת בתו ובת בנו:

וכתבו האחרונים ז"ל הא דאסור בבתו ובת בתו בהגדלן היינו לישן בקירוב בשר אבל חבוק ונשוק מותר וזה אינו אלא מדינא, אבל בעל נפש ירחיק עצמו יותר ויותר ויגדור את עצמו מעריות ומאביזרייהו בכל מה דאפשר שם:

פרק כב

חכם וזקן שהנשים נושקין ידיו אין צריך לסרב לדחותם להשיב פניהם ריקם, חדא כי זו הנשיקה שהיא ע"ג היד אין זו דרך חיבה דלא הוי חיבה אלא בנשיקה על הפנים או על המצח או על הדדים וכיוצא המכוסים שבגוף. ועוד אלו הבאים לנשק ע"ג היד של החכם מוכחא מילתא לכ"ע שעושין כן לכבודה של תורה וכונתם למצוה כמו נשיקה שנושקין לספר תורה וכיון דמתכוונים לש"ש לית לן בה ואין בזה חשש הן מצד החכם הן מצד האשה, וכיוצא בזה איתא בגמרא דקדושין דף פ"א רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא חתניה שקליה לבת ברתיה אותבא בכנפיה והיתה קטנה ומקודשת, וא"ל רב חסדא לרב אחא אין אדוני יודע שהיא מקודשת והשיב לו אנא ס"ל כשמואל דאמר הכל לש"ש. ופירש רש"י ז"ל דאין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה לעשות קורת רוח לאמה כשאני מחבב את בתה עכ"ל. וכיון דתלה הטעם בשביל הכונה שהיא מתכוין לחבת קורבה ולא תלה הטעם בשביל שהיא בת בתו דחשיבה כמו בתו ממש,

ש"מ דס"ל כהאי גוונא אפילו בשאר נשים לית לן בה. ולכן כתב מור"ם ז"ל בהגה"ה בש"ע די"א כל שאינו עושה דרך חיבה רק כונתו לש"ש מותר ולכך נהגו להקל בדברים אלו ע"ש:

ומ"ש הגאון תורת חיים בשיטתו למס' ע"ז על דף י"ז גבי עולא דלא היה מנשק על היד ועל החזה גופייהו אלא על המלבוש שמכניסין בו את היד והחזה שהיה נושק למעלה מן הבגדים לא הוצרך לפרש כן אלא משים החזה דלא היה נושק על הבשר של הדדים ממש, אבל על גב היד ודאי לא בעינן בגד מפסיק:

וכבר בהמאסף שנה שניה גליון ח' סי' כ"ו כתבתי הטעם דאמר שמואל אין משתמשין באשה להרמב"ם והטור הוא משום הרהור, ולרש"י והר"ן הוא משום דגזרו חז"ל בזה כדי שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים דמבואר בפוסקים דאיכא פלוגתא בזה בין רש"י והר"ן ובין הרמב"ם והטור. וכתבתי עוד שם בענין בר קפרא לפי טעמו של הרמב"ם והטור ז"ל נראה טעמו של בר קפרא הוא משום דכל שאינו עושה דרך חיבה רק כונתו לצורך דבר אחר לית לן בה. הנה נמצא איתא הוכחה רבא מסברת בר קפרא לסברת יש אומרים שכתב מור"ם ז"ל בהגה"ה בש"ע סעיף ה' די"א כל שאינו עושה דרך חיבה רק כונתו לש"ש מותר, ולכך נהגו להקל בדברים אלו ע"כ, וכן י"ל בנ"ד בנשיקה ע"ג היד של החכם הזקן:

[**ובסה"ק** מקבציאל כתבתי במנהג אנשי אירופ"א כשיבא אורח לבית חבירו ואהובו אחוז האורח בכף בעה"ב או האשה בעה"ב וכן להפך ויתאחזו בכפם זה בזה אחיזה חזקה וזה הוא אות חיבת השלום דודאי ירא שמים צריך שיזהר לבלתי יעשה זאת כיון דהוא אחיזה ונגיעה יד ביד כדרך חיבה דלכך תהיה אחיזתם בכפם בחוזק להורות בזה חיבה יתירה:

והנה בספר חסידים סי' תתר"ץ איתא לא יתקע יהודי בכף הנכרית ולא הנכרית בכף איש יהודי ולא יהודית בכף הנכרי ולא נכרי בכף יהודית אע"פ שהיד מעוטפת בבגד סייג לגלוי עריות עכ"ל, ובודאי החסיד זצ"ל מדבר על השלום שעושין באחיזת כפים שדברנו בו שהיה נוהג בזמנו בערי אירופ"א. והא דנקיט יהודי בכף הנכרית ונכרי בכף יהודית לרבותא דלא תימא כיון דזה הוא מנהג ונימוס הנכרים באותם המקומות אם יהיה היהודי נמנע מלעשות כמנהגם יתלוצצו בו ולהכי מתירין לו לעשות עמהם כמנהג הזה כאשר התירו ללבוש מנעל ביום הצום כשהוא מהלך ברחובות הגוים כדי שלא ילעיגו הנכרים ויתלוצצו. לכך בא החסיד זצ"ל להזהיר בזה גם ביהודי עם הנכרית. אבל

יהודי עם יהודית פשיטא דאסור ואם יעזור השי"ת נדבר עוד בזה וכיוצא בזה, ואכמ"ל ואל שדי יעזרנו על דבר כבוד שמו אמן כן יהי רצון:]

עוד מצינו במדרש רבא פ' ויצא בפסוק וישק יעקב לרחל כל נשיקה לתפלות בר מן תלת, נשיקה של גדולה נשיקה של פרקים נשיקה של פרישות. רבי תנחומא אמר אף נשיקה של קריבות שנאמר וישק יעקב לרחל שהיתה קרובתו ע"כ. וכיון דנשיקה אסורה משום דמביאה לידי הרהור איך הותרה בקריבות כהאי שהיא אינה בתו או אחותו שאסורה לו אלא היא בת אחי אמו דמותרת לו לישאנה ואיך ישקנה, אלא ודאי כיון דאיכא טעמא למתלי דמשום חיבת קריבות הוא דעביד ליכא כאן חשש של הרהור כיון דצורך איכא בזה הנשיקה לפי נמוס העולם ודרך ארץ לא יעלה בלב שניהם הרהור. וכיוצא בזה אמרו ברופא שמרפא אשת איש ונוגעת ידו במקומות המכוסים כיון דבעבור מלאכתו הוא נוגע ועוסק שם לא יעלה בלבו הרהור רע:

פרק כג

עוד ארז"ל מדכתיב גבי בועל נדה את מקורה הערה וחייב עליה כמו על ביאה גמורה ש"מ דהערא קרויה ביאה וכבר אמרנו שהוקשו כל העריות להדדי מדכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות הרי למדנו כל העריות מנדה שעל כולן חייבין העונש שלהם אפילו לא עשה בהם ביאה גמורה אלא הערא חייבין עליהם:

ומה היא ההערא משהכניס העטרה מהגיד אע"פ שפירש מיד ולא גמר ביאתו ולא הוציא זרע חייב וממילא ש"מ שאם אשת איש היא נאסרה על בעלה חוץ משפחה חרופה שאין חייבין עליה אלא בגמר ביאה דכתיב בה שכבת זרע. אבל מי שבעל בלא קישוי אלא באבר מת שהכניסו בידו. אינה נקראת ביאה ואין חייבין עליה. וגם באשת איש לא נאסרה על בעלה מן התורה אלא מדרבנן ומכין אותו מכת מרדות. אבל הבא על אחת מהעריות דרך איברים או שחבק או שנשק ונהנה בקירוב בשר הרי זה לוקה מן התורה שנאמר לא תקרבו לגלות ערוה כלומר קירוב דברים המבאים לידי גילוי ערוה וכנז' כל זה בלבוש סי' ך' סעיף א':

פרק כד

כתיב כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו שהיו שתי נשים מתחברות זו בזו ואע"פ שדבר זה אסור הוא אין לוקין עליו כיון שהוא לאו שבכללות כלומר עבירה שאינה מפורשת אלא רק היא בכלל כל הפסולין והאיסורים ואין לוקין עליה כמ"ש בגמרא דפסחים דף כ"ד דאין לוקין על לאו שבכללות ואין האשה נאסרה על בעלה בכך אבל ראוי לנדותה ולהכותה מכת מרדות הואיל ועשתה איסור. ויש לאיש להקפיד על

אשתו בדבר זה ולמנוע הנשים הידועות בכך מליכנס לה וגם למנוע את אשתו שלא לצאת היא אליהן וכנז' כל זה בלבוש שם סעיף ב':

ומ"ש שיש לאיש להקפיד על אשתו בדבר זה הטעם הוא כמ"ש בירושלמי דביצה דאמר לוי לאבלט אם תראה סריס מחבק עם אשתך שמא אינו רע לך. א"ל הן אמר לו ועביד הוא לה כלום. א"ל כדי שלא תתפרץ ע"ש. וכן כאן יש לו להקפיד כדי שלא תתפרץ וכזאת אמרו על שביק לבנותיו לישן וכו' כדי שלא ילמדו להעלות עליהם גופא נכראה וכנז' בגמרא:

מיהו לפ"ד רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בק"ש שעל המטה דאסור לשמש מטתו ואינו שוהה עד שיצאו כל הטפין לגמרי משום דאותם טפין היוצאים לבטלה אע"פ שאינם ראוים להוליד עכ"ז נבראים מהם בחינת מזיקין ומשחיתים רעים וכו' וכתוב שם וז"ל ודע כי כמו שיוצאין המזיקין אלו מן האדם המוציא שז"ל להיותו בלא אשה כך האשה בוראה מזיקין בלא איש. וזה נרמז בפסוק לא תאונה אליך רעה ר"ל לא תאונה אליך שאתה זָכָר הרעה שהיא לילית אשת זנונים. ונגע לא יקרב וכו' ר"ל נגע שהוא ס"מ דכורא אל יקרב באהליך שהיא אשתך כמ"ש שובו לכם לאהליכם עכ"ל. ולפ"ז מלבד איסור הלאו דמעשה ארץ מצרים לא תעשו יש בזה איסור השחתת זרע שפולטת האשה ע"י החבור זו בזו:

פרק כה

כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה פרק א' הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה במזיד חייב כרת שנאמר כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וכו' שניהם הבועל והנבעלת. ואם היו שונגין חייבין חטאת קבועה ויש מן העריות שהוא במיתת בית דין יתר על הכרת השוה בכולן:

פרק כו

העריות שיש בהן מיתת בית דין. מהן שמיתתן בסקילה. ומהן שמיתתן בשריפה. ומהן שמיתתן בחנק. ואלו הן שמיתתן בסקילה הבא על אמו. ועל אשת אביו. ועל אשת בנו והיא הנקראת כלתו. והשוכב עם זכר. והשוכב עם בהמה. והאשה המביאה בהמה עליה:

פרק כז

ואלו הן העריות שמיתתן בשריפה הבא על בת אשתו בחיי אשתו. ועל בת בתה. ועל בת בנה. ועל אם אשתו. ועל אם אמה. ועל אם אביה. והבא על בתו. ועל בת בתו. ועל בת בנו:

פרק כח

אין לך ערוה בחנק אלא אשת איש בלבד, שנאמר מות יומת הנואף והנואפת ומיתה האמורה בתורה סתם היא חנק. ואם היתה בת היא כהן בשריפה ובועלה בחנק שנאמר ובת איש כהן כי תחל לזנות באש תשרף. ואם היתה נערה מאורסה שניהם בסקילה שנאמר כי תהיה נערה בתולה וכו' וסקלתם אותם באבנים. וכל מקום שנאמר בתורה מות יומתו דמיהם בם הרי הן בסקילה:

פרק כט

שאר העריות כולן בכרת בלבד ואין בהם מיתת בית דין. לפיכך אם היו שם עדים והתראה. בית דין מלקין אותם שכל חייבי כריתות לוקין:

פרק ל

הבא על אחת מחייבי לאוין במזיד הוא לוקה והיא לוקה. ואם בשוגג פטורין מכלום. והבא על אחת מהשניות במזיד מכין אותו מכת מרדות מדבריהם. אבל הבא על אחת מחייבי עשה אינו לוקה. ואם הכו אותם בית דין מכת מרדות כדי להרחיק מן העבירה הרשות בידם:

פרק לא

יש עריות אסורות מן התורה שהם מפורשות להדיא בתורה. ויש שאסורות מן התורה ואינם מפורשות אלא שנלמדו בקל וחומר וגזרה שוה. ויש עריות אסורות מדברי סופרים שהחכמים ז"ל אסרום וגזרו בהם איסור ערוה כדי שלא ילמדו מהן להתיר עריות שהם איסור דאורייתא. ואלו נקראים בלשון חז"ל בתלמוד בשם שניות לעריות כלומר החכמים גזרו עליהם והם שניות לעריות דאורייתא:

והא לך לשון הרמב"ם ז"ל בה' אישות פרק א' הלכה ה' כל שאסר ביאתו בתורה וחייב טל ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראים עריות. וכל אחת מהן נקראת ערוה כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן:

ויש נשים אחרות שהן אסורות מפי הקבלה. ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות, מפני שהן שניות לעריות וכל אחת מהן נקראת שנייה. ועשרים נשים הן ואלו הן וכו' ומנאם הרמב"ם שם אחת לאחת כנז' ויש בפרטים של השניות דעות שונים בספרי הפוסקים ולא פרשתי אותם כאן בשביל האריכות ועיין בש"ע אה"ע סי' ט"ו ובאחרונים שם:

פרק לב

כל שאסר ביאתו בתורה ולא חייב עליו כרת הן הנקראים איסורי לאוין. ועוד נקראים איסורי קדושה. ותשעה הן ואלו הן. אלמנה לכהן גדול. גרושה או זונה או חללה בין לכהן גדול בין לכהן הדיוט. וממזרת לבן ישראל. ובת ישראל לממזר. ובת ישראל לעמוני ומואבי. ובת ישראל לפצוע דכא. וכרות שפכה. והנושא גרושתו אחר שנשאת לאחר. ויבמה שנשאת לזר ועדיין רשות היבם עליה. החלוצה הרי היא כגרושה והיא אסורה לכהן מדברי סופרים. והנתינים הרי הם כממזרים אחד זכרים ואחד נקבות ואיסורם מדברי סופרים. ובהלכות איסורי ביאה יתבאר לך מה הם הנתינים:

ויש שאסור ביאתן בעשה ואינו מחייבי לאוין ושלשה הם. מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני אחד זכרים ואחד נקבות. והבעולה לכהן גדול. הרי שלשה שביאתן הם בעשה ולא בלאו לפי שלא נאמר באלו לא יבא או לא יקח אלא מכלל שנאמר דור שלישי יבא להם בקהל ה'. אתה למד שדור ראשון ושני לא יבא. ומכלל שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח אתה למד שאינה בתולה לא יקח, ולאו הבא מכלל עשה הרי הוא כעשה, וכנז' כל זה בדברי הרמב"ם ז"ל הלכות אישות פ"א:

פרק לג

אנוס פטור מכלום מן המלקות ומן הקרבן ואין צריך לומר מן המיתה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר (ודרשו בספרי מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה מנין אף מן הקרבן ת"ל חטא מנין אף מן המלקות ת"ל חטא מות מלמד שכל אונסין שבתורה פטורין):

במה דברים אמורים כשנאנס הנבעל. אבל הבועל אין לו אונס שאין קישוי אלא לדעת, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. וכתב הראב"ד ז"ל יש אונס שהוא פטור כגון שהוא מתכוין לאשתו ותקפתו אחת מן העריות והביאתו עליה. או שדבקוהו גוים עליה עכ"ל. וכתב הרב המגיד ז"ל על דבריו וז"ל נראה שבכגון זה אפילו רבינו (הרמב"ם) יודה בו שכל שהקושי נעשית לדעת התר ואח"כ נאנס בהיותו עומד בקשויו ודאי אונס גמור הוא ואין לומר על זה אין קשוי אלא לדעת עכ"ל:

וכתב עוד הרב המגיד ז"ל שם על מ"ש רבא אין אונס לעריות שאין קישוי אלא לדעת יש מפרשים הכונה שאם אמרו לו גוים לבא על הערוה ואם לאו שיהרגו אותו ובא עליה הרי זו מומת על ידה. לפי שאין קישוי אלא לדעת, וזה דעת רבינו (הרמב"ם) אבל יש אומרים דכיון שמחמת האונס יהב דעתיה ונתקשה אף הוא פטור בדיני אדם. והא דרבא משכחת לה כגון שתקפתו אשה וקרבתו לעצמה לאונסו או שדבקו אותו גוים לערוה. ואין שם פחד מיתה כיון דליכא אונס דגופיה, אע"פ שדבקים זה לזה ובא עליה חייב

שאלמלא נתן דעתו עליה לא היה אפשר לו לבעול שאין קישוי אלא לדעת וכו' עכ"ל. ויש לדבר בכל האמור ואכמ"ל:

פרק לד

האשה שתחלת ביאתה באונס וסופה ברצון פטורה מכלום, שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות. הרמב"ם בה' א"ב פרק א' ה"ט:

פרק לה

המכנים ראש העטרה בלבד הוא הנקרא מערה מלשון את מקורה הערה. והמכניס כל האבר הוא הנקרא גומר. ובכל הביאות האסורות אחד המערה ואחד הגומר ואע"פ שלא הוציא שכבת זרע ואע"פ שפירש ולא גמר כיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת בית דין או כרת או מלקות או מכת מרדות (כאשר ביארנו משפטם לעיל) ואחד הבא על הערוה כדרכה ואחד הבא עליה שלא כדרכה משעירה בה יתחייבו שניהן מיתה או כרת או מלקות או מכת מרדות. בין שהיו שוכבין בין שהיו עומדים ועל הכנסת העטרה הוא החיוב (וכמ"ש ביבמות דף נ"ה שאם לא הכניס העטרה אינו אלא נשיקה ופטור עליה כלומר פטור אבל אסור הוא):

פרק לו

כל הבא ביאה אסורה בלא קשוי. אלא שהיה האבר שלו מדולדל כמו אבר המתים כגון החולים. או מי שנולד כך כגון סריס חמה, אע"פ שהכניס האבר בידו אינו חייב לא כרת ולא מלקות. ואין צריך לומר מיתה. לפי שאין זו ביאה. אבל פוסל הוא מן התרומה ובית דין מכין את שניהם מכת מרדות:

וכתב הרב המגיד ז"ל זה מחלוקת אביי ורבא והלכה כרבא דאמר התם זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. ומ"ש אבל פוסל הוא מן התרומה מימרא בסוטה דף כ"ו אמר שמואל שחוף מקנין על ידו ופוסל בתרומה. וענין הפיסול בתרומה הוא שהאשה שנבעלה לפסול לה ונעשית זונה אסורה לאכול בתרומה כנזכר פ"א מה' תרומות. ומה שכתב מהכאת מרדות הוא מפני שזה פטור אבל אסור עכ"ל:

פרק לז

הבא על ערוה מן העריות כמתעסק אע"פ שאין כונתו לכך חייב וכתב הרב המגיד ז"ל זו מימרא דשמואל הובאה בסנהדרין דף ס"ב המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה. וכבר נתבאר בפ"ב מהלכות שגגות שהמתעסק הוא כגון שנתכוון לאשתו ונזדמנה לו אחותו ויש מפרשים שלא נתכוון לביאה ובא עליה עכ"ד:

פרק לח

הבא על ערוה מן העריות והיא מתה פטור מכלום. ואין צריך לומר בחייבי לאוין שהוא פטור. והבא על הטריפה או ששכב עם בהמה טרפה חייב. יען חי הוא אע"פ שסופו למות מחולי זה. ואפילו שחט בבהמה שני סימנין ועדיין היא מפרכסת הבא עליה חייב עד שתמות או עד שיתיז ראשה:

פרק לט

כל אשה אסורה מאלו אם היתה בת שלש שנים ויום אחד ומעלה. הגדול שבא עליה חייב מיתה או כרת או מלקות והיא פטורה מכלום אלא אם כן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה הרי שניהם פטורים מפני שאין ביאתה חשיבה ביאה. וכן אשה גדולה שבא עליה קטן אם היה בן תשע שנים ויום אחד ומעלה. הרי היא חייבת כרת או מיתה או מלקות והוא פטור. ואם היה בן תשע שנים ולמטה שניהם פטורים:

פרק מ

הבא על הזכור או הביא זכור עליו. כיון שהערה אם היו שניהם גדולים נסקלים שנאמר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה בין שהיה בועל בין שהיה נבעל. ואם היה קטן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה. זה שבא עליו או הביאו על עצמו נסקל והקטן פטור. ואם היה הזכור בן תשע או פחות שניהם פטורין. וראוי לבית דין להכות הגדול מכת מרדות לפי ששכב עם הזכור. ואע"פ שהוא פחות מבן תשע:

פרק מא

הבא על הבהמה או שהביא בהמה עליו שניהן נסקלין שנאמר ובכל בהמה לא תתן שכבתך. בין שרבעה או הביאה עליו ואחד בהמה ואחד חיה ועוף הכל בסקילה. ולא חלק הכתוב בבהמה בין גדולה לקטנה שנאמר ובכל בהמה אפילו ביום לידתה. הבא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה כיון שהערה בה או שהערתה בו חייב:

פרק מב

כל העריות כולן שהיה אחד גדול ואחד קטן הקטן פטור והגדול חייב כמו שביארנו. אחד ער ואחד ישן הישן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג המזיד חייב והשוגג מביא קרבן. אחד אנוס ואחד ברצון האנוס פטור כמו שבארנו:

פרק מג

הבא על אשה דרך זנות והוליד ממנה בת אותה הבת ערוה עליו משום בתו, ואע"פ שלא נאמר בתורה ערות בתך לא תגלה מאחר שאסר בת הבת שתק מן הבת לכן איסורה הוא מן התורה:

פרק מד

כיון שקדש אדם אשה נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים וכל אחת מהן ערוה עליו לעולם בין כנס בין גרש בין בחיי אשתו בין לאחר מותה. ואלו הן אמה ואם אמה. ואם אביה ובתה ובת בתה ובת בנה ואם בא על אחת מהן בחיי אשתו שניהם נשרפים. בא עליהן לאחר מיתת אשתו הרי אלו בכרת ואין בהן מיתת בית דין:

ועוד יש קורבה שביעית שהיא אחות אשתו אך זו ערוה עליו עד שתמות אשתו בין שהיא אחותה מאמה בין היא אחותה מאביה, בין מן הנשואין בין מזנות הרי זו ערוה עליו עד שתמות אשתו, ואחר שתמות אשתו אז מותרת לו:

פרק מה

עבר ונאף עם אחת משבע נשים אלו בין בזדון בין בשגגה אע"פ שהוא והנואפת במיתת ב"ד או בכרת לא נאסרה אשתו עליו. חוץ מאחות ארוסתו שהיא אוסרת אשתו עליו כמו שבארנו בהלכות גרושין שהיא גזרה שמח יאמרו תנאי היה בארוסין וכו' וכנז' בהלכות גרושין פרק עשירי הלכה יו"ד:

פרק מו

הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן השבע נשים שאמרנו. אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא אחת מן השבע נשי קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת. מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתייחד עמה ולבו גס בה ויבא לידי עבירה שיבעול הערוה. ולא עוד אלא אפילו נטען על אשה הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה עד שתמות זו שנטען עליה. ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה לא יוציא:

פרק מז

כתב בספר החנוך מצוה ר"ו וז"ל שלא לבא על שתי אחיות כלומר לא ישא אדם ב' אחיות ביחד ולא אפילו בזו אחר זו בחיי הראשונה אפילו גרשה לראשונה שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לשון צרה כדי שלא תעשה האחת צרה לחברתה בחייה. בא ולימד שאפילו גירשה לראשנה לא ישא אחותה וזהו לשון בחייה כלומר כל זמן שהיא בחיים. אבל אחר מות הא' אין ספק שמותר לישא האחרת. וכן השוכב דרך זנות עם האחות אחר שנשא הראשונה או קדשה ג"כ בכלל האיסור:

וכן מה שאסרו רז"ל לגדר איסור זה אחות זקוקתו פירוש זקוקתו כגון מי שהיה לו אח ומת ולא הניח בנים שהוא חייב לישא אשתו מן התורה או לחלוץ לה וזו האשה שהיא זקוקה לאח כלומר שהיא ברשות האח לישא אותה אם ירצה כי מן השמים הקנוהו לה תקרא זקוקתו ואסרו רז"ל לישא אחותה מכיון שהיא זקוקה אליו ואע"פ שלא קדשה ולא

עשה בה שום ענין וכן אסרו עליו לגדר זה גם אחות גרושתו כמו שפרשנו. וגם כן אסרו אחות חלוצתו שהחליצה כעין גט הוא. ומ"מ איסור אחות חלוצתו ואפילו אחות זקוקתו. קי"ל אליבא דהלכתא דמדרבנן היא כי מן התורה לא אסרה כי אם אחות נשואתו או ארוסתו. אבל הזקוקה לו אע"פ שמן השמים הקנוהו לה אין אחותה בכלל איסור תורה אלא שהם ז"ל אסרוה לו שלא ליגע באיסורא דאורייתא עכ"ל:

ודבר חדש נמצא בדברי הגאון רבינו בעל ס' החנוך ז"ל הנז' שכתב אע"ג דחייבי כריתות אם קדש אין תופסין קדושין ואין צריך גט, מ"מ מתחייב העושה בהן מעשה קדושין שהתורה אמרה לא תקח ומשמע לשון קדושין. ואע"ג דאם עבר ולקח כלומר שקידש לא מהני ליה ואין צריכה ממנו גט מ"מ נתחייב בכך כמו שאמרנו עכ"ל. וכתב הגאון מחנה חנוך ז"ל שם וז"ל דין זה לא מצאתי בהרמב"ם דיהא אסור לקדש חייבי כריתות שאין קדושין תופסין בהם וכו' ע"ש. והנה בסוף הספר בקומץ מנחה דף ב' ע"ד כתב הגאון בעל מחנה חנוך שמצא גילוי לדין זה דהרהמ"ח הנז' מגמרא דקדושין דף ס"ז גבי אחות אשה דהא לכתחלה והא דיעבד וכל העריות הוקשו שם לאחות אשה. נראה מבואר שם דאיסורא איכא לכתחלה וע"ש בהרשב"א ומ"מ צ"ע דאינו מבואר זה בהרמב"ם ז"ל ועיין בהרמב"ם פ"ד מה' אישות שכתב דקדושין תופסין בנדה ואין ראוי לעשות כן וכו' ואפשר דיצא לרבינו זאת מסוגייא הנז' דשם מבואר דגם נדה הוא בהקשא הנז' וכו' ומ"מ צ"ע למה לא הביא דכל העריות אסור לעשות בהם מעשה קדושין כמבואר שם וצ"ע עכ"ד ע"ש:

פרק מח

אשת אביו אסורה לו מן התורה, בין שהיא אשת אביו שנשאה אביו בין שארסה בלבד בין אם מת אביו בין אם גרשה. אבל אמה של אשת אביו מותרת וכנז' בש"ע סי' ט"ו סעיף ה' ואע"ג דאם אביו אסורה לו מדרבנן ואין לה הפסק דאפילו אם אם אביו עד למעלה. היינו טעמא כל אלו אמא קרי להו ועי"כ אתי למחלף באמו ממש מה שאין כן באשת אביו אין דרך לקרותה אמו וליכא חששא דאחלופי ולכן כ"ש דמותר ליקח אחותה של אשת אביו:

ועל כן אב ובנו יכולים לישא אשה ובתה שהאב לוקח האם והבן לוקח הבת. או האב לוקח הבת והבן לוקח האם:

פרק מט

כתב הרמב"ם ז"ל בה' א"ב פ"ד הנדה והזבה והיולדת הרי היא כשאר כל העריות בחיוב כרת שהמערה בה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב כרת ואין חילוק בין גדולה לקטנה

לטומאת נידות וזבות. שכל נדה וזבה ויולדת שלא טבלה במי מקוה ובא על אחת מהן אפילו אחר כמה שנים חייב כרת דכתיב ורחצו במים, זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול:

פרק נ

כל הבועל גויה בין דרך חתנות בין דרך זנות עונשו מפורש בדברי קבלה שהוא בכרת שנאמר כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה. הנה למדת שהבועל גויה כאלו נתחתן לע"ז שנאמר ובעל בת אל נכר ונקרא מחלל קדש ה':

ואם נתעברה הגויה ממנו וילדה אינו חשוב בנו אלא בנה וכנז' כל זה בהרמב"ם ז"ל שם פרק י"ב:

פרק נא

אע"פ שכתוב בתורה בפרשת קדושים ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו כו' אין הכונה שהם חייבים כרת ומיתת ב"ד על ראיית מקום הערוה בלא ביאה. אלא זה איירי בהיכא ששכב עמה דהיינו שהכניס ראש העטרה באותו מקום. וכמ"ש לעיל באות ל"ו בכל ביאות האסורות כיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת ב"ד או כרת או מלקות אע"פ שלא הוציא שכבת זרע ואע"פ שפירש ולא גמר אבל בראיה בעלמא שהסתכל במקום הערוה לא יתחייב על ראייה בלבד כרת או מיתת ב"ד או מלקות. והכתוב מכנה הביאה שבא עליה בשם ראיית ערוה. וכן דרשו חז"ל בגמרא דנזיר דף כ"ג ע"א על פסוק וירא אותה שכם וכן בגמרא דבתרא דף ט"ו ע"ב דרשו על דורו של איוב שטוף בזמה שנאמר הן אתם כולכם חזיתם:

והטעם שנשתמש הכתוב בענין הזנות בלשון ראיה פירש הרב המחבר תורה תמימה בפרשת קדושים בפסוק זה שהוא משים דאמרו בגמרא דסוטה אין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו של אדם רואות. והוי העין סרסור של עבירה. והכי איתא בירושלמי בברכות עינא וליבא תרי סרסורי עבירה אינון. מיהו אם ראה ערות אחותו והיא ראתה ערותו דרך תאוה ויצר רע שמתכיונים לראות באותו מקום כדי שיהיו עיניהם נהנים משם יש בזה איסור גדול בודאי. מפני שנהנים בדברים המביאים לידי גילוי ערוה, דבעבור טעם זה ארז"ל כל המסתכל בעקבה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף ר"ל במקום ערוה ממש:

והכי איתא בגמרא דסנהדרין דף מ' ע"ב אמר עולא מנין להתראה מן התורה שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו וראה את ערותה. אטו בראיה תליא מלתא אלא עד שיראהו טעמו של דבר ואם אינו ענין לכרת תנהו ענין למלקות ע"כ:

ונשאלתי מאחד שהיה יושב בעליה והיה חלון פתוח מן העליה לחדר אחר שהיתה עומדת בו אשה שהיא ערוה אליו מדאורייתא והיתה ערומה לגמרי והוא ראה את ערותה ממש ושאל תיקון לדבר זה. ואמרתי לו אם הוא ראה ערותה בהעברה בעלמא שלא הסתכל באותו מקום אין עליו חטא בדבר זה אבל אם הסתכל שם שנהנה בראייתו שנתכוון ליהנות בזה צריך לו תיקון, ואמר כן הוא שהסתכל הרבה שם ונהנה בראייתו ואמרתי לו סדר התיקון כך:

יתענה לילה ויום כמו יוה"כ ואם קשה עליו תענית לילה יתענה ביום בלבד ויקבל התענית מבעוד יום בשעת מנחה בנוסח זה. רבש"ע הריני לפניך בתענית יחיד הלילה הזאת כולה ולמחר כל היום כולו עד צאת הכוכבים לתקן מה שפגמתי בעון אשר הסתכלתי במקום ערוה של אשה שהיא אסורה עלי באיסור עריות. ויהר"מ ה' או"א שיהא חשוב ומקובל ומרוצה לפניך מיעוט חלבי ודמי שמתמעט בתעניתי כאלו הקרבתיו על מזבחך הקדוש לתקן פגם עון הסתכלות שהסתכלתי במקום ערוה של אשה שהיא אסורה עלי באיסור עריות. ותצילני ברחמיך וחסדיך מן הגלגול בעוף הנקרא רָאָה ותנחלני חלק טוב לעולם הבא ויעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין בזה התענית ויהי נועם וכו':

ביום התענית יאמר פסוקים אלו: ונח מצא חן בעיני ה'. י"ב פעמים: פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברה מאירת עינים. ב"פ: עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי ב"פ: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך ב"פ: שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ ב"פ: שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים ב"פ: אזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם. ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש ב"פ:

אח"כ יצייר חמשה הויו"ת אלו בנקוד פת"ח ויכוין כי חמשה הויו"ת הם מספר עין והם כנגד עין ימין ויחזור ויצייר חמשה הויו"ת בנקוד פתח כנגד עין שמאל:

עין ימין עין שמאל

יַהַוהַ יַהַוהַ יַהַוהַ יַהַוהַ יַהַוהַ

יַהַוהַ יַהַוהַ יַהַוהַ יַהַוהַ יַהַוהַ

יַהַוהַ יַהַוהַ

אח"כ ילמוד באדרא רבא דף י"ב ע"א עינוי דרישא וכו' עד דף מ' ע"א במרומא דנפיק מחכמתא רבא ומרחם להו לישראל ודפים אלו ציינתי אותם על דפים אדרא רבא הנדפס באותיות גדולות:

אח"כ יתפוס בידו ארבעה גרוש או יותר להפרישם לצדקה ויאמר בקשה זו יהר"מ ה' או"א שתעשה למען רחמיך וחסדיך ולמען פסוקים וסתרי תורה שקריתי לפניך ולמען מצות צדקה זו שאני מפריש בידי. ותחוס ותחמול ותרחם עלי לתקן אשר פגמתי בהסתכלותי במקום ערוה של אשה שהיא אסורה עלי באיסור עריות. והריני מתחרט על אשר חטאתי בעון זה ועוזב אני חטא זה עזיבה גמורה וברוב חסדיך הגדולים תרחם עלי שלא אתגלגל בעוף הנקרא ראָה ותנחלני חלק טוב לעולם הבא ויעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכון ויהי נועם ה' וכו' ב"פ יהיו לרצון אמרי פי וכו':